TARİHİN SİLİNMEZ MÜREKKEPLİ AŞKLARI

2. basım

Mehmet İnanç Turan

Mehmet İnanç Turan

İsveç Yazarlar Birliği üyesidir. Yayımlanmış kitapları şunlardır:

Nâzım'ı Anlamak (Pêrî, 1998),
Hayat Aşk ve Kadın (Etki, 2000),
Yıkıntının Tarihi ve Teorisi (Etki, 2001 – ikinci basım Özgür Üniversite Kitaplığı, 2011),
İnsan Olması Engellenmiş İnsan (Etki, 2001),
Edebiyatla Örülmüş Aşk Mektupları (Etki, 2003),
Nâzım'ı Nâzımca Anlamak (Etki, 2004),
Shakspeare ile Tanışmak İster misiniz? (Etki, 2006),
Shakspeare ile Tarihe Yolculuk (Etki, 2006),
Küreselleşme (Etki, 2006),
Aykırıhayat (Etki, 2007),
Düşünmenin Felsefi Yolu (Etki, 2007),
Siz de Filozofsunuz (Etki, 2007),
Bin Bir Aforizma (Etki, 2008),
Yaşanmamış Sosyalizm (Yordam, 2009),
Özgür Bir Dünya İçin Direnen Kasabalılar (Etki, 2009),
Felsefenin Ateşi (Kalkedon, 2009),
Marksizmin Doğuşu (Kalkedon, 2010),
Tarihin Silinmez Mürekkepli Aşkları (Kalkedon, 2010),
On İki Eylül Karanlığında Ölüme Ateş Yakanlar (Kalkedon, 2010),
Felsefi Aşk (Etki, 2011),
Felsefeyi Aşmış Marksizm (Kalkedon, 2011),
Aşkın ve Sevginin Felsefesi (Etki, 2012),
Ütopik Sosyalizmi Aşmış Marksizm (Ütopya, 2012),
Mustafa Suphi'nin Partisi (Etki, 2013),
Büyümüş Marksizm (Ütopya, 2013),
Lenin'e Dönüş (Ütopya, 2014),
Türkiye Komünist Partisi ve Marksizm (Etki, 2014),
Marx'ın Grundrisse'si (Ütopya, 2015),
Asi Ruhlu Kasabalı (Etki, 2015),
Marx'ın Şifresi (Ütopya, 2016),
Lenin'den Sonra (Ütopya, 2016),
Marx'ın Sosyalizm Teorisi ve Karikatürü (Ütopya, 2017),
Marksizm'in El Kitabı (Ütopya, 2017),
Sosyalizm ve Anti-Sosyalizm (Ütopya, 2018),
Mustafa Suphi'nin Partisi'nde Sosyalizm ve Enternasyonalizm (Etki, 2018),
Dimitrov'un Günlükleri (Ütopya, 2019),
Eleştirel Gözle Troçki (Ütopya, 2019).
Aleviliğin Bilimsel Kimliği (Ütopya, 2020).

inancmehmet@hotmail.com

Bu kitabın yaratımına emek güçlerini sunan Doğanay Saygılı'ya, Suzan Bozkurt'a, Yasemin Çavuşoğlu'na, sevgi ve minnet duygularımı sunuyorum.

3

"Sevdalanmanın nasıl bir şey olduğunu hemen herkes bilir. O mutluluğu! O azabı! O uykusuz geçen geceleri ve huzursuz günleri. Coşku ve endişe dolu, derste veya işte hayal kurarsınız, mantonuzu unutursunuz, araba kullanırken sapacağınız yeri geçersiniz, telefon başında oturup bekler, ne söyleyeceğinizi planlarsınız; bir saplantının pençesindesiniz, onunla bundan sonraki buluşmanızı iple çekersiniz. Sonra buluşursunuz, onun en küçük hareketi soluğunuzu keser. Onun gülüşü başınızı döndürür. Aptalca riskler göze alır, aptalca şeyler söyler, fazla gürültülü güler, karanlık sırlar açıklar, bütün gece konuşur, şafak sökerken yürüyüşe çıkar, sık sık kucaklar ve öpersiniz. Bu arada, mutluluktan sarhoş olarak ateşin pençesinde soluk soluğa yuvarlanırken bütün dünyayı unutursunuz."

Helen E. Fisher

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz

Aşkın Oyuncuları - I

Aşka Âşık Bir Yazar

Aşkın Oyuncuları – II

Eli Kana Bulaşmış Bir Âşık

Aşkın Oyuncuları – III

Ölümden Hemen Önce Yetişen Aşk

Aşkın Oyuncuları - IV

Kanı Deli Kadının Aşkları

Aşkın Oyuncuları – V

Zincirleme Aşklar

Aşkın Oyuncuları - VI

Çamurla Oynayan Kadının Aşkı

Aşkın Oyuncuları - VII

Dişi ve Erkek Kartal

Aşkın Oyuncuları - VIII

Tek Bir Aşkı Tercih Eden Bir Adam

Aşkın Oyuncuları – IX

Aşka Sadece Dokunan Kadının Aşkları

Aşkın Oyuncuları - X

Cinselliği Sevmeyen Bir Âşık

Aşkın Oyuncuları – XI

Mektuplardaki Bir Aşk

5

Aşkın Oyuncuları - XII

İki Kız Kardeşe Âşık Olan Bir Şair

Aşkın Oyuncuları - XIII

Beyaz Güvercin ile Fil

Aşkın Oyuncuları – XIV

Erotik Bir Aşk

Aşkın Oyuncuları – XV

Gezgin Bir Âşık

Aşkın Oyuncuları - XVI

Çok Aşkı Olan Adamdan Bir Aşk

Aşkın Oyuncuları - XVII

Aşkın Hüsranına Karşı Savaşan Bir Kadın

Aşkın Oyuncuları - XVIII

İki Kadın Arasında Ölesiye Aşk

Aşkın Oyuncuları - XIX

Öldürerek Sevmeyi Öğrenen Bir Filozof

Pratiğin Son Sözü

Kaynakça

Ö N S Ö Z

Herhalde şu dünyada en çok sözü edilen konulardan biridir aşk. Onu tanıyabilmek için çırpınıp dururuz. Sözgelimi deriz ki:

"Akılla aşk bağdaşmaz."
"Aşk ancak yakanın söndürebileceği ateştir."
"Aşk gelip geçici tatlı bir hastalıktır."

Yargı bildiren bu sözcük dizelerine daha binlercesi eklenebilir. Ama sonuç yine aynıdır; bizler aşkı tarif etmek için dünyanın bitmez sabrını göstererek yeni cümleler ararız. Peki, aşkı anlatan betimlemeleri nereden bulmaya çalışırız? Onları ya "genel" hayat içinden, ya da "özel" hayat içinden bulup çıkarırız. Aslında her genel aşkta, özel – bireysel aşkların özellikleri vardır. Bunun tersi de doğrudur; her bireysel aşk, genel aşk tanımına gereç sağlar. Çünkü her genel kavram, kategori, özel olan bireyselin özünden geçerek varolur. Özel ve genel diyalektik birlik taşır. Genel, özelin içindedir. Özel olan ise bir biçimde geneldir.

* * *

Aşk bir kavramdır. Kavram, düşünce yoluyla kabul edilen bir tasarımdır. Kavramları elimizle dokunarak, görerek kavrayamayız; beyinde, düşünce dünyasında düşünerek kavrarız, anlarız. Bu dünyada aşk denen şeyi gören var mı? Onu cebine para gibi koyup taşıyan var mı? Âşıkların parçalanan kalplerinin içinden aşk çıkar mı? Ama aşkı yaşadığını söyleyen milyonlarca insan var. Bu insanlar yalan söylemiyorlar; aşkı duyarak, derileri ateş gibi yanarak yaşıyorlar.

O halde nerede bu aşk? Platon'un bahsettiği bilinmez "İdealar Dünyası"nda mı? Yoksa kimi filozofların iddia ettiği gibi aşk düşüncesini biz doğarken yanımızda mı getiriyoruz? Veya Kant'ın "bilinemez dünyasına" ait olan bir "kendinde şey" mi aşk?

* * *

Evet, aşk bir kavramdır; varolan, yaşanan bir gerçekliğin insan beynine yansımasıdır. Aşk bir kavram olarak soyut olmasına rağmen, dolaylı biçimde nesnel gerçeği anlatır. Eğer şu dünyada hiçbir insan aşkı yaşamasaydı, "aşk" diye bir olgudan söz edemezdik. Aşk, yaşadığımız objektif yaşamın içinden çıkar, kavramlaşır; fakat tekrar hayata dönerek, her bireysel aşkta kendisini yeniden var eder. İnsan yaşamı devam ettiği sürece hem bir gerçeklik olarak yaşanan aşklar sürekli değişir, gelişir, yenilenir; hem de aşk kavramının kendisi. Nasıl ki bu dünyada durgun, hareketsiz hiçbir şey yoksa, aşk da bu genel kuralı izler. Aşk her gün güneş gibi yeniden doğar. Aşk her an yenidir.

Aşk kavramı bilimdışı bir kavram değildir. Onu hayatın içinden çıkarıp getirmişizdir. Eğer aşk, hayalet gibi bilimdışı bir kavram olsaydı onun üzerine konuşmak gerekmezdi. Aşk, hayal gücümüzle yarattığımız, uydurduğumuz bir şey değildir; insanların binlerce yıllık yaşam deneyimlerinin, bireysel pratiklerinin ürünüdür.

Aşkta yaşanan hüsranlara bakarak aşkı yok sayamayız. Onun yarattığı hayal kırıklığı bile onun varlığını ispat eder. Varlığı olmayan, yaşanmayan bir şey nesnel etki yaratmaz. Aşkın

dertlerinin sorumlusu aşk değildir; nedenleri, insanın yaşam koşullarında, insan ilişkilerinde aramak gerekir.

* * *

Aşkın teorisi, felsefesi var mıdır? Teori; yaşanan, varolan bir gerçekliğin düşünce dünyasındaki bilgisidir. Aşk hepimizin yaşadığı, hissettiği bir hakikat olduğuna göre, onun da teorisi, felsefesi vardır. Çünkü aşk, tahmini bir varsayım değildir; onu duygusal insan ilişkileri içinde ete ve kana bürünmüş bir canlı gibi bulabiliyoruz.

Peki, aşkın teorisini nereden çıkaracağız? Masamızın başında oturarak, deneye, pratiğe başvurmadan bu teoriyi yaratabilir miyiz? Gerçeği yaklaşık olarak dile getirebilecek hiçbir kuram, yaşamın pratiğine bakılmadan oluşturulamaz. Pratikten çıkmayan ve pratiğe döndürülerek denenmeyen kuramların değeri yoktur. Anlamlı teoriler, pratik gözlenerek ortaya konabilir.

Elinizdeki kitap dünya üzerinde yaşanan aşkların pratiklerinden örnekler sunmayı amaçlıyor. Her bireysel aşk, aşkın teorisinin atomudur. Ama bu öyle bir atomdur ki, duygulardan – düşüncelerden oluşmuştur. Şüphesiz aşk atomlarının çıkış yeri maddidir; ancak kendisi madde değildir. Yaşanan aşk "gerçek"'tir; onun teorisi "hakikat"'tir.

*Aşkın Pratiği'*ni kavrayabilmek, aşkın pratiğini yaşayan âşıkları tanımayı gerekli kılıyor. Âşıkların karakterleri, dünya görüşleri, onları şu ya da bu yana doğru hareket ettiriyor. Bu nedenle âşıklar hakkındaki önbilgileri her bölümün başına ekledim.

Belirtmek gerekiyor ki, verilen pratik örneklerden yola çıkarak eksiksiz bir teori oluşturmak olanaksızdır. Çünkü bireysel aşkın pratik örnekleri sonsuzdur; biz ancak sunulan örneklerden tamamlanmamış bilgi edinebiliriz. Kitapta anlatılan aşk pratiğinin örnekleri aşkın kimliğine dair ipuçlarıdır. Aşk labirentinde yolumuzu bulmamıza kısmen yardım eder.

Herhangi bir aşkta, yaşadığımız kendi aşkımıza benzer noktalar bulmak hoşnutluk, teselli duyguları verir. O nedenle kitapta aşk mektuplarına fazlasıyla yer verdim; onlar aşk duygularının belgeleridir. Başkasının aşk duyguları bizim aşkımıza kırık ayna işlevi görür. Aşkın ateşi ortak, yanma biçimleri farklıdır. Birinin aşkıyla, diğerinin aşkı arasında görünmez bir bağ vardır. Umarım *Aşkın Pratiği*'nde kendi aşklarınızdan bir şeyler bulursunuz.

AŞKIN OYUNCULARI - I

JOHANN WOLFGANG von GOETHE (1749 – 1832) : Alman edebiyatının roman, şiir, tiyatro yazarıdır. Sturm Und Drang (Coşkunluk) isimli romantizm hareketinin başında bulunmuştur. Lirik bir şair olarak yazdığı lirik manzumelerin çoğunda kendi yaşadığı aşk maceralarını anlatır.

Tanınmış şiir kitapları: *Roma Elejileri, Divan'*dır.

Başlıca romanları: *Genç Werther'in acıları, Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları, Wilhelm Meister'in Gezi Yılları'*dır.

Tiyatro eserlerinin en ünlüleri: *Faust, İphigenie, Tauriste, Egmont Kontu, Torguato Tasso'*dur.

Goethe çok yönlü yeteneğe sahiptir, edebiyat alanının dışında botanik ve jeoloji ile de ilgilenmiştir.

* * *

Doğa yasalarının nesnelliğine, insan bilincinin dışında varlıklarını sürdürdüğüne inanır Goethe. Hayat, doğa hep hareket halindedir. Bu görüşünü şöyle dile getirir:

"Şimdi ne varsa, biraz önce yoktu; olan bir daha olmaz. Her şey yenidir; ama daima eskidir."

Hayata, aşka bakış tarzı beklemeci değil, mücadelecidir:

"Her şey kavgadır, mücadeledir; aşka ve hayata layık olan kişi, her gün onları yeniden fethetmek zorundadır."

Hayatın geçmişinden gelecek için ders almayı savunur:

"Geçmişi anlamayanlar, mutsuz bir geleceğe hazırlanmalıdır."

* * *

Yaşadığı Alman toplumunu hem eleştirir, hem de varolan durumu korumaya çalışır. Toplumda düzensizlik olsun istemez. Kaos olması yerine, adaletsizliği kabul edebileceğini söyler:

"Ben bütün yaşamımda, bilerek ya da bilmeyerek, hep ılımlı olmuşumdur."

"Yönetenler hak tanır ve dikkatli olurlarsa, zamanın gerektirdiği devrimleri kendiliklerinden yapar ve halkın bunları zorla elde edeceği ana dek direnmezlerse, ihtilal diye bir şey olmaz."

9

Goethe saray çevresinde yaşamasına karşılık bu yaşamın insanı yozlaştırdığını kendine itiraf eder:

"Şu kadarını söyleyebilirim ki, sosyete yükseldikçe, davranışlar da büsbütün bayağılaşıyor. Hiçbir maskaralık, bir eşeklik düşünülemez ki bu büyüklerin, dalkavukların ve aralarındaki küçüklerin iç yüzü kadar insanı iğrendirsin! Tanrılara hep yalvarıyorum: Yürekliliğimi, doğruluğumu yaşamımın sonuna kadar koruyabileyim. Dizlerimin üstünde sürünüp etek öperek uzun ömür süreceksem, bir an önce ölmek daha iyi."

Goethe'nin ikiye bölünmüş kişiliğini Engels şöyle değerlendirir:

"Goethe yaptıklarında yaşadığı devrin Alman toplumu karşısında kimi yerde düşmanca, kimi yerde de dostça bir tavır takınır. Kişiliği ikiye bölünmüştür."

* * *

Goethe kendi hayatını Auguste Stolberg'e 1823 yılında yazdığı bir mektupta şöyle özetler:

"Uzun yaşamak demek, bir yerde, çok şeyi yitirmek demek oluyor; sevdiğiniz, nefret ettiğiniz, kayıtsız olduğunuz çok kişinin ölümünü görüyorsunuz; krallıklar yıkılıyor, başkentler düşüyor; genç yaşınızda elinizle diktiğiniz ağaçlar, ormanlar yok oluyor, bu arada, kendi kendinizi de yitiriyorsunuz. Sonunda bedence ve kafaca kimi güçlerinizi koruyabilmiş iseniz, buna şükredip oturuyorsunuz.(…)

Yaşamım boyunca, her zaman başkalarına karşı da, kendime karşı da dürüst davrandım, dünyanın tükenmeyen değişmesi içinde hep en yükseği aradım."

CHARLOTTE von STEIN (1742 – 1827): Goethe'nin yaşamına giren birçok kadın arasında en dikkat çekici olanı Charlotte von Stein'dır. Saray sorumlularından birinin kızıdır. 1764'te Dük KarlAugust'un başseyisi Friedrich von Stein'la evlenir. Yedi çocuk annesiyken Goethe ile tanışır. On üç yıl "yasak aşk" yaşarlar. Charlotte 1867'de *Dido* isimli kitabını yayınlar.

RESİMLER (1)

11

AŞKA ÂŞIK BİR YAZAR

" *Ayak bastığım her güzel noktada keşke yanımda olsaydınız diyorum. Sizi böylesine sevmemek elimde değil. Kendimi size hep çok yakın hissediyorum, varlığınız beni hiç terk etmiyor. Her kadını, herkesi sizinle kıyaslıyorum; var olanları ve olacakları sevginizle ölçüyorum."*

Goethe (Charlotte von Stein'a)

28 ağustos 1749'da Frankfurt'ta doğar Goethe. Babası imparatorluk danışmanı, annesi Frankfurt belediye başkanının kızıdır. Bu nedenle zengin bir ortamda çocukluğunu geçirir, ilk öğrenimini özel öğretmenlerden alır. Latince, Yunanca, İngilizce, İtalyanca, Fransızca öğrenmeye başlar.1765 yılında hukuk eğitimi görmek amacıyla Leipzig'e gider. Ve orada kaldığı evin kızı Kötchen Schönkopf'a tutularak gençlik aşklarından birini yaşar. Üç buçuk yıl süren aşk hüsranla biter. Kötchen, Kanne isminde bir doktorla nişanlanır; Goethe'yi bırakır. *Terk edilen âşık, terk edilmenin verdiği değersizlik hissiyle acı çeker.* Goethe de öyle…

Ortada bırakılmış Goethe, 1 Haziran 1769'da, nişanlı olan eski sevgilisine umutsuz bir âşık olarak yazar:

" Yeryüzünde en acı şey, bir sevginin öldüğüne tanık olmak. Yüz bulmamış bir sevgili, hiçbir zaman terk edilmiş bir sevgili kadar mutsuz olamaz. Birincinin daha umudu vardır."

Tercih edilmeyerek terk edilen her âşık içindeki nefretle yanar. Goethe de öyle… Aşağılanmanın verdiği kızgınlıkla Kötchen'i aşağılamak ister. Aynı mektubunda der ki:

"Tazesi dururken konserve fasulyeyi kimse aklına getirmez, değil mi? Nitekim balıkların da ancak tazeleri istenir; ne olur ne olmaz, belki bozulurlar diye onları tuzlamaya kalkarlar; eh, belki biraz da göz boyamak için… Dostluk tuzuna bulayıp salamurasını kurduğunuz irili ufaklı, düzgün ve biçimsiz bunca sevgiliyi hatırlayınca kim bilir ne kadar tuhafınıza gider."

Nefret Goethe için süreklilik taşımaz. Aşkın bitişinde faturanın bütün yükünü diğer tarafa yüklemekten vazgeçer, kendi suçunu da kabul eder. Eğer zaman geriye alınabilse daha akıllıca davranabileceğini söyler. Kötchen'a yazdığı 28 Ağustos 1769 tarihli mektubundan bu sonuç çıkar:

" Şimdi Leipzig'de olsaydım, yine yanınızda olur ve somurtup otururdum… Bu sahneleri bilirsiniz. Yok hayır yanınızda olsaydım şimdi ne kadar, ne kadar sevinçli olurdum! Ah, üç buçuk yıl önceye dönebilsek! Kötchen, yemin ederim ki sevgili Kötchen, o zaman çok daha akıllıca davranırdım."

* * *

Goethe 1770 yılında Strassburg'a hukuk doktorası için gider. Orada 1771'de Sesenheim rahibinin kızı Friederike Brion ile tanışır, birbirlerine âşık olurlar; ama kısa süren bu aşk her zamanki sonucuna ulaşır.

1772 yılında Wetzlar'da avukatlık stajına başlar. Verilen bir baloda Charlotte Buff (Lotte) ile tanışır, bu kıza gönlünü kaptırır. Ne var ki, Goethe'nin eğlence gecesinde âşık olduğu kız nişanlıdır.

Aynı günlerde Garbenheim köyünde Kestner isimli, Wetzlar'daki mahkemede Bremen kentinin hukuk müşavirliğini yapan bir erkek karşısına çıkar ve çok sıkı dost olurlar. Şansızlık kendini gösterir; Kestner, Charlotte Buff ile nişanlıdır. Böylece iki dostun arasına bir kız girmiştir. Üç genç dostluk çerçevesinde ilişkilerini sürdürürler; fakat her üç kişi de durumun farkındadır. Kasabada dedikodular başlar. Goethe'nin deli gibi âşık olduğu Charlotte (Lotte) iki erkekten eşit uzaklıkta değildir; Kestner'e daha yakındır. Goethe bu acıya dayanamaz, Wetzlar'dan 11 Eylül 1772'de ayrılmaya karar verir. Ulaşamadığı Lotte aşkından kaçarak aşkını öldürmek ister. Düşündüğünü hayata geçirir, onlara haber vermeden kasabadan ayrılır. Geriye 10 Eylül 1772 tarihli iki pusula bırakır: Bir tanesi Kestner'e diğeri, Charlotte Buff'a. Âşık olduğu kadına bıraktığı pusuluda şunlar yazılıdır:

"Şu anda yalnızım, gözyaşlarımı tutmamın bir nedeni yok, sizleri mutlu bırakıyorum."

İki ay sonra Wetzlar'a geri döner, Kestner- Lotte çiftini ziyaret eder; birkaç gün birlikte olurlar. Goethe'in aşkı devam etmektedir, henüz soğumamıştır. Ziyaretten hemen sonra 20 Kasım 1772'de kadın yazar Sophie von La Roche'a yazdığı mektupta Lotte ile ilgili olarak der ki:

"Ben onu, ta başından beri, karşılık beklemeden sevdim."

Goethe gerçekten büyük bir aşkla sevmiştir Lotte'yi. *Karşılık beklemeyen aşk büyük aşktır.* Goethe acılarla yaşamaktadır. Lotte'yi rakibine kolayca terk ettiğini düşünür, pişmanlık duyar. Doğru mu yapmıştır, yanlış mı? Bunu tam bilmez, ikircim taşıyan, hatta biraz da kızgınlık içeren bir mektubu 10 Nisan 1773'te Kestner'e gönderir:

"Lotte'yi bırakıp gitmek…Bunu nasıl yapabildim, hâlâ şaşıyorum. Çünkü, bakın, siz de bir yürek taşıyorsunuz, -size biri gelse, ya da gelmiş olsa, ya da gelecek olsa, her ne ise ve dese ki, Lotte'yi bırak da git! – Ne yapardınız? –Bu da soru değil mi?- ya, ama ben de bir yürek taşıyorum ve ben alıp başımı gittim. Siz buna ister büyüklük deyin, ister başka şey…gittim. İyi mi ettim, kötü mü? Bilmiyorum.

(…)

Pek iyi bildiğim bir şey var: O da Ulu Tanrının duygudan yana soğuk oluşu. Böyle olmazsa Lotte'yi size vermezdi… Ölürsem, hele öbür tarafta biraz borum öterse, ilk işim onu sizin elinizden almak olacaktır."

1773 yılı içinde Goethe, Lili Schönemann ile nişanlanır; ancak ilişkileri iyi gitmez. Goethe, Lotte ve Kestner ile mektuplaşmalarını "dostluk" içerecek biçimde sürdürür. Lotte bir çocuk doğurur, çocuğa Goethe'nin Wolfgang adını verirler. Aşk acılarından kurtulmak isteyen Goethe 1774 yılında *Genç Werther'in Acıları* isimli romanı kaleme alır ve yayınlar. Kitap meşhur olur. Goethe- Lotte- Kestner'in aralarındaki ilişkileri anlatan bu kitapta, Kestner'e verilen rol olumsuzdur. Bir bakıma Goethe, rakibi ve "dostu" Kestner'den intikamını alır. Lotte ve Kestner bundan dolayı ona gücenirler, fakat sonra affederler.

* * *

1775'te Goethe, Dük Karl August'un davetlisi olarak Weimar'a gider, onun danışmanı olur. Böylece saray yaşamına adımını atar.

Charlotte von Stein, Dük Karl August'un başseyisi Friedrich von Stein'la evlidir. Goethe 1775'te Weimar'a geldiğinde karşılaşırlar, ikisi de birbirlerine sevdalanır. O tarihte Goethe 26, Charlotte 33 yaşındadır.

Dük Karl August'la dost olan Goethe, Charlotte'a gönderdiği mektupları onun eliyle iletir çoğu zaman. Goethe'nin aşk mektupları yasak aşkın sıkıntılarıyla, özlemle doludur. 23 Şubat 1776'da Charlotte'a seslenir:

"Ey kadınlar içinde eşi olmayan varlık, kalbimde mutlu bir sevgi yaratan tek kadın!"

Eylül 1776'da Goethe'nin yazdığı mektup yaşanılan gizli aşkın çaresizliğini dile getirir:

"Neden sana acı çektiriyorum, sevgilim? –Neden hep, ya sana acı çektirmek, ya da kendi kendimi aldatmakla geçiyor günler.- Biz birbirimizin hiçbir şeyi olmayacaktık; ama her şeyi olduk. –Seninle böyle düpedüz konuşuyorum, çünkü sen beni her bakımdan anlarsın. –Şu var ki ben, her şeyi olduğu gibi görüyor ve bunun için de çığrımdan çıkıyorum. İyi uyu meleğim ve iyi uyan! Seni artık görmeyeceğim -yalnız – biliyorsun ya – ben kalbimi – oh, hepsi saçma, ne söylesem hepsi boş. –Yıldızları nasıl seyrediyorsam, bundan böyle sana da öyle bakacağım demek! –Hele, bir düşün bunu!"

Goethe sevgilisinden uzak durmayı beceremez, ilişkileri devam eder. 13 Kasım 1780'de sevildiğini duymak ister Goethe:

"Beni sevdiğinizi söyleyin bana, söyleyin de karanlık gökler aydınlansın."

Goethe sevgilisiyle yasal bir bağ kurmayı hayal eder. 12 Mart 1781'de şöyle yazar:

"Ruhum hızla sizinkiyle kaynaştı… Keşke gözle görünür ya da yasal olarak sizin olmamı sağlayacak bir ant ya da kutsal bir tören olsaydı."

Sevgilisinden ayrı kalmanın hayatını kararttığını belirtir 8 Temmuz 1781'de :

" Sevgilisinden ayrı olunca insanın yaşamı, yaşam değilmiş meğer…"

Goethe, Charlotte von Stein'a 24 Haziran1783 tarihinde gönderdiği mektubunda onu "ikinci Lotte" olarak isimlendirir. *Genç Werther'in Acıları'*nı yaratan birinci Lotte, şimdi ikinci Lotte olarak Goethe'ye mutluluk vermektedir. Ama sorun ikinci Lotte başkasıyla birlikte yaşamakta, ona istediği zaman ulaşamamaktadır. Goethe içinde duyduğu özlemi, ikinci Lotte'nin kendisi için taşıdığı önemi 28 Haziran 1784'te yazdığı mektupta dile getirir.

"Evet, sevgili Lotte şimdi iyice anladım ki varlığımın yarısı sensin ve sen kalacaksın. Ben tek başıma, bir bütün, başına buyruk bir varlık değilim artık. Zayıf yanlarımı sen güçlendirmişsin; tez yara alan yönlerimin sen koruyucusu olmuşsun; eksiklerimi sen tamamlıyorsun. Senden uzak olduğum zamanlar, garip bir duruma düşüyorum. Bir yanım silahlı ve sanki çelik zırhlarla kaplı, öteki yanım, çiğ yumurta kadar duyarlı. Senin bana, kılıç kalkan olduğuna güvenerek bu yanımı hiç güçlendirmemişim. Tüm varlığımla senin olduğum için ne kadar mutluyum."

* * *

Charlotte von Stein'a kendi benliğini yapıştıran Goethe'nin ondan kaçıp uzaklara gitmesi düşünülebilir mi? Goethe 1 Eylül 1786'da sevgilisine şöyle yazar:

"Kendi kendime çok üzüldüğüm zamanlar oldu, bütün bu zamanlarda can ve gönülden istediğim tek şey, aramızdaki ilişkinin yeniden, her türlü zora karşı koyacak kadar güçlü hale gelmesi idi. Bunun böyle olduğunu bilmesem, senin yakınında yaşamaya dayanamam; o zaman, alıp başımı gitmek üzere olduğum o uzak yerlerin yalnızlığı içine gömülüp kalmayı, böylesine bir yaşama yeğ tutarım."

Bu mektup Goethe'nin Weimar'ı bırakıp İtalya'ya gideceğinin habercisidir. Hem devlet içinde aldığı görevleri, hem aşkından deli olduğu Charlotte von Stein'ı bırakıp kaçacaktır. Sevgilisine duyduğu aşk bitmemiş, sürmektedir. Ona yine aşk mektupları yazacaktır. Goethe'yi sevgilisinin hasretini göze alarak İtalya'ya götüren neden kendi entelektüel yetenekleriyle ilgilidir. Devlet işleri onu yormuş, yazar niteliklerini geriletmiştir. Goethe İtalya'ya kaçarak kendini yenilemek ister. Aşka karşı kendi yeteneklerini geliştirmeyi tercih eder.

Goethe, İtalya'ya yolculuğa çıkmadan önce sevgisine şu satırları yazar:

"Benden bir paket, ya da rulo alacak olursan, bunu başkalarının yanında değil de, kendi odana çekilip yalnız kaldığın zaman aç.

(…)

Elveda tatlı meleğim! Ben – seninim."

Charlotte, Gothe'nin ani bir kararla aşkı bırakarak uzaklara gitmesine kızgınlık duyar. *Aşk kendisine karşı tercih edilen şeyden hoşlanmaz.*

29 Ekim 1786'da Roma'ya varır Goethe. İki yıl burada kalacak, kızgın sevgilisine mektuplar yazacaktır.

7 Kasım 1786'da :

"Sevgilim uzaklara gitti diye sakın üzülmeyesin, o çok daha iyi ve mutlu olarak sana dönecek."

21 Şubat 1787'de :

"Varlığımı oluşturan hücrelerin tümü ile sana bağlıyım, Lotte. Anılarım zaman zaman yüreğimi dağlıyor, buna dayanmak çok zor! Kendimi tutmak için nasıl zorluyorum bilemezsin. 'Benim olmadığını' düşündükçe -bunu hangi yönden alırsam alayım- eriyorum, bitiyorum. Sana olan sevgime nasıl bir biçim verirsem vereyim yine de… Sana böyle açılmamı, çoktan içime atıp söyleyemediklerimi önüne sermemi bağışla, içimden geçenleri, yalnız, en yalnız saatlerimdeki düşüncelerimi sana söyleyebilseydim, ah…"

15

18 Nisan 1787'de :

"Son zamanlarda aramızda aksayan her şeyi, her pürüzü, gurbet eller ve ayrılık sanki silip götürdü; şimdi gönlümde sevginin ve bağlılığın ateşi, sanki yeni baştan alev almış, pırıl pırıl ışıyor ve çevremi aydınlatıyor.

Beni aklından çıkarmayasın!"

* * *

Goethe 1788'de Weimar'a geri döner. Charlotte 'un kızgınlığı geçmemiştir, onu azarlar, aşağılar. *Duygusal ilgisizlik ve saygısızlık aşkın bitiş işaretleridir*. İki tarafta da aşk inişe geçmiş, bitiş sınırına doğru koşmaya başlamıştır. Goethe, Charlotte'un kendisine karşı aldığı duygusuz tutumu 1 Haziran 1789'da yazdığı mektupta anlatır:

" Ne yazık ki döndüğüm zaman seni garip bir ruh hali içinde buldum: Doğrusunu söylemek gerekirse, beni karşılayış tarzına -bütün ötekilerin de bana karşı davranışlarına olduğu gibi- çok kırıldım.

(…)

Yok geri dönmesem de olurmuş, yok kimselerle ilgilenmiyormuşum v.b…

(…)

Ancak, şunu da söylemek zorundayım ki, bana karşı takındığın tavra daha fazla dayanamayacağım. Ne zaman biraz fazla konuşacak olsam, sözlerimi ağzıma tıkadın; içimi dökecek olsam, beni kayıtsızlıkla suçladın. Yüzümde bir çizginin değişmesi, gözünden kaçmadı; hareketlerimi davranışlarımı beğenmedin ve beni her zaman sıkıntılı ve kötü bir duruma soktun. Beni böylesine, o andaki kaprislerine uyarak kendinden uzaklaştırırken, aramızda güvenin, açık yürekliliğin gelişmesi beklenebilir mi?"

* * *

Aşka âşık adama rastlantı yardım eder, bir aşk biterken başka bir aşkın kapısını açar. Goethe 1788'de parkta yaptığı bir gezinti sırasında, Christiane Vulpius ile tanışır. Christiane genç ve güzeldir, yapmacıksız ve sadedir. Saray dışındandır, işçidir. Goethe ona âşık olur. Goethe gibi saray çevresiyle ilişkisi olan birisinin saray dışından bir kıza âşık olması dedikodulara, tepkilere yol açar. Gothe bunlara aldırmaz: *Aşk sınıf ayrımı tanımaz, her türlü rezilliği göze alır*.

Goethe, Christiane Vulpius'u evine alır, onunla nikâhsız olarak yaşamaya başlar. Bu olaya ateş püskürenlerin başında Charlotte'un olması Goethe'yi üzer. 1 Haziran 1789'da eski sevgilisi Charlotte'a, yeni sevgilisini koruyarak yazar:

“Gelelim bu ilişkiye: Kime ne zararı var bunun, sorarım? Bu zavallı kızcağıza karşı duyduğum hisler, yoksa bir başkasının tekelinde midir? Onunla geçirdiğim saatleri bir başkasından mı çalıyorum?”

Goethe eski sevgilisiyle düşmanca ayrılmak istemez. Onunla dostluk ilişkisi kurmak ister. Daha Şubat 1788’de ona şöyle yazmıştır:

“Karşımızdakini kendimize benzeteceğiz diye boş yere uğraştıktan sonra, darılıp birimiz bir yana, birimiz öte yana gideceğimiz yerde, dostça birbirimizden ayrılsak çok daha iyi olmaz mı?”

Charlotte dostluk istemez, işçi bir kızın saraylı bir kadına tercih edilmesinin kinini duyar. Goethe ile dostluğa yanaşmaz. Gönderdiği mektupları geri ister. “Öldüğüm zaman tabutumu O’nun kapısı önünden geçirmesinler!” diye de vasiyet eder.

* * *

Goethe şimdi aşk mektuplarını yeni sevgilisi Christiane Vulpius’a yazacaktır.

25 Ağustos 1792’de :

“Ayrılmadan önce insan elindekinin değerini bilemiyor. Seni çok arıyorum ve bütün kalbimle seviyorum.”

10 Eylül 1792’de:

“Ah şimdi yanımda olsaydın! Burada her yerde büyük geniş yataklar var, bunlarda rahat yatar, - evde, arada bir yaptığın gibi darlıktan gocunmazdın. Ah, benim sevgilim! Beraber olmaktan daha iyi hiçbir şey yokmuş meğer dünyada! Hele bir kez birbirimize kavuşalım, bunu hiç, ama hiç aklımızdan çıkarmayalım, olmaz mı?

(…)

Beni hatırından çıkarma, evet! Seni kimi zaman uzaktan kıskanıyorum: bir başkasını benden çok beğenebileceğini düşünüyorum; çevremiz benden yakışıklı, benden hoş erkeklerle dolu… Ama sen bu gözle bakma onlara; sen beni beğen herkesten çok! Seni delice seviyorum, bunu bil, senden başkası güzel değil benim için. Hep seni rüyamda görüyorum, karmakarışık şeyler, ama hepsinde de biz ikimiz, sevişiyoruz. Ve isterim bu hep böyle sürsün.”

Goethe on sekiz yıl sonra 1806’da Christiane Vulpius ile evlenir. 2 Temmuz 1808’de karısına şöyle yazar:

“Bize düşen, sevgimizi yaşatmak ve sürdürmek... Giderek çevremizi daraltır, birbirimize daha çok yaklaşırız ve böylece kimselere aldırmadan gönlümüzce yaşar gideriz.”

Christiane, Goethe’ye çocuklar doğurur, ama sadece bir tanesi yaşar. 6 Haziran 1816’da Christiane acılar içinde kıvranarak ölür. Goethe vefalı, şefkatli karısını kaybetmenin acısıyla yazar:

"Sıyrıl güneş, kara bulutlardan
aç kendine bir yol, ayrı
Ne kaldı çare elimde
ölümüne ağlamaktan gayrı"

Goethe karısının ölümüyle yıkılırken etrafındaki insanlar ona gereken desteği göstermezler. Christiane gibi fakir çevreden çıkmış bir işçi kızın ölümü Goethe'nin saraylı çevresi için bir anlam ifade etmez. Arthur Schopenhauer'ın annesi Johanna Schopenhauer, Goethe'nin durumunu 25 Haziran 1816'da şöyle anlatır:

"Karısının ölümünden beri onu ilk kez bu gün gördüm. Her zaman yaptığı gibi acılarını içine gömmek, yenik ve itik halini belli etmemek çabası içinde idi. Ama ben bir bakışta onun çok bozuk bir ruh hali içinde olduğunu anladım. Ta içinden yıkılmıştı.

Çevresindekilerden, hemen hiç kimsenin Christiane'nin ölümüne yanmaması doğrusu gücüme gitti. Yaptığı bunca iyilikleri, yardımı unutmuşlar, yalnızca yaptığı yanlışların sözünü ediyorlardı. En çok kötüleyenler de, sağlığında ondan en çok iyilik gören ve en çok yüzüne gülenlerdi…"

* * *

Ölüm acısı geçer Goethe'nin . Bu kez de eski arkadaşı, devlet adamı ve banker olan Johann Jakob Willemer'in genç karısı Marianne Willemer'e tutulur. 26 Temmuz 1819'da ona yazar:

" Güzel ağzından çıkan tatlı sözlerle aramızdaki üzücü sessizliğe son veren sevgili Marianne'yı, Baden'de yanıt beklerken bırakır mıyım hiç? Bak, bir daha söylüyorum: Seni arkadaşımın yanında göreceğime öyle inanmıştım ki, onun yüzüne bakarken seni görür gibi heyecanlandım. O soylu insanın, sezip de anlamazlıktan geldiği sevgimin, bir anda coştuğunu duydum içimde…

Beni düşündüğünü, beni düşünmekten tat aldığını ne güzel yazmışsın, Marianne ve inan ki, tüm duygularımız karşılıklıdır, onları kalbimde aralıksız duymaktayım.

Dilerim şu satırlar uygun bir saatinde eline geçer ve sen kısa mektubumdan uzun anlamlar çıkarmaya zaman ayırabilirsin."

Bu aşkın sayfası çok uzun sürmez kapanır. Ama aşka âşık adam âşık olmaktan vazgeçemez. 1821 yılında Marienbad kaplıcalarında 17 yaşındaki Ulrike von Levetzow ile tanışır ve ona âşık olmakta gecikmez. 1823 yılında aynı yerde yeniden karşılaşırlar. Aşkın mantık dinlemediği bir kez daha ispatlanır: Goethe aralarındaki 55 yaş farka rağmen onunla evlenmeyi arzular. Dük Karl August aracılığıyla Ulrike'yi ailesinden ister. Ulrike'nin ailesi evlenme teklifini onaylamaz. Goethe buna rağmen Ulrike'nin peşinden koşturur. Ona karşı duyduğu aşkı *Marienbad Ağıtı* isimli eserinde dile getirir. Goethe'nin sonuca ulaşmayan aşkı edebiyat dünyasında yerini alır.

* * *

Her aşk silinmeyen izler bırakır. "Anı gözlükleri" izleri belirginleştirir. Aşkın eskimiş sorunları zamanın elinde önemini yitirir. Bir zamanlar birbirine düşman olan âşıkları affedici yapar. Charlotte von Stein 1827 yılında ölür; ama ölmeden önce Goethe'den ayrıldıktan on üç yıl sonra oğluna şöyle yazar:

"Eski dostumuz Goethe'nin benim için hâlâ bu denli değerli olduğunu ve dokuz gündür çekmekte olduğu ağır hastalığın beni böylesine etkileyeceğini bilmiyordum(…) Son birkaç gündür onun için pek çok gözyaşı döktüm."

Goethe'nin tek oğlu August 1830 yılında Roma'da ölür. Goethe ise kendinin öleceğine hiç inanmayarak, yeniden âşık olabileceğine inanarak 22 Mart 1832'de dünyadan ayrılır.

19

AŞKIN DÜNYASINDAN

“En sevimli kalp, en çabuk sevebilen kalptir, ama çabuk sevenin unutması da çabuk olur.”

Goethe

“Sevgi denince ben, şu ya da bu türde bir etkiyle ilgisizlikten sıyrılmış bir kalbin, içinde yüzdüğü o dalgalı duyguyu anlıyorum.”

Goethe

“Hakiki sevgi hep aynı kalabilendir,
Her şey bağışlansa da.
Her şey yasaklansa da.”

Goethe

“Bizler nereden doğduk?
Sevgiden.
Nasıl yok olur gideriz?
Sevgisiz.”

Goethe

20

NAPOLEON BONAPARTE (1769 – 1821): Napoleon kendi benliğinde iki insanı birlikte taşıdığını düşünür. 1809'da Roederer'le yaptığı konuşmada der ki:

"İçimde birbirinden farklı iki insan var. Kafası ile hareket eden insanla, kalbine göre hareket eden insan."

* * *

Kendisinin bir deha olmadığını, ama çok çalışarak derin düşüncelere ulaştığını, bu nedenle diğer insanlardan farklı olarak durumu doğru değerlendirip, doğru sonuçlara ulaştığını belirtir. Askeri plan yaparken korkak olduğunu, başa gelebilecek tehlikeleri gözünde büyüttüğünü, sürekli heyecanlandığını, ama etrafındaki insanlara karşı sakin göründüğünü söyler. Karar vermeden önceki bu durumunu şu sözlerle özetler:

"Doğum sancıları çeken bir kız gibiyimdir."

Karar verme sürecinde her şeyi ince eleyip sık dokuyan, kararsız gibi görünen Napoleon, karar verdikten sonra gözünü daldan budaktan sakınmadan yol alır. Der ki:

"Bir kere kararımı verdikten sonra, başarıya götürecek olan şeylerden başka ne varsa hepsini unuturum."

* * *

Dostluğa nasıl bakar Napoleon? 1802'de Roederer'e söylediği kendi sözleriyle şöyle:

"Dostluk laftan başka bir şey değil: Kimseyi sevmiyorum. Hatta öz kardeşlerimi bile sevmiyorum."

Hakiki dostlarının olmadığını kabul eder Napoleon. Ama isterse iktidarda olduğundan dolayı birçok yalancı dost bulabileceğinin altını çizer.

* * *

Duygulu olmanın kendisini zor durumlara düşürdüğünü, devlet adamlarının azimli ve sağlam yürekli olması gerektiğini, duygularıyla hareket edenlerin devlet işlerinden uzak durmasının zorunlu olduğunu belirtir. Bundan erkekler adına bir sonuç çıkarır:

"Ağlamaklı olmayı kadınlara bırakalım."

* * *

21

Napoleon gençlik çağlarında özgürlükçüdür. Bu dönemde (1791 Lyon Akademisi'ne sunulan andıçta) şu görüşleri savunur:

- İnsan ancak kendi bünyesine uygun yaşayış içinde mutluluğa ulaşır.
- Baskı, insanın birçok iyi tarafını bozar.
- Hiç kimse içten duymadığı fikirleri kabule zorlanmamalıdır.
- Toplumsal düzeni incitmeyecek konuşma ve yazma özgürlüğü, kişi mutluluğunun temelidir.

Napoleon devlet kademesinde yükseldikçe bu görüşlerinden vazgeçer. Özellikle 1799'dan sonra özgürlüklere karşı savaş açar. Gazeteleri yasaklar, sansür eder. Cumhuriyete karşı monarşiyi savunur. Ve kendini imparator ilan eder. Niçin böyle yaptığını da şöyle açıklar:

"Kendimi imparator yaptım; çünkü iyi yöneteceğimi ve büyük icraatlar yapacağımı hissediyordum. Dünya egemenliğini istedim, bunu kendi adıma garanti altına almak için de, sınırsız bir güce gereksinimim vardı."

* * *

Napoleon için halk, üzerinde oynanarak istenilen şekil verilebilen balmumu gibidir. Yeter ki devleti yönetenler bu balmumuyla iyi biçimde oynayabilsinler. Bir sorun üzerinde halkın düşüncesini belirlemek kolaydır Napoleon'a göre. Nasıl mı? Kendi sözleriyle:

"Kamuoyunun düşüncesi bir orospudur. Eğer Emniyet Genel Müdürlüğü'ne atadığım adam yetenekliyse, onu çok kısa sürede elde eder."

* * *

Napoleon toplumdaki bütün gücün iktidardan geldiğini bilir. İktidarı kaybeden devleti kaybeder. O nedenle 1804'te Roederer'le konuşmasında der ki:

"Benim tek metresim iktidardır. Onu fethetmek için o kadar çalıştım ki, elimden alınmasına, hatta ona kıskanç bir gözle bakılmasına dayanamam."

* * *

Napoleon dinlere inanmaz, dinlerin insan aklı tarafından yaratılmış olduğunu savunur. 28 Şubat 1817'de General Gourgaud ile yaptığı söyleşide bunu dile getirir:

"Bir din dünyanın varoluşuyla birlikte varolsaydı ona inanırdım. Ama Sokrates'e, Platon'a, Musa'ya, Muhammed'e bakınca buna inanamıyorum. Bunların hepsi insan tarafından uydurulmuştur."

Dinlere inanmayan Napoleon, dinin devlet tarafından kullanılmasını, halka uyuşturucu ilaç olarak verilmesini ister. Şöyle der:

"Din, onu kullanmasını bilen bir hükümet için her zaman en sağlam destek olacaktır."

* * *

Napoleon'un insana bakış açısını toparlayan süzme iki düşüncesi sonuç olarak yazılabilir:

" İnsanlar rakamlara benzer: Durumlarına göre değer kazanırlar."

"Sözünü tutmanın en iyi çaresi, kimseye söz vermemektir."

MARIE JOSEPHINE (1763 – 1814): Marie Josephine, Martinique Adası'nda doğar, 1779 yılında zengin bir soylu ile evlenir. Sonra aile Paris'e taşınır. İki çocukları olur. Ama bir süre sonra boşanırlar. 1794 yılında eski kocası idam edilir, kendisi de hapsedilir. Sonra serbest bırakılır. 1795 yılında Napoleon ile tanışır, 1796'da onunla evlenir. 1804 yılında İmparatoriçe olur. 1809'da Napoleon'dan boşanır. Kendisine yüklü bir maaş bağlanır.

MARIA WALEWSKA (1789 – 1817): Polonyalı soylu kökenli bir kadındır. 1804'te kont Walewski ile evlenir. Napoleon Varşova'dayken onun metresi olur ve bir erkek çocuk doğurur. Napoleon Elbe adasına sürülünce onu ziyaret eder. 1816'da General Philippe Antoine ile evlenir. Bir yıl sonra da ölür.

MARIE – LOUISE (1791 -1847): Avusturya Arşidüşesi. Avusturya İmparatoru Franz ile Napolili Maria Teresia'nın kızıdır. 1810'da Napoleon ile evlenir. 20 Mart 1811'de doğan oğlu Roma kralı unvanını alır. Napoleon'un ölümünden sonra Avusturyalı Mareşal Neipperg ile evlenir, iki çocuğu daha olur. 1829'da dul kalır. Bu kez de Bombelles vikontuyla evlenir.

23

R E S İ M (2)

24

ELİ KANA BULAŞMIŞ BİR ÂŞIK

"Seni sevmeden önce bir tek gün bile geçirmedim, bir tek gecem bile geçmedi seni kollarımla sarmadan; yaşamımın ruhundan beni uzak tutan zafer ve tutkuya lanet etmeden bir tek fincan çay bile içmedim. İşlerin arasında, orduların başında, savaş alanlarını aşarken benim tapılası Josephine'im hep kalbimde tek başına oturuyor, zihnimi meşgul ediyor, düşüncemi alıp götürüyor."

Napoleon Bonaparte (Marie Josephine'e)

Tarihçiler Napoleon'un hayatına girmiş onlarca kadının ismini sayarlar: Desiree Clary, Josephine Beauharnais, Guiseppina Grassini,Pauline Foures, Antoinette Duchatel, Carlotta Gazzani, Lauro Junot, Eleonore Denuella, Marie Walewska, Marie Louise, Betsy Balcombe.
Bu kadınlar arasından üç tanesinin önemli olduğunu belirtirler: Josephine, Marie Walewska, Marie Louise.

* * *

Napoleon Bonaparte Fransa'ya bağlanmış olan Korsika Adası'nın Ajaccio kasabasında 15 Ağustos 1769'da doğar. 1779 yılında Brienne Askeri Okulu'na girer. 1785'te üsteğmen olur.
Yirmi dört yaşında general rütbesine ulaşır. 7 Ekim 1795'te Paris'te isyan çıktığında Kara Kuvvetleri Kumandanı olarak isyanı bastırır. 9 Ekim 1795'te hükümet Paris ve çevresindeki bütün silahların teslim edilmesi kararını alır. Bu karar Napoleon'a bir aşk hediye edecektir.

* * *

1763 yılında doğmuş olan Josephine 1779'da zengin Beauharnais ile evlenir ve Paris'e taşınırlar. İki çocukları olur, ama evlilikleri uzun sürmez. 1785'te ayrılırlar. Bir general olan Beauharnais 1794'te Robespierre'in emriyle öldürülür.

Josephine genç, güzel, çekici, çok şık giyinen bir kadındır. İki çocuğuna bakmak zorunda olan Josephine kendine devlet yöneticilerinden, askerlerden âşıklar bularak zevkli yaşamını sürdürür. Hükümetin önemli kişilerinden olan Paul Barras'ın sevgilisidir 1795 yılında.

9 Ekim 1795'te hükümet "silahların teslim edilmesi kararını" çıkardığında, Josephine'in on dört yaşındaki oğlu, General Napoleon'un huzuruna çıkarak öldürülmüş babasının kılıcının teslim edilmemesi için izin ister. Napoleon da bu isteği kabul eder. Josephine, Napoleon'un gösterdiği anlayışlı davranışa teşekkür etmek için onunla görüşür ve bu görüşme aşkın tohumunu aşk toprağına eker. Askerlere sert yüzünü, kanlı elini gösteren Napoleon, Josephine'e kalbini gösterir. Ona âşık olduğu yıl olan 1795'te kalemi kapar ve yazar:

"Seninle dopdolu olarak uyanıyorum. Yüzün ve dün akşamın o insanı sarhoş eden anısı duyularımı bir an bile rahat bırakmadı. Tatlı ve eşsiz Josephine, kalbimde ne garip etki yaratıyorsunuz siz! Kızıyor musunuz? Üzgün müsünüz? Kaygılı mısınız? Ruhum üzüntüden yorgun düştü ve dostunuz için artık huzur diye bir şey yok… Ama bana egemen olan o derin duyguya kendimi teslim ederek dudaklarınızdan, kalbinizden beni kavuran bir alevi çekip aldığımda benim için daha fazlası söz konusu demek ki. Ah! Yüzünüzün siz olmadığını asıl bu gece iyice fark ettim. Öğlende gidiyorsun, üç saat sonra göreceğim seni. Beklerken, mio dolce

25

amor (benim tatlı sevgilim), bir milyon öpücüğü kabul et; ama sen bana öpücük verme sakın, çünkü kanımı kavuruyor öpücüklerin.”

* * *

Napoleon aşkını “ sağlama” bağlamak ister. Tanışmalarından beş ay sonra 1796 Mart ayında resmi nikâhla evlenirler. Napoleon 27, Josephine 33 yaşındadır. Evlilikten birkaç gün sonra Napoleon İtalya’daki Fransız ordusunun komutanı olarak İtalya’ya doğru yola çıkar, balayı yaşamadan savaşa atılır. *Ayrılık, aşkı şaha kaldıran kırbaçtır*. Napoleon’un aşkı şimdiden kırbaç altındadır, sevgilisine duyduğu özlemi mektuplarında dile getirecektir, kuşkularını da! Mart 1796’da Nice’den, Josephine’e bir mektup gönderir:

“Ruhum üzgün: Yüreğim köle olmuş, ve hayal gücüm beni korkutmakta. Beni az seviyorsun. (…) Bir gün gelecek artık beni hiç sevmeyeceksin; söyle bana bunu; hiç değilse acıyı hak etmeyi başarırım… Sevdiğim, çekindiğim, içimde beni Doğa’ya çağıran tatlı duygular, yıldırım kadar ateşli azgın hareketler uyandıran, yaşamımın kadını, acısı, mutluluğu, umudu ve ruhu, hoşça kal. Senden ne sonsuz aşk istiyorum, ne de bağlılık, ama yalnızca gerçek sınırsız açık yüreklilik istiyorum senden. ‘Seni daha az seviyorum’ diyeceğin gün, aşkımın ya da yaşamımın son günü olacak. Eğer kalbim sonsuza dek sevmeyecek kadar aşağılık olsaydı, dişlerimle parçalardım onu.”

Nisan 1796’da Napoleon kötü bir haber alır: Savaş arkadaşı Chauvet ölmüştür. Derdini sevgilisi Josephine’le paylaşmak ister. Yazdığı mektupta hem teselli arayan, hem aşkını anlatan bir Napoleon vardır:

“Gecenin saat biri. Bir mektup getirdiler bana. Acı haber; ruhum üzüntü içinde. Chauvet ölmüş. (…)

Sevgilim teselliye ihtiyacım var. Seni düşünmek maneviyatıma öylesine tesir ediyor ki, ancak sana yazmakla üzüntülerimi gideriyorum.(…)

Fakat, sevgi uğruna deli gibi gözyaşı döküyorum; tamiri imkânsız daha başka gözyaşları dökmeyeceğimi kim söyleyebilir bana? Ruhum, her posta ile bana mektup yolla; başka türlü yaşayamam. (…)

Allahaısmarladık, allahaısmarladık, allahaısmarladık. Gidip uyuyacağım; zira uyku beni avutuyor. Seni yanıma getiriyor; seni kollarımın arasına alıyorum ama uyanınca, ne yazık ki, kendimi senden uzaklarda, yalnız buluyorum.”

Bütün âşıklar sevildiklerini duymak isterler. Kendi benliklerine güvenlerini, sevgiliden gelecek sevgi sözleriyle güçlendirmeyi arzularlar. Karşı tarafı konuşturabilmenin bir yöntemi tersinden konuşmaktır: Sevildiğini bildiği halde sevilmediğini söylemektir.

Josephine nazlı bir biçimde bu taktiğe başvurur. Napoleon’a yazdığı bir mektupta kendisinin sevilmediğini söyler. Napoleon sevgilisini sevgisine inandırmaya çalışır; şöyle yazar Nisan 1796’da:

“Saadetim, senin mesut olman; sevincim senin neşeli olman; zevkim, senin zevk içinde yaşaman. Hiçbir kadın böyle bağlılıkla, böyle bir ateşle, böyle bir aşkla sevilmemiştir. Bir gönlün zevklerine, eğilimlerine, arzularına böylesine hükmetmek görülmemiştir. Sen başka

türlü hissediyorsan, körlüğüme acır, her şeyi ruhunda duyacağın vicdan azaplarına bırakırım; sonunda bir gün hayata küsüp acıdan ölmesem bile, kalbim artık tatlı duygulara, zevklere veda edecek; hayatım sadece maddi olacak; zira aşkını, gönlünü, taptığım varlığını kaybetmekle, hayatı tatlı, değerli gösteren her şeyi kaybetmiş olacağım."

Napoleon sevgisini göstermek için bu mektupla yetinmez; sevgi savunusunu geniş bir cepheye yayar. En iyi savunma saldırıdır. *Alınganlık temeline oturmuş eleştirel saldırı, karşı taraftan hem ilgi istemeyi, hem onunla ilgilendiğini göstermeyi amaçlar.* İnsan önemsemediğini eleştirmez. Eleştiren âşık sevgilisini önemsediğini gösterir. Napoleon saldırıya geçer, az mektup yazan sevgilisini eleştirir. Ayrıca kıskançlık duygularını hafifçe dile getirir aynı mektupta:

" Hayatım, nasıl mahzun olmayayım? Senden mektup yok; ancak dört günde bir mektubunu alabiliyorum, halbuki beni sevseydin günde iki defa yazardın; tabii,sabahın onunda ziyarete gelen sayın baylarla gevezelik etmek, sonra gecenin birine kadar oturan bir sürü uçarı çapkının saçmalarını dinlemek lazım. (…)

Josephine, sen benim için anlaşılmaz varlıksın… fakat seni her gün daha fazla seviyorum. Ayrılık küçük ihtirasları unutturur, büyükleri kuvvetlendirmiş. Dudağından bir öpücük ver. Gönlünde benden başkası yok değil mi?"

* * *

Josephine'den üzüntülü bir mektup alır Napoleon. *Âşıklar birbirlerinin en güçlü tesellicileridir.* Napoleon iyi bir âşık olduğunu gösterir, sevgilisini avutan şu sözleri yazar Mayıs 1796'da:

"Çok değiştiğini yazıyorsun bana. Mektubun kısacık, hüzünlü ve titrek bir yazıyla kaleme alınmış. Neyin var senin canım sevgilim? Ne kaygılandırabilir ki seni? Ah! Köyde kalma sakın. Kentte ol. Eğlenmeye çalış. Ruhum için, senin keyifsiz ve üzüntülü olduğunu düşünmekten daha gerçek acılar bulunmadığına inan. Kıskanç olduğumu sanıyordum, ama yemin ederim böyle bir şey söz konusu değil. Senin üzüntülü olduğunu bilmektense, sanırım ben kendi elimle sana bir sevgili bulurdum.

Neşelen, memnun ol ve benim mutluluğumun seninkine bağlı olduğunu bil. Eğer Josephine mutlu değilse, eğer ruhunu hüzne, bezginliğe terk ediyorsa, demek ki beni sevmiyor."

Bu mektupta ilgi çeken nokta, sevgilisinin üzüntüsünü giderebilmek için ona kendi eliyle sevgili bulan bir âşığın ortaya çıkışıdır. Ancak bu anlayış gerçeği yansıtmaz, tersinden okunması gereken teselli edici sözlerdir. *Hiçbir âşık, sevgisine sevgili bularak kendi ölüm emrini imzalamaz..*

* * *

Napoleon, Josephine'i Milano'da beklemektedir. Ama Josephine söz verdiği tarihte gelmez. Mektup da göndermez. Âşık Napoleon'un yüreğine şüphe düşer: Josephine onu sevmemektedir, belki de kendine yeni sevgili bulmuştur. *Kuşkulu her âşık gerçek dünyadan paranoid dünyaya sıçrar, fanteziler üretir.* Böylesi dönemler aşkın otopsi masasına yatırıldığı dönemlerdir. Aşkın geçmişi gözden geçirilir, daha önceden fark edilmiş, ancak görmemezlikten gelinmiş olaylar bilince çıkarılır. *Aşkın hoş saatleri, hoş olmayan saatlerini gizler*. Ta ki sorun

çıkıncaya kadar. Aşkta baş gösteren bunalım dönemi hoş olmayan saatlerin anısını bir anda gerçek yapar. Napoleon söz verip de gelmemiş karısını kendisini sevmemekle suçlar önce. 1796 Haziran ayının ilk haftalarında gönderdiği mektupta der ki:

“ Bana öyle geliyor ki sen seçimini yaptın ve benim yerime koymak için kime başvuracağını biliyorsun. Sana mutluluklar diliyorum, elbette vefasızlık mutluluğa ulaşabilirse… İhanet demiyorum…

Sen asla sevmedin beni. (…)

Benim mutsuzluğum seni az tanımış olmak. Seninki de beni, çevrendeki erkeklerden biri olarak yargılamış olmak. Kalbim hiçbir zaman sıradan bir şey hissetmedi benim… Aşktan korumuştu kendini. Sınırsız bir tutku, onu alçaltan bir sarhoşluk uyandırdın sen onda. Senin düşüncen bütün Doğa’nınkinden daha önce yer almıştı benim ruhumda. Senin kaprisin kutsal bir yasaydı benim için.(…)

Ölüm her gün çevremde uçuşup duruyor… Yaşam bu kadar gürültü çıkarmaya değer mi dersin!..

Elveda Josephine, Paris’te kal, artık bir daha yazma bana ve en azından sığınağıma saygı göster. Binlerce hançer kalbimi parçalıyor. Sen de onları daha derine batırma.

Elveda, mutluluğum, yaşamım, yeryüzünde benim için var olmuş olan her şey.”

Sevilmediği duygusuna kapılmış Napoleon’un geçmişin olumsuz saatlerini anımsaması kaçınılmazdır. Aynı mektupta hemen bir örnek verir:

“Portren her zaman kalbimin üstündeydi. Onu görmeden ve öpücüklere boğmadan bir tek düşünce geçmiyordu kafamdan. Oysa sen benim portremi bıraktın, altı ay boyunca da geri almadın. Hiçbir şey kaçmadı gözümden. Eğer bu işi sürdürseydim, seven yalnız ben olurdum. Ama işte bütün roller arasında da benimsemeyeceğim tek rol bu benim.”

Yukardaki satırlardan Napoleon’un tek taraflı aşkı kabul edemeyeceğini de öğreniriz. Ne var ki, aşk mantıkla ortaya çıkmadığı için birçok âşık iradesine bağlı olmadan tek yanlı aşkın kuyusuna düşer. Ayrıca Napoleon – Josephine aşkının çift taraflı olduğu şüphelidir zaten. Josephine’i Napoleon’a çeken gücün içinde iktidar, mal, mülk, ihtişam önemli rol oynar. Belki de Napoleon başlangıçtan itibaren tek taraflı aşkın eline esir düşmüştür.

* * *

Milano’da beklemede olan Napoleon birkaç gün sonra sevgilisinin hasta olduğu haberini alır. Kuşkuları ansızın ortadan kalkar; âşık Napoleon sahneye çıkar yeniden. Josephine’e sevgi dolu bir mektubu kaleme alır, 1796’nın Haziran ortasında yollar:

“Duyduğum ıstırap yüzünden belki sana çok acı şeyler yazdım. Eğer mektuplarım seni üzdüyse, yaşadıkça teselli bulamam. (…)

Bir an sonra hastalığını, başında üç doktor bulunduğunu, tehlikede olduğunu öğrenince duyduğum derin üzüntüyü tasavvur edemezsin. İşte o zamandan beri anlatılamayacak haldeyim! İnsan benim gibi bir gönüle sahip olmalı ve seni benim sevdiğim gibi sevmeli! (…)

Yaşamak cidden hor görülmeye değer, fakat ölümden sonra seni bir daha görememek düşüncesine bir türlü razı olamıyorum. Josephine'in hayatta olmadığını öğrendiğim gün, benim hayatım da sona erecek. Artık hiçbir görev duygusu, hiçbir unvan beni dünyaya bağlamayacak. İnsanlar ne kadar nefret edilmeye değer! İnsan tabiatının utandırıcı taraflarını gözlerimden silen bir sen vardın.(…)

Her şeyden önce sana yazdığım çılgın, saçma mektuplardan dolayı beni affet. İyileştiğin zaman göreceksin ki, ruhumu yakan ateş bana yolumu şaşırtmış.(…)

Şan ve şöhreti kim isterse sevsin, vatana kim isterse hizmet etsin, bu sürgünden artık boğuluyorum; sevdiğim kadın acı çekerken, soğukkanlılıkla zaferler kazanmayı hesap edemem.(…)

Benden milyonlarca öpücük, inan ki sana olan aşkım eşsizdir ve bütün ömrümce devam edecektir."

Napoleon hızını alamaz, bir gün sonra yeniden kaleme sarılır, yine şüpheleri için özür diler. Fakat bu mektupta, sevgilisine, üzüldüğü için sevgili bulmak isteyen Napoleon yoktur; aksine kıskançlığını dile getiren bir âşık vardır:

" Seni Paris'te kalmakla suçlandırmıştım; halbuki hastaydın. Beni affet sevgilim; bana ilham ettiğin derin aşk aklımı başımdan aldı; bir daha yerine gelmeyecek. İşte bu hastalığın şifası yok.(…)

Bilirsin ki senin bir âşığın bulunduğunu görmeye dayanamam. Onu görmekle, onun kalbini parçalamak benim için aynı şey olur; sonra senin kutsal saydığım şahsına el uzatmak… Hayır, buna asla cesaret edemem; tanıdığım en faziletli varlık beni aldatırsa, hayata veda ederim."

* * *

Kısa bir süre sonra Napoleon yeniden Josephine tarafından sevilmediği duygusuna kapılacaktır. Kıskançlık krizleri yine kapısını çalacak, sitem kokan mektuplar yazacaktır. Tabi ki sevgisini, özlemlerini, cinsel arzularını ekleyerek…

Ekim 1796'da:

"Mektupların soğuk, tıpkı insanın elli yaşı gibi. On beş yıllık evliliğe benziyorlar. Dostluk var ve bir de yaşamın o kış mevsimindeki duyguları var. Ah! Josephine!... Çok katı yürekli, çok kötü, çok hainsiniz. Daha elinizde ne kaldı ki beni acınacak duruma düşürmek için? Beni sevmemek mi? Eh! Zaten bunu yaptınız! Benden hoşlanmamak mı? Eh, bunu da ben dilerim. Her şey küçük düşürür insanı, tiksinme dışında."

Kasım 1796'da:

"Artık seni hiç sevmiyorum; aksine, nefret ediyorum. Kötüsün, beceriksizsin, anlayışsızsın, tam bir külkedisisin. Bana hiç yazmıyorsun, kocanı sevmiyorsun, mektuplarından kocanın hoşlandığını bildiğin halde, ona gelişi güzel birkaç satır karalayıveriyorsun.(…)

29

Bütün zamanlarınızı işgal eden, günlerinizi tahakkümü altına alan ve biraz kocanızla meşgul olmanıza set çeken o olağanüstü yeni âşık kim? Josephine, tetikte bulun: Bir gece kapılar kırılacak, karşında beni bulacaksın.(…)

Yalnız seni sevmek, seni mesut etmek, senin zıddına gidecek hiçbir harekette bulunmamak: İşte benim alınyazım ve hayatımın amacı.

Mesut ol, kusuru bana bulma, senin hayatınla birlikte yaşayan, seni mutlu görmekten zevk alan bir erkeğin huzur ve mutluluğu ile sakın ilgilenme. Senden benim aşkıma benzer bir sevgi istediğim zaman hata ediyorum."

"Bana yazmıyorsun artık; dostunu düşünmüyorsun artık, acımasız kadın! Sen olmazsan, kalbin olmazsa, aşkın olmazsa kocan için mutluluğun da yaşamın da olmadığını bilmiyor musun? Ah Tanrım! O sevimli süslenmen sırasında ah! Bir hazır bulunabilsem… küçücük omuzlar, beyaz oynak dipdiri göğüsler; bunun üstünde de, kreol tipi örtüsüyle çıtır çıtır yenecek kadar güzel minik bir yüz."

* * *

Josephine iktidar, güç, servet isteyen bir kadındır. Ama aynı zamanda aşk da! Napoleon ona dünya nimetlerini sunar. Josephine bunları seve seve kabul eder ve sahip olduklarını elden çıkarmak istemez. Sorun şudur: Savaş alanlarında at sırtında koşturan, devlet işleriyle gününü dolduran Napoleon'un aşkı ona yeter mi? Ayrıca Napoleon'un toplumsal konumu onun istediği kadına ulaşabilmesini olanaklı kılar, Napoleon bu olanakları kullanmakta ikircim göstermez. Ya Josephine?

Josephine 1798 – 1799 yılında Hippolyte Charles isimli bir subayla ilişki kurar, onunla gönül eğlendirir. Napoleon o sırada Mısır'da toprak işgal etmekle uğraşmaktadır. Şüphesiz ki özel kadın zevklerini ihmal etmeden!

Napoleon, Josephine'in gönül macerasını duyar, bozuşurlar. Fakat kısa bir zaman sonra barışırlar. *Güveni yitirmiş hiçbir aşk eskisi gibi süremez.* Napoleon, Josephine'e karşı duyduğu güveni çoktan yitirmiştir. Josephine'in ise aşksal güveni ne zaman yitirdiğini bilmek zordur. Sonuçta evlilik kendini koruyacaktır; ancak âşıksız olarak. Napoleon artık aşkın başkahramanı olamaz, figüran olarak evliliğini devam ettirir. Evlilik, onun imparatorluk emelleri açısından korunması gerekli kurumdur. İktidar ve miras hukuku için evlilik gereklidir. Ne var ki, evlilik kurumunun koruyucusu olan metresler de gereklidir. Napoleon metresler tutarak evlilik kurumuna zarar vermeden bu dengeyi sağlar.

Aslında Napoleon kurduğu sistemin ve kendisinin çıkarı için Josephine'den boşanması gerektiğini bilir. Çünkü Josephine ona bir çocuk verememiştir. Resmi evlilikten doğan çocuk olmazsa Napoleon'un imparatorluk mirası nasıl devam edecektir? Bu sorunu çözmeyi gündeme almıştır Napoleon; ama henüz vakit erkendir, geriye haksızlığa uğramış bir Josephine bırakmak istemez. Halkın gözünde adaletli bir imparator olmak önemlidir. Josephine'e karşı tutumunu Roederer'le 4 Kasım 1804'te yaptığı konuşmada açık eder:

"Hak yerini bulsun diyerektir ki boşanmak istemedim, menfaatim, kurduğum sistemin menfaati yeniden evlenmemi emrediyordu. Fakat şöyle düşündüm:

‘Yükseldim diye bir kadıncağızı nasıl kapı dışarı ederim!’ Hayır, bu gücümü aşıyordu.(…)

Karım iyi bir kadındır, kimseye kötülüğü dokunmuyor. Biraz imparatoriçe edası takınmakla, elmaslara, güzel roblara, yaşının gerektirdiği ufak şeylere sahip olmakla yetiniyor. Onu asla körükörüne sevmedim. Kendisini hak yerini bulsun diye imparatoriçe yapacağım. Evet bir gün taç giyecek! Bana 200.000 kişiye mal olsa bile karım imparatoriçelik tacını giyecektir.”

* * *

Josephine imparatoriçe olur; fakat ayaklarının altından iktidar toprağının kaymaya başladığını fark etmiştir. Yerini dolduracak başka bir kadın korkusu Josephine’in korkulu gece rüyası olur. Napoleon yine savaş alanlarından mektuplar yazmakta, onu sevdiğini söylemektedir. Josephine kendisine duygusuzca yazılan mektuplardaki “seni seviyorum” cümlelerine inanacak kadın değildir. Kaybedeceği şeylere ağlamaktadır. Napoleon 8 Ocak 1807’de Varşova’dan İmparatoriçe Josephine’e uyarıcı bir mektup yazar:

“Senden başkalarına karşı daha kuvvetli görünmeni istiyorum. Duyduğuma göre her gün ağlıyormuşsun! Ne çirkin! 7 Ocak tarihli mektubun beni çok üzdü. Bana layık ol. Daha fazla karakter sahibi görünmeye çalış. Paris’te, bizi şerefimize uygun şekilde temsil et, ve bilhassa hayatından memnun ol.

Ben iyiyim, seni çok seviyorum; fakat böyle her gün ağlarsan, yüreksiz ve karaktersiz olduğuna inanacağım. Yaşamaktan korkanları sevmem. Bir imparatoriçede yürek olmalı.”

Aynı ay içinde (1807 Ocak) Kontes Marie Walewska’ya da bir mektup gönderir Napoleon. Kimdir bu kadın? Polonyalı Maria Walewska, Napoleon’un metresidir, ondan yirmi yaş küçüktür, ona bir çocuk doğuracaktır. Metresine cinsellik kokan satırlarla seslenir Napoleon:

“ Marie, sevgili Marie, ilk düşüncem sensin, ilk arzum bir daha seni görmek. Geleceksin değil mi? Bana öyle vaat etmiştin. Yoksa, kartal sana doğru uçacak!”

* * *

Napoleon’un aşk, cinsellik sorunlarını metresler çözebilir; ancak iktidar, miras sorunlarını çözemez. Yapılması gerekli ilk iş Josephine’den boşanmaktır. 14 Aralık 1809’da bu eylem gerçekleştirilir. Napoleon 15 Aralık 1809’da aile konseyi içinde boşanma nedeni açıklar:

“Yıllar var ki sevgili eşim İmparatoriçe Josephine’le evlilik hayatımda, çocuklarım olması ümidini kaybetmiş bulunuyorum. İşte bundan dolayı kalbimde yer eden en güzel duyguları feda edip, yalnızca Devlet menfaatini düşünmeye ve evlilik bağımızın bozulmasını istemeye karar verdim.(…)

Böyle bir kararın gönlüme ne kadar pahalıya mal olduğunu Tanrı biliyor. Fakat Fransa’nın menfaati söz konusu olunca, gözümü yıldıracak hiçbir fedakârlık yoktur.”

31

17 Aralık 1809'da Josephine'e gönül alıcı bir mektup yazmayı da ihmal etmez Napoleon:

"Sevgilim, bu gün seni gerektiğinden fazla halsiz buldum. Metin davrandın; avunmak için gerekli cesareti de kendinde bulmalısın; benliğini uğursuz bir melankoliye kaptırmamalısın; memnun görünmeye ve bilhassa benim için çok kıymetli olan sıhhatine özenmeye çalışmalısın.(…)

Sen mutlu olmadıkça benim mutlu olabileceğimi sanıyorsan, hakkında beslediğim duyguları çok fena anlıyorsun demektir. Allahaısmarladık sevgilim, iyi uyu. Düşün ki ben öyle istiyorum."

* * *

Napoleon şimdi evlenmeye hazırdır. Aşkın doğurduğu bir evlilik değil, Fransa'nın çıkarı, miras çıkarı için bir evlilik yapacaktır. 1 Nisan 1810'da Avusturya İmparatoru'nun genç kızı Marie Louise ile evlenir. 1791 doğumlu Marie Louise 20 Mart 1811'de bir erkek çocuk doğurarak Napoleoun'un geleceğini rahatlatır. Marie Louise'e, Napoleon'un yazdığı birçok mektup vardır; ama bu mektuplardaki boş sevgi sözcükleri sırıtır, Josephine'e yazılmış mektuplardaki sıcak aşkı bulamayız.

* * *

İmparator Napoleon'un siyasi durumu 1812 yılından itibaren yavaş yavaş kötüleşmeye başlar. 1814 yılında tamamen yenilgiye uğrayarak imparatorluğunu kaybeder. Elbe Adası'na çekilmek zorunda kalır, sürgün hayatı yaşamaya başlar. Viyana'da bulunan karısı ve çocuğunu yanına aldırmak ister, fakat Marie Louise mantığını kullanarak bunu kabul etmez. Buradan Napoleon'a mantıklı – çıkarcı evliliğin bir sonucu çıkar: *Mantık ve çıkarla kurulan evlilik, mantık ve çıkar gereği biter.*

Polonyalı metres Maria Walewska vefalı davranarak onu Elbe Adası'nda ziyaret eder, yanında kalmak ister. Napoleon kabul etmez.

1815 yılında Napoleon Elbe Adası'ndan çıkarak yeniden iktidara ulaşmak ister. Ufak bir iki başarıdan sonra yenilir, İngilizlere teslim olur, Sainte Helene Adası'na sürgüne gönderilir. Son yıllarını burada geçirir. 5 Mayıs 1821'de ölür.

Napoleon'un ölümünden hemen sonra, zaman geçirmeksizin Avusturyalı mareşal Neipperg Kontu'yla 1821'de evlenen Marie Louise ondan iki çocuk yapar, 1829'da dul kalır. 1834'te Bombelles Kontu'yla evlenir, 1847'de de ölür.

Napoleon 1796 yılında Josephine'e: "Ölüm, yalnızca ölüm; sempati, aşk ve duygunun oluşturduğu birliği bozar," diye yazmıştır. Oysa onun üç kadınla ilişkisini ölümden önce hayat bozmuştur. *Aşkın en büyük katili insani olmayan yaşamdır*.

32

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Güzel bir kadın göze, iyi bir kadın da kalbe hoş görünür. Birincisi pırlanta, ikincisi hazinedir."

Napoleon

"Doğrusu şu ki entrikacı kadınlardan her şeyden çok nefret ederim. İyi, yumuşak huylu, uysal kadınlara alıştım."

Napoleon

"Erkekler kadınların ilk aşkı, kadınlar da erkeklerin son aşkı olmak isterler."

O. Wilde

"Aşksız evlilik, evliliksiz aşkı doğurur."

B. Franklin

33

HEINRICH HEINE (1797 – 1856): Alman şairi Heine devrimci demokrat görüşleri savunur, ütopik sosyalizm yanlısıdır. Romantizm akımının temsilcilerindendir. İşçilerin, yoksulların haklarını dile getirir şiirlerinde. Bir de aşk ve deniz sevgisini duygulu biçimde anlatır. 1835'te Philarete Chasles'e yazdığı mektupta der ki:

"Denizi bir sevgili severcesine severim; şiirlerimde denizin güzelliklerine ve kaprislerine çok yer verdim."

Heine zarif, iğneli, alaycı, nükteli, hüzünlü dil karışımını birleştirerek yazar. Kişiliği de öyledir, kendisiyle kolayca alay eder, zayıf yanlarını göstermekten utanmaz.

Şiir Heine için yaşamı anlatmaktır. 1823'te Moritz Embden'e yazdığı şu satırlar bunu gösterir:

"Gerçek ozan yalnız yaşadığı dönemin değil, tüm dönemlerin tarihini yansıtır. Bunun için de her şiir, her günün bir aynası olur."

Heine'nin başlıca kitapları şunlardır: *Şarkılar Kitabı (1827), Gezi Tabloları (4 cilt, 1826-1831), Yeni Şiirler (1844).*

Heine *Yeni Şiirler* kitabını 1843'te tanıştığı Karl Marx'ın etkisiyle yazar. O dönemde Heine kırk altı yaşındadır. Önce Marx'la sonra Engels'le köklü bir dostluk kurar.1851'de *Romanzero*'yu yayınlar.

* * *

Heine her insanın bu dünyanın kötülüklerine karşı görevi olduğunu düşünür. Sözlerle kahramanlık taslayıp, elini taşın altına koymayanları eleştirir. Yakın dostu Karl August Varnhagen von Ense'ye 1827'de şöyle seslenir:

"İçinde yaşadığımız bu aşağılık çıkar dünyasında bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ben, bana düşeni yaptım. Çok işler yapacağız deyip de şimdi susan arkadaşlarım utansın. Erlerin en korkağı bile, tabur halinde, sıraya girmiş hizaya gelmiş dururken, cesaretin ta kendisidir; ama gerçek cesareti ancak tek başına duran gösterir."

4 Şubat 1930'da aynı dostuna şunları yazar:

"Hiçbir zaman burjuva tarafından başıma taç giydirilsin diye beklemedim."

* * *

Özgürlük tutkunu Heine, *Silezyalı Dokumacılar* isimli şiirinde tüm dünya görüşünü özetler gibidir:

“Gözler kupkuru, yaş yok gözlerde bir damla.
Oturmuşlar tezgâhları başına, diş bilerler.
Dokuruz kefenini senin, hey Almanya, Almanya,
dokuruz sana bir yuf, bir yuf daha, bir yuf daha,
dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha!

Yuf o tanrıya, tapındığımız tanrıya,
Soğuk kış gecelerinde biz, aç çıplak
yalvardık yakardık, umutlandık, bekledik boşuna,
komadı bizi insan yerine, aldattı bizi, alay etti acımızla.
Dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha!

Yuf o krala, zenginlerin adamına,
halkın yoksulluğuna hiç aldırmayan o krala,
bir de soyar bizi varana dek son kuruşumuza,
kurşunlatır köpekler gibi sokak ortasında bizi.
Dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha!

Yuf o anayurda, bağrımıza bastığımız anayurda,
yalnız alçaklığın, utancın çiçeği yetişir üzerinde,
ve çiçekler soluverir, çiçekler açar açmaz, ânide,
solucanlar büyür ve kurtlar, kokuşmuşluğun kucağında.
Dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha!

Dokuruz ha dokuruz, senin sonunu dokuruz, gece gündüz,
inleyen tezgâhlarda mekiklerimiz savrula savrula,
sana kefen dokuruz, ey koca Almanya, sana kefen dokuruz,
dokuruz sana bir yuf, bir yuf daha, bir yuf daha,
dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha dokuruz, dokuruz ha!”

Hitler döneminde kitapları yakılır Heine’nin. Düşünce özgürlüğü savunucusu Heine bir gün kendi kitaplarının yakılacağını bilmeden 1821 yılında insanlara bir çağrı bırakır:

“Sonunda, insanlığı da kitapları yaktıkları gibi yakacaklar.”

MATHILDE CRESCENCE (1815 -1883): Heine, Mathilde isimli tezgahtar kızla 1834 yılından itibaren birlikte yaşamaya başlar. 1841 yılında da resmen evlenirler.

ELISE KRIENITZ (1828 - 1869): Heine 58 yaşındayken 27 yaşında olan Elise ile tanışır. Alman asıllı Fransız yazarı Elise bir Heine hayranıdır. Aralarında platonik bir aşk başlar. Cinsellikten yoksundur bu aşk!

35

RESİM (3)

36

ÖLÜMDEN HEMEN ÖNCE YETİŞEN AŞK

"*Çok sevgili Mouche!*
Ahlar, uflar içinde, kötü, çok kötü bir gece geçirdim. Artık dayanamıyorum. Yarın, sesini duyacağımı umuyorum. Üstelik ilk seven bir delikanlı kadar heyecanlıyım."

Heinrich Heine (Elise Krienitz'e)

Heinrich Heine 1797'de Almanya'nın Düsseldorf kentinde, yoksul bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelir. Lise öğreniminden sonra Hamburg'da yaşayan banker amcasının yanına taşınır. Hamburg günleri yalnızlık içinde geçer. Amcasının göz kamaştıran zenginliğinin sunduğu olanaklar onu memnun etmez. O kahırlı günleri Heine, arkadaşı Christian Sethe'ye 27 Ekim 1816 tarihinde gönderdiği mektubunda anlatır:

"Durmadan şiir yazıyorum: Bu işe ayıracak zamanım var, o geniş çaptaki ticari atılımlar beni fazla uğraştırmıyor; şimdi yazdığım şiirler eski yazdıklarımdan daha mı iyi acep, bilemem; ancak şunu söyleyebilirim ki bunlar daha yumuşak, daha tatlı, acılar bala bulanarak sunulmuş. (…)

Burada, tek başıma bir yaşam sürdürüyorum; yazdıklarımdan bu sonucu sen de çıkarmışsındır. Amcamın evi kent dışında. Yapmacıklı, özentili bir yaşam var orada, özgür ve sözünü esirgemeyen 'ozanın' onların arasında ne potlar kırdığını, 'Etiket'le nasıl ters düştüğünü düşünebilirsin. İleri gelen politika adamları, milyonerler, bilgiç senatörler vb…vb… bana göre kişiler değil."

Heine amcasının maddi yardımıyla Bonn'da hukuk öğrenimine başlar. Bu arada felsefeye, edebiyata zaman ayırır, politikayla ilgilenir. Alman hükümetinin baskıcı uygulamalarına karşı özgürlükleri savunur. 24 Aralık 1822'de Karl Immermann'a yazdığı şu satırlar onun düşüncelerini gösterir:

"Yıllanmış haksızlıklara, günümüze egemen Çılgınlık ve Kötülüklere savaş açacağız! Bu kutsal savaşta, beni silah arkadaşı olarak yanınızda görmek isterseniz, işte size, istekle elimi uzatıyorum."

Heine aşk şiirleri yazmaya Hamburg'taki gençlik döneminde başlamıştır. Bu şiirlerin hazırlayıcısı Amca kızlarına duyduğu aşktır. Heine önce Amalie'ye, sonra da Therese'e âşık olur. Karşılıksız aşktır bunlar. Geriye gözyaşları, acılar, düş kırıklığı kalır. 1823'te Therese'e karşılık görmediği halde evlenme teklif eder, reddedilir.

Aşkın ürettiği şiirleri Heine 1827 yılında toparlar ve *Şarkılar Kitabı* ismiyle yayınlar. Bu kitap onu Almanya çapında üne eriştirir.

Bu dönemde Almanya'da basın üzerinde sansür egemendir, siyasal faaliyetler yasaklanmaktadır. Heine özgürce çalışabileceği Fransa'ya geçmeye karar verir. Kararını eyleme dönüştürür, Mayıs 1831'de Paris'e varır.

* * *

37

Heine kısa bir süre içinde kendini Paris'in entelektüel çevresine kabul ettirir. Hugo, Balzac, George Sand, Chopin'le tanışır. Ama aşk onun karşısına bu bilgili dünyada çıkmaz.

1834 yılında bir yaz akşamı Paris sokaklarını dolaşmaya çıkmış Heine, bir ayakkabı mağazasının önünde tezgâhtar Mathilde ile karşılaşır. Anında aşkın okları Heine'nin yüreğine saplanır. *Yıldırım aşk bir çeşit zorunluluk olan rastlantının yardımıyla birden ortaya çıkar.*

Mathilde Crescence on dokuz yaşındadır, Heine ise otuz yedi yaşında. Mathilde yoksul, babasız büyümüş bir köylü kızıdır. Doğru dürüst okuması yazması yoktur, cahildir, görgüsüzdür. Düşünsel açıdan aralarında büyük fark vardır. Ama aşk bunlara bakmaz. *Aşk beyinle değil, gözlerle görür.* Aşk beyinsel uyuşmazlığı görmemezlikten gelir; ama dünya görüşü uyuşmazlığı ilerde sorun yaratır. *Beyinsel uçurum taşıyan her aşk potansiyel olarak sorunları içinde taşır.*

Heine aşkın başlangıcında ilerde ortaya çıkacak dertleri görecek halde değildir; bilgili bir âşık olarak bilgisiz Mathilde'nin peşine takılır. 27 Eylül 1835'te Heine, arkadaşı Heinrich Laube'ye yazdığı mektupta kendi durumunu şu sözlerle ifade eder:

"Ben ancak en aşağılık, en deli fişek kadınları sevmeye lanetlenmişim… Düşünebiliyor musunuz, bunun onurlu ve kültürlü bir insan için ne kadar acı çektiren bir alınyazısı olduğunu anlıyor musunuz?"

Tabii ki bu durum Heine'nin özeli değildir, aşkın genel mantıksızlığıdır. *Aşkın kurduğu tuzaklardan kaçılamaz.* Bir kez aşkın tuzağına düştü mü insan, sonuna kadar gidecektir. Âşık olarak aşk yolunda koşacaktır. Heine de bu yolu izler.

* * *

Mathilde sıradan düşüncelere sahiptir, inançlı bir Katoliktir. Kıskançtır. Yarattığı kıskançlık kavgalarıyla Heine'yi bunaltır. Savurgandır. Heine ekonomik sorunları çözmek için çırpınıp durur. Mathilde'nin isteklerini yerine getirememekten yorulur. Âşık, sevdiği insanın kusurlarına, şirretliklerine, yakınmaksızın katlanır. *Aşk, insanı sabır taşından daha fazla sabırlı kılar.* Heine, Mathilde'yi bir mazoşist gibi sever, ona tapar. Mathilde'nin iyi yürekli oluşunu, vefasını sever.

Ünlü şair Heine ile köylü kızı Mathilde'yi birbirine yakıştıramayan insanların dedikoduları üzücü durumlar yaratır. Frankfurtlu bir tüccar olan Salomon Strauss, Heine'yi aşağılamaya çalışır. Heine ona karşı Mathilde'yi savunur. Salamon'u düelloya çağırır. Düellodan önce de ölme ihtimalini düşünerek Mathilde ile evlenir. 5 Eylül 1841 tarihinde Julius Campe'ye şöyle yazar:

"Bugün size, az bir gecikme ile, bir haberi iletiyorum: Uzun yıllar birlikte yaşadığım, adımı taşıdığı için, herkes tarafından eşim olarak bilinen ve sayılan, ancak Frankfurt'lu dedikoducu birkaç Alman'ın alaylarına konu ettikleri, o güzel ve temiz yürekli Mathilde Heine ile resmen evlenmiş bulunuyorum."

7 Eylül 1841'de St. Germain ormanlarında düello için buluşurlar. Silahı ilk kullanacak insan için kura çekilir. Salomon kazanır, ilk ateşi o eder. Heine kalçasından yaralanır. Silahı düşmanına doğrultan Heine son anda ateş etmekten vazgeçer, kurşunu havaya sıkar.

* * *

Heine'nin 8 Mart 1842'de annesi Betty Heine'ye gönderdiği mektup hem Heine'nin duygularını öğrenmemizi sağlar, hem de Mathilde'yi bize tanıtır:

"Karımdan çok memnunum. Son derece temiz, dürüst, iyi yürekli bir insan; yüze gülücülük, kötülük nedir bilmez. Ama, ne yazık ki, son derece taşkın, coşkulu bir yaratılışı var; zamanı zamanına uymaz; davranışları, sağlığımı bozacak kadar ölçüsüz. Onu, hâlâ daha derin bir aşkla seviyorum; yaşamam için onu gereksiyorum, tüm varlığım onu istiyor ama, insanların tüm duyguları gibi zamanla, bu duygular da değişecek ve işte bu zamanın gelmesinden korkuyorum! O zaman, yalnız kaprislerinin ağır yükünü taşımak zorunda kalacağım, bu yükü hafifleten çekicilik kalmayacak.

Kimi zaman da, öldüğümde, karımın ne olacağını düşünüyorum. Ne yapacağını bilmez, şaşkın bir hal ile ortada kalacak. Üç yaşındaki çocuk kadar yaşam bilgisi, deneyimi olmayan bir insan!"

Heine haklıdır, aşk sürdüğü sürece her türlü kaprisi kaldırır; ama bir kez aşk yitip giderse günlük yaşam çekilemez hale gelir. Heine, Mathilde'ye duyduğu aşkın bitmesinden, onun kusurlarını bir gün görmemezlikten gelemeyeceğinden korkar. *Her aşk bitiş korkusuyla yaşar, bittiği an önemsiz görünen sorunlar önemli hale gelir.*

Heine şimdilik âşıktır, yaşadığı sorunlu hayatı bir kenara koyarak aşk mektupları yazacaktır karısı Mathilde'ye.

5 Kasım 1843'te:

"Durmadan seni düşünüyorum, hiç rahat değilim. Gece gündüz aklıma belirsiz, karanlık düşünceler geliyor, üzülüyorum.

Yaşamımın tek sevinci sensin. Beni mutsuz etme!"

13 Kasım 1843'te:

"İlk mektubunu aldım. Senin yokluğunda, burada eğleniyorum gibisinden bir düşünceye kafayı takarsan, bana çok haksızlık edersin. Bu ayrılığın bana ne denli zor geldiğini bilemezsin. Ancak burada kalmakla işlerimi daha güzel bir düzene sokuyorum.(…)

Şimdi vaktin varken, çalışmalara bir an önce başla. İlk haftalar, bu derslerden biraz sıkılacaksın, ama kısa bir süre sonra ilerlersin ve ilgi duymaya başlarsın; yazın da burada Almancan nasıl olsa çabuk ilerler.

Güzel yazı üzerinde, kendini vererek çalıştığına seviniyorum, bu çok gerekli idi. Mektubun oldukça düzgün yazılmış."

25 Kasım 1843'te:

39

“Seni bütün yüreğimle seviyorum, döndüğüm zaman beni sevinçle karşılayacağına inanıyorum.
Kocan
Henri Heine”

16 Ağustos 1844’te:

“Ve, senden üç yüz mil uzakta… tek sözcükle mutsuzum. Sabırsızlıkla senden mektup bekliyorum; yalvarırım sana, ne olur bana en azından haftada iki kez yaz… zira, seni merak ettiğim zamanlar aklım başımdan gidiyor, ve bu zavallı başın içindeki akla, her zamandan çok gereksinmem var! Ufkum kararmış, işlerim karmaşık. (…)

Ben yanında yokken, bir şeyler öğren, yeteneklerini hangi yönde olursa olsun geliştir; öğreticiye vereceğimiz parayı düşünme; bu, yerinde harcanmış bir para olacaktır.

Esen kal! Arkadaşlarıma binlerce selam, sana binlerce öpücük!”

* * *

Mathilde – Heine aşkı inişli çıkışlı, kavga ve dövüşlerle devam ederken 1848 yılında hayatın darbesiyle karşılaşır. Heine, “omurilik veremine” yakalanır, ayakları bacakları tutmaz, yürüyemez. Artık onun yeri bir yer yatağıdır. Hizmete muhtaçtır. Göz kapaklarını zar zor oynatır, bir gözü görmez. Bedeni iskelete dönüşür. Sadece yüreği ve beyni çalışır.

Halkın içinden çıkmış, entelektüel yeteneği olmayan Mathilde vefa duygusunu konuşturur, ona sahip çıkar. *Aşk dostluk gibidir, zor zamanda kendini belli eder.* Yatalak Heine yıllarca yarı ölü gibi yatar, Mathilde onun ihtiyaçlarını karşılar.

Heine o hastalıklı haliyle şiirler yazmaya (dikte ettirmeye) devam eder. Hayattan umudunu kesmez. Mathilde – Heine ilişkisi iki vefalı dostun ilişkisine dönüşür. Doğanın hastalık kılıcı aşkı ikiye bölmüş, parçalayıp dağıtmıştır.

* * *

Ölümle çarpışan Heine aşkı düşünecek durumda değildir; ama aşk insana sormadan kapıları kırarak gelir, kendini var eder.

Elli sekiz yaşındaki Heine ölümü beklerken, ölümden hemen önce aşk çıkar ortaya. 1855 yılında, Alman asıllı Fransız yazarı Elise Krienitz, Heine’yi görmeye gelir. Elise yirmi yedi yaşında, genç, güzel bir kadındır, Heine’nin şiirlerinin hayranıdır. Yalnızca beyni ve yüreği çalışan Heine birden bu kadına tutulur. Kadın da ona. Ama bu öyle bir aşktır ki, cinselliği içeremez. Kırık, platonik bir aşktır. Heine onu “ mouche = sineğim” diye çağırır.

Aşk, ölümü bekleyen adama umut aşısı yapar, hayata bağlanır. Mathilde bu duruma ses çıkarmaz, göz yumar. Eski yılların kıskanç Mathildesi, duygularından, düşüncelerinden başka kaybedecek hiçbir şeyi kalmamış Heine’yi artık kıskanmaz. *Aşk sahip olamayacağı şeyi kıskanmaz.*

Âşık Heine 20 Haziran 1855'te gözlerinin doğru dürüst görmemesine karşın kendi elleriyle şu satırları yazar Elise Krienitz'e:

"Pek sevimli, pek çekici insan!

Geldiğinizde, sizi ancak birkaç dakika görebildiğim için üzgünüm. Üzerimde, son kerte iyi bir etki yaptınız; sizi en yakın zamanda yeniden görmek beni çok sevindirecek.

Olanağı varsa yarın, olmazsa size uygun en yakın zamanda geliniz. Yine bu kez yaptığınız gibi önceden haber verirsiniz.

Gün boyunca, her saat sizi kabule hazırım. Bana en uygun saat 4'ten sonra. Kaça kadar isterseniz!

Gözlerimin hastalığına karşın, bu satırları kendi ellerimle yazıyorum, zira şu anda yanımda güvendiğim bir 'yazıcım' yok.

Çok büyük dertler içindeyim ve hep hastayım. Yakın ilginiz ruhuma onca iyi geldi ki, boş inançlara kendimi kaptırıyor, sıkıntılı saatimde bir iyilik meleği imdadıma yetişti diyorum. Hem de tam zamanında.

Yoksa siz, siz bir iyilik meleği değil misiniz?

Bunu yakında öğrenmem gerek.

Heinrich Heine"

Bir ay sonra Heine 20 Temmuz 1855 tarihli mektubunda daha içten seslenir Elise Krienitz'e:

"Çok tatlı ve incecik Mouche!

Size, mührünüzün amblemi olan Mouche yerine, mektubunuzdan aldığım güzel kokunun esiniyle mi sesleneyim isterdiniz? Eğer böyle ise, o zaman size, Bisan kedisi demem gerekirdi.

Önceki gün mektubunuzu aldım, minik ellerinizin işleri hep kafamda dolaşıyor, yok hayır, damarlarımda…

Bana bolca sunduğunuz sevgi için yürekten teşekkürler. (…)
Bir erkek olsaydım da ah, bu tümce böyle platonik bir eda olmasaydı! Oysa ben, yalnız bir kafayım, bu size yetse de, bana ah, hiç yetmiyor. (…)

Evet, sizi göreceğime seviniyorum, ruhumun incecik sineği. Tatlı Bisan Kedim, en sevdiğim türden bir Ankara Kedisi kadar yumuşak kedim benim!

Bir zamanlar, kaplan kedileri sevmiştim, yırtıcı kedileri, onların yüzümde bıraktıkları canlı izler, bana çok acı çektirmişti.

Durumum hep kötü, sürekli kramplar ve hırslar içinde yaşıyorum: Umutsuz durumumdan duyduğum öfkeler!

41

En canlı yaşam zevklerine susamış bir ölü! Bu korkunç bir şey!"

Heine Ekim 1855'te sevgilisi olarak gördüğü Elise Krienitz'e üç mektup daha gönderir, duyduğu aşkın çaresizliğini anlatır:

"O yürekten gelen tatlı satırlarınıza teşekkürler. İyi olduğunuza sevindim. Ne yazık ki ben hep ve hem de çok hastayım, zayıf ve kötü, kimi zaman en küçük bir terslikten ağlayacak kadar duyarlı. Her hasta, çekilmez bir bela oluyor. Bu berbat halimle kimselere görünmek istemiyorum.

Ama yine de, sevgili sineğimin vızıltılarını duymak istiyorum. Yakında gel benim soylu efendim, ne zaman içinden gelirse, ne kadar tez gelebilirsen gel."

"Ne fena! Kafam çılgınlıklar, yüreğim dertlerle dolu! Yeryüzünde hiçbir ozan, en mutlu olacağı zaman bunca ezik ve yitik olmamıştır.

Tüm güzelliklerine, canlı öpücükler kondururum, düşümde tabii. Sana verebileceğim yalnızca bu… bu kadar, zavallı kız."

"Çok acı çekiyorum ve son kerte sıkılıyorum. Sağ göz kapağım da kapanıyor ve bundan böyle yazı yazamayacağım sanıyorum.

Ama seni çok seviyorum ve hep seni düşünüyorum, benim tatlım. Uzun öykün hiç fena değil, gelecek için umut veriyor. Umduğumdan daha yeteneklisin. Ne güzel! Ufak tefek bir beden yapın var, çok hoşuma gidiyor."

* * *

Elise, Heine'nin kendisini iyi hissettiği günlerde ona koşar. Onunla şiir üzerine konuşur, kendi yazdığı şiirleri okur. Heine'nin dikte ettirdiği yazıları yazar. Ellerinde, dokunuşlarında sadece aşkın duygusal sıcaklığını taşırlar.

Heine'nin hastalığı artarak kötüleşir. Ağrılarını aşkın dindirici sözcükleriyle bastırmaya çalışır. 1856 yılının ilk gününde Heine sevgilisine yazar:

"Sevgili çocuk!
Yeni yılın kutlu olsun! Bu mektupla birlikte gönderdiğim çikolataları umarım beğenirsin.

Böyle âdet yerini bulsun diye yapılmış armağanlardan hoşlanmadığını çok iyi biliyorum, ama bunlara aldırış etmezsek de, çevremizdekiler, aramızdaki saygı – sevgi bağının önemsiz olduğu anlamını çıkarırlar. Yoksa, sana olan büyük sevgimi böyle küçük şeylerle kanıtlamaya hiç gerek duymuyorum, kendi hesabıma.

Sen benim sevgili Mouche'msun; senin ince yapını, güzel yüzünü düşünürken acılarım azalıyor.

Yazık ki sana bu " hava cıva" sözcüklerden başka bir şey veremiyorum.

42

Yeni yıl için en iyi dileklerimi burada, bu sözcüklerle kesiyorum: Hep sözcükler! Sözcükler!"

24 Ocak 1856'da ihtiyar delikanlı olarak Elise Krienitz'e seslenir Heine:

" İlk seven bir delikanlı kadar heyecanlıyım."

Kapıda bekleyen ölüm kendisinden önce davranan aşkı ezmeye hazırlanırken Heine 14 Şubat 1856'da son mektubu göndermeye fırsat bulur dertli bir âşık olarak:

"Sevgilim!
Bugün (perşembe) gelme.
Korkunç bir migren çekiyorum.
Yarın (cuma) gel.

Senin dertlin
H.H"

15 Şubat 1856'da Elise, Heine'nin yanına gider. Âşıkların bu görüşmesini Elise bize şöyle anlatır:

"Çok hüzünlü bir görünümü vardı. 'Sonunda gelebildin!' dedi. Beni bu sözlerle karşıladığı çok olmuştu. Ama bu kez, bu sözleri tatlı bir sitemle değil, sertçe söylemişti.

Sonra birden, yüzümü görmediği halde, bu sitemden nasıl üzüldüğümü hisetmiş olacak ki beni yanına çağırdı, yatağının kenarına iliştim. Yüzümden akan yaşlar onu derinden sarsmıştı. 'Şapkanı çıkar da yüzünü daha iyi göreyim' dedi.Okşar gibi hareketle, şapkamın kurdelasını çekiyordu.

Tez bir davranışla şapkamı arkaya ittim ve yatağın yanına, yere oturdum."

Elise onun yanından ayrılırken Heine arkasından bağırır: "Yarın bekliyorum, unutma!" Elise sözünü tutar, 16 Şubat 1856'da sevgilisinin yanına gelir. Ama onu ölümle pençeleşen Heine'nin yanına sokmazlar. Bir gün sonra, 17 Şubat 1856 günü, Heine sevgilisini bir kez daha göremeden gözlerini yumar.

43

AŞKIN DÜNYASINDAN

"*Aşk yeni kalabilen eski bir masaldır."*
H.Heine

"Aşk, coşku ve tutku olduktan sonra, insan hiç sarsılmaz. Bunlar olmayınca yaşayamaz."
Stendal

"Yaşam belirtisinin kökeni duygulanma, duygulanmanın temeli de aşktır."
S. Freud

"Sevilenin kusurlarını hoş görmeyen sevmiyor demektir."
Goethe

44

AŞKIN OYUNCULARI - IV

GEORGE SAND (1804 -1876): Fransız romancısı. George Sand fırtınalı hayat yaşayan bir kadındır. Romanları başlangıçta romantik, daha sonra toplumcu ve en son olarak da kırsal yaşam zemini üzerine kuruludur. Başlıca eserleri: *İndiana* (1831)*, Pembe ve Beyaz* (1831), *Valentina* (1832), *Lelia* (1833), *Mahrem Notlar* (1834), *Bir Yolcunun Mektupları* (1834), *Lirin Yedi Teli* (1839), *Rudolstadt Kontesi* (1843), *Ömrümün Hikâyesi* (1844), *Angibault Değirmencisi* (1845), *Şeytanlı Göl* (1846), *Küçük Fadette* (1845), *Francois le Champi* (1849), *O kadınla O Adam* (1859), *Villemer Markisi* (1860), *Mektuplar* (1882)

* * *

George Sand sahip olmacı duygulardan nefret eder; "görmek malik olmaktır," görüşünü savunur. Kendisini bir çingene yaşamına layık görür. Hayatını anlattığı kitabında mal düşkünü olmadığını şu güzel sözlerle anlatır:

"Güzel bir sarayı gezmekten, zarif, hızlı bir arabanın geçtiğini görmekten, ince bir işçiliği olan mücevherleri elimde evirip çevirmekten ve insan zekâsının herhangi bir biçimde yarattığı sanat ve sanayi ürünlerini seyretmekten büyük hazlar alırdım. Yalnız, hiçbir vakit 'Bu benim' demek gereğini duymadım. İnsanların bu gereği niçin duyduklarına da akıl erdirmiş değilim. Bana çok değerli ve eşi az bulunur bir şey vermeleri hiçbir işe yaramazdı, çünkü onu, hemen ona hayran kalan ve ele geçirmek isteğiyle yanıp kavrulan bir dostuma vermezsem rahat edemezdim. Ben ancak sevdiğim ve şimdi de hayatta olmayan kişilerden bana kalmış eşyalara önem veririm. Çok az bir değeri olsa da onların üzerine titrerim."

Kadın olarak giyimine, mücevherlere değer vermez, basit giyinir. Erkeksi elbiseleri tercih eder. Lüksü sevmez. Bu konudaki tutumunu şu sözlerle belirtir:

"Çağımız sanatçılarından çoğunun gösterişe düşkünlüklerini, lükse gerek duymalarını ve parayla elde edilebilir olmalarını da ben bu yüzden anlayamamışımdır. Bir insan lükse arka dönebiliyor; birazcık çok azıcık bir şeyle kendine bir hayat kurabiliyorsa o insan sanatçıdır. Çünkü onda sevimsiz şeyleri şiirleştirmek, sanatçı sezgisine ve zevkine dayanarak kendisine kulübe yapabilmek yetisi vardır. Ben lüksün ancak budalalara kaynaklık ettiği düşüncesindeyim."

* * *

George Sand dostluk yanlısıdır, dostluğa verdiği değeri şu sözlerinden anlarız:

"Doğrusu dostluk kadar insanları birbirine yaklaştıran (…) dostluk kadar törene yer vermeyen bir başka şey yoktur."

Şair Heinrich Heine onun dostlarından biridir, birbirlerine şaka yollu "Kuzin" ve "Kuzen" olarak hitap ederler. "Kuzen" Heine, 17 Ağustos 1838'de dostu George Sand'a yazar:

“Benim çok güzel ve çok iyi Kuzinim!

Paris’te sizi göremediğim için ne denli üzgünüm, anlatamam. Yola çıkmamdan bir gün önce, Chopin ile yolladığınız pusulayı almış ve sevinmiştim. İlginize binlerce teşekkürler… Sizi görmeyi çok isterdim. Gözlerinizin ışığı beni rahatlatacak, sesiniz tam içimi açacaktı. Çok, çok üzgünüm. (…)

Sizi çok seviyorum, bütün yüreğimle, yüreğimin her hücresi ile… Özgürsünüz: Özgürlüğünüzün tadını çıkarınız! (…)

Sakın hiç ağlamayın; gözyaşları bakışınızı bozar, ve o güzelim gözlerinizi! Geleceği düşünüp acıya kendinizi kaptırmayın; bu saçlarınızı ağartır. Gördüğüm saçların en güzeli olan saçlarınızı.

Henri Heine”

ALFRED DE MUSSET (1810 -1857): Fransız edebiyatından romantik akımın temsilcilerinden biridir, şair ve tiyatro yazarıdır. 1830’da *İspanya ve İtalya Hikâyeleri*’ni yazar. 1835’de şair olarak onu şöhrete kavuşturan *Geceler* adlı eserini yayınlar. 1836’da kendi aşk yaşamından esinlenerek *Bir Zamane Çocuğunun İtirafları*’nı yazar. Diğer yapıtlarından bazıları şunlardır*: Frederic et Bernerette* (1838) , *Piyer ile Camil* (1844), *Ummadık Taş Baş Yarar* (1849),

Musset’nin özel yaşamı acılarla dolu geçer. O da çareyi içkide bulur. Kendi acılarını hayatın merkezine koyarak şiirler yazar. Onun *Keder* isimli şiirini okumak Musset’yi tanımak demektir:

“Gücümü ve yaşamımı yitirdim
Yitirdim dostlarımı, sevincimi,
Beni dâhi olduğuma inandıran,
Gururuma kadar her şeyimi.
Doğruyu tanıdığım zaman
Onda dost bulacağımı sandım.
Onun ne olduğunu anladığımda
Çoktan nefrete bulanmıştım.
Gene de doğru ölümsüzdür.
Onun ne olduğunu bilmeyenler
Bu dünyada hiçbir şey bilmemiştir
Tanrı soruyor onu yanıtlamalı:
Şu dünyada elbet tek kalan bana
Ağlamış olmam ara sıra”

FREDERIC CHOPIN (1810 – 1849): Annesi Polonyalı, babası Fransız olan Chopin yaşamının yarısını Polonya’da diğer yarısını Fransa’da geçirir. Piyanoyu konuşturan besteci olarak tanınan Chopin içe kapanık, duygulu, sıkılgan kişiliğe sahiptir. Yirmi sekiz yaşındayken vereme yakalanır.

Dış dünyaya karşı maskeli bir yaşam sürer. Düşünsel düzeyde şatafata, lükse karşı olmasına rağmen başka insanların görüşlerine önem vererek giyimini, davranışlarını ayarlar. Chopin'in Varşova'daki arkadaşı Dziewanowski'ye 1833 yılında yazdığı mektup onun içsel çelişkisini güzelce gösterir:

"En yüksek çevrelerde, büyükelçiler, prensler, bakanlar arasında dolaşıyorum. O gibi kimseler arasında nasıl davranılır, ne yapılır, hiç bilmiyorum. Çünkü alışık değilim; ama, alışmam gerek, çünkü onların pek zevkli bir yaşayışları var.

Bugün beş ders vereceğim. Buna bakarak, benim artık büyük bir servet sahibi olduğumu düşünebilirsin. Hiç de öyle değil. Hemen hemen bütün kazancım paytonlara, beyaz eldivenlere gidiyor. Bunlar olmazsa herkes beni zevksiz kaba bir adam sanır. Ben devrimciyim; paraya pula, şatafata önem vermem; benim tek değer verdiğim şey sevgi, arkadaşlık, dostluktur…"

Besteci arkadaşı Franz Lizst'in Chopin hakkında yazdığı şu satırlar onu daha iyi tanımamızı sağlar:

"Chopin'in son derece ateşli, aynı ölçüde sinirli bir yaradılışı vardı. Ateşlendiği, sinirlendiği zamanlar kendini tutmak, sakinleştirmek için büyük çaba harcardı; yine de bunu tamamiyle başaramaz, ancak biraz yatışırdı. İçin için kaynar, bu ateşi ancak eser yaratmakla kullanmaya çalışırdı. (…)

Chopin bütün bunları bastırmak için kendini bir tür sarhoşluğa kapıp koyuverirdi. Bu bir ruh sarhoşluğuydu. Hülyalara dalar, kendine büyülü bir dünya, bir masal âlemi yaratırdı. Ancak orada yaşayabilirdi. Sanatının büyüsüyle orada acı bir mutluluk bulurdu.

Böylece, tam bir kişisel dünya içine çekilir, oradan hiçbir şeyi nesnel olarak göremezdi. Duygularını, düşüncelerini açıktan açığa belirtemediği için de daima sanatının hayal dünyasında yaşardı."

Sevgilisi George Sand, Chopin'in eser yaratırken nasıl bir bunalım yaşadığını şu sözlerle anlatır:

"Yaratıcılığı sanki, kendiliğinden ve mucize eseriydi. Nağmeleri adeta aramadan, hatta beklemeden bulurdu. Bunlar ya tam ve olgun halde piyanosuna takılıverirdi, ya da bir gezinti sırasında kafasında doğar ve o zaman piyanonun başına gidip çalmada sabırsızlık gösterirdi.(…)

Ağlayarak, gezinerek, kalemlerini kırarak, bir ölçüyü yüz defa değiştirerek, bir o kadar yazıp silerek sabahtan akşama kadar günlerce kendisini odasına hapseder, ertesi günü ümitsiz bir azimle işe yeniden başlardı."

* * *

Ünlü Alman şairi Heinrich Heine, Chopin'i şöyle değerlendirirken onun tarihte hak ettiği yeri bize gösterir:

"Dâhi sıfatını Chopin için kelimenin en geniş anlamıyla kullanabiliriz. O yalnız iyi bir icracı değil, aynı zamanda bir şair."

47

Chopin Polonya'nın hasretini çekerek ölür ve kalbinin çıkarılarak vatanı Polonya'ya gönderilmesini vasiyet eder. Vasiyeti yerine getirilir, ama İkinci Dünya Savaşı sırasında Chopin'in kalbinin bulunduğu müze yanarak kül olur.

FRANZ LİSZT (1811 -1886): Macaristan doğumlu Franz Liszt'in babası amatör bir piyanisttir. Franz, babasının hayallerini gerçekleştirmek amacıyla küçük yaştan itibaren müzikle ilgilenmeye başlar. Henüz on yaşında bir çocukken konser turuna çıkar. Çocukluğunu yaşamadan sahneyi tanır. Onun oyuncağı bebekler, arabalar değil, piyano olur.

O çağın meşhur piyano hocaları Czerny'den, Salieri'den dersler alır. İlk büyük piyano konserine Beethoven de dinleyici olarak katılır. Konser bitiminde Beethoven çocuğu yaşındaki Liszt'in odasına gidip onu kutlar.

* * *

Babası ölürken Liszt'e bir nasihat bırakır:

"Oğlum, kendini tamamen müziğe ver, kadınlardan sakın!"

Liszt hem kendini müziğe verir, hem de kadınlara. Saraylarda, yüksek çevrelerde güzel kadınlar tanır, aşklar yaşar, aşklarını birbirine ekleyerek karıştırır.

Liszt, Chopin'in en iyi arkadaşlarından biri olur. Diğer meslektaşlarına karşı yardımsever olduğunu tarihçiler yazar. Özellikle R.Wagner'e büyük iyilikler yapar.

Kuvvetli dinsel duygulara sahip olan Franz Liszt yedi yüzden fazla esere imzasını atar. En önemli üç bestesi şunlardır: *Si Minör Piyano Sonatı, Faust Senfonisi, Dante Senfonisi.*

MARIE d'AGOULT (1805 – 1876) : Soylu bir Fransız ailesinden gelen entelektüel bir kadındır. Marie d'Agoult ile Liszt'in yaşadığı aşk ünlüdür. Bir erkek ismi olan "Daniel Stern" takma adını kullanarak yazılar yazar. Lizst ile ilişkisini anlatan *Nelida* isimli romanı ile tanınır.

RESİM (4)

49

KANI DELİ KADININ AŞKLARI

“ Senin aşkını yitirmiş olma düşüncesiyle mutlu olabileceğime inanma, Alfred, inanma sakın. İster metresin olmuş olayım, ister annen, hiç önemli değil. Sana ister aşk, ister dostluk esinlemiş olayım; seninle ister mutlu ister mutsuz olayım, bütün bunlar ruhumun şimdiki durumunda hiçbir değişiklik yapmaz. Seni sevdiğimi biliyorum ve hepsi bu.”

George Sand (Alfred de Musset’ye)

Asıl ismi Amantine – Aurore – Lucile – Dupin olan George Sand Temmuz 1804’te Fransa’da dünyaya gelir. Eğitimini manastıra kapatılarak yapar. Kendine güvenen ateşli kişiliğe sahiptir. Yaşamını kendi ayakları üzerinde kurma özlemiyle büyür. Kadın olarak güzellik – çirkinlik sorununu kendi üzerinde örnek vererek anılarını anlattığı kitabında şöyle değerlendirir:

“ Kısacası; saçlarım, gözlerim, dişlerim ve daha bozulmamış vücudumla gençliğimde ne çirkin, ne de güzeldim. Ben bunu önemli bir kazanç sayarım. Çünkü çirkinlik bir anlamda, güzellik ise başka bir anlamda saplantı yaratır insanda. (…) En iyisi kimsenin gözünü kamaştırmayacak, kimseyi ürkütmeyecek düzgün bir yüzü olmalı insanın. Ben böyle biri olduğum için kız arkadaşlarımla olsun, erkek arkadaşlarımla olsun anlaşmakta zorluk çekmedim.”

George Sand gençlik dönemini kitaplar okuyarak, kendini eğlendirmek için ufak yazılar kaleme alarak geçirir. Gelecek üzerine planlar yapmaz, varolanı yaşamayı ilke haline getirir. Bilinmeyen gelecekten korkar, nostaljiyi sever, bugünkü zamanı yaşar. *Hayatım* isimli kitabında der ki:

“ Gelecek günleri özlemekten çok onlardan korkuyordum. Geleceği düşünmeyi hiç sevmemişimdir. Bilinmeyen korkutur beni. Hüzün veren geçmişi daha çok severim. Şimdiki zaman, istenilmiş olanla elde edilmiş olan arasında bir çeşit uzlaşmadan başka bir şey değildir. İnsan şimdiki zamanı olduğu gibi kabul eder ve ona ses çıkarmadan katlanır. Çünkü daha başka şeylerin de olduğu gibi kabul edildiği ve ses çıkarılmadan katlanıldığı bilinmektedir. Ama yarın neyi kabul edeceğimizi ve neye katlanacağımızı kestirebilir miyiz?”

* * *

1822 yılında “Casimir” diye anılan Francois Dudevant’la tanışır. Casimir güleç yüzlü, asker tavırlı bir gençtir. George Sand onun şakacı mizacından hoşlanır. Casimir onu “yaman bir delikanlı” olarak görür. Belki de Casimir’i George Sand’la evlenmeye isteklendiren bu bakış açısıdır. Bir de George Sand’a gösterdiği ölçülü, dostça tavırları…

George Sand, Casimir’in evlenme teklifini onaylarken bir âşık olarak davranmaz; mantığını kullanır, onun sevimli, iyi bir insan olmasıyla yetinir. Kararı verdiren aşk duyguları değil, düşüncelerdir. George Sand’ın şu sözlerinden bunu anlayabiliyoruz:

“ Gönlüm hiçbir vakit kafamın haberi olmayan bir şey yapmamıştır. Bedenimden gelen bir tedirginlik de hiçbir vakit doğru düşünmemi kösteklememiş, hiçbir vakit insanların sözlerini kuşkuyla karşılamamı engellememiştir. Demek Casimir’in düşünceleri sevimli gelmişti bana.”

Eylül1822’de evlenirler; ama kısa bir zaman sonra George Sand evliliğin ona göre olmadığını anlar. Paris’in dışında oturdukları köy evindeki monoton yaşam evliliği iyice çekilmez kılar. Sıkıntılı, iki kişiyi içeren tek kişinin yalnızlığı başlar. George Sand’da hayattan iğrenme duygusu gelişir. Kendisini Casimir’in hayatını engelleyen ayak bağı gibi görür. Casimir de onun gelişiminin önünde engel olarak durur. Sıradan aile yaşamının, kuralların, görevlerin yükü George Sand’ı mutsuzluğa iter. 1823’te ve daha sonra 1828’de doğuracağı çocuklar evlilik hayatını mutlu kılamaz. Kendini bir tutsak gibi görür. *Evlilik, kadın için erkeğin gardiyan olduğu bir hapishanedir.* George Sand bu duyguyu nefretle yaşar.

1831 yılında “özgürlüğünü” kazanmak amacıyla ilginç bir karar verir: Kocasından, yılda iki kez üç ay Paris’te çocuklarıyla yalnız kalmak ve kendi geçimini ileride kendisi sağlamak için izin ister. Casimir bu isteğin geçici heves olduğunu, karısının bir süre sonra pes edeceğini düşünerek izin verir.

George Sand çok az parayla Paris’e taşınır, bir evin ufak çatı katına yerleşir. Veresiye eşya satın alır, yoksul hayatı yaşamaya başlar. *Figaro* gazetesinde iş bulur. Ne var ki, aldığı ücret yaşamaya yetmez. Soğuk çatı katının elverişsizliğine aldırmayarak hem okur, hem yazar. Günlük yaşamını ucuza getirebilmek için her şeyden kısıntı yapar. Bir kadın için kadın giysilerinin çok pahalı olduğunu düşünerek kendisine erkek elbisesi yaptırır, üzerine kadın mantosu giyerek dolaşır.

Sanat çevrelerine girmeye başlar, Balzac’la tanışır. Bu arada *İndiana* romanını bitirir ve zar zor yayınlatır. Roman büyük başarı kazanır; böylece George Sand erkek ismini takma ad olarak kullanarak yazarlık dünyasına adımını atmış olur.

* * *

1833 yılında ünlü Fransız yazarı Alfred de Musset ile bir akşam yemeğinde karşılaşır. O dönemde Musset yirmi üç, George Sand yirmi dokuz yaşındadır. Ortak ilgileri olan edebiyat sayesinde aralarında dostluk ilişkisi gelişir.

Alfred de Musset romantik kişiliğe sahiptir. Dokunaklı, içtenlikli kişiliği şiirlerinde yansır:

“ Kalbime dedim ki, zayıf kalbime:
- Yetmez mi çektiğim bu güne kadar,
Değişe değişe süren acılar
Keder katmıyor mu kederlerime!..

Kalbim cevap verdi : - Yeter ne demek,
Yetmez çektiğimiz bu güne kadar,
İşte bizi asıl bu yükseltecek!.. “

51

Şiirlerinde duygusallığa koşan Alfred de Musset, aşk yaşamında da aynı şeyi yapar; aşkın pençesine bir anda esir düşer; George Sand'a âşık olur. Aşkın şairi artık kendi adına konuşur:

" Sevgili George, saçma ve gülünç bir şey söyleyeceğim size. Bunu o gezintiden dönerken söylemiş olmak yerine nedendir bilmem, yazıyorum işte aptalca. Bu akşam üzüleceğim yazdığıma. Açıkça alay edeceksiniz benimle, sizinle şimdiye kadar olan bütün ilişkilerimde, boş konuşanın biri olarak göreceksiniz beni. Kovacaksınız, yalan söylüyorum sanacaksınız. Size âşığım ben. Evinize ilk geldiğim günden beri âşığım. Sizi dost olarak görürsem kolayca iyileşebilirim sanmıştım. Sizin karakterinizde çok şey vardı beni bundan kurtarabilecek. Elimden geldiğince kendimi buna inandırmaya çalıştım; ama sizinle birlikte geçirdiğim anlar bana çok pahalıya mal oluyor. Bunu size söylemeyi yeğliyorum, çok da iyi yaptım, çünkü bana kapınızı kaparsanız şimdi bundan kurtulmak için çok daha az acı çekerim."

George Sand, Alfred'in yöneldiği aşk kapısını açık bırakır; onunla aşkı yaşamaya başlar. Ocak 1834'te birlikte Venedik'e giderler. Şubat ayında Musset tifoya yakalanır. George Sand o günleri *Hayatım'* da şöyle anlatır:

" Beni Musset'ye özen göstermeye iteleyen bütün bitkinliğime rağmen bana umulmadık bir güç veren büyük bir dâhiye karşı duyduğum saygı değildi sadece. Onun sevimli bir insan oluşu da o şair tabiatlı insanın kalbiyle düş gücü arasında hiç eksik olmayan kimi çatışmaların doğurduğu acılar da benim onun üzerine titrememe yol açmıştı. On yedi gün başucundan ayrılmadım. Yirmi dört saatte bir saat bile dinlenmiyordum. Hastalığı atlattıktan sonra iyileşmesi de bir o kadar sürdü."

Musset tifodan hasta yatarken, George Sand hastaya çağırdığı Dr. Pagello ile ilişki kurar. Musset iyileştiğinde George Sand yaşadığı ilişkiyi kendi ağzıyla itiraf eder. Musset'nin aşk dünyası başına yıkılır. Mart ayında Venedik'ten ayrılır, Paris'e gider.

George Sand, Pagello ile birlikte Ağustos ayında Paris'e döner. İlişki uzun sürmez, anlaşamazlar. Pagello Ekim sonunda İtalya'ya geri taşınır. George Sand tekrar Musset'yle yaşamaya başlar. Deprem yemiş Sand – Musset aşkının yaşaması olanaklı olmaz; kesin olarak ayrılırlar. *Aldatılan erkek veya kadın aldatılma acısını beyinlerinde unutmamacasına hep taşır.* Yıkılmış bu aşkın değerlendirilmesini George Sand'ın Musset'ye yazdığı mektuptaki şu satırlarda buluruz; ama ayrılığın tüm nedenlerini açıklamaya yetmez.

" Haklısın bizim kucaklaşmamız bir yasak aşktı, ama biz bilmiyorduk bunu. Birbirimizin koynuna masumca ve içtenlikle giriyorduk. Peki, hiç bu kucaklaşmaların lekesiz ve kutsal olmayan bir tek anısı var mı bizde acaba? Sen ateşli olduğun ve sayıkladığın bir gün, sana aşkın zevklerini vermeyi hiçbir zaman beceremediğimden dolayı sitem etmiştin bana. O zaman ağlamıştım buna ben, şimdiyse bu sitemin içinde gerçek olan bir şeyin bulunmasından hoşnutum. Bu zevklerin, senin başka yerde yeniden bulacaklarından daha sade, daha donuk olmuş olmalarından hoşnutum. En azından, başka kadınların kollarındayken beni anımsamayacaksın."

George Sand Nisan 1835'te avukat Michel de Bourges ile tanışır ve onunla yeni bir aşka adımını atar. 1836 yılı Temmuz ayında zaten hiçbir ilişkisi kalmamış kocasından boşanır. Aynı yıl çocuklarıyla birlikte İsviçre'ye, tanınmış besteci, piyanist Franz Liszt ile birlikte yaşayan Marie d'Agoult'un yanına gider.

Burada bir parantez açıp, Liszt –Marie aşkından bahsedilebilir. Bu aşkın nasıl geliştiğini ve sonlandığını kısaca özetleyelim.

* * *

Marie d' Agoult kendisinden on beş yaş büyük, varlıklı Kont Charles d'Agoult ile evlidir, iki çocuğu vardır. Mutsuzdur. Yirmi yedi yaşındaki Marie, yirmi iki yaşındaki ünlü Macar piyanisti Franz Liszt'le 1833 yılında tanışır. Gizli bir aşk yaşamaya başlarlar.

Franz Liszt Eylül 1834'te dostu Rahip Lamennais'yi ziyaret etmek için Bretagne'a gider. Oradan Marie'ye duygulu mektuplar gönderir. Liszt aşkın "delilik fırtınasına" yakalanmıştır. Marie d'Agoult'a yazdığı aşk mektuplarındaki şu satırlar onun "aşk deliliğini" belgeler:

" Ah! Niye ağlayamıyorum, niye dizlerinize kapanıp ağlayamıyorum ki… Başım cayır cayır yanıyor… Eliniz gezinmeli orada alnımda, saçlarımın arasında… Artık ağaçları da, geçen, gidip gelen insanları da, gökyüzünü de duymuyorum, hissetmiyorum, görmüyorum (…)

Marie! Marie! Ah! Bırakın da yüz kere, bin kere tekrarlayayım bu adı ne olur; bakın üç gündür içimde yaşamakta, bunaltıyor beni, kor gibi yakıyor içimi. Size yazmıyorum, hayır hayır yanınızdayım sizin. Sizi görüyorum, sizi duyuyorum… Sonsuzluk sizin kollarınızda… Cennet, Cehennem her şey, her şey sizde, yine sizde… Ah! Bırakın da çıldırayım, kaçığın biri olup çıkayım… Bayağı, uslu, sınırlı gerçeklik yetmez oldu artık bana, bütün yaşamımızla, bütün aşkımızla, bütün mutsuzluklarımızla yaşamalıyız biz!"

Bu arada Marie'nin altı yaşındaki kızı hastalanır ve ölür. Marie çaresizlik içinde Liszt'e daha çok bağlanır. Küçük kızını manastıra bırakır ve Liszt'le birlikte İsviçre'ye kaçar. Zengin yaşamı terk etmek, dedikodulara dayanmak kolay değildir. Marie aşk için her şeyi göze alır. *Âşığın gözden çıkaramayacağı hiçbir şey yoktur.* İsviçre'den kocasına şu mektubu gönderir:

" Sizi suçlayabileceğim hiçbir şey yapmadınız, bana her zaman sevecenlik ve bağlılık gösterdiniz, ama ben yine de tam anlamıyla mutsuz oldum."

Marie – Liszt aşkından üç çocuk doğar, bir tanesi ölür. Aşkın da ölüm zamanı yaklaşır. Liszt tanınmış piyano virtüözü olarak dünyanın her yanını dolaşırken Marie yalnız kalır. Ayrıca Liszt başka kadınları hayatına sokar. Marie günlüğüne şu satırları yazarak aşkın bitiş sinyalini verir:

" Kendimi onun yaşamında engel olarak görüyorum; ben ona göre değilim. Günlerine üzüntünün ve güvensizliğin gölgesini düşürüyorum."

1844 yılında Marie, Liszt'e şöyle yazar:

"Sevgiliniz olmaya razıyım, ama sevgililerinizden biri değil!"

Ayrılırlar. Liszt, Prens Carolyne Sayn-Wittgenstein'la birlikte yaşamaya başlar. Yıllar sonra Paris'te yeniden karşılaştıklarında birbirlerine dostça davranırlar. Biten aşktan geriye kalan Marie'nin üzüntüsünü yansıtan sözlerdir:

"Gitmesiyle çevremdeki boşluğu hissediyor ve gözyaşları döküyorum."

Hayat bir ilginçlik daha yapar:Liszt – Marie aşkından doğan çocuklardan biri olan Cosima, Hans von Bülow'la evlenir. Ama o da annesi Marie gibi aşk uğruna kocasını bırakıp Richard Wagner'e kaçacaktır.

* * *

Müzik dehası Chopin 1830 yılında, yirmi yaşındayken, şan öğrencisi Costance Gladkowska'ya âşık olur. Ama utangaç âşık alt ay boyunca düşlerinden çıkmayan bu kadına duygularını açamaz. *Her aşk utangaçtır; gençlik aşkı en fazla!*

Aşk beklemez, bir zaman sonra Costance zengin bir adamla evlenir. Chopin onu unutur. Costance de! Peki, Costance mutlu olur mu? Varlıklı adam onu mutlu edemez. Üstelik yaşamın talihsizliğine uğrar, gözlerini yitirir.

1835 yılında Paris'te yaşayan Chopin, Polonyalı Kontes Delfina Potocka ile tanışır, ona tutulur. Beş çocuklu Delfina kötü bir evlilik geçirerek kocasından ayrılmıştır. Chopin "Mahzun Kontes" olarak bilinen Delfina'yı mutlu etmeye çalışır; fakat bir süre sonra bu ilişki Delfina'nın isteğiyle biter.

Ağustos 1835'te Chopin yüreği boş olarak kendi ülkesi Polonya'ya gider. Orada on altı yaşındaki Maria Wodzinska ile karşılaşır, bu kez de ona âşık olur. Bir yıl süren ilişkiden sonra Chopin onunla evlenmek ister. Maria'nın annesi bunu onaylar, ancak babası karşı çıkar. Neden olarak da Chopin'in zengin olmamasını ve sağlık sorununu gösterir. Chopin, Maria'nın ağabeyinden gelen mektupla bu acı haberi öğrenir. Mektup şöyledir:

"Aklınla düşün, Frederic. Biz hepimiz seni çok severiz. Adını her zaman saygıyla anacağız. Yalnız babam, şöyle düşünüyor: Maria'cık varlıklı biriyle evlenmelidir. Sonra şu da var: Babama göre kız kardeşimin kocası - bunu yazdığım için özür dilerim – varlıklı olduğu gibi sağlıklı da olmalıymış."

Peki, Maria ne yapar? O zamana kadar âşık olduğunu söylediği Chopin'e şöyle yazar:

" Bana karşı anlayış göstereceğini umarım. Babamın dediği gibi çocukluk bağlantılarının olgun bir sevgiye dönüştüğü az görülmüştür. Evet, ikimiz de çocuk gibiydik, Frederic. Konuşmalarımızda, sonradan mektuplarımızda birbirimizi seviyormuşuz oyununu oynadık. Güzel bir şeydi; hatırladıkça yüreğim titriyor; ama, işte o kadar: Bir oyundu bu."

Chopin sırtından vurulmuşçasına yıkılır. Hem kendini aşağılanmış hisseder, hem de vefasızlığa uğradığını düşünür. *Aşktaki vefasızlık aşka duyulan güveni yok eder.* Chopin artık yeniden bir kadını sevemeyeceğinin hüznünü yaşar.

* * *

Marie d'Agoult'un sevgilisi Liszt 1837 yılında otuz üç yaşındaki George Sand'ı, yirmi yedi yaşındaki "Piyano Şairi" olarak anılan Frederic Chopin ile tanıştırır. Chopin o dönemdeki ününe karşılık aşkın hüsranlarıyla yaşayan bir adamdır.

Chopin, George Sand ile tanıştıkları ilk gece ona hiç ilgi göstermez. Hatta onu kadın olarak görmez. Arkadaşlarına, "Ne biçim kadın bu! Gerçekten kadın mı? Bundan bile kuşku duyuyorum," der. Ama yanılır.

George Sand, Chopin'i gözüne kestirmiştir. Onun ilgisini çekmek için yoğun bir uğraşa girer. Chopin'e o sıralar Alice adındaki başka bir kadın da ilgi göstermektedir. Alice, George Sand'ın çocukluk arkadaşıdır, güzeldir. George Sand güzellik noktasındaki güçsüzlüğünü bilerek bir arkadaşına şöyle yazar:

"Bir çocukluk arkadaşıma karşı çarpışacak değilim; hele karşımdaki Alice gibi dürüst, güzel bir kadın olursa. Yalnız, şunu da düşünmeliyiz: Chopin'in mutluluğunu hangimiz sağlayabiliriz: O mu, ben mi?"

Duygusal Chopin sıcaklığa, şefkate muhtaçtır. George Sand güzelliğiyle değil, şefkatle onu etkilemeyi başarır. *Şefkat, aşkı doğuran ebelerden biridir.*

George Sand o sıralar birlikte olduğu avukat Michel de Bourges'ten ayrılır, 1838 yılının Ocak ayında Chopin'nin sevgilisi olur. Aşk acısının diğer bir aşkla iyileştirilmesinden veya zamandan başka çaresi yoktur. *Ayrılık acısının en kestirme tedavisi yeni bir aşktır.* George Sand, Chopin'in aşkını ilaç olarak kullanır.

Şubat 1839'da George Sand ve çocukları Chopin'le birlikte Mayorka adasına taşınırlar, orada eski bir manastırda yaşamak zorunda kalırlar. Kötü yaşam, hava koşulları Chopin'i hasta eder. Ayrıca Chopin'in psikolojisi bozulur. Mutluca yaşayacaklarını düşündükleri günler zehirli günler haline gelir. Chopin'in o zamanki durumunu George Sand şöyle anlatır:

" Geceleyin çocuklarımla manastırın yıkık köşeleri arasında yaptığım geziden döndüğüm vakit onu gecenin onunda piyanosunun başında, gözleri yabanlaşmış, saçları diken diken olmuş ve yüzünün rengi uçmuş bir halde bulurdum. Bizi ancak saniye sonra tanıyabilirdi.

Bunun üzerine gülmek için kendini zorlar ve bize yeni bestelediği yüce parçalar çalardı. Daha doğrusunu söylemek gerekirse; çaldığı şeyler bu yalnızlık, bu can sıkıntısı, bu ürküntü saatlerinde sanki kendi haberi olmadan kafasından geçen korkunç ve yürek parçalayıcı düşünceleri yansıtırdı."

Chopin'i güçlükle Paris'e getirirler. 1847 yazına kadar George Sand ile ilişkileri inişli – çıkışlı sürer, sonuçta biter. Aşkın sevinçli günlerinde birbirlerini görmek için çırpınan eski âşıkların son kez karşılaşmalarını George Sand şu sözlerle kaydeder:

" Chopin'i Mart 1848'de çok kısa bir süre için gördüm. Buz kesilmiş ve titreyen elini sıktım. Ona bir şeyler söylemek istiyordum, dinlemedi kaçtı. Artık beni sevmediğini söylemek sırası bana gelmişti. Ama onu bu acı sözleri duymaktan kurtardım."

Aşk başlangıçta iki insandan uyumlu tek insan yaratır; bitişte uyumsuz iki parçaya böler.

Otuz dokuz yaşında Chopin ölür. Ölmeden önce bize George Sand'la ilgili şu sözleri bırakır:

"George Sand iyi kalplidir, cömerttir, güzel bir ruhu vardır. Yalnız, kadın ruhu bu; kendisinin inanmak istediği gibi erkek ruhu değil. Ben onun ilerisini hüsranla, umut kırıklığıyla dolu görüyorum."

George Sand 1876 yılına kadar yaşar. Ölmeden önce hayattan anladığını şu cümlede toplar:

“ Biz bir dereceye kadar kendi hayatımızı çizebiliyoruz, ondan ötesini başkaları çiziyor.”

56

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Seviyorum ve solmak istiyorum; seviyor ve ıstırap çekmek istiyorum. Seviyorum ve bir öpüş için tüm dehamı veriyorum. Seviyorum ve zayıflamış yanağımın üzerinde kuruması mümkün olmayan bir gözyaşı çağlayanın aktığını hissetmek istiyorum."

Alfred de Musset

"Hem aşkın yok, hem de yaşamaktan bahsediyorsun."

Alfred de Musset

"Aşk dünyanın felaketi, menfur bir deliliktir."

Alfred de Musset

"Aşk, bir defa ayaklar altında çiğnendikten sonra bir daha doğrulamayacak kadar nazik bir çiçektir."

George Sand

57

ALEKSANDER HERZEN (1812 – 1870): Rus düşünürü, edebiyatçı olan Herzen siyasi görüşleri bakımından devrimci demokrattır. Rusya'da bir çeşit küçük burjuva köylü ideolojisi anlamına gelen Narodnizmin kurucularındandır. Feodal tabakaların ortadan kaldırılmasını, toprak beylerine ait toprakların köylülere dağıtılmasını savunur. Devrimci görüşlerinden dolayı Rus Çar'ı tarafından iki kez sürgün cezasına çarptırılır.

1847'de Rusya'dan Avrupa'ya göç eder ve İngiltere'de *Özgür Rus Basımevi*'ni kurar. Devrimci demokrat *Çan* dergisini yayımlar. Rus halkının aydınlatılması için kitaplar yazar.

Herzen'in önemli yapıtları şunlardır: *Bilimsel Heves, Kabahat Kimde?, Rusya'da Devrimci Fikirlerin Gelişmesi Üzerine, Karşı Kıyıdan, Geçmiş ve Düşünceler*

* * *

Herzen özel kişiliğini, karakterini yaşamını anlattığı kitapta şöyle yazar:

"En aptalca hataları kendime rağmen yaptım; her zararı, her şey apaçık biçimde gözlerimin önünde gerçekleştiği halde sineye çektim.

Bütün önemli olaylarda, kendime itaat etme, irademin sözünü dinleme gücüne sahip olsaydım, acaba yaşamımdan kaç talihsizlik, kaç felaket eksik olurdu?

(…)

Neden daima itilip kakılmama izin verdim? Uysallığımın nedeni, çocukça bir utanç ve çoğu kez karakterimin iyiliğinden – dostluk, sevgi, düşkünlük- kaynaklanan bir tezcanlılık ve ataklıktır."

* * *

Herzen yaşlılık döneminde melankoliye kapılır, umutsuzluğa düşer. 1864'te şöyle yazar:

"1851'den bu yana hiçbir yıla böyle dehşet duygusu içinde girmemiştim; ne kendimle ilgili olaylarda ne de politik faaliyetlerimde hiçbir umut ışığı göremiyorum…. Hayat boyu kurduğum bağlar birer birer kopuyor. Kendimizi birbirimizin gözünde küçük düşürüyoruz. Bu mu yaşlılık? Defne dalları soluyor, geride sadece genç görünmeye çabalayan yaşlı yüzler kalıyor.

Aile yaşamında uyum yok. Görevler gittikçe zorlaşıyor, bencillikler daha inatçı… Hepsi bütün ağırlığıyla yeni kuşağın üzerine çökecek.

Her yerde kasvet, dehşet ve kan…"

58

* * *

Tarih Herzen'i son yıllarında düştüğü umutsuzlukla hatırlamaz; tersine 1855 yılında oğlu Aleksandr'a yazdığı ithaf mektubuyla anar:

"Yaratmıyoruz, yıkıyoruz; yeni bir gelecek vaat etmiyoruz, sadece eski bir yalanı reddediyoruz. Çağdaş insan sadece bir köprü kurar; başkası, yarının henüz meçhul insanı geçsin diye. Belki sen onu göreceksin. Bu yakada kalma. Devrimle birlikte mahvolmak kutsal gericilik içinde kurtulmaktan çok daha iyidir.

Devrim, büyük toplumsal değişim dini; sana öğütlediğim yegane dindir. Bu din; cennet, ödül vaat etmiyor; kendi bilinci ve vicdanı yok. Zamanı geldiğinde vatanına, halkına bu dini anlatmaya git; onlar bir zamanlar sesimi sevmişlerdi, belki de beni hatırlayacaklardır."

NİKOLAY OGAREV (1813 -1877): Herzen'le aynı siyasi düşünceleri paylaşır. O da Rus devrimci demokrat görüşlere sahiptir, Çar'a karşı savaşmıştır. Gazete yazarı ve şairdir Ogarev.

Herzen'in sürgün yaşamına katılır, yurtdışına çıkar ve devrimci dergilere yazılar yazar, kitaplar yayınlar. Ogarev duygusal, saf kişiliğe sahiptir. Onun bu kişiliğini Herzen şu sözlerle anlatır:

"Tanıdığım herkesten güçlü bir karakterin var. Zayıflığın, demir gibi güçlü olman… En acı olaylar bile tatlı, kibar humour'un karşısında eriyip dağılıyor ve en melankolik satırlar arasındaki fazla üzülmeye değmeyecek gizli anlamı çıkarıyorsun. Gözyaşların çocuksu gülümsemeni saklayamıyor, gülümsemenin ardında ise aynı çocuksu gözyaşları var. İnsan olarak her şeyi sınırsız bir anlayışla kavrayabiliyorsun, ama Ogarev olarak tam bir aptalsın!"

* * *

Ogarev'in duygusal, şiirsel karakteri onun aşka bakışına aynen yansır. Kendi aşk hayatını değerlendirirken aşka nasıl bakılması gerektiğini açıklar:

"15 yaşımdayken daima şu anda yaşadığım gibi saf ve eşsiz bir aşk düşlerdim. 16 yaşımda tutkulu imgelemimin beni sürüklediği aşktan kaçamadım ve aşka inancımı paramparça eden hayal kırıklığı ile karşılaştım. 17 yaşımda ilk kez bir kadına sahip olmayı arzuladım ve arzumu aşkla ilgisi olmayan bir biçimde tatmin ettim; deneyimsiz bir gençle bir fahişe arasındaki utanç verici ticari bir ilişki ile… Bu günah yolunda ilk adımımdı. Erkek öyle yaratıktır ki bir kez bu günahı tatmışsa devam etmekten kendisini alamaz. Bunun fiziksel bir gereksinim olduğunu söyler. Bugün buna inanmıyorum; temiz kalpli her erkeğin, fiziksel rahatlığına zararı dokunsa bile, eğer aşk yoksa cinsel ilişkiden kaçınması gerektiğine inanıyorum."

"İnsan maddi dünyaya tümüyle geri dönebilse, cinsleri birbirine çeken arzuyu yaşayabilecektir; ancak o bunu idealleştiriyor, fikrin fikre, ruhun ruha çekimi olarak görüyor. Ve aşk insanın en yüce kendini ifade ediş tarzı haline geliyor; bütün insanı -maddi ve entelektüel dünyanın - birliği ve bütün evreni kapsıyor. Madem ki aşk her şeyi içeriyor, madem ki tüm insan yaşamı onun içindedir, o halde yaşamak sevmek demektir."

59

Ogarev hayat idealini yazdığı bir şiirde üç satırla özetler:

"Köy gelişip müreffeh olmalı
Çocuklar eğitim görmeli
Köylünün sırtından kamçı kalkmalı"

GEORGE HERWEGH (1817-1875): Liberal ve demokratik düşünceleri savunan, Alman kökenli bir şairdir. Teoloji, hukuk, edebiyat okullarına gider; ama hiçbirini bitiremeden okulları terk eder. Her şeye karşı duyduğu ilgi onun düşünsel dünyasını parçalar, en sonunda şair olarak ortaya çıkar.

Almanya'da yapmakla zorunlu olduğu askerlik görevinden kaçarak İsviçre'ye sığınır. 1841'de *Yaşayan Birinin Şiirleri* isimli kitabını yayınlar. Demokrasi övgüsü bol olan bu eser onu üne kavuşturur; Alman liberal demokrasisinin temsilcisi olarak tanınır. İki yıl sonra Almanya'ya geri döndüğünde büyük ilgi görür, Prusya Kralı Frederick William tarafından kabul edilir.

Ününün doruğundayken Berlinli zengin bir tüccarın kızı Emma Siegmund'la tanışır, nişanlanır. Böylece ününe maddi zenginliği de ekler. 1843 yılında İsviçre'de Bakunin'in şahitliğinde evlenirler. Sonra Fransa'ya geçerler. Herzen'le tanışırlar.

* * *

Paris'teki Alman demokratları, Alman devrimini desteklemek üzere bir komite kurarlar ve başına da George Herwegh'i getirirler. Bu komite altı yüz kişilik bir lejyon grubu kurar. Herwegh'in karısı Emma servetinin büyük kısmını bu grubun kuruluşuna harcar. Alman devrimine yardım etmek amacıyla Herwegh'in öncülüğünde yola çıkarlar, Emma da erkek elbiseleri içinde onların arasındadır. Fakat yolda Alman birliklerinin baskınına uğrarlar, birçoğu öldürülür. Herwegh ile karısı kaçıp kurtulur. Tekrar Paris'e döndüklerinde başarısızlığa uğramış, ekonomik olanaklarını büyük ölçüde yitirmiş iki insandırlar artık. Herwegh umutlarını; Emma, kocasının tarihe imza atacağı hayallerini kaybeder. Onların çaresizliklerinin elinden Herzen ve ailesi tutar, onlara maddi ve manevi olarak sahip çıkarlar. Yaşanan olaylar bir zaman sonra onları Herzen'le düşman eder. Hayatın eğrisi aşağı doğru kayar, sefalet içinde günlerini doldururlar.

* * *

Herwegh'in siyasi ve özel yaşamı yanlışlarla, tutarsızlıklarla doludur. Ama onun *Özgürlük ve Ekmek* üzerine yazdığı şiirdeki şu satırlar onun olumsuzluklarının üzerine olumlu görüşler olarak oturur:

"Hele bir dinelin bakalım emekçiler,
Hele bir dinelin bakalım!
Kendi kendinizi bir bilin bakalım, bilin kendi gücünüzü!
Bir kaldırmaya göresiniz siz ağır kolunuzu, emekçiler,
birdenbire nasıl durur dönen bütün çarklar,

nasıl birdenbire.
Dayamaya görün bir gün yorgun argın,
dayamaya görün sabanınızı duvara,
ve bir kez bağırmaya görün: “Buramıza geldi be! Yetti be!”
Nasıl birdenbire sapsarı kesilir sizi ezenlerin yüzü,
nasıl birdenbire.
Parçalamak olsun amacın çifte boyunduruğu,
tuz buz etmek!
Yerin dibine batsın yoksulluğun köleliliği!
Köleliğin acısı batsın yerin dibine!
Ekmek özgürlüktür,
özgürlük de ekmek! “

61

RESİM (5)

62

ZİNCİRLEME AŞKLAR

" *Mutluyum, yeryüzünde bir erkeğin olabileceği kadar mutluyum, başkalarının acılarını paylaşabilen, ruhu iyilik ve neşe dolu bir adam kadar mutluyum. Natalie doğaüstü, göksel bir şiir gibi. Her şeyi eşsiz!"*

Herzen (Natalie Herzen'e)

Rus İvan Yakovlev Almanya'ya geziye gider; orada 16 yaşındaki Henrietta ile tanışır,hoşuna giden bu kızı kaçırıp Rusya'ya getirir ve onu metresi yapar. 1812'de bir çocukları olur, adını Alexander Herzen koyarlar. Özgürlüğü özleyerek büyüyen Herzen özgürlük kavgasına atılır. Demokratik düşüncelerinden dolayı siyasete karışır. 1834 yılında tutuklanır, dokuz ay hapis yatar ve sonra sürgüne gönderilir.

İvan Yakovlev'in zevk düşkünü varlıklı bir kardeşi vardır; serf kadınlarından oluşan bir harem kurmuştur. Haremdeki köle kadınlardan biri 1817'de Natalie'yi doğurur. Herzen'den beş yaş küçük olan Natalie onu ağabeyi gibi görerek büyür. Onları birbirine yaklaştıran öncelikli etken kardeş babalarının gayri-meşru çocukları olmalarıdır.

1836 yılında Herzen sürgündeyken başlayan yazışmalardan bir "mektup aşkı" doğar. Herzen siyasi hedefleri olan bir adamdır; aşk onun kuvvetlendiricisidir. Oysa Natalie için aşk her şeydir; ona göre hayatın amacı âşık olarak ölünceye kadar yaşamaktır. Natalie yalnızca yüreğiyle yaşayan, en büyük tutkusu " sevmek" olan bir kızdır. Herzen ise hem beyni, hem yüreği için yaşayan bir gençtir; sadece aşk ona yetmez. *Aşk sadece cinsiyetler arasında ortaya çıkmaz. İnsan özgürlüğe de âşık olabilir.* Herzen gibi…

* * *

1838 yılında birbirine romantik biçimde âşık olan Herzen ile Natalie evlenirler. Mutlu günler yaşarlar. 1840 yılında mutlulukları bölünür; Herzen, Rus otokrasisi tarafından bir yıl sürgüne gönderilir. Herzen sürgünden, toplumu yöneten baskıcı idareye karşı içinde nefret taşıyarak döner.1846'da Herzen'in babası ardında büyük servet bırakarak ölür. Böylece Herzen baskıcı Rusya'dan kaçıp yurtdışına gitme olanağına sahip olur.

Bu arada Natalie – Herzen aşkından üç çocuk doğmuştur. Aşkın üzerindeki ateş yavaş yavaş soğumaya başlamıştır. Ayrıca Herzen, Natalie'nin hamilelik dönemlerinin birinde, güzel bir hizmetçi kızla yakalanmıştır; aşkın üzerine "aldatma ihanetinin" gölgesi düşmüştür. Ama alışkanlığın yarattığı sevgi, çocuklar, onları hâlâ bir arada tutar. 1846 yılının ortasında Natalie, Herzen'e şöyle yazar:

" Şimdi sakin bir limana ulaştık. Evet Alexander, romans bizi terk etti. Artık çocuk değiliz. Yetişkin insanlar olduk. Daha derin, daha berrak görüyoruz, duygularımız daha basit…

Yaşamaktan ve idollerimize tapmaktan sarhoş olduğumuz gençliğimiz, geçmişin bizi alıp götüren, kendimizden geçiren heyecanları artık yok. Hepsi uzaklarda, geride kaldı. Seni hep üzerinde görmeye alıştığım kaideyi ve başının etrafındaki kutsal haleyi artık göremiyorum. Kayan bir yıldıza bakıp seni düşündüğüm anda senin de beni düşündüğüne artık inanmıyorum."

63

Bu sözlerden anlaşılır ki, Herzen – Natalie aşkı evlilik kurumunun zincirleri altında heyecanını yitirmiş, olağan bir mutsuzluğa dönüşmüş, duygusal boşluk ortaya çıkmıştır. *Aşk duygusal boşluk tanımaz, balon gibi söner.*

* * *

Ocak 1847'de Herzen – Natalie ve çocukları yurtdışına çıkarlar. Altmış günlük bir yolculuktan sonra 1847 Mart ayında Paris'e varırlar. Altı ay orada kaldıktan sonra İtalya'ya doğru yola çıkarlar. İtalya'da bir Rus aristokratı olan Aleksis Tuchkov'un ailesiyle karşılaşırlar. Tuchkov ailesinin 18 yaşında olan Natalie Tuchkov isimli kızlarıyla, üç çocuk annesi otuz yaşındaki Natalie Herzen arasında bir aşk başlar. Büyük Natalie (Herzen'in karısı), küçük Natalie'ye (Tuchkov'un kızına) bir erkeğe yazarcasına aşk mektupları döşenir.

Herzen'in ailesiyle, Tuchkov'un ailesi birlikte Paris'e dönerler. İki Natalie arasındaki çılgınca aşk burada da devam eder. Ağustos 1847'de küçük Natalie ailesiyle birlikte Rusya'ya geri döner; ama aralarındaki aşk mektuplarla varlığını sürdürür. İşte Natalie Herzen'in, küçük Natalie'ye yazdığı mektuplardan bir demet:

" Bende uyandırdığın duyguların bana sınırsız bir zevk verdiğini binlerce kez tekrarlayacağım. Kendimi endişeli ve bunalmış hissettiğimde seni düşünmek beni rahatlatıyor, gücümü tazeliyor ve yeni bir enerjiyle tekrar yaşamaya başlıyorum."

" Sen gideli ruhum, dalı kesilmiş bir ağaç ne hissederse onu hissediyor; baygın, hissiz, sessiz, aptalca bir ağrı. (…) Hep seninleyim. Sen bulutlu bir günde, bulutlar arasında kâh görünüp kâh kaybolan güneş gibisin. Seni düşünüyorum ve seni düşünmek bile içimi ısıtıyor. Bizi ayıran her şey varlığını yitiriyor… Seni görüyorum, sıcak nefesini hissediyorum. Seni bağrıma basmayı, sımsıkı kucaklamayı o kadar çok özlüyorum ki…"
(…)
" Evet! Sana müthiş âşığım. Mektupların aşkımı aydınlatıyor. Beni mutlu ediyor ve artık beni sevmesen bile mutlu edecek. İtalya'da yeniden doğdum. Ne kadar güzel günlerdi. O günleri tekrar yaşamayı ne çok arzu ederdim. Güneşi, sıcaklığı, dağları, engin ufukları, denizi…"

* * *

Alman şair George Herwegh yazdığı politik şiirler sayesinde 1841 – 1842 yıllarında şöhrete kavuşur. 1843 yılında Berlinli zengin tüccarın kızı olan Emma ile evlenir. Bir süre İsviçre'de yaşadıktan sonra Paris'e taşınırlar. Bakunin, Herwegh ile Herzen'i tanıştırır. İlerleyen zamanda iki aile arasında dostluk gelişir. 1848 – 49 yıllarında dostlukları daha fazla pekişir.

Herwegh kadınların hoşlanacağı cinsten yakışıklı bir adamdır, ayrıca duygusal bir yapıya sahiptir. Herwegh – Emma çifti doğacak üçüncü çocuklarını beklerken aynı zamanda evliliğin içsel sorunlarını yaşamaktadır. Herzen onlara dostluk gösterir; hem maddi, hem manevi yönden yardım eder.

Herzen'in karısı Natalie ile Emma arasında da arkadaşlık kurulur. Natalie, Emma'nın sorunlarını bilmektedir; ancak Emma'yı değil, Herwegh'i desteklemektedir.

Natalie Herzen, Rusya'daki küçük Natalie aşkıyla hâlâ mektuplaşmaktadır; ama aşk yakınında insan ister. Büyük Natalie – küçük Natalie aşkı soğumaya başlamıştır; 1848 yılından sonra yazılan mektuplar seyrekleşmeye, duygusuzlaşmaya yol alır. Aşk duygularını tehdit eden nokta aralarındaki uzaklıktır. Aşkın cellatlarından biri olan "uzaklık" bir yandan özlemsel duygular üretirken, diğer yandan aşkı söndüren bir boşluk yaratır. Boşluk, özlemin üzerini yavaş yavaş kaplar. *Aşkta fiziksel uzaklık, duygusal uzaklığa zemin hazırlar.* İki Natalie arasındaki aşk yavaşça küllenir.

Fransız polisiyle başı derde giren Herzen apar topar Cenevre'ye kaçmak zorunda kalır. Kısa bir zaman sonra Herwegh dostluk gösterisinde bulunarak Natalie'yle birlikte Cenevre'ye doğru yola çıkar; Emma'yı Paris'te çocuklarıyla yalnız bırakarak…

Herzen Cenevre'de bir ev tutmuştur; hep birlikte aynı evde kalmaya başlarlar. Herzen politik işlerle, kitap yazmakla meşguldür. Natalie, karısından ayrı düşmüş Herwegh'i teselli ederek, onunla kendi yalnızlığını gidererek günlerini geçirir. Kadın – erkek arasındaki bu ilişki kısa zaman sonra ateş alır. Ağustos 1849'da artık gizli aşk doğmuştur; çift taraflı aşktır. 1849 yılı sonuna yaklaşırken Herwegh – Natalie aşkı büyür. Herzen yanı başında yaşanan aşktan habersizdir.

Aralık 1849'da Herzen Paris'e gider, Emma'yı ziyaret eder. Emma'dan kocası hakkında duyduğu sitemlere şaşırır. Bu arada Natalie'den Paris'e gelen mektuplarda Herwegh övülmektedir. Herzen'in aklına ilk kuşku düşer; yüreği yanmaya başlar. Olumsuz kuşku canavarı bir kez kapıdan girdiği zaman tüm benliği paramparça eder. *Evlilikte aldatılma şüphesi sürekli korku doğurur.* Herzen huzursuzluğun kasırgasına yakalanır. Natalie'ye soğukkanlı; ama kuşkularını açıkça ortaya koyan Ocak 1850 tarihli bir mektup yazar. Natalie'nin önüne iki yol çıkar; ya gerçeği, ya yalanı söyleyecektir. Yalanı ve gerçeği karıştırarak orta yolu tercih eden Natalie mektubunda der ki:

"Düşündüm, düşündüm: Neden? Ve ağladım, ağladım. Belki bütün suç bende, belki yaşamaya layık değilim. Fakat, eskiden akşamları seninle başbaşa kaldığımız zaman hissettiklerim hiç değişmedi. Kendime karşı ve tüm dünya huzurunda masumum, kalbimde hiçbir utancın lekesini taşımıyorum."

Herzen'in kuşkuları bu mektuptan sonra daha çok ürer; ortacılığın, gerçeklerin şu ya da bu yanını örtmek ihtiyacından doğduğunu bilmektedir. Natalie'ye şöyle yazar:

" Mektubunda bana yabancı gelen değişik bir ses var; kederin değil, başka bir şeyin sesi… Gelecek henüz bizim ellerimizde ve sonuna kadar gidecek cesarete sahibiz. Eskiden kalbimize acı veren sırları nasıl birbirimize açtığımızı hatırla; ya Herwegh'in aramızdaki uyumu bozan yanlış ses olduğu ortaya çıkacak, ya da benim…"

Natalie çıkmaz sokağa girmiştir. Ne Herwegh'i gözden çıkarmak ister, ne de Herzen'i. Mektuplarla Herzen'in kuşkularını dağıtması olanaksızdır. Paris'e gitmeye karar verir. Kocasını ikna etmenin en iyi yolu onun yanında bulunmaktır. Paris'e hareket ederken de Herwegh'e, Herzen'in hasta olduğunu söyler.

Natalie'yi karşısında gören Herzen yumuşar. Aralarında sıcak, yumuşak ilişki başlar; bir ay sonra Natalie hamile kalır. Herzen iyice huzura erişir. Üstelik Natalie, Herzen'in, Emma'yı savunan tutumlarını destekler. Bu konuda Herwegh'e mektup bile yazar:

" Emma'nın kederli halinden o kadar etkilendim ki, ne büyüleyici mektubun için sana teşekkür edebiliyor, ne de dilediğim gibi cevap yazabiliyorum. Mektuplarını bize getiren O'dur bizzat O. Ellerinde su dolu bardaklarla karşısında duranları seyrederken susuzluktan ölen birini düşün – bu hayal sende nasıl bir etki yaratıyor? Şimdi de elinde bardak olan kişinin duygularını anlamaya çalış – bu benim dayanamayacağım işkencedir."

* * *

Herwegh Şubat 1850'de karısı Emma'yı Paris'ten Zurih'e çağırır. Sekiz ay ayrılıktan sonra karı koca ilk kez yüz yüze karşılaşırlar. Emma, Herwegh'i içine kapanık, dünyaya küsmüş halde bulur. Kocasının iç dünyasında ruhsal bir fırtına yaşadığını anlar; onu itirafa zorlar. Herwegh üç hafta dayanır; ama sonunda Natalie ile yaşadığı aşkı açıklar.

Herwegh'in acıklı, " beni bırakma!" yalvarışlarının etkisi altında kalan Emma kocasını affeder. Ama Herwegh hâlâ Natalie'ye tutkundur. Emma aşkın geçici bir tufan olduğuna güvenerek Herwegh'in sonunda bu duygulardan kurtulacağına, onu tekrar kazanacağına inanır. Peki, Herwegh'i Natalie'nin etkisinden nasıl kurtaracaktır? Kafasında bir plan yapar: Herzen'in bu olaydan yaralanmaması, zarar görmemesi adına, Herwegh'in yazacağı aşk mektuplarını gizlice Natalie'ye iletebileceğine söz verir. Böylece kocasının yaşadığı gizli aşkı kolayca denetleyecektir. Emma'nın hesapları içinde Natalie'nin Herzen'i bırakmayı göze alamayacağı vardır.

Emma, Paris'e geri döner. Natalie'nin Herzen'den hamile kaldığını öğrenir öğrenmez bunu kocasına bildirir. Âşık Herwegh kıskançlıktan çılgına döner, Natali'ye zehir gibi bir mektup yazar. Sevgilisini sakinleştirmek isteyen Natalie ona şöyle yanıt verir:

" Bebeğim, sevgili meleğim, seni anlıyorum. Eğer erkek olsaydım; yani senin gibi düşünseydim… hayır ben de yüzüm kızarmadan yazacağım.(…) Kendimi sana verdiğim kadar hiç kimseye vermediğimi söylememiş miydim? Seni tanımadan önce bakireydim, sen uzaktayken yine öyleyim. On çocuğum daha olsa bile, daima öyle kalacağım – senin için yeterli değil mi?"

Natalie,Ocak 1850'den Ağustos 1850'ye kadar sevgilisi Herwegh'e yüz elliye yakın mektup yazar. Bu mektupları, artık kuşkuları dinlenmeye çekilmiş, ya da bilinçli olarak gömülmüş Herzen'in, Herwegh'e dostça yazdığı mektupların zarflarının içine koyarak gönderir. Aşk mektuplarının bir gün Herzen'in eline geçmemesi için hemen yakılmasını özellikle ister. Bu isteğinin nedenini de, Herzen'in, çocuklarının geleceğini yıkmamak olduğunu belirtir:

" Evet benden nefret etmesen bile yak! Sana yazmış olduğum her şeyi yak!"

" Hepsinden önce bu mektubu yak! Seninkinden başka bir elin ona dokunmasını istemem."

66

“ En küçük bir şüphe uyandırmaktan kaçınmalıyım. Bizden çok onlar için. Düşün sevgili meleğim, dehşetini, eğer… oh! Fakat sen zaten her şeyi anlıyorsun; düşüncesi bile ürpertiyor…”

Natalie, Herwegh’i coşkuyla sever; fakat bu sevginin altında yatan temel neden cinselliktir. Herzen onun yalnızca saygı duyduğu kocasıdır. Natalie hissettiklerini Herwegh’e şöyle ifade eder:

“ Sık sık seni dizlerime yatırır, küçük bir çocuk gibi sallarım çocuğum. Ve uyuduğun zaman seni seyrederim; uzun uzun seyrederim. Sonra yatağına yatırır, yanına diz çökerim, sonra üzerini öpücüklerimle örterim. Sevgilim, sevgilim, sevgilim! Evet, sonra sen uyanırsın, birbirimize sarılırız, konuşur konuşuruz…”
(…)
“Bir tanem, canım, her şeyim! Niçin boşuna acı çekiyorsun çocuğum? Neden hâlâ acı içindesin? Senin için daha başka ne yapabilirim? Aşkımız kalbinde başka arzular için yer bıraktı mı? Söyle söyle bana. Bak bana, iyice bak, hepsi hepsi senin – daha ne istiyorsun? Belki de meleğim, ben senin için yeterli değilim, fakat bende sana vermediğim hiçbir şey kalmadı. Sevdim; yaşamım boyunca hep sevdim, seni sevdiğim gibi, asla… Oh!”

* * *

Herzen bu mektuplardan habersiz olarak yeni doğacak çocuğunu beklemektedir. Herwegh’e ve Emma’ya dostluk göstermektedir. Hatta iki ailenin Nice kentinde bir araya gelerek aynı evi paylaşabileceğini bile düşünmektedir.

Mayıs 1850’de Emma ve çocukları Nice’e hareket ederler. Haziran’da da Herzen ailesiyle birlikte oraya gelir ve bir ev satın alır. Evin üst katını Emma’ya çok ucuz kiraya verir.Herwegh’in para kaynağı hâlâ Emma’dır. Kocasına para göndererek onu yanında tutmak isteyen Emma, Herzen’den büyük miktarda borç alır; kocasına yol parası gönderir. Herwegh iki gün sonra gelir; Herzen’in yeni evinin üst katında Emma ve çocuklarıyla kalmaya başlar. Aslında Emma, Herzen – Natalie ile birlikte kalmaktan hoşnut değildir, ekonomik zorunluluk gereği buna katlanmaktadır. Zaten mektuplarda varlığını sürdüren Natalie – Herwegh aşkı şimdi ateşlenebilecek pratik bir olanağa kavuşmuştur. Emma tehlikenin farkındadır; ama çaresizdir.

Kasım 1850’de Natalie doğum yapar; Herzen en küçük kızına kavuşur, mutludur. Natalie daha çok mutludur. Üst katta oturan sevgilisine doğumdan hemen iki gün sonra gizli notlar gönderir:

“ Yürüdüğün zaman hep seni dinliyorum. Attığın her adımda dizlerimde yattığını ve dudağımda uyuduğunu düşün,her şeyim benim, her şeyim!”

“Buradasın, göğsümün derinliklerinde, kal, oraya sımsıkı gömülmüşsün, canım canım. Hoşça-kal. İyi geceler beni bırakma, kal, benimle kal, tıpkı… nasıl olduğunu biliyorsun. Senin, senin, senin.
Senin Natalie’n.”

Çok zaman geçmeden “mektup aşkı” , “pratik aşka” yeniden dönüşür; gizlice cinselliklerini yaşamaya başlarlar. Emma her şeyi bilmektedir. Herzen ise yanında yatan sevgili karısından hiç kuşku duymadan huzurluca uyumaktadır.

* * *

Herwegh, Herzen’e karşı sürdürdüğü dostça ikiyüzlülüğü artık taşımak istememektedir; Natalie’ye kocasına gerçekleri açıklaması için yalvarmaktadır. Natalie bunu yapmak istemez. Çünkü Herzen ve çocuklar olmadan yaşayamayacağını düşünmektedir. Tabii ki, Herwegh’i de bırakmayı düşünemez. Natalie yeniden yol kavşağına gelmiştir.

Bu arada Herzen’in kuşkuları yeniden canlanmaya başlar. Ocak 1851’de kriz patlak verir. Herzen artık bunalmış olan Natalie’yi itirafa zorlar, sonunda başarır. Herzen’in duyduğu acı, gösterdiği tepki ilginçtir. Herzen anılarında o korkunç geceyi anlatır: Önce sert davranır. Yaşanılan aşkın ayrıntılarını, aldatılan her koca gibi öğrenmek için onu sorularla boğar. Duyduğu her gerçek daha çok acı verir. *Aldatılan eşin ayrıntıları öğrenmek istemesi kendisine yaptığı işkencedir.* Herzen bu işkenceyi isteyerek yaşar.

Herzen kendi benliğine yaptığı eziyeti bir süre sonra bitirir, sakinleşir. Kıskançlıkla gösterdiği tepkilerden utanır, hâlâ Natalie’yi sevdiğini söyler. Natalie gözyaşları arasında Herzen’e sarılır, onu hiçbir zaman bırakmayacağına dair söz verir. Eskiyi unutmaya, yeni bir hayata başlamaya karar verirler. Herzen’in tek şartı, Herwegh’in hemen yarın Nice’den ayrılmasıdır; yoksa kan dökülecektir.

Emma’nın tutumu anılmaya değer: Herzen’in karşısına çıkar; kocasının Natalie ile birlikte Nice’i terk etmesine izin vermesini ister; aksi takdirde Herwegh kendisini öldürecektir. Herzen kızgınlığına rağmen olgunluk gösterir; bu konuyu Natalie ile konuşmasını söyler. Emma, Natalie’den olumsuz cevabı alır. O zaman Emma, Natalie’den Herwegh’i kendisini de yanında götürmesi için ikna etmesini rica eder. Natalie onunla konuşacağına söz verir. *Aşk adına yapılan her alçalma hem yapanı, hem aşkı alçaltır.*

Emma ve Herwegh’in Nice’i terk ederek Cenova’ya gidecek paraları yoktur. Herzen bütün masrafları karşılar, geride kalan borçlarını öder, onları gönderir. Aşkta uğradığı ihanetin acısını, dostlukta yaşadığı arkadan vurulmanın hüznünü yüreğinde taşıyarak…

* * *

Herwegh ailesiyle birlikte Cenova’ya varır. Kısa bir zaman sonra Herwegh – Natalie mektuplaşması tekrar başlar. Natalie tutkulu aşkla bağlı olduğu Herwegh’le, alışkanlığa dönüşmüş sevgiyle bağlı olduğu Herzen arasında gizlice denge sağlamaya çalışır. Bu arada Emma kocasının intiharını önlemek amacıyla Natalie’ye mektuplar yazar; onun Herwergh’e dönmesini ister. Bu inanılmaz mektupların birinde Emma, Natalie’ye şöyle seslenir:

“ Yaşama karşı borcunu sadece yaşayarak, bana olan borcunu ise sadece onu mutlu ederek ödeyebilirsin – bu parayla ödenemeyecek borç… Keşke, onu bana tıpkı benden aldığın gibi geri verebilseydin, ah, evet! Fakat madem ki bu olanaksız…”

Kocası adına fedakârca savaşır gibi görünen Emma gerçekte kendisi için savaşır; hedefi, Natalie'yi yapamayacağını bildiği tercihe zorlayarak ondan intikam almaktır. *Aşkta rakipler ölümüne savaşırlar.*

Herwegh'e bir yıl geçmeden yeniden birlikte olacaklarına söz verir Natalie. Herwegh, sabırsızdır bir yıl bekleyemez; Natalie'nin döneceğine inanmaz. Herzen'e mektup yazarak kendini savunmaya çalışır. Herzen mektupları açmadan geri gönderir. Devreye Emma girer; kocasının yaptığı savunmayı, Herzen'e bir kez daha o yazar. Bu mektupta açığa çıkar ki, gizli aşkın asıl sorumlusu Natalie'dir, o suçlanmaktadır. Aşkı Natalie başlatmıştır, Herwegh'i baştan çıkartmıştır, sonra da kocasının yanında kalarak âşığını yalnız bırakmıştır.

Şimdi Herwegh ile Emma birlikte Natalie'ye karşı bayrak açmıştır. Natalie kendisine yapılan suçlamaların altında ezilir. George Sand'ın romanlarından ürettiği " özgür büyük aşk" idealinin yıkıldığını anlar. Canı gibi sevdiği Herwegh bu idealinin yıkılmasında şimdi başroldedir. Natalie duyduğu hüsranı Herwegh'e şu sözleri yazarak bildirir:

" Ah! Yaptığım her şeyi, ilk adımı atmaya korkan bir âşık için mi yaptım? Kendini bu nedenle savunmana hiç gerek yok, ne bana ne de başka birine. Avukat aramana da gerek yok…
Seni ben savunmalıyım."

"Benim rol yaptığımı söylüyorsun, peki dediğin gibi olsun, ölmeye hazırım. Eğer yaşarsam hiç kimseye, çocuklara bile yararım olmayacak; sözde onlara çok sevmeyi öğretecektim, sonuç ne oldu? Bu dünyada insan sevmemeli, çok fazla sevmemeli."

Herzen tanınmış bir insandır. Politik çevrelerde Herwegh'in sürekli dedikodular yaptığını öğrenir. Karısının Herwegh'le yaşadıklarının ayrıntısı insanların dilindedir. Bir kez daha yıkılır; ama bu sefer Natalie içten, yürekten ona sahip çıkar: Herwegh ile her türlü ilişkisini keser. Herwegh daha da azgınlaşır; hem Herzen'e, hem de Natalie'ye karşı saldırıya geçer. Natalie'nin bir zamanlar yazmış olduğu aşk mektuplarını savaş sahnesine getirir. Ayrıca Emma onu destekler. Herzen bu zorlu dönemi Natalie'nin desteğiyle aşar; evlilik ilişkilerinde "temiz" bir sayfa açarlar. Ama insan ihanetin üzerine beton dökemez. *İhanetle kirletilmiş aşk temizlenemez.*

* * *

Natalie'nin fiziksel – psikolojik olarak iyice yıpranmış bünyesi zatülcenp hastalığına yakalanır. Ara sıra iyileşmelerle 1852 yılının Mayıs ayına kadar yaşamla mücadele eder. Mayıs 1852 sabahı gözünde aşkla büyüttüğü dünyadan ayrılır. Mart 1852'de hasta yatağında yazdığı şu satırları Herzen'e, çocuklarına miras olarak bırakır:

"Temmuz fazla uzak değil, ama o zamana kadar yaşayacağımdan emin değilim. Ah! Onun için, kendim için, konuşmadığım çocuklar için yaşamak istiyorum. Onun için, ona vermiş olduğum acıları iyileştirmek için yaşamak, kendim için yaşamak; çünkü beni ne kadar çok sevdiğini anlamayı öğrendim ve asla olmadığım kadar mutluyum."

Aşkta geç gelen pişmanlık açtığı yaraları iyileştiremez.

* * *

69

Zincirleme aşkları birbirine bağlayabilmek için yeniden geçmişe dönmemiz gerekiyor.

Aralık 1825'te Rusya Çar yönetimine ve köleliğe karşı ayaklanan bir avuç isyancının başkaldırısı kanla bastırılır; beş isyancı asılır. O dönemde henüz çocuk yaşlarda olan Herzen ve arkadaşı Nikolay Ogarev, öldürülen isyancıların yolundan ölünceye kadar gideceklerine birlikte yemin ederler.

Nikolay Ogarev zengin bir aristokratın oğludur. Sara hastasıdır. Kadınlara karşı zayıftır, romantiktir, yufka yüreklidir. 1836'da Maria ile karşılaşır; hemen âşık olur, iki ay sonra evlenirler. Ogorev için özgürlük aşkı ile bireysel aşk birlikte olmalıdır. Evlenmeden birkaç gün önce Maria'ya bu duygularını dile getiren bir mektup yazar:

"Aşkımız, Maria, içinde insanlığın kurtuluşunun bütün tohumlarını barındırıyor. Aşkımız, kendinden vazgeçme ve dürüstlük, ruhumuzdaki inançtır. Aşkımızın öyküsü kuşaktan kuşağa anlatılacak ve gelecek nesiller onu kutsal bir emanet gibi koruyacaklardır."

Ogorev'in mutlulukla başlayan evliliğini o dönemde Rusya'da olan Herzen dostça destekler; fakat kısa bir zaman sonra Herzen, Maria'yla kavga eder. Ogarev, "dostluğun aşktan üstün olduğuna inanan" devrimci demokrat bir insandır. Herzen – Maria kavgası onu çelişki içine sokar. Herzen'e hissettiği acıyı anlatan mektubunu gönderir:

" Dostluk ve aşk arasında çatışma beni ikiye böldü. İki parçam da aynı ölçüde acı çekiyor… Yaralarım, kardeşim çok derinde. Bu ateş, beni mahvediyor; birini söndürdüğüm anda öteki söndüremeyeceğim kadar alevleniyor. (…) Herzen bunları yazarken bile ağlıyorum. Belki çocukça bulacaksın, ama sana dostluğumuz adına yalvarıyorum, ruhumun parçalarını birleştir!..."

Herzen dostunu kırmaz, Maria ile göstermelik barış yapar. Ogarev bu sorunu çözmenin sevincini yaşar. Sevinci uzun sürmez. Maria, Ogarev'in arkadaşı Galakhov ile flört etmeye başlar. 1840 – 1841 yılları Ogarev'in yaşamında olumsuz yıllar olarak karşımıza çıkar.

Maria zevk düşkünü, para canlısı, şıpsevdi bir kadındır. Ogarev 1842 yılında evliliklerinin kopacağını anlar. Maria ayrılık sürecinde artık Ogarev'i değil, onun parasını sevdiğini yüksek bir boşanma tazminatı isteyerek gösterir. Maria'ya göre para, aşktan üstündür. Aşka romantikçe inanan Ogarev için bu durum duygusal bir yıkımdır; serseri bir hayat sürmeye başlar, alkolde teselli arar. Henüz boşanmamış olan, ama Ogarev'den ayrı yaşayan Maria lüks hayatına yeni erkekler ekleyerek 1844 yılına kadar gelir ve o yıl âşığından hamile kalır. Ogarev saflığını, iyi yürekliliğini göstererek doğacak çocuğu üzerine almayı kabul eder; ancak bebek doğum sırasında ölür. Bu aynı zamanda Maria – Ogarev ilişkisinde son nokta olur.

* * *

1848 yılında 19 yaşına girmiş Natalie Tuchkov (küçük Natalie) Rusya'da, Ogarev'le karşılaşır. Daha önce bahsettiğimiz Natalie Herzen – Natalie Tuchkov aşkı bitmiştir. Natalie Tuchkov, otuz beş yaşındaki Ogarev'e âşık olur. Ogarev, Maria ile yaşadığı olumsuz olaylardan dolayı umutsuz ve kırgındır. Natalie'nin samimi tutumu, duygusal öncülüğü onu yeniden kendine

getirir. Natalie'nin aşkı, Ogarev'in aşkını doğurur. Artık âşık olan Ogarev kendisinden on altı yaş küçük olan Natalie'ye aşk mektupları yazmaya girişir. İşte Ogarev'in duygu ve düşünceleri:

" Hamlet, 'olmak ya da olmamak' demişti. Benim için 'olmak' seni görmek, 'olmamak' ise seni bir daha asla göremeyeceğimi anlamaktır."
(…)
" Kalbime gelince, o artık rüya görmüyor. Sana sevgim gerçek… Yeter, bugünlük bitirmek zorundayım. Şefkate o kadar ihtiyacım var ki."
(…)
" Seni çok seviyorum. İçimden bu mektubu yırtmak, parçalamak geliyor. Seni incitmekten korkuyorum. Sen ne dersen de, ben senden yaşlı bir insanım. Mutlu olabilecek misin? Seni mutlu görmek ya da senin yanında olmak bana yeter de artar bile…"

Ogarev onun kişiliği üzerinde hak iddia etmeyeceğini, " serbest evlilik" taraflısı olduğunu bir mektubunda ayrıca belirtir. Natalie evlilik kurumuna önem veren bir kadın değildir. 1849 yılından itibaren birlikte yaşamaya başlarlar. Güzel devam eden Natalie – Ogarev aşkının üzerine bir zaman sonra ekonomik sorunların gölgesi düşer. Ogarev'in eski aşkı Maria'nın yarattığı mal kavgasından kurtulmak isteyen iki âşık yanlış kararlar verirler ve sonuçta Ogarev her şeyini yitirmiş " beş parasız bir adam" konumuna düşer. Herzen'in gönderdiği parayla bir kâğıt fabrikası kurar; ancak o da tesadüfen yangında yok olur. Yıl 1855'tir. 1856 yılında yurtdışına çıkmaya karar verirler; İngiltere'ye doğru yola çıkarlar. O tarihlerde Ogarev'in can dostu Herzen, Fransa'dan, İngiltere'ye (Londra'ya) taşınmıştır.

* * *

Karısının ölümünden sonra yıkılmış olan Herzen 1852 yılının sonunda Londra'ya geldiğinde yaşama sevincini yitirmiş adam durumundadır. Mutsuzdur; aşk hayatına nokta koyduğunu düşünmektedir. Oysa aşk nokta değildir, her zaman yan yana eklenen noktalardır. *Aşk beklenilmeyen bebektir; bir anda doğar.* Herzen bu gerçeği kabul edecek durumda değildir.

1856 yılına kadar Herzen'in olumsuz psikolojisi devam eder. Herzen'i ayakta tutan sadece devrimci – demokrat idealleridir; inançlarını yazılara dökerek günlerini geçirir.

Ogarev – Natalie çifti Nisan 1856'da Londra'ya ulaşır. Herzen onları sevinçle karşılar. On sekiz yaşında İtalya'da tanıştığı ve bir zamanlar karısının sevgilisi olan Natalie Tuchkov şimdi olgun, güzel bir kadındır, sevgili dostu Ogarev'in karısıdır.

Ogarev'in sağlık durumu kötüdür; sara hastalığı, alkol, onun bedenini iyice yıpratmıştır. Herzen hâlâ dinçtir. Herzen'in sorunu ruhsaldır; aşka, sevgiye dair umutları tükenmiştir. Natalie ise hayata, aşka bağlıdır; cinsel arzularını Ogarev'in gideremmemesinden dolayı sıkıntılıdır.

Herzen başlangıçta bütün iyi niyetiyle, baba şefkatiyle Natalie'ye yakınlık gösterir. Ama Natalie'nin damarlarında dolaşan şehvet arzusu, duygusal söylemleri, Herzen'i etkilemeye başlar. Herzen'in erkeksi duygularını ateşlemek isteyen Natalie'dir.

Herzen, Natalie'nin niyetini fark eder etmez ondan uzak durmaya, soğuk davranmaya çalışır. Ondan kaçar, Natalie kovalar. *Aşk kaçanı gölge gibi izler.* Sonuçta Natalie'nin tutkulu aşkına

esir düşer Herzen ve ona âşık olduğunu itiraf eder. Bundan sonraki aşkın gelişimini Natalie Günlük Defteri'nde şöyle anlatır:

" Herzen tutkulu aşkıma yenik düşerek bana âşık olduğunu itiraf ettiği zaman hemen Ogarev'e koştum. Onun acısını anlıyordum, onun yerinde ben olsam dayanamazdım. Birdenbire, parlak ve canlı renkleriyle bütün geçmiş gözümün önünde canlandı; dehşete düştüm ve Ogarev'in düşüncelerini öğreninceye kadar başka hiçbir adım atmadım. Konuyu onun yaptığı gibi sonsuz nezaket ve anlayışla ele almak, başka – evet iddia ediyorum - başka herhangi bir erkeğin gücünün ötesindeydi. Benimle müşfik ve hoşgörülü karakterine özgü, ince bir yalınlık ve saflıkla konuştu. Her şeyi anladım ve onu daha çok sevmeye başladım. Herzen'e duyduğum tutkulu sevginin üstesinden gelmemde bana güç vermesi için onun dost elini aradım. Bana seve seve yardım edeceğini düşünmüştüm. Ama yardımcı olmadı, benden kendisi için fedakârlıkta bulunmamı istemedi. Bu günlerde sık sık onun büyük bir acı çektiğini hissettim, bu acıyı her hissedişimde göğsümden bir ıstırap çığlığı, güçsüzlüğümü yenmek için bir yardım haykırışı yükseldi."

Olayı öğrenen Ogarev'in duyguları ve düşünceleri çelişkiye girer. Duyguları Natalie'yi istemektedir; ama düşünceleri, Natalie'nin aşk duygularına saygı göstermesi gerektiğini söylemektedir. Belki de Ogarev, 19 yaşındaki Natalie'ye âşık olduğu dönemde yazdığı bir mektupta söylediği şu sözlerin etkisi altındadır:

" Senin kişiliğin üzerine hiçbir hak iddia etmeyeceğimi biliyorsun. Yine tamamen serbest olacaksın, ama bu kez yanında bir dost olacak. Kendi adıma zaten daha fazlasını istemiyorum. Olasılıkla bir daha asla âşık olmayacağım. Eğer olursam, sadece sana söyleyeceğim. Yalnız sen hoşuna giden herhangi birini sevebilirsin. Seni öyle seviyorum ki, senin mutluluğun benim için her şeyden daha değerli."

"Serbest aşkın" hoş teorileri kâğıda yazıldığı gibi hayata yazılamaz. Ogarev aşkta terk edilmenin üzüntüsünün içine gömülerek yaşar. Aşktan umudunu tamamen keser. Bir zamanlar Herzen'in hissettiği "yaşamın bitmişliği duygusu" şimdi Ogarev'e geçmiştir. Ayrıca Herzen ile ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini düşünür. Dostluğun ortasına aşk kılıcını vurmuştur.

* * *

Ogarev, Herzen ile dostluğundan vazgeçmek istemez; sadece onu uyaran, onu açık davranmamakla eleştiren dostça bir mektup gönderir. Herzen'in yanıtı da dostçadır. Şöyle yazar Herzen:

" Sevgili dostum; uzun süredir ben de seninle konuşmak istiyordum. Sessiz kaldım, çünkü yaşamın sakinliğini ve uyumunu bozmaktan çekindim; sessiz kaldım,çünkü seni ve Natalie'yi incitmek istemedim. (…)

Kendi yaralarım henüz iyileşmemişken ve herkese her zaman açık ve içten davranırken, iki – yüzlü bir tutumla sana darbe vurmak elimden gelir mi? (…)

Natalie beni çok seviyor, bu doğru ve gerçek; aşkının kesin ve tutkulu bir nitelik almasında benim hiçbir hatam yok. Dostum, bu süreci aşmak sadece şefkat ve yumuşaklıkla başarılabilir."

72

Bu mektuptan kısa bir süre sona Herzen ile Natalie arasında cinsel ilişki başlar. *Başlayan aşk durdurulamaz*. İkisi de Ogarev'e acı verdiklerini bilerek, üzülerek aşkın fırtınasına katılırlar. Ogarev onların aşkına karşı savaş açmaz; daha çok içine kapanır, teselliyi meyhanelerde arar. Acılarını yalnızca kendisiyle paylaşır. İçinde duyduğu ezikliğe rağmen Herzen'le ilişkisini kesmez; hatta Herzen'e Natalie'nin yarattığı kıskançlık sorunları karşısında akıl bile verir. Şöyle yazar Herzen'e:

"Seni tutkuyla seviyor, kıskançlığı bu yüzden. Tutkulu kıskançlığa ve nefretine hiçbir sınır koymuyor. Aşkı, tutkusu ve nefreti öylesine garip, anormal bir uyumsuzlukla kaynaşmış ki, biraz hassas bir kulak tek tek bütün notaları ayırt edebilir."

Dostunun mutluluğunu kendi mutluluğunun önüne koyabilen bir adamdır Ogarev. Dostluğun, aşktan üstün olduğunu romantik biçimde eylemiyle gösterir.

* * *

Natalie, Herzen'den hamile kalır; Eylül 1859'da bir kız doğurur. İsmini Liza koyarlar. Ogarev, Liza'yı nüfusuna geçirmeyi kabul eder. Onların aşkına saygı gösterir; ancak mutsuzdur, kendini sarhoş ederek unutmaya çalışır. Aşkın baltasının açtığı yaralarla uğraşırken bir meyhanede Mary Sutherland ile tanışır. Mary fahişelik yapmaktadır ve bir çocuğu vardır. Aralarında duygusal – cinsel ilişki başlar. Ogarev ona insani yönden sahip çıkar; onun ve çocuğun maddi sorunlarını çözer. Mary, Ogarev'in hiçbir zorlaması, baskısı olmadan fahişeliği bırakacağına söz verir. İlk başlangıçta Ogarev, Mary'nin duygularından şüphe eder; onun para için böyle davrandığını sanır, işi bitince o da çekip gidecektir. Aşkın darbesini yemekten bıkmış Ogarev bu kez yanılır. Mary samimiyetini her eylemiyle, sevgisiyle gösterir. Ogarev, Mary'ye tutkuyla – sadakatle âşık olur ve duygularını mektuba döker:

" Mektubunu okuduğum zaman ne kadar büyük bir sevinç ve mutluluk duyduğumu anlatamam çocuğum, Mary'm. Beni gerçekten bu kadar çok mu seviyorsun? Benim gibi yaşlı bir adamın bu kadar çok sevilmesi, mutlu edilmesi gerçek olabilir mi? Ah! Benimle eğleniyorsan; eğer bu bir şakaysa inan çıldırırım. Hayır, sana gerçekten güveniyorum ve yaşamımda ilk kez âşık olan bir genç kadar mutluyum. Bırak seni binlerce kez öpeyim. Ölümden korkmaya başladığım için çok mutluyum, bu korkuyu daha önce hiç duymamıştım. Yaşamak istiyorum. Yaşamla, gençlikle öyle doluyum ki,bazen duygularımdan utanıyorum; yaşıma, hatta karakterime tamamen yabancı duygu bu. Ancak tek bir şey biliyorum, seninle öpüşürken yaşıyor, seninle öpüşürken ölüyorum."

Ogarev kendine gelir; hayat ile barışır. Natalie'den kalan umutsuz aşk, umutlu aşkla tedavi edilir. *Aşk, hayat doğurtucudur; öldü sanılan hayatı yeniden diriltir.*

Mary ile Ogarev içten, samimi, dayanışmacı bir aşk yaşarken; Herzen – Natalie aşkı bunalımlı günler geçirir. Natalie kıskançlık krizleriyle Herzen'e zor günler yaşatır. 1864 yılının sonunda Herzen – Natalie çifti İngiltere'den, İsviçre'ye taşınmaya karar verirler; çevre değişikliğiyle aşklarına yeni bir başlangıç yapmak isterler. Ne var ki aşk, sorunlarını yolculuktan önce valize yerleştirir; yolculuktan sonra çıkarır. *Nereye giderse gitsin sorunlarını yanında taşıyan yolcudur aşk!* İsviçre'ye taşınmak Herzen ile Natalie arasındaki kavgaları ortadan kaldırmaz. Bu kavgaları geçici olarak durduran tek ilaç Natalie için cinselliktir; Herzen onun şehvetine karşılık verebildiği zaman ancak sakinleşir; sonra tekrar sorunlar başlar.

73

Herzen, Ogarev'i İsviçre'ye çağırır. Nisan 1865 yılında Ogarev yanına Mary ve çocuğunu alarak Cenevre'ye gider. Herzen ile Natalie arasındaki uyuşmazlık üst boyutlara çıkar ve Natalie, Lisa'yı yanına alarak başka bir eve taşınır. 1870 yılına kadar Herzen – Natalie bağlantısı bozuk ilişkilerle devam eder. 1870 başında akciğer hastalığına yakalanan Herzen ölür. Böylece sorunları biter; ölüm, ölen adına tüm sorunları çözer.

Herzen'in ölümünden sonra Ogarev dostunu kaybetmenin derin sızısını yaşar. Zaten kendisi de hastadır, bakıma muhtaçtır. Onun tüm yükünü Mary severek yüklenir, dert ortağı olur. Çocuğu gibi ona bakar. Eylül 1874'te Ogarev'i İngiltere'ye taşınmaya razı eder. 1877 yılında Mary'nin kolları arasında Ogarev bu dünyadan ayrılır. Ogarev'in şansı, son aşkın onu ölünceye kadar terk etmemesidir. *Ölümsüz aşk, ölümle biten aşktır.*

* * *

1870 yılında Natalie ve Herzen'den olma kızı Lisa baş başa kalırlar; ama bu kez de Natalie – Lisa arasında kavgalar başlar. Lisa 16 yaşına geldiğinde artık annesiyle aynı evde yaşamak istemediğini açıklar. Lisa, Herzen'in diğer kızı ile birlikte İtalya'ya doğru yolculuğa çıkar. Floransa'da Charles Louternov adlı ünlü yazarla tanışırlar. Charles 41 yaşındadır; Lisa'yla aralarında 25 yıl yaş farkı vardır. Lisa'nın duyguları yaş dinlemez; evli, iki çocuk babası Charles'a sevdalanır. Birkaç hafta sonra Lisa aşkını kâğıtlara döker, Charles'a gönderir:

" Eğer bütün varoluşlar arasında bir seçim yapsaydım, neyi seçeceğimi tahmin et! Seni daima, daima görebilmek için gölgen olmayı!.. Acı duyduğum zaman, kendimi başkalarının da acı çektiğini düşünerek teselli etmeye çalışacağım; ama ne kadar gülünç ve sersem olduğumu bir bilsen! Dün yatağımda uzanmış, düşünürken, dünyada yapyalnız kalmış olduğumu ve kimsenin beni sevmediğini hayal ettim. Seni kucaklamak, seni gövdeme bastırmak, seni boğmak için çılgınca bir arzu duydum; yastığımı yakaladım, hıçkırarak sıktım, sıktım, çarşafları ısırdım. Böylece mahzun, senin söylediğin gibi, bakarken sen orada olsaydın ne olurdu bilmiyorum; seni gördüğüm anda sadece aklımı yitirmekle kalmazdım, kalbim sanki göğsümden dışarı fırlarcasına çarpmaya başlar, seni sevdiğini, istediğin her şeyi yapmaya, tek kelimeyle, kölen olmaya hazır olduğunu söylerdi. Bir işkenceci olmanı, bana işkence yapmanı dilerdim, çünkü en korkunç şey kayıtsızlıktır."

Charles başlangıçta umursamaz durumdadır. Lisa'nın dediği gibi: Bir âşığa gösterilen kayıtsızlık yok sayılmak demektir; âşık işkenceyi tercih eder; çünkü işkenceci karşısındakine eziyet ederken onun varlığını onaylamak zorunda kalır. Şüphesiz ki, böylesi bir aşk mazoşist duygularla yüklüdür.

Lisa mantık dinlemeyen aşkın kuklası olarak Charles'ın arkasından koşar durur. Onu her gün, her saniye görmek için çırpınır. George Sand'ın romanlarını okuyarak oradan çıkardığı aşk kahramanlarını kendi aşkı için konuşturur. Charles'a onun için ölebileceğini yazar, der ki:

" Yeter ki seni göreyim, sonra üzerine titrediğim bütün çiçekler solarsa solsun."
(…)
" Bu sana komik gelebilir, ama eğer bana, ölmek ya da yarım saat dünyanın en mutlu varlığı olmam karşılığında yirmi üç buçuk saat acı çekmek arasında hangisini tercih ettiğim sorulsaydı,

duraksamadan ikincisini seçerdim. Ancak seni bir daha göremeyeceğime kesinlikle inandığım anda artık beni engelleyen hiçbir şey kalmayacak."

Charles çocuğu yaşındaki genç kızın çılgınca süren aşk tutkusuna temkinli biçimde yaklaşır, onu mantıklı olmaya çağırır. *Aşk nasihat dinlemez.* Mayıs 1875 yılında Lisa'ya şu satırları yazar:

" Senin yaşında ve senin gibi yabani bir varlıkta, duygular o kadar güçlü o kadar tutkuludur ki, gelecek hiç hesaba katılmaz; sadece bugün önemli görünür. Ama senin küçümsediğin gelecek bugünün yerini alacak, onu şimdiden bozma. (…) Bırak olduğumuz gibi, arkadaş kalalım. Beni senin sandığın çok daha az insan seviyor ve onların hiçbiri beni senin gibi sevmedi. Bunu görüyorum, bunu biliyorum ve unutmayacağım."

Charles akıl veren mektupları yazarken Lisa'yı daha fazla kendine bağladığının farkındadır. Orta yaşlı bir adam olarak gencecik bir kız tarafından sevilmenin gururunu yaşamaktadır. Zaman zaman onun duygularıyla oynayan mektuplar bile yazar. Charles'ın şu cümlesi bunu gösterir:

" Sen çok gençsin, ben de fazla yaşlı sayılmam. Bunun acısını bir gün çıkarırız."

Lisa bu duygulardan umutlar üreterek 17 yaşına kadar oyalanır. Sonuçta anlar ki Charles'a kavuşması imkânsızdır. Ona kavuşmayan aşkını ölüme kavuşturur. İntihar eder. Babası Herzen'in hayat hikâyesi açısından birbirine eklemlenerek devam eden zincirleme aşkın son halkasıdır bu! Ama dünyanın değişik yerlerinde benzer biçimde ortaya çıkan " zincirleme aşklar" halkalarına yenilerini ekleyerek devam eder…

75

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Sevmiş ve yitirmiş olmak, hiç sevmemiş olmaktan daha iyidir."

Alfred Tennyson

" Aşk, kulübeyi, altından bir saraya benzetir."

Holty

"Âşık olmayanlar, akıllı bir adamın sıradan bir kadın için acı çekmesini anlayamazlar."

Marcel Proust

"Aşk yaşamdır deriz; ancak umutsuz, inançsız aşk ölümden beterdir."

A. Hobbart

76

AŞKIN OYUNCULARI – VI

AUGUSTE RODİN (1840 -1917): Fransız heykeltıraş Rodin, " düşünceyi mermere işleyen adam" olarak tanınır. Rahip olmaya karar verir, ama beceremez. Yaşamını heykel sanatına adar. O bir heykel yapım işçisi değil, düşünsel düzeyde heykel tasarımcısıdır. Sadece Balzac'ın heykelini yaratabilmek için altı yıl Balzac'ı araştırıp, inceler. Rodin kendi sözleriyle "sürekli prova yapan terzi gibi" çalışan bir heykeltraştır.

En önemli yapıtları: *Tunç Çağı, Cehennem Kapısı, Düşünen Adam, Öpüş, Calais Burjuvaları, Adam, Havva, Victor Hugo*

1916 yılında Rodin eserlerini Fransız hükümetine bağışlar, hükümet de "Rodin Müzesi" kurma kararını verir.

* * *

Rodin vasiyetinde yaşama ve sanata nasıl baktığını şu cümlelerle özetler:

"En güzel konular önünüzde duruyor: Bunlar en iyi bildikleriniz… En önemli nokta heyecanlanmak, sevmek, ummak, titremek, yaşamak. Sanatçı olmadan önce insan olmak!"

* * *

Rodin'in yaşamında kadınlar ve aşk büyük yer işgal eder. Ününe paralel olarak kadınların ilgisini çeker, o da bu durumdan erkek olarak bolca yararlanır. Onun kadınlara düşkünlüğünü İrlanda asıllı Amerikalı tanınmış dansçı özyaşamöyküsünde kendi deneyi üzerinden şöyle anlatır:

"İnik gözkapaklarının altından bana baktı; gözleri ateşliydi. Ve sonra da eserleri karşısında takındığı bir ifadeyle bana doğru geldi. Ellerini boynum, göğsüm üzerinde dolaştırıp kollarımı okşadı ve kalçalarıma, çıplak bacaklarıma ve ayaklarıma dokundu. Sanki çamurmuşum gibi tüm bedenimi yoğurmaya başladı. Bu arada ondan beni yakan ve eriten bir ateş çıkmaktaydı. Tüm arzum bütün varlığımla ona teslim olmaktı ve aslında böyle yapabilirdim; fakat garip yetiştiriliş tarzım nedeniyle bir anda korkuya kapıldım."

Rodin'in yaşamına girmiş Rose Beuret, Camile Claudel dışında şu kadınları Rodin araştırmacıları özellikle belirtir: Ressam Helene Wahl-Porges, bir İngiliz generalinin kızı olan Eve Fairfax, İngiliz ressam Gwen John, Alman yazar Helene von Nostitz.

* * *

Rodin ölümüne yakın dostlarından birine der ki:

77

“Saatim gelince doğanın ortasına uzanacağım ve hiçbir şeye üzülmeyeceğim.”

1917’de doğanın ortasına uzanmadan önce de insanlara bir çağrı bırakır:

“Eğer gerçek ölecekse, gelecekteki nesiller benim *Balzac*’ımı parçalarlar. Eğer gerçek ölümsüzse size şimdiden söylüyorum heykelim alıp başını gider.”

CAMILLE CLAUDEL (1864 – 1943): Fransız heykeltıraş ve grafik sanatçısı. Auguste Rodin’in hem öğrencisi, hem yardımcısı, hem danışmanı, hem de sevgilisi olur. Ama ününü asıl olarak kendi yeteneğine, yaratıcılığına borçludur. Onu sanatçı yönünden Rodin’in silik bir gölgesi olarak görenlere en azından bu noktada hak yemeyerek gereken yanıtı veren Rodin’dir:

“Altını nerede bulacağını söyledim. Ama bulduğu altın kendi içindeydi.”

En önemli eserleri: *Sakuntala, Vals, Kayıp Tanrı, Geveze Kadınlar, Olgunluk Çağı, Dalga, Deniz Kızı, Oturan Adam*

* * *

Hayatını hesapsız kitapsız yaşar Camille. Bu nedenle yoksulluk, üzüntü, yalnızlık çeker. Ama yine de o şöyle der:

“Ben hayatı seviyorum, aşkı, umudu, ödülsüz olsalar da.(…) Ben bir vahşiyim.”

Onu ailesi dahil herkes terk eder, otuz yılını akıl hastanesinde geçirir. Zorla kapatıldığı “ikinci evi” olan akıl hastanesinden çıkmak ister, çıkartmazlar. O da insanlığa bir mektup bırakır ve der ki:

“Deliler evinde değişiklik ummak yanlış olur. Bütün bu sinirli, sert, gürültücü, tehditkâr yaratıklar için kurallar gerekli, o kadar sevimsiz ve zararlılar ki aileleri onlara katlanamıyor.

Peki, ben niye onlara katlanmak zorunda bırakıldım? Hoş olmayan böyle biraradalığın getirdiği sıkıntılar da cabası… Bütün bunların arasında olmak çok sıkıcı, hemen çıkabilmek için param olsa yüz bin frank verirdim.”

“Gerçekten çok zor! Bir şey istememem için müebbet hapis cezasına çarptırılmam!”

* * *

Camille’in kardeşi Paul Claudel onun acılı yaşamının özetini şu cümlelerle verir:

“İstediğimiz kadar elini tutup onu öpmeye çalışalım! Yeterince kötülük ettik! Daha fazlasını yapamayız artık.”

78

“ Bir kadın oturmuş ateşi seyrediyor, zavallı kız kardeşimin son heykellerinden birisinin konusu bu… Oturmuş ateşi seyrediyor. Kimsesi yok!”

79

RESİM (6)

80

ÇAMURLA OYNAYAN KADININ AŞKI

“ Sandığın gibi skandal yaratmam. Ne yapmak için olursa olsun sıradan yaşama dönmekten büyük mutluluk duyacağım. O kadar acı çektim ki, kıpırdamaya cesaret edemem. Bana hizmet edecek birinin gerektiğini söylüyorsun. Nasıl yani? Hayatımda hiç hizmetçim olmadı…”

Camille Claudel

Auguste Rodin 1840’ta Paris’te doğar. 1857 -59 yılları arasında Güzel Sanatlar Okulu’na girmeye çalışır; üç denemesinde de başarısız olur, okula kabul edilmez. Kendi öz çabasıyla heykel sanatına yönelir. 1862 yılında kız kardeşi Marie, sevgilisi Barnouvin tarafından terk edilmesinin acısına dayanamayarak ölür. Rodin olaydan kötü etkilenir, kriz geçirir, rahip olmak için manastıra kapanır. Ama orada yaşamını sürdüremez, tekrar normal hayata döner, heykeltıraşlık mesleğine sarılır.1864 yılında ilk atölyesini tutar ve yirmi yaşındaki Rose Beuvet’yle tanışır. Onunla sevgili olarak yaşamaya başlar. 1866 yılında bir oğulları olur. Buna rağmen Rodin, Rose’la evlenmez.1871 yılında Belçika’ya heykeltıraş olarak çalışmaya gider, ticari heykeller yapar. Rose’la ilişkisini koparmaz. Rodin’den olma çocuğun tüm sorumluluğunu Rose yüklenir, büyük zorluklarla çocuğu büyütmeye çalışır. Rodin’in sanattaki yıldızı 1877’den sonra “ Tunç Çağı” heykeliyle parlar. Daha sonraki “Düşünen Adam” heykelini yaptığında artık Fransa’nın ünlü bir heykeltıraşıdır.

* * *

Camille Claudel 1864’te Rodin’den yirmi dört yıl sonra Paris’in dışında ufak bir şehirde doğar. Orta halli bir ailenin kızıdır. Çocukluğunu çamurla oynayarak, çamurdan heykeller yapmaya çalışarak geçirir. Annesi, Camille’in heykellerle ilgisinden hoşnut olmaz; ama babası destekler, teşvik eder. Camille’in ailesi 1881 yılında Paris’e taşınır ve Camile akademiye yazılır. Artık hayatını heykeltıraşlığa adamıştır.1883’te kardeşi Paul’ün büstünü yapar, bu büst onun Rodin’le tanışmasını sağlar. Rodin, Camille’in heykel sanatındaki yeteneğini hemen fark eder, onun öğretmeni olur.

1884 yılında Camille, Rodin’den bir hediye alır; paketi açar, kendisinin Rodin tarafından bronzdan yapılmış büstüyle karşılaşır. Rodin aşkın tohumunu böylece atar. Camille’in duygularında Rodin tutkusu gelişmeye başlar. 1885 yılında artık aşk peyda olmuştur. Rodin kırk beş, Camille yirmi bir yaşındadır. Doğan aşk gizlidir, içinde iki âşığın sırrını taşımaktadır.

Camille hiç kimseye göstermeden gizlice sever Rodin’i. Ailesinin kuşkularını ortadan kaldırmak için Rodin’le birlikte olduklarını inkâr eder. Rodin ondan farklı değildir; o da gizli bir aşk yaşamayı tercih eder; çünkü ortada Rose vardır, onunla ilişkisi sürmektedir. Ancak Rodin – Rose ilişkisi aşktan daha çok “vefa duygusuna” dayanır. Rose, Rodin’in en zor günlerinde ona sahip çıkmış, yoksulluk içinde yaşamayı ve çocuklarına bakmayı yüklenmiş fedakâr bir kadındır. Rodin onu tamamen bırakmayı hiçbir şekilde düşünmez.

Camille, Rose’un varlığını bilmektedir; ancak “ ya o, ya ben” mantığına göre davranmaz; bu ilişkiye ses çıkarmaz. Onun sorunu Rodin’le rahat bir ortamda sık olarak görüşebilmektir. *Gizli aşk, sorunları daha baştan yüklenen bir aşktır.* Kaçak yaşanan aşkın bütün sorunlarını Camille yaşamaktadır; buluşacakları, sevişebilecekleri bir evi özlemektedir. Rodin’e özlemini dile

81

getirir. Rodin onu kaybetmemek için bir ev kiralamaya karar verir; hem heykeltıraş atölyesi, hem gizli aşk yuvası olabilecek bir yer…

Rodin, "Le Clas Payen" isimli evi kiralar. Evin özelliği bir zamanların iki âşığı olan Musset ve George Sand'ın da bu evde oturmuş olmalarıdır. Camille mutlu olur, Rodin'e sevgisini zincirleyerek daha çok bağlanır. Kendini Rodin'in metresi gibi değil, gizli karısı olarak düşünür, hayal eder.

Le Clas Payen'de Rodin – Camile aşkı heyecanlı biçimde sürerken, Rodin'in evde olmadığı bir zamanda Rose çıkıp gelir. Rodin'in modellerle, sokak kadınlarıyla yaşadığı cinselliklere, aldatmalara ses çıkarmayan Rose bu kez tepkisini ortaya koymaya kararlıdır. Diğer kadınları Rose tehlike olarak görmemiştir; ama genç, güzel Camille büyük tehlikedir. Rodin'i bütünüyle Rose'dan koparabilir.

Aynı erkeği seven iki kadın arasında Le Clas Payen'de müthiş bir kavga olur. Rodin olayın üzerine gelir; Camille'e değil, Rosa'a sahip çıkar. Onunla birlikte gider; bir süre Le Clas Payen'e uğramaz; Camille'i arayıp sormaz. Tam bu dönemde Camille yaşamının ikinci darbesini yer; annesi tarafından evden kovulur. Artık tek kalabileceği yer Le Clas Payen'dir. Rodin olayı öğrendiğinde "tedirginlik duyarak" Camille'e destek çıkar; çünkü her geceyi La Clas Payen'de geçirme olanağı yoktur; Rose onu diğer evde beklemektedir. Rodin iki kadının arasına sıkışıp kalmıştır. Camille'i sevmektedir; fakat Rose'u da bırakmak istememektedir. *Sevgilisi için her şeyi göze alamayan aşk, çatlamış heykel gibi kırık bir aşktır.* Rodin'in aşkı başlangıçtan itibaren kırıktır; Camille kırık aşk heykelini onarmakla uğraşır.

* * *

1889 yılında Camille alçıdan yapılmış "Sakuntula" heykeliyle mansiyon ödülünü kazanarak yetenekli bir heykeltıraş olduğunu gösterir. Ne var ki Camille'in başarısının üzerine gölge düşürmek isteyenler bunu Rodin'in başarısı sayarlar. Rodin haksızlığa karşı çıkar; Camille'i heykeltıraş olarak yüceltir, onu sanatçılar arasında savunur.

1892 yılına kadar Camille, Rodin'in yanında fazla gözükmeden onu izler, aşkını sürdürür. Bu yıllarda yeni bir sorunla karşılaşır; Rodin'den hamile kalır. Çocuğu gizlice doğurmak amacıyla Islette Şatosu'na taşınır. Yalnızlıklar içinde hamilelik dönemini yaşar. Rodin onun yalnızlığını yeterli ölçüde paylaşamaz. Çocuk doğarken ölür; Camille için bu olay aşkta dönüm noktasıdır. 1893 yılında Rodin'le ilişkilerini askıya alır, kendi ayakları üzerinde durmaya çalışır. Yoksulluk çekerek kendine ufak bir atölye kiralar, heykeller yapar. Nihayet Güzel Sanatlar Akademisi üyeliğine kabul edilir.

Rodin'le yeniden ilişki kurar; ama Rose nedeniyle ilişki yeniden kopar; artık yapyalnızdır, parasızdır. Rodin, Rose'u terk edemez. Rodin zenginleşmektedir, ünü yayılmaktadır. Güzel Sanatlar Akademisi'nde yönetici olur. Rodin 1895 yılında onunla görüşmek ister; Camille onunla görüşür; ama ilişkinin yeniden başlamasına izin vermez.1896 yılında, Akademi yöneticisi olan Rodin onu Cumhurbaşkanı ile tanıştırmak için sergiye çağırır. Camille'in yanıtı şudur:

" Mösyö Rodin,

Beni Cumhurbaşkanı ile tanıştırmak üzere yaptığınız nazik davete teşekkür ederim. Atölyemden iki aydır dışarı çıkmadığım için bu vesileye uygun bir kıyafetim yok. Elbisem serginin özel açılışı için ancak yarın gelecek. Üstelik, mermerden küçük kadınların üzerinde çalışıyorum, bazı çatlamalar oldu, bütün gün onların üzerinde çalışmak zorundayım, yarın açılışa hazır olurlar umarım (eğer sergilenme zamanları geldiyse tabii). Beni bağışlayın ve iyi niyetime inanın. Teşekkürlerimle.
Camille Claudel."

Camille ne sergiye gider, ne de yaptığı eserleri gönderir. Merak nedeniyle akşam onun atölyesine gelenler Camille yerine kiralanmış kırmızı bir elbise bulurlar.

* * *

1905'te Camille'in açtığı sergiden sonra durumu kötüleşir. Yaptığı heykellerden bir kısmını kırar, paranoid davranışlar gösterir. Korku ve kuşku krizine girer. Kimsenin bilmediği yerlere kaçar, saklanır. 1913 yılına kadar kötü koşullarda yaşar, akıl sağlığı iyice bozulur. Ailesinin özel isteğiyle zorla akıl hastanesine kapatılır.

Camille'in kendi hastalığıyla boğuştuğu yıllarda Rodin hayatın keyfini çıkarmaktan, yeni kadınlar bulmaktan geri kalmaz. *Aşk kumar gibidir; ama bu kumarda en çok kadın kaybeder.* Rodin aşklarını yaşarken Rose onu evde bekler. Rodin bu bekleyişin ödülü olarak onu terk etmez. Ocak 1917'de Rose ile evlenir; ama Rose mutluluğu yaşamadan on beş gün sonra ölür. Kasım 1917'de Rodin de dünyaya gözlerini yumar, Rose'un yanına gömülür. Mezarların başına bir " Düşünen Adam" heykeli dikilir.

* * *

Camille Claudel 1913 yılında kapatıldığı akıl hastanesinde korkunç günler yaşar. Oradan çıkmak için ailesine yazdığı mektupların hiçbir yararı olmaz. Camille'in akıl hastanesinde yaşadığı acılı hayatın, çaresizliğin, üzüntünün izlerini oradan ailesine, kardeşine gönderdiği mektuplarda buluruz. İşte örnekler:

" Buradan bir an önce çıkmak istiyorum… Niyetin beni burada bırakmaksa, benim için dayanılmaz olduğunu bil!"
(…)
" Bu kadar büyük miktarda para harcamak tam bir delilik. Odaya gelince aynı şey, içinde hiçbir şey yok, ne bir pufla yorgan, ne bir temizlik tası, hiçbir şey, çirkin bir oturak, çoğunlukla çentik içinde, çirkin bir demir yatak, insan gece boyunca tir tir titriyor."
(…)
" Bayram günlerinde hep sevgili annemizi düşünüyorum. Beni akıl hastanesine yatırmaya karar verdiğiniz günden beri onu görmedim. Güzel bahçemizin gölgesinde yaptığım resmini düşünüyorum. Gizli acıların okunduğu büyük gözleri, bütün yüzüne hükmeden tevekkül, her şeyden vazgeçmenin ifadesi, dizlerinin üzerinde kavuşturduğu elleri."
(…)
" Tüm hayatım boyunca ürettiğim eserlere sahip çıktıktan sonra, kendilerinin hak ettikleri hapishane hayatını bana yaşatıyorlar."

83

(…)
“ Evimde olup kapımı sıkı sıkı kapatmak isterdim. Bu düşü gerçekleştirebilecek miyim, bilemiyorum.”
(…)
“ Bana gelince burada yaşamaya devam etmek zorunda olduğum için öylesine üzgünüm ki! Canlı bir varlık bile değilim.”
(…)
“ Öncelikle artık hiç yemek yemeyeceğimi söyleyeyim. Beni feci şekilde hastalandıran bu yemek artıklarına artık dokunmak istemiyorum.”
(…)
“ Evim diyebileceğim bir yere sahip olma hakkım bile yok! Onların keyfine kalmış işim! Bu kadının sömürülmesi, sanatçının ölesiye ezilmesi…”
(…)
“ Benim yerim burası değil, beni bu ortamdan kurtarmak lazım; on dört yıllık böylesi bir yaşamdan sonra, avaz avaz özgürlük istiyorum.”

Camille otuz yıl akıl hastanesinde ölüce yaşar. Ekim 1943’te ölür. Yaşarken olduğu gibi ölürken de kimsesizdir. Kimsesizler mezarlığına gömülür; daha sonra bu arazi istimlâk edilir, Camille’in mezarı kaybolur, bulunamaz. Onun heykelleri, Rodin’e karşı duyduğu tertemiz aşk hep yaşar. Ya Rodin’in aşkları? Onlar da kırık aşk heykelleri olarak aşk müzesinin deposunda yerlerini alırlar.

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ Hayat bir uyku, aşk onun rüyasıdır. Eğer sevdiyseniz yaşamış sayılırsınız.”

Alfred de Musset

“ Hiç sevilmemiş olmak bir kadın için felakettir. Önce sevildiği halde sonra sevilmemek ise bir hakaret teşkil eder.”

Montesquieu

“ Gerçek aşkın temeli daima kişisel çıkarların terk edilmesine dayanır.”

Tolstoy

“*Karşılıklı aşk gibi bir mutluluk yoktur.”*

George Harbert

85

ROSA LUXEMBURG (1870 – 1919): Polonya'nın Zamose kasabasında bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Ufak yaşlarda geçirdiği hastalıktan dolayı bir ayağı sakatlanır, ömrü boyunca aksayan bir ayakla dolaşır.

Lise çağlarında iyi bir eğitim görür ve o yıllarda devrimci düşüncelerle tanışır. Liseyi bitirdiği yıl bir sınıf arkadaşına verdiği fotoğrafın arkasına şunları yazar:

"İdealim, insanın hiç pişmanlık duymadan herkesi sevebileceği sosyal rejimdir."

"Proleterya" isimli devrimci örgütle ilişki kurar, devrimci çalışmaya aktif olarak katılmaya başlar. Rus Çarlık polisinin baskıları nedeniyle yurtdışına çıkar, 1889 yılında Zürih'e gelir.

Rosa Luxemburg'un en önemli kitapları şunlardır: *Polonya'nın Sınaî Gelişimi, Sosyal Reform ya da Devrim, Kitle Grevi, Siyasi Parti ve Sendikalar, Sermaye Birikimi, Sosyal Demokrasinin Bunalımı*

LEO JOGICHES (1867 – 1919): Leo, Litvanya'nın merkezi Villa'dan çıkmış bir devrimcidir. Zengin ailesinin varlığına rağmen okumayı bırakmış, devrimci kavgaya girmiştir. O da Rosa gibi Çarlık rejiminden kaçarak sürgünlük hayatına katılanlardandır. Zürih'te hayatının akışını değiştirecek Rosa ile tanışır.

Rosa ile Leo devrimci kavgayı birlikte sürdürürler. İleriki yıllarda Almanya'daki komünist hareketin geliştirilmesine aktif olarak katılırlar. İkisi de hapislik dönemleri yaşarlar. İkisi de Almanya'da 1919 yılında öldürülürler.

* * *

Rosa sadece politikayla ilgilenen militan devrimci bir kadın değildir; onun yaşamında doğanın güzelliklerinin, hayatın, aşkın büyük anlamı olur. İnandığı dava için yaptığı kavgayı, yaşamın ufacık mutluluklarıyla birleştirmeye çalışır. Dostu Sonia Liebknecht'e şöyle yazar:

"Bazen gerçek bir insan olmadığım, insan biçimi almış bir kuş ya da başka bir hayvan olduğum izlenimine kapılıyorum. Bir parti kongresinde olmaktansa, buradaki bir bahçenin ufak bir köşesinde ya da köyde, etrafımda yaban arılarıyla otların üzerinde olmak kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor. Size şunu söyleyebilirim: Hemen sosyalizme ihanet ettiğimi düşünmeyin sakın. Biliyorsunuz, her şeye karşın görevimin başında, bir sokak kavgasında, ya da zindanda öleceğimi umuyorum."

Mathilde Wurm'a gönderdiği mektupta da der ki:

"Dünya tüm iğrençliğine karşın yine de öyle güzel ki! Yeryüzünde adiler ve kalleşler olmasaydı daha da güzel olurdu."

86

* * *

Rosa Luxemburg duygusal bir kişiliğe sahiptir. 1916 yılında hapisten çıkarken onu kadın yoldaşları karşılamaya gelir. Hissettiklerini Clara Zetkin'e yazar:

"Binden fazla kadın, hapisten çıkışta beni karşılamaya geldi. Dairem bana getirdikleri armağanlarla doldu taştı. (…) Bu yoksul, ama yürekli kadınlar tüm bunları kendi elleriyle hazırlamışlar. (…) Bu durum karşısında mahcubiyetimden hıçkıra hıçkıra ağlayacaktım."

* * *

Lenin ile Rosa arasında farklı siyasi görüşlerin kavgası olur. Ama Lenin buna karşın şöyle der onun hakkında:

"O bir kartaldı, hâlâ da bir kartaldır. Rosa Luxemburg, bütün dünya devrimcilerinin anısında aziz olmakla kalmayacak, eserleri birçok devrimci kuşağın eğitimi için çok faydalı bir ders olacaktır."

Rosa Luxemburg öldürülmeden bir gün önce (14 Ocak 1919'da) yazdığı son yazıda kartallığını gösterir:

"Sizi, budala zaptiyeler! Yarından tezi yok, kıyamet günü kopmuşçasına, tüm tantanasıyla en ummadığınız yer ve anda devrim karşınıza yeniden çıkacak ve haykıracaktır:

Vardım, varım, varolacağım."

87

RESİM (7)

88

DİŞİ VE ERKEK KARTAL

" Sürekli seni düşünüyorum. Sana yazmam gerek. Sevgilim, canım, yanımda değilsin ama bütün varlığım seninle dolu. Bu mektubu yazıyor olmam sana mantık-dışı hatta saçma gelebilir – on adım ötemde yaşıyorsun ve günde en az üç kez görüşüyoruz – hem zaten yalnızca karınım senin – nereden çıktı bu duygusallık değil mi, gece yarısı kendi kocama mektup yazmalar? Ah benim altın kalplim, bırak bütün dünya komik olduğumu düşünsün, ama sen öyle düşünme."

Rosa Luxemburg (Leo Jogiches'e)

Kısa boylu, ayağı hafifçe aksayan, uzun burunlu, pek güzel olmayan, ama cazibesi olan, yirmi yaşındaki bir kadınla; bıyıklı, seyrek sakallı, parlak parlak gözleri olan, sarışın, şık giyimli, yirmi üç yaşındaki bir erkek 1890'da İsviçre'de, Zürih'te tanışırlar. İkisi de Çarlık polisi tarafından yakalanmamak amacıyla yurtdışına kaçmak zorunda kalmış iki sürgündür.İkisi de insanlığın özgürlük davasının savunucusudur; rüyaları, insanların mutlu olabilecekleri bir dünyayı kurmaktır.Yüreklerinin ve beyinlerinin ortaklığı aralarında büyük aşkı doğurur, delicesine birbirini severler. En çok da Rosa!

Büyük aşkın büyük sorunu iki sevgilinin farklı karakterleridir. Rosa, duygusal, romantik, sevecen, hayata bağlı, hayatın ufacık ayrıntılarından kocaman sevinçler yaratan, doğayı, çiçekleri, kuşları seven, aşkını göstermekten utanmayan, inandığı dünya görüşüne önem verdiği kadar, özel mutluluğa özlem duyan bir kadındır. Jogiches ise içinden çıktığı burjuva yaşamından, ev, aile, mal mülk kurumlarından nefret eden, yalnızlığı seven, iç dünyasını gizleyen, duygularını, aşkını açıkça söylemekten sakınan, sevdiği kadına sürekli akıl veren, hayatının temeline aşkı değil, özgürlük kavgasını koyan bir adamdır.

Her aşkın başlangıcında olduğu gibi onlar da karakterlerinin aykırılığına karşın aşkın birleştirici tutkalıyla birbirlerini severler. *Aşkın başlangıcı karakterlerin uyuşmazlığını görünmez bir maskeyle örter.* Rosa aşkın içine entelektüel dâhiliğini, Jogiches insanları örgütleyici yeteneğini katarak karakterlerinin uygunsuzluğunu özgürlük kavgası içinde dengelerler. Rosa, Jogiches'ten aldığı fikirlerden yola çıkarak yazılarını kaleme almaya başlar, siyasi yaşamda yavaş yavaş öne çıkar. Hem kendisi, hem sevgilisi adına yazar. Akıl kaynağı Jogiches'tir.

Rosa Luxemburg, Leo Jogiches'i çocuğu, anası, babası, öğretmeni gibi sever. Yakınlık ve sevgi ifadesi olan" Dyodyo","Çuçya" takılarını mektuplarında sık sık kullanarak sevgisini göstermeye çalışır. Sevgilisinin hep dizinin dibinde olmasını ister. Yalnızlık Rosa'ya göre değildir. Jogiches ile Zürih tren garında karşılaşmalarının nasıl olacağını hayal ederek yalnızlığını gidermeye çalışır, şöyle yazar:

" Hemen orada öpüşmeyeceğiz, ya da başka bir şey, o zaman her şey bozulur, konuşmayacağız da. Hızlı hızlı eve yürüyeceğiz, arada bakışarak, nasıl bakışırız bilirsin, bir de gülümseyerek. Evde kanapeye oturup kucaklaşacağız ve ben hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayacağım, şimdi yaptığım gibi."

* * *

Rosa - Jogiches aşkı başlamasından birkaç yıl sonra karakterlerinin farklılığının çatışmasına sahne olur. *Aşkın ortası başlangıcı gibi değildir.* Rosa, Jogiches'in yakınında olmasına rağmen içsel yalnızlık acısıyla karşılaşır. Daha 1893'te aynı ülkede yaşadıkları Jogiches'e şöyle yazar:

89

“ Gecenin ortasında bir sesle uyandım. Ürkerek dinledim. Kendi sesimdi bu. ‘Dyodyo! Hey, Dyodyo!’ diye sesleniyordum, çarşafları çekiştiriyordum hırçınlıkla, Dyodyo’mu yanımda sanıyordum besbelli (ne utanmaz bir düş!). Çarşafların altında bir şey bulamayınca da, kızgın kızgın söylendim: ‘ Şapşal Dyodyo, sabaha görürsün sen!’ Kendi sesim aklımı başıma getirdi, bunun bir düş olduğunu anladım ve acı gerçeği hatırladım. Dyodyo’m uzaklarda, çok uzaklardaydı ve ben yalnız, yapyalnızdım…”

Rosa sevgilisine yazdığı mektuplarda günlük yaşamındaki detaylardan, duygularından, izlenimlerinden bahseder. Jogiches ise özel yaşamını tek satırla bile anlatmaz; siyasi çalışmalardan söz eden, duygularını göstermeyen, Rosa’nın yapması gerekli siyasi görevleri sıralayan mektuplar yazar. *Kendisini sözlerle göstermeyen aşk eksik bir aşktır.* Rosa sevgilisinin duygusal duyarsızlığına, onun taş gibi davranmasına sinirlenir. Jogiches aynı tonda yanıt verir, soğuk mektuplar gönderir. Rosa o zaman sevgilisine yalvarır:

“ Bana gönül alıcı, güzel mektuplar yaz, biraz alçakgönüllü ol, inayet et de arada beni sevdiğini söyleyiver. Kendini küçültmekten korkma. Sen bana bugün benim sana dün verdiğimden üç paralık daha çok sevgi vermişsin, eee, n’olur yani? Benden karşılık görmezsin korkusuyla duygularını açıklamaktan çekinme, utanma. Kuşkusuz, duyguların varsa eğer. Yoksa, zaten zorla çekip alamam ki. Ruhunla diz çökmeyi de öğren, yalnızca ben kollarımı açıp seni çağırdığımda değil, ben arkamı döndüğümde de.”

Rosa sevgilisiyle birlikte aynı evde yaşamayı düşler. Ona güzel bir ev hazırlamaktan, ortak yaşamlarının nasıl olacağından, günlük yaşamı nasıl renklendireceklerinden, huzurdan söz eder. İstekleri arasında “kavga etmemek” vardır; çünkü Rosa ne kadar ilkelerinde, isteklerinde direngense; Jogiches de öyledir. Hiçbiri altta kalmak istemez. İki kartalın sevgisi böyledir.

Rosa aşklarının ilk günlerini, hoş anılarını yeniden yaşamayı arzular; ılık, yumuşak, sevecen dokunuşların tekrar yaşamlarına girmesini ister. Aralarında ortaya çıkan yabancılaşma duygusunun sorumlusu olarak çoğu kez sevgilisini suçlar, bazen de kendini. 1897 yılında yazdığı mektupta der ki:

“ Kadınca kaprislerim, tutarsızlıklarım, kendi kendime yetmezliğimle senin duru, mağrur, tek başına yaşamını altüst ettiğim düşüncesi çok acı veriyor bana. (…) Yalnızca sana çektirdiğim azaba kör ya da duyarsız olmadığımı bilmeni istiyorum, o kadar. Olup bittikten sonra acı acı ağladığımı, ama ne yapacağımı, nasıl yapacağımı bilmediğimi bilmeni istedim. Ara sıra seni ne kadar az görürsem o kadar iyi olur diye düşünüyorum, ama sonra kendimi tutamıyorum: Her şeyi unutmak, kollarına atılmak, hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyorum.”

* * *

Jogiches kendi örgütçü yapısıyla, Rosa’nın yazma yeteneğini birleştirerek özgürlük davasına belirleyici etki yapmayı amaçlar. Rosa’yı ikna ederek onun Almanya’ya, Berlin’e taşınmasını sağlar. Kendisi basit gerekçeler göstererek Zürih’te kalır. Rosa’nın Almanya’ya birlikte taşınma önerilerini kabul etmez.

Jogiches, Rosa'nın Almanya'da tanınmasının, ün kazanmasının aralarındaki ilişkilere rekabet duygusunu sokacağını göremez. *Rekabet ile aşk uyuşmaz.* Rosa bunu görür, sevgilisini uyarır; onun kuşkuları ve gururu yüzünden ilişkilerinin zehirleneceğini söyler. Rosa'nın ün ve başarıda gözü yoktur; asıl isteği sevgilisiyle birlikte huzurlu aşkı yaşamaktır.

Rosa, Berlin'e gelir gelmez kişisel mutsuzluğun kuyusuna düşer. Tek başına dava için çalışmanın kendisini mutlu etmediğini, kişisel mutluluğa ihtiyacı olduğunu, bu nedenle Jogiches'i yanında istediğini defalarca sevgilisine belirtir. Kendisini bir kedi yavrusuna benzeterek, okşanmaktan mutlu olacağını, mutluysa mırıldanacağını, mutsuzsa miyavlayacağını söyler. Bireysel mutluluk için direndiğini; fakat direncini yitirmeye başladığını Mayıs 1898'de yazdığı mektupta gösterir:

" Evet, lanet olası bir özlem duyuyorum mutluluğa ve kendi payıma düşen gündelik tayını koparabilmek için bir eşek inadıyla direneceğim. Ama bu direnci de yitiriyorum. Duyduğum istek mutluluğun cam gibi berrak, daha doğrusu mezar gibi karanlık olanaksızlığı karşısında yok olup gidiyor."

Rosa hayata karşı umutsuzlaşır, hayattan kopar, kendini her şeye, herkese karşı yabancılaşmış hisseder. Bireysel mutsuzluğu gün geçtikçe artar. İçinde suskunluğun, donukluğun olduğu bomboş hayatın ağrısını çeker. Günlük yaşam sevinci uykuya dalmış gibidir; kendi yaşamını makinenin duyarsız varlığıyla kıyaslar. Haziran 1898'de ruhsal durumunu şu sözlerle anlatır:

" Öldürücü bir duyarsızlık bu – bir otomat gibi davranıyor, ve düşünüyorum – hareketleri yapan ben değilmişim, bir başkasıymış gibi. Nedir bu? Anlat bana. Neyin eksik diye soruyorsun. Yaşam, eksik olan bu işte! İçimde bir şeyler öldü gibi. Korku, acı, yalnızlık duymuyorum; bir cesedim ben."

* * *

Temmuz 1898'de sevgilisinden aldığı mektup ona yeniden hayat aşılar. Rosa'nın beklediği ilgidir; kendi varlığının sadece siyasi olarak Jogiches'in beyninde tanınmasını değil, kadın olarak yürekte duyulmasını arzular. *Aşkın besini duygusal ilgidir.* Sevgilisinin sevgiyle uzattığı parmağına el uzatarak sarılmaya hazırdır Rosa. Öyle ki, Jogiches'in "seni seviyorum" demesi yerine, " beni seviyor musun?" diye sormasından bile mutluluk çıkartır:

" Dyodyo, çılgın çocuk, ben burada boğazıma kadar Bernstein'a gömülmüşken kalkmış ' beni seviyor musun?' diye soruyorsun. Kısaca evet, evet, evet. Seni seviyorum, evet, 'Biraz tutkuyla' Evet. O birazın ne olduğunu yakında anlarsın, bekle de gör."

Jogiches'in aralarındaki aşka değer veren ufacık sözleri Rosa'yı özgürlük kavgasına daha fazla iter, davalarına güçlüce sarılmasına yol açar. Yukarıdaki mektupta yazdığı bir siyasi eleştiriyi tamamlamak arzusunu, "öyle çok istiyorum ki, bu yazıyı yazmak uğruna yaşamımın yarısından vazgeçebilirim," diyerek sevincini belli eder. Rosa alçakgönüllüdür; Jogiches'in yazma yeteneksizliğini bilmesine rağmen, onun adına da yazdığını kabul ederek sevgilisini şu sözlerle yüceltir:

"Aslında senin hakkın olan başarı tacını giyip bütün dünyanın karşısına çıkmaktan utanıyorum."

Jogiche ona, “senden hoşnutum,” diye yazar sadece. Bu iki kelime 1899 Mart ayında Rosa’nın ruhsal dünyasını rengârenk kılmaya yeter. Başlar hayaller kurmaya: İkisine ait küçücük bir ev, evde bir kütüphane, sakin ve düzenli bir çalışma biçimi, birlikte yürüyüşler, opera, arada bir buluşacak küçük dost çevresi, köylerde yaz tatili, huzurlu bir yaşam…

Rosa hayallerinin arasına bir de bebek katar. Jogiches’le evlenmek istediğini sık sık mektuplarının konusu yapar; “Dyodyo, benim de bir çocuğum olmayacak mı hiç?”diye sorar. Jogiches ne evlenmeye, ne bebek işine yanaşır. Rosa hiç olmazsa bir çocuğu evlat edinmeyi düşünür. Sevgilisi, Rosa’nın hayallerine yabancı kalır. *Yabancılaşan hayaller, yabancılaşmış aşkın uyarıcı gölgeleridir.* Jogiches, Rosa’nın isteklerini görmemezlikten gelerek, ona direktif, öğüt veren, içinde sevgi sözcükleri olmayan mektuplarını sürdürür. Öğretmen gibi davranır; Rosa’nın hep öğrencisi olarak kalmasını ister.

Rosa son çare olarak sevgilisinin Almanya’ya taşınmasını şart olarak dayatır; artık tek umudunun Almanya’da birlikte yaşamak olduğunu yazar. Jogiches değişik bahanelerle bu istekten kaçar. Rosa’nın çıkış yolu kalmaz, ültimatomunu verir; Jogiches’in İsviçre’den Almanya’ya taşınmaması durumunda aşk ilişkisini keseceğini bildirir Mart 1900’de. İlk kez Jogiches, Rosa’yı kaybedebileceği korkusunu ciddi olarak yaşar; ama Rosa’nın sevgisinden o kadar emindir ki, ilişkilerinin bir çırpıda bitirilebileceğine inanamaz. Tekrar tekrar Rosa’ya yazarak korkusunu dindirmeye çalışır. Sonunda okun yaydan çıktığını, sevdiği kadının kararlı olduğunu anlar, zorunlu olarak Almanya’ya taşınmayı kabul eder. Artık aynı evde karı – koca gibi yaşayacaklardır. Rosa’nın hayalleri gerçek olma yoluna girmiş gibidir. O sevinçle Temmuz 1900’de sevgilisi Jogiches’e seslenir:

“Dyodyo, sevdiğim! Sana öyle ihtiyacım var ki! Her ikimizin de birbirimize ihtiyacı var. Tanrı şahidim olsun, başka hiçbir çift böyle görev üstlenmemiştir; birbirlerinden birer insan yaratmak.”

Jogiches Almanya’ya gelir, aynı evde birlikte otururlar; ama Rosa’nın umutları boşunadır. İkisi arasında karakter kavgası bitmez. Rosa’nın siyaset sahnesinde önde oynaması, Jogiches’in geride kalması aşkın sorunlarını yükseltici etki yapar. Jogiches bunalıma düşer; Rosa onu ruhsal olarak diriltmek için uğraşır durur. Jogiches’in sorunu, siyasi olarak “Rosa’nın gölgesinde” yaşaması, kendine siyasi güvenini yitirmesidir. Hiçbir işe yaramamanın çaresizliğine yenilmiştir Jogiches. Rosa’nın aşkı onun gururunu kurtarmaz.

İki “kartalın” aşkının bitiş sesleri duyulduğu sırada 1905 Rus devrimi patlak verir. Devrimin Polonya’ya sıçraması Jogiches’in bunalımını çözer; dirilir, Polonya’ya devrime katılmaya gider. Kendine aşıladığı siyasal güven onu Rosa’dan daha fazla uzaklaştırır; Rosa’nın mektuplarına doğru dürüst yanıt vermez.

1905 Aralık ayında Rosa sahte bir pasaportla Polonya’ya hareket eder, Jogiches’le buluşur. Aralarındaki aşk iyice soğumuştur. Mart 1906’da Rosa ve Jogiches takma adlarla kaldıkları bir pansiyonda polis tarafından tutuklanırlar. Rosa üç ay hapislikten sonra kefaletle serbest bırakılır. 1906 yılı sonbaharında Almanya’ya geri döner. Jogiches sekiz yıllık kürek cezasına çarptırılır.

* * *

Rosa, Polonya’dayken onun evinde Clara Zetkin’in oğlu Costia Zetkin kalmaktadır. Rosa’nın dönüşünden sonra birlikte oturmaya başlarlar. Costia yirmi iki yaşında, Rosa otuz beşindedir.

Ateşle barutun birliğinden aşkın ateşinin dumanları çıkar; Costia, Rosa'ya âşık olur. Rosa'da onun aşkına yanıt verir. Gizli bir aşktır bu!

Costia - Rosa aşkı, Rosa – Jogiches aşkından farklı yanlar taşır. Rosa'nın yaşadığı şimdiki aşkta, akıl veren artık kendisidir. Costia gençlik duygularıyla ona tapar, Rosa'nın uzun yıllar rüyasını gördüğü " sevilen kadın olmayı" ona yaşatır.

Jogiches, Nisan 1907'de kürek cezasından kaçıp Almanya'ya gelir. Aşkın daha önceden küllenmiş ateşinden Jogiches'in kıskançlık duyguları fışkırır. Rosa'yı kaybetmenin verdiği hırs ve intikam duygularıyla davranır; "Rosa'yı öldüreceğini" bile söyler. *Sahip olduğu kadını yitiren, tercih edilmediği duygusunu yaşayan erkek saldırganlaşır.* Rosa yaşadığı aşkı savunur; eski aşkına boyun eğmez. Sonuçta Jogiches yenilgiyi kabul ederek geriye çekilir, iki siyasi arkadaş olarak kalmayı zorunlu olarak kabul eder. Jogiches aşk acısını yaşarken, Rosa aşkın sevinciyle 1908'de Costia Zetkin'e aşk mektupları yazar:

" Beni anlıyor musun? Küçüğüm benim, sevgilim; sen dünyamda benim için bir tanesin ve seni daima seveceğim. Bu sözcükleri yazarken gözlerim yaşlarla doluyor."

" Canım benim, bana çar çabucak güzel birkaç satır yaz sevgilim. Şu saatlerde kuşkusuz, ellerin cebinde, bahçede aylak aylak dolaşıyorsundur. Güneş o güzel başını okşuyordur. Mademki ben artık okşamıyorum, seni güneş okşasın bakalım."

* * *

Rosa – Costia aşkı ilk ihaneti 1909'da yaşar. Costia kendi yaşındaki bir genç kızla Rosa'yı aldatır. Rosa durumu anladığında ona hemen bir mektup yazar ve aşklarının eleştirel bir değerlendirmesini yapar:

" Benim için en zoru, yalan dolu mektuplarını okumak oldu. Sonuncusunu okuduğum zaman - o mektup içten yazılmıştı – büyük bir acı yaşadım. Yüreğim buz gibi oldu, ama aynı anda büyük bir rahatlama hissettim. Her şey, sana başlangıçta söylediğim gibi olup bitti: Senin aşkın beni, seni sevmeye zorladı. Senin aşkın yitip gittiği zaman, bu benim aşkımı da bitirdi."

Costia, Rosa'dan vazgeçmeye yanaşmaz, tekrar onu sevgili olarak kazanmaya uğraşır. Bir yıl sonra Rosa'nın gönlünü yeniden elde etmeyi başarır. 1912 yılına kadar bu ilişki sürer. Costia, Rosa'ya sadık kalmaz; onu yalanlarla oyalamaya başlar. Rosa'nın önüne aşkın faturası tekrar gelmiştir. Ağustos 1912'de Costia'ya elveda mektubunu yazar:

" İçinde bulunduğum durumun bana şu son zamanlarda çok acı verdiğini söylemeliyim sana. Örneğin dün öğrendiğim yeni havadisten sonra bütün gün, bütün gece korkunç acı çektim. Sana en ufak sitemde bulunmuyorum, senin özel yaşamına kesinlikle zarar getirmek istemiyorum. Özel yaşamının tek efendisi sensin. Yalnızca senin yaşamında artık bana yer olmadığını görüyorum. Benimle ilişkilerinde samimiyetsiz ve gizli kapaklı olmana artık katlanamıyorum. Öyleyse elveda!"

Aşk, yalanı, ikiyüzlülüğü taşıyamaz; sönme ipinin ucunu çeker.

* * *

Rosa aşkın hem mutluluğunu, hem de acısını yaşarken Jogiches'le siyasi ilişkisini kesmez, aralarındaki siyasi arkadaşlığı korur. 1914 yılından 1918'e kadar yaşamının önemli kısmını hapishanelerde geçirir. Bir yandan inandığı özgürlük davası için yazılar yazar, diğer yandan hayallerini, düşsel sevgisini doyuracak bilinmeyen sevgiliyi bekler. Zaman zaman umutsuzluğa kapılsa da yaşama bağlılıktan vazgeçmez. Yaşamın kendisiyle saklambaç oynadığını düşünür, onu bulmaya çalışır. 1917'de hapisten hayata şöyle seslenir:

" Can sıkıntısının, tutukluluğun, kış mevsiminin simsiyah kalın örtülerine sarınmış, kıpırtısız yatmaktayım. Yine de yüreğim anlaşılması güç, bilinmedik, içten gelen bir sevinçle çarpmakta. Sanki pırıltılı bir güneşin altında çiçeklerle bezeli bir çayırdan geçmekteyim gibi… Karanlığın içinde, yaşama gülümsüyorum. Sanki dünyadaki tüm kötülükleri ve üzüntüleri bir aydınlık ve mutluluk dalgasıyla susturacak tılsımlı sırrı biliyormuşum gibi."

" Hangi koşullarda olursam olayım, kendimi gerçekten mutlu hissediyorum. Hayatımdan hiçbir şeyi çıkarıp atmak istemezdim. Hiçbir şeyin olmuş ya da olmakta olandan farklı olmasını da istemezdim."

1918 Kasım ayında Rosa hapishane parmaklıklarından kurtulduktan sonra korkunç tutkuyla yaşama sarılır. Ama ölüm, yaşama fırsat tanımaz. 15 Ocak 1919'da tutuklanır; bir askerin dipçik darbesiyle çenesi dağıtılır; baygın halde otomobile taşınır. Alman subay Kurt Vagel, Rosa'nın beynine kurşunu sıkar; cesedi su kanalına atılır. Jogiches ölümden kaçacağına, Rosa'nın katillerinin peşine düşer. İki ay sonra Jogiches de öldürülür. Rosa'nın cesedi dört ay sonra, tanınmaz halde bulunur. Ölüler konuşmaz; fakat Rosa'nın hayata çağrı yapan mektubu konuşur:

" Duvarın üstüne çıkıp şöyle bağırmak isterdim: Lütfen şu muhteşem günün farkına varın! Gün, ayaklarınıza serili açılmış bir gül gibi, onu yerden alıp dudaklarınıza götürmenizi bekleyen bir gül gibi sunuluyor size."

94

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ Aşk, eğer gelirse gökten yıldırım gibi düşer ve o zaman bütün irademizi ve bütün aklımızı aşar.”

August Strindberg

“ Aşk öyle bir şeydir ki, onun ıstırabının verdiği tad bile, başka hiçbir şeyde bulunamaz.”

Emerson

“Sevmek insanın kendi kendini aşmasıdır.”

Oscar Wilde

“ Benim için aşk hep çok önemli, onu yaratan nesneden çok daha kutsal oldu. Çünkü aşk, dünyaya ışıl ışıl parıldayan sihirli bir öyküymüş gibi bakmayı sağlar; çünkü insan varlığının sahip olduğu en asil ve en güzel şeyi ortaya çıkarmak gerekir. Çünkü aşk, en anlamsız ve en sıradan şeyleri yüceltir, elmaslarla donatır. Çünkü aşk, insanın büyük bir sarhoşluk ve esrime içinde yaşamasına izin verir.”

Rosa Luxemburg

95

AŞKIN OYUNCULARI – VIII

SIGMUND FREUD (1856 – 1939): Avusturyalı ruh bilimci, nörolog olan Freud psikiyatride "psikanaliz" adı verilen yöntemi bulmakla tanınır. Freud'a göre: Ruhsal sorunların kaynağı, hastaların bastırdıkları ve bilinçaltına ittikleri isteklerdedir. Bu nedenle bilinçaltındaki bastırılmış isteklerin "psikoterapi" adı verilen yöntemle yüzeye çıkarılması gerektiğini savunur.

En önemli eserleri: *Günlük yaşamın Psikopatolojisi, Cinsellik Üzerine, Düşlerin Yorumu, Metapsikoloji, Uygarlık Toplum ve Din, Sanat ve Edebiyat, Haz İlkesinin Ötesinde, Musa ve Tektanrıcılık*

* * *

Freud'a göre insanlar bir azınlık tarafından yönetilmek zorundadır, kitleler tembel olduğundan dolayı onları harekete geçirecek liderlere ihtiyaç duyarlar. Freud bu görüşünü *Uygarlık Toplum ve Din*'de dile getirir:

" Kitlelerin bir azınlık tarafından kontrol edilmesinden vazgeçmek imkânsızdır. Çünkü kitleler tembeldir ve akıllı değildir."

* * *

Freud'a göre uygarlık cinsel istekleri bastırdığından dolayı insanlar tam mutlu olamaz. O diyor ki:

"Uygar insan güvenlik için mutluluk fırsatlarının bir bölümünden vazgeçmiştir."

"Mutsuzluğu yaşamak daha kolaydır. Üç yönden acıyla tehdit ediliyoruz: (…) kendi bedenimizden, (…) dış dünyadan, (…) başkalarıyla olan ilişkilerimizden."

Freud, mutluluğu bir süreklilik olarak değil, mutsuz hayattan bir kesinti, parça olarak düşünür. Ona göre mutluluk âna bağlı olarak yaşanabilir, geçicidir. Kendi sözleriyle şöyle:

"Kesin anlamıyla mutluluk dediğimiz şey, büyük ölçüde biriken ihtiyaçlarımızın (tercihen ansızın) giderilmesiyle ortaya çıkar ve sadece âna bağlı bir olgu olarak yaşanabilir."

* * *

İnsanın mutluluk anları yaşayabilmesi için Freud'a göre cinsel sevgiye ihtiyacı vardır:

"Cinsel sevgi bize en yoğun haz duyumlarını yaşatır ve mutluluk arayışımızın yapısını belirler."

“Sevgiyle kastettiğimiz şeyin çekirdeği doğal olarak amacı cinsel birleşme olan cinsel sevgidir. Ki genelde sevgisiyle kastedilen şey de, şairlerin söz konusu ettiği şey de budur.”

Peki, Freud’a göre aşk nedir?

“Âşık olmak, doğrudan cinsel doyumu hedefleyen cinsel içgüdülerin nesneye yüklenmesinden başka bir şey değildir.”

“Âşık olma sorunu bağlamında cinsel nesnenin aşırı bir değer kazanması bizi her zaman şaşırtmıştır; sevilen nesne eleştiriden belli ölçülerde muaf tutulur.”

Sevgi nesnelerinden söz eden Freud doğal olarak kadını da bir nesne olarak görür. Freud’a göre sevmek, benlik duygusunu azaltır, sevilmek benlik duygusunu yükseltir. Şöyle yazar:

“Sevmek, özlem duymak ve yokluğunu hissetmek, benlik duygusunu azaltır.”

* * *

Freud, kadınların erkeklerle eşit olabileceğine inanmaz. John Stuart Mill’in kadınların, erkeklerle eşit olduğunu açıklamasına tepki gösterir, der ki:

“Mill bu noktada açıkça çılgının birisidir.”

“Kadınları erkeklerle aynı biçimde varolma mücadelesinin içine itmek, ölü doğmuş bir fikirdir.”

* * *

1861 doğumlu Martha Bernays Yahudi bir aileden gelir. 17 Haziran 1882’de Freud’la nişanlanır. 1886 yılında evlenirler. Martha tipik bir ev hanımıdır. Freud’un yakın çalışma arkadaşı Ernest Jones onu bize şöyle tanıtır:

“Kocasının rahatı ve huzuru her zaman önce gelirdi.”

97

RESİM (8)

98

TEK BİR AŞKI TERCİH EDEN BİR ADAM

“ Artık aşkımıza ilişkin hiçbir kuşku tanımayacak kadar olgun olduğumuzu kabul ediyorum, ama tüm bunlar olmasaydı, böyle olamazdık. Eğer iki yıl önce ve daha sonra yaşamama neden olduğun bu pek çok acı verici saatte o zamanki üzüntümün derinliği, aşkımın gücünü kuşku götürmez bir biçimde fark etmemi sağlamasaydı, şimdi sahip olduğum inanca sahip olamazdım. Senden gelen tek bir mektubun yaşamı yaşanmaya değer kıldığını ve senin kararının ölüm kalım olarak beklendiği günleri küçümsemeyelim.”

Sigmund Freud (Martha Bernays’a)

Sigmund Freud 1856 yılında Avusturya - Macaristan İmparatorluğu sınırında yer alan ufak bir kasabada doğar. Yün tüccarı olan babasının ikinci karısının en büyük oğludur. Çocukluğu babasının ekonomik işlerinin bozulmasından dolayı yoklukla geçer. Freud henüz üç yaşındayken ailesi Viyana’ya taşınır. On yedi yaşında liseyi başarıyla bitirip tıp fakültesine kaydını yaptırır.1881 yılında tıp diplomasını alır ve bir süre sonra Viyana Genel Hastanesi’nde işe girer.

Freud’dan beş yaş küçük olan Martha Bernays solgun yüzlü, ufak tefek bir genç kızdır. Aileleri arasındaki ilişkinin yardımıyla tanışırlar; önce Freud ona âşık olur; her gün kırmızı bir gül yollayarak duygularını gösterir. Haziran 1882‘de nişanlanırlar.

Freud’un aşkının temelinde yatan Martha’nın güzelliği değildir; onun iyilikçi, sevecen karakteridir. Freud dışsal güzelliğin zamanın acımasızlığı elinde yavaş yavaş yok olacağının, geriye insan karakterinin kalacağının bilincindedir. *Aşk güzellik arar; fakat sevdiğinde güzel nitelikler bularak bunu yapar.* Gerçek güzellik, insanın niteliğindeki insani olan şeydir. Açık olarak Martha’ya şöyle yazar Freud:

“ Bir ressamın veya heykeltıraşın anladığı anlamda güzel olmadığını biliyorum; eğer sözcüklerin kullanımında mutlak doğruluk üzerinde ısrarcı olursan güzel olmadığını itiraf etmeliyim. (…) Güzelliğin yalnızca birkaç yıl sürdüğünü, oysa birlikte uzun bir yaşamı paylaşmamız gerektiğini unutma. Gençliğinin pürüzsüzlüğü ve tazeliği bir kez gittiğinde tek güzellik, iyiliğin ve anlayışın biçimlendirdiği çizgilerde yatar, işte senin eşsiz olduğun yer burası.”

Freud’un Martha’nın önüne ödev gibi koyduğu iki görev vardır; birincisi iyi olmak, ikincisi Freud’u sevmek. Freud ilk önce kendisinin âşık olmasının ezikliğini yaşar, hatta Martha’yı kendisine geç âşık olmakla suçlar; ancak yıllar sonra aşkın sonra da gelişebileceğini kabul eder. *Aşk iki tarafta aynı anda ortaya çıkabileceği gibi, diğer tarafta sonradan da yeşerebilir.* Martha’nın aşkı gibi…

Freud’un dört yıl üç ay süren nişanlılık dönemi bir âşığın inanılmaz şüpheleriyle, kıskançlıklarıyla, kaprisleriyle doludur. Belki de bu duyguları fazlasıyla kışkırtan bir neden iki nişanlının üç yıl boyunca ayrı kalmaları, ara sıra görüşmeleri, mektuplarla duygularını paylaşmalarıdır. *Aşkta buluşamamak aşkın ateşini körükler.*

* * *

99

Freud sevdiği insanın bütün sevgisini kendisine isteyen bir âşıktır. Martha'yı bütün erkeklerden, Martha'nın ailesinden bile kıskanır. Sevgilisinin yaşamında hiçbir şekilde Freud'un sevgisinden daha büyük sevgiye yer olamaz. Sözgelimi Martha annesine Freud'a verdiği sevgiden büyüğünü vermemelidir. Tercih durumunda Martha'nın ailesinin istekleri değil, Freud'un istekleri öne alınmalıdır. Bir olayda Martha'yı ilk olarak annesini düşündüğü için şöyle eleştirir:

" Eğer durum böyleyse benim düşmanımsın; eğer bu engeli aşamazsak yok olup gideriz. Senin için yalnızca ' ya şu ya da bu' var. (…) Ailenden kendin için fazla bir şey almamak zorundasın."

Aşkta özellikle erkeğin gözü bencillikten kör olur. *Âşıklar diğeri için kutupyıldızı olmak isterler.* Martha sonunda Freud'u sevgi sıralamasında birinciliği ona verdiğine, en başta onu sevdiğine inandırmayı başarır. Freud biraz huzura kavuşur.

Martha'nın yaşamını adım adım izlemek, onun sağlığını kontrol etmek Freud'un görevidir. Ona der ki:

" Senin için kaygılandığım zaman gerçekten kendimi kaybediyorum. Değerler tüm anlamını yitiriyor."

Cinsellik üzerine insan hayatını kuran Freud gibi birisinin aşırı "namus düşkünü" olduğuna inanılabilir mi? Martha paten yapmak için Freud'dan izin istediğinde, sevgilisinin yabancı bir adamın koluna gireceğini düşünerek karşı çıkar; onun ancak tek başına kaymasına izin verir. *Aşkta namus düşkünlüğü kıskançlığın bir biçimidir.*

* * *

Freud nişanlılık döneminde kıskançlığını yansıttığı kadar Martha'ya özlemini de yansıtır. Sevgisini göstermekten, yazmaktan çekinmez. İşte örnekler:

" Seni her biçimde özlüyorum, çünkü seni her yönden benimsedim, sevgili olarak, eş olarak, yoldaş olarak, çalışma arkadaşı olarak; şimdi en acılı yoksunlukla yaşamam gerekiyor. Zaman geçiremiyorum, hiçbir şeyden keyif alamıyorum, haftalardır neşeli bir ifade takınmadım, kısacası çok mutsuzum."
(…)
" Burada okyanusta bir adaya terk edilmiş gibiyim ve dünyayla iletişimimi yeniden kuracak geminin geliş saatini özlemle bekliyorum. Çünkü benim bütün dünyam sensin."
(…)
" Eğer bir sabah öpücüğüyle beni uyandırsaydın, Amerika, Avusturya ya da başka bir yerde olmamız benim için fark etmezdi."

Özlem duymak, sevgiliyle hep birlikte olmak istemek, rüyalarında bile onu görmek, aşkın en büyük göstergesidir. *Özlem duygusunu içermeyen bir aşk, aşk değildir.*

* * *

Freud, özlemini, kıskançlığını yatıştıracak şeyin evlilik olduğunu düşünür. Mutlu bir evliliğin çalkantılı duyguları düzene sokacağına inanır. Onun hayali Martha'ya sahip olarak evliliğini

güven içinde geçirip ölebilmektir. Aşkın hedefi mutlu evliliktir ona göre. Bu nedenle sevgilisine şöyle yazar:

" Tüm dünyanın gözünde sevgili karım olduğunda ve benim adımı taşıdığında, ebedi uyku için gözlerimizi kapatana kadar yaşamımızı kendi adımıza dingin bir mutluluk, insanlık adınaysa ciddi bir çalışmayla geçirecek ve bize yakın olanlara, herkesin memnun olacağı bir anı bırakacağız."

İnsanlar sahip olmacı duygularının yarattığı korkuyu evlilikle yatıştırabileceklerini, huzur bulacaklarını düşünürler. *Evlilik, güvenlik isteyen bir aşkın çaresiz sığınağıdır.* Dalgasız, monoton bir hayat isteyenlerin limanıdır.

Freud'un gözünde sadece Martha değil, bütün kadınlar gençlik döneminde âşık olunacak bir sevgilidir; evlilik döneminde de güvence sağlayabilen sevilen bir eş. Şu sözler Martha için söylenmemiş olsa da Martha'nın evlilik sonrası geleceğini gösterir:

"Kadınların durumu şu an neyse gelecekte de o olacaktır, gençlikte hayranlık duyulan bir sevgili ve olgunluk yıllarında sevilen bir eş."

1886 yılında evlenirler. Aşk ilişkileri alışkanlıklarla desteklenen dingin sevgiye doğru yol alır. 1887 yılında büyük kızları Mathilde; 1889'da büyük oğulları Martin; 1891'de ikinci oğulları Oliver; 1892'de ikinci kızları Anna dünyaya gelir. Artık evlilik yaşamının iki kişilik tek yalnızlığı başlamıştır. Freud bilimsel araştırmalarıyla, yazdığı kitaplarla, gezileriyle, kongre ve konferanslarla hayatını doldurur. Bir zamanların deli gibi âşık olunan Martha'sı ise ev işleriyle, çocuklarıyla, iyi bir eş olmakla hayatını geçirir. Gerçi Freud bu gelişimi evlilikten önce görmüştür, bilinçli tercihini yapmıştır. Onun şu sözleri bunu gösterir:

" Şimdi aşkımızın mutlu anlarını yaşıyoruz. Her zaman, insanların evlendikten sonra – çoğu vakada gördüğümüz gibi – artık eskisi gibi birbirleri için yaşamadıklarını düşünürüm. İnsanlar daha çok üçüncü bir şey için birbirleriyle yaşar ve kocanın tehlikeli rakipleri hemen ortaya çıkar: evin idaresi ve çocuk bakımı. Sonra da tüm sevgi ve birlikteliğe karşın herkes çözümü başka çıkışlarda bulur."

Freud haklıdır: *Evlilik, farklı psikolojide olan iki insanı kendi içsel dünyalarına kapatır.* Aşkın coşkusunun yerine, yalnızlığı ve alışkanlığa dönüşen sevgiyi koyar.

* * *

Freud ve karısı 1938 yılında Hitler'in Avusturya'yı işgal etmesiyle Viyana'dan ayrılarak Londra'ya giderler. 1939 yılında da Freud yaşama veda eder.

Freud'un Martha ile ilişkisi başladıktan sonra başka bir kadına âşık olduğunu, ya da cinsel birliktelik yaşadığını yazan hiçbir Freud tarihçisi yoktur. Güvenlikli aşk tekeşli evliliğe dayanan klasik bir aşktır; ama alışkanlığa dönüştüğü andan itibaren aldatmaları, yeni aşkları gizli ya da açık yanına davet eder. Freud'un bundan uzak kalabilmesi, güvenlikli sevgisini tehlikeye atmaması aşk dünyası için ilginçtir. Ölünceye kadar aşkın kapısını bir kez çalmış âşıktır Freud.

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ İnsan âşık olduğunda çılgınlaşıyor.”

S. Freud

“ Âşık olmaktan hipnoza geçişin kısa bir adım olduğu açıktır.”

S.Freud

“ Duyuların olanca kanıtına karşın âşık olan erkek, ‘Ben ‘ ile ‘ Senin’ bir olduğunu söyler ve gerçekten böyleymiş gibi davranma eğilimi gösterir.”

S. Freud

“Aşkımızdaki derin gerçekleri kavrayacak kadar talihli olmadan önce biz de, bir düşte sıkışıp kalmış, en basit şeyleri yanlış yorumlayan, sıradan şeyleri soylu ve ender bulunan şeylermiş gibi yücelten ve böylece üzgün bir karakter yaratan dünyadan geçmekte olan şövalyelerdik.”

S. Freud

102

AŞKIN OYUNCULARI –IX

LOU ANDREAS SALOME (1861 – 1937): Alman kökenli kadın edebiyatçı, psikanalist. Yapıtlarından çok Nietzsche, Rilke ile kurduğu ilişkileriyle tanınan Lou Salome, Freud'un öğrencisidir. Zamanındaki hiçbir politik harekete katılmaz, ama "kendi özgürlüğünden" yola çıkarak kadınların yanında durur.

Bilinen eserleri şunlardır: *Tanrı İçin Mücadele, Ruth, Yabancı Ruhundan, Fenitschka, Bir Sapma, Henri Ibsen'in Kadın Karakterleri, Erotik, Nietzsche, Rilke, Freud, Dönüp Baktığımda.*

* * *

Kadının kendi için yaşamasını savunan Lou Salome gerçekten de kendi için yaşar. Onun kimliğini şu sözlerinden tanırız:

"Kimseyi gücendirmemek için her şeyi kendi içine atmak da o kadar acı ki, insanların güvenini ve sevgisini kazanan o uyumlu, itaatkâr tavırdan yoksun olduğu için insanın yapayalnız kalması o kadar acı ki!"

"Ben ne önümdeki örneklere göre yaşayabilirim, ne de kendim bir örnek olurum; tam tersine, kendi yaşamımı kendime göre süreceğim, sonuç her ne olursa olsun."

* * *

Lou Salome yaşam, aşk, insan, Tanrı konusundaki görüşlerini aforizmalar biçiminde ifade eder. Gerçi zaman zaman kendisiyle çelişen düşünceler de söyler. Tanınmış aforizmalarının bazıları şunlardır:

- Aslında Tanrısız olmanın zararı yoktur; ama eğer gerçekten kurtulmuşsanız.
- Bütün insanların derilerinin içinde olmayı isterdim.
- Acı, mutluluğun üzerine vurgudur.
- Tutkudan ölmek yaşamdan ölmektir.
- İyimserler duyguya saygı gösterenlerdir.
- Aşk tutkusu benliğimize en derin giriştir, bin kat yalnızlıktır.
- Âşık olduğumuz zaman birbirimizle mantardan bir tahtayla yüzme alıştırması yaparız, bu sırada sanki diğer kişi bizi taşıyan denizmiş gibi davranırız.

103

* * *

Yaşamı kendini merkeze koyarak yaşayan Lou Salome, yaşamın üzüntüsüne de sevgiyle bakar. Yazdığı bir şiirden bunu çıkarabiliriz:

"Gerçekten bir dostun bir dostu sevdiği gibi
Bilmece yaşam, seviyorum seni
İster güleyim ister ağlayayım seninle
İster hüzün getir bana ister neşe

(...)

Var olmak! Ve düşünmek! Bin yıllarca
Daha sıkı sar beni kollarınla
Eğer bana verecek mutluluğun kalmadıysa
Olsun! Başka acıların var ya."

FRIEDRICH NIETZSCHE (1844 – 1900): Alman filozof Nietzsche, Röckhen'de doğar. Üniversitelerde dil bilginliği yapar. Basel Üniversitesi'nde Yunanca profesörü olarak çalışır. Yaşamının sonuna doğru aklını yitirir, Weimar'da ölür.

En önemli eserleri: *Trajedinin Doğuşu, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Sevinçli Bilim, İşte İnsan, İyi ve Kötünün ötesinde, Putların Alacakaranlığı*.

* * *

Nietzsche bireyci bir filozoftur. "Üstinsan Teorisiyle" bunu gösterir. Ona göre halk sürüdür, üstinsanı yaratmaya yarar ancak. Der ki:

"Eskiden insan maymundu, bugün insan herhangi maymundan daha maymundur. Üstinsan toprağın anlamıdır."

* * *

Nietzsche'ye göre, ahlaklı olabilmek için aristokrat olmak gerekir:

"İyi bir aileden doğmadıkça hiçbir ahlaklılık mümkün değildir. İnsanın her ilerleyişi aristokratik toplumdan gelir."

* * *

Nietzsche erdemli, faziletli olmanın üstinsana yakışmayacağını düşünür. *Böyle Buyurdu Zerdüşt* isimli kitabında der ki:

"Erdemlerin tümü züğürtlük, kirlilik ve acınacak bir rahat düşkünlüğüdür."

* * *

Nietzsche Tanrı'ya inanmaz. Şöyle der:

"Yüreğimi size tümüyle açıyorum dostlarım: Tanrı varolsaydı Tanrı olmamaya nasıl dayanırdım! Öyleyse tanrılar yoktur."

* * *

Kadınları erkeklerden aşağı görür Nietzsche. *İnsanca, Pek İnsanca* isimli kitabında kadınlar hakkında şunları yazar:

"Kadınların canı pek sıkılmaz, çünkü doğru dürüst çalışmayı hiçbir zaman öğrenmemişlerdir."

"Nefretin söz konusu olduğu durumlarda, kadınlar erkeklerden daha tehlikelidir."

"Zira bilimin ne olduğunu gerçekten bilen bir kadından daha nadir ne olabilir ki?"

"Kadınlar hizmet etmek isterler ve mutluluklarını böyle yapmakta bulurlar."

"Kadınlar hep gizlice kendi kocalarının daha üstün ruhlarına karşı entrika çevirirler."

* * *

Nietzsche'ye göre aşk, kadınların zekiliğinin bir icadıdır. Ama kadınlar sonradan kendi kazdıkları kuyuya düşmüşlerdir. Aynı kitabında Nietzsche şöyle yazar:

"Kadınların aşk karşısında teşvik ettikleri putperestçe tutum, tüm o aşk idealleştirmeleri onların gücüne güç kattığı ve onların kendilerini erkeklere giderek daha çok arzulanabilir olarak sunmalarını sağladığı sürece, temelde ve özgür olarak onların zekiliğinin bir icadıdır. Ancak yüzyıllar boyunca bu abartılı aşk yargısına alışılmış olması kadınların kendi kazdıkları kuyuya düşmelerine ve onun kökenini unutmalarına yol açmıştır."

RAINER MARIA RILKE (1875 – 1926): Avusturya asıllı Alman şair Rilke, Prag'da doğar. Beş yıl askeri okulda okur, on dört yaşında askerlikten vazgeçer, sanatla ilgilenmeye başlar. 1895'de Prag'daki Karlova Üniversitesi'nde Alman edebiyatı, sanat tarihi, hukuk okur. Münih Üniversitesi'nde felsefe öğrenimi görür.

1899 – 1900 yıllarında Rusya'ya, 1902 yılında Paris'e gider. 1905 yıllarında Rodin'in sekreterliğini yapar. Daha sonra hiçbir yere bağlı kalmadan gezgin yaşamını sürdürür. İtalya'ya gider. İsveç'e, Dalmaçya'ya, Cezayir'e, Tunus'a, Mısır'a, İspanya'ya gezi yapar. İsviçre'de kan kanserinden ölür.

Rilke, doğa, aşk, ölüm, özlem, üzerine bireysel lirik şiirler yazar. Şiirlerinde kendi iç huzursuzluğunu yansıtır.

En önemli yapıtları: *Yaşam ve Şarkılar, Günlük Yapraklar, Görüntüler Kitabı, Saatler Kitabı, Yeni Şiirler, Duino Ağıtları, Malta Lauridis Brigge'nin Notları.*

* * *

Rilke sanata bakışını şu sözlerle dile getirir:

"İnsan bir mısra için birçok şehirler, adamlar ve eşyalar görmeli, hayvanları tanımalıdır. Kuşların nasıl uçtuğunu hissetmelidir. Küçük çiçeklerin sabahları hangi kımıldanışlarla açtığını bilmelidir."

"Sanat eserleri sonu gelmeyen bir yalnızlık içindedirler. Onları ancak sevgi kavrayabilir."

* * *

Rilke *Yalnızlık* isimli şiirinde yalnızlığı şöyle anlatır:

"Yalnızlık bir yağmura benzer,
Yükselir akşamlara denizlerden
Uzak, ıssız ovalardan eser,
Ağar gider göklere, her zaman göklerdedir."

Rilke yalnızlığı kendi özyaşamında da kabul eder ve der ki:

"Bizler yalnızız. İnsan buna karşın yalnız değilmiş gibi yapabilir. Hepsi bu! "

* * *

Rilke aşka bilgi gibi bir güç olarak bakar. Şöyle der:

"Âşık olmak iyidir, çünkü aşk güçtür."

"Aşk son konaktır, belki de bunun için bir insan hayatı bile yetmez."

Dünyada, bugün yaşanan aşkın kırık olduğunu da görür: Aşk geleneklerle kırılır hale getirilmiş, eğlence düzeyine indirilmiştir. Der ki:

“İnsan yaşamında hiçbir alan aşk alanı kadar geleneklerle donanmış değildir. (...) Toplumsal anlayış, yaşamamak adına her türlü sığınak yapmıştır. O aşk hayatını da bir eğlence olarak almak istediğinden, ona da, genel eğlencelerde olduğu gibi, kolay, ucuz, tehlikesiz ve güvenli bir biçim vermek zorunda kalmıştır.”

Rilke bir gün aşk anlayışının değişeceğini umut eder, özler:

“Günün birinde kadının adı artık yalnızca erkeğe karşıt bir anlam taşımayacak, kendisi başlı başına bir varlık olacak; tamamlayıcı ve sınırlayıcı diye değil de yalnızca yaşadığı ve varolduğu için düşünecektir. (...)

Bu ilerleyiş yanılmalarla dolu olan aşk yaşantısını (…) kökünden değiştirecek ve artık, erkekten kadına değil, insandan insana doğru bir etki yaratacaktır.”

107

RESİM (9)

108

AŞKA SADECE DOKUNAN KADININ AŞKLARI

" Kadın aşktan ölmez, ama aşktan yoksun kalırsa söner."
Lou Salome

Lou Salome 1861'de Rusya'da doğar. Babası Rus generalidir; bu nedenle zengin ortamda çocukluk dönemini yaşar, kaliteli eğitim görür. İnatçı, kendine güveni olan, otoriter bir kişiliğe sahip olur.

Lou on sekiz yaşındayken ilk aşk deneyimini yaşar; dinsel duygularla çevrelenmiş, karşısındaki erkeği Tanrı gibi gören bir "aşktır" bu. Kırk üç yaşındaki papaz Gillot, evli ve iki kız çocuğu olmasına rağmen Lou'ya dinsel duyguları aşarak âşık olur. Âşık olmakla kalmaz, karısından ayrılıp Lou ile evlenmek ister. Böylece Lou aşkın ikili tercihiyle karşı karşıya kalır: Ya Tanrı olarak kabul ettiği Gillot'yla evlenip sakin bir hayat yaşayacaktır; ya da hayatın çetrefilli yolunda yürüyüp dinsel olmayan aşklar arayacaktır. İkinci yolu tercih eder Lou.

Yaşamı yurtdışında tanımak ister. Entelektüel çevreye girmek, orada kendine bir dünya kurmak hayallerinin en büyüğüdür. Annesini zorla ikna eder, 1880 yılında birlikte Zürih'e taşınırlar. Felsefe ve sanat tarihi okumak üzere okula yazılır; zaman içinde sıradan bir öğrenci olmadığını gösterir. Kadınsı olmayan görüşleriyle, davranışlarıyla, güzelliğiyle herkesin dikkatini çeker.

Bir süre sonra Lou hastalanır; doktorlar ona hava değişimi önerirler, kışın Zürih'te kalmasının tehlikeli olduğunu söylerler. 1882 yılında Lou ve annesi Roma'ya, İtalya'ya giderler. Orada Lou, otuz iki yaşındaki hukuk öğrencisi ve felsefeye ilgi duyan Paul Ree ile tanışır. Ree yaşamda iddiasız, kumarı seven, kendiyle barışık olmayan, hayatı anlamsız gören, kötümserlik filozofu Schopenhauer'ın hayranı bir erkektir. Mutsuz Ree'nin dünyasına çekici, zeki Lou bir armağan gibi düşer; kısa zaman içinde Lou'ya âşık olur ve aşkını itiraf eder. Onu bekleyen yanıt "hayır" dır. Lou aşk değil, beynini geliştirebilecek bir ilişki istemektedir. Ree'den öğrenebileceği şeyler vardır; ama ikisi arasındaki ilişkinin aşktan uzak olmasını, dostluk zemininde yürümesini talep eder. Ree aşkını öldürmek için Lou'dan uzak kalmayı dener, başaramaz. Aşkın, seveni bilinçsizce zorlayan "sevilenle birlikte olma isteğine" hep yenik düşer. Aşkını vermeyen Lou'nun kölesi gibi onun istemlerine boyun eğer. *Tek taraflı aşk, köle âşık yaratır.*

Lou'nun ilginç bir hayali vardır; entelektüel iki erkekle aynı evde aşkı işin içine karıştırmadan dostça yaşamak. Ree, Lou'nun aşkını kazanabilmek umuduyla bu hayalin gerçekleştirilmesine yardım etmeye söz verir. Sorun üçüncü kişiyi bulmaktır.

* * *

Friedrich Nietzsche 1882 yılında otuz sekiz yaşında emekli bir profesördür ve Ree'nin değer verdiği bir arkadaşıdır. İsviçre'den aldığı ufak emekli aylığıyla yaşamaktadır. Yalnızdır; uzun yıllar yalnızlığını paylaşacak kadını aramıştır, ama hep reddedilmiştir. Onu etkileyen kadınlardan bir tanesi 1876 yılında tanıştığı ve âşık olduğu yirmi üç yaşındaki (Nietzsche o zaman otuz iki yaşındadır) Mathilde Trampedach'tır. Bu kadına alelacele, ivedilikle yaptığı evlenme teklifi kabul edilmemiştir.

Kadınlar konusunda umutsuz olan Nietzsche'nin özel hayatı sefilcedir. Pansiyonlarda yaşamaktadır. Birkaç eşyasıyla, ilaç şişeleriyle, gözünün bozukluğuyla, migrenlerle, mide kramplarıyla oradan oraya sürüklenmektedir. İşte Ree, 1882 yılında, " üçlü yaşamın" üçüncü adamı olarak Nietzsche'yi düşünür ve ona bir genç Rus kızıyla tanıştığını yazar. Nietzsche'nin 21 Mart 1882 tarihli yanıtı ilginçtir:

" Bu genç Rus'a selamlarımı ilet, eğer bir yararı olacaksa. O türden canlar için büyük bir açlık duyuyorum. Yakında birinin ırzına geçeceğim. Evlilik tümüyle ayrı bir iş. En çok iki yıllık bir evliliğe evet diyebilirim; o da sadece önümüzdeki on yıl içinde yapmam gerekenlerden ötürü.
F.Nietzsche"

Lou'nun önerisinde ne evlenme, ne de cinsel ilişki vardır. Kaldı ki, Ree, Lou'ya âşıktır; ancak Nietzsche bunu bilmemektedir, ya da Ree'nin de duyguları olabileceğini anlamamıştır. Nietzsche Lou ile tanışmak amacıyla Roma'ya gelir ve tanıştıktan birkaç gün sonra Ree'nin aracılığıyla Lou'ya evlenmeyi önerir. Tabii ki Lou öneriye karşı çıkar ve bunu Ree'ye kesin bir dille belirtir. Ree hem üçüncü kişiyi kaybetmemek, hem de dostunu üzmemek amacıyla olumsuz yanıtı yumuşatır. Nietzsche, Lou'yu elde etmeyi kafasına koymuştur. Ree'yi, Lou ile kendi arasında bir engel olarak görür; Ree'nin varlığından uzakta Lou ile yalnız kalmanın planlarını yapar.

* * *

Ree, Nietzsche, Lou ve annesi İtalya'nın Orta Gölü'ne gezi yaparlar. Bu gezi sırasında bir ara Nietzsche ile Lou yalnız kalırlar. Lou bilerek veya bilmeyerek Nietzsche'ye umut verir, onun aşkını körükler. Oysa Lou'nun, Nietzsche'ye karşı duygularında aşkın kırıntısı yoktur.

Nietzsche kendi hayal dünyasında doğan aşkın coşkusuna kapılır. Yalnızlık çeken, üzüntülü adam dünyadan kaybolur, yerine sevinçli hava içinde, aşkın büyüsüyle dans eden bir adam doğar. *Aşkın rengi pembedir; dünyayı pembeye boyar.* Nietzsche'nin duygularındaki umudun yükselişini Lou'ya yazdığı şu satırlarda bulmak olanaklıdır:

" Benim Sevgili Lou'm,
Benim de önümde şafaklar var, ama hiçbiri renkli değil! Artık asla mümkün olmadığına inandığım mutlak saadet ve Acı'ma bir arkadaş bulmak şu anda bana mümkün görünüyor, gelecekteki tüm yaşam ufkumda altın bir ihtimal. Sevgili Lou'mun cesur ve zengin ruhu aklıma geldikçe çok etkileniyorum.
F.Nietzsche"

* * *

Lou kısa bir süre için Ree'nin ailesinin yanında kalmaya başlar. Bu durum Ree'nin, Lou'nun aşkını kazanması için bir umuttur. Ama Nietzsche için kıskançlıkla dolu bir umutsuzluk! Umutsuzluğu ortadan kaldırmanın yolu olarak Nietzsche, kız kardeşi Elizabeth'i kullanarak Lou'yu kendi evlerine davet ettirir. Lou'nun kabul mektubu gelir. Nietzsche'nin sevinci Lou'ya yazdığı yanıtta hemen kendini belli eder:

" Şimdi gökyüzü üzerimde pırıl pırıl! Dün öğleyin doğum günümdü sanki! Sen geleceğini bildirdin. Şu anda birinin bana verebileceği en güzel doğum günü armağanı. (…) Herkes bana her zamankinden daha genç göründüğümü söylüyor. Tanrı beni çılgınlıklardan korusun!.. Ama artık akıl hocam sen olacağına göre, aklım başımda olacak ve korkmam için neden kalmayacak.

(…) Yalnız olmak istemiyorum artık, tekrar insan olmayı öğrenmek istiyorum. Acıdır ki, baştan öğrenmem gereken bir ders bu.

Bütün kalbimle, F. Nietzsche”

Nietzsche’nin mutluluğu uzun sürmez; kardeşi Elizabeth ile Lou anlaşamazlar kavga ederler. Geri düşüncelere sahip otuz altı yaşındaki bekâr Elizabeth, Lou’nun geleneksel kadın olarak davranmamasını, erkeklerle, Nietzsche’yle rahat ilişkilerini onaylamaz. Lou kararlılığını, kendi yaşamına kimsenin karışamayacağını hem Nietzsche’ye, hem kardeşine gösterir. Sonuçta Nietzsche, kardeşi Elizabeth’e karşı Lou’nun yanında yerini alır. *Aşkta kan bağı konuşmaz.*

Bu arada Lou, Ree’ye mektup yazmaya devam eder. 14 Ağustos 1882 tarihli mektubunda Nietzsche’yi nasıl değerlendirdiğini anlatır. Mektuptan bir bölüm şöyle:

“ Nietzsche genellikle çelik iradeli bir adam, ama mizacı çok değişken. Bir kez birbirimizi tanıyınca – başlangıçta, duygularımızın karmakarışıklığı yüzünden bunu beceremedik – tüm adi dedikodunun ötesinde, ne kadar derinden benzeştiğimizi keşfedeceğimizi biliyordum. (…) İki insan çok farklı olunca, senle ben gibi, anlaştıkları noktaları keşfetmekten keyifleniyorlar. Ama Nietzsche ile ben gibi benzer olunca farklılıklar acı veriyor.”

Lou, Nietzsche’nin evlerinden hoşnutlukla ayrılır ve Ree’nin onu beklediği Berlin’e gider. Ree, Nietzsche’yi kıskanmaktadır; Lou’nun bir daha onunla yalnız kalmamasını amaçlamaktadır. Nietzsche ise her ikisini “ üçlü felsefi yaşama projesini” hayata geçirmek için beklemektedir. Lou’nun aşk hayaliyle yaşarken Nietzsche bir zaman sonra Ree’nin Lou ile aynı evde birlikte yaşadığını öğrenir. Bu birliktelikte aşk – cinsellik yoktur; ama Nietzche yine de ihanete uğramış duygusuna kapılır. Asıl kini Lou’ya yöneliktir; oysa birlikte yaşamın altında ikisinin de imzası vardır. Nietzsche’nin aşkı nefrete dönüşür. Lou’ya karşı duyduğu nefreti kendi benliğine yöneltir, intiharı düşünür. Yüksek ölçekte morfin almaya başlar. Lou ona aşkını vereceğine onu aşağılamıştır. Son bir umut olarak onlara şöyle yazar:

“ Ree, lütfen Lou’ya beni her şey için bağışlamasını söyle. Belki bana kendisini bağışlamak için fırsat verir. Çünkü, şu ana dek onu bağışlamış değilim. Dostunu bağışlamak düşmanını bağışlamaktan çok daha zor.

F.Nietzsche”

Nietzsche’nin umutsuzluğu gittikçe büyür, kendi içinde sürgünlük günleri yaşar. Dostluğa, aşka, sevgiliye olan tüm güvenini yitirir. Ailesiyle Lou’yu korumak için kavga etmiş, onlarla ilişkisini kesmiştir. Lou ise onu yapyalnız ortada bırakmıştır. Nietzsche yüreğinde duyduğu ihaneti, Lou’ya karşı olan kızgınlığını mektuba döker. Aralık 1882’de yazdığı mektup aynı zamanda Lou’nun karakterini tanımlayan bir mektuptur. Istırap kokan satırları içeren bu mektupta aşkın nasıl intikam duygularına dönüştüğünü gözlemlemek mümkündür. *Aşk nefreti içinde taşır; hüsrana uğradığı an şiddetli nefrete dönüşür.* Aşkın nefretinin karşısında aşkın sevgisi duramaz. Nietzsche der ki:

“Lou,
Ne kadar acı çekiyor olduğum, sevgili Lou, kendini tekrar bulup bulmaman meselesiyle bağlantılı değil. Senin kadar zavallı bir insanla hiç uğraşmamıştım:
bihaber ama kurnaz
bilinen şeyleri değiştirmekte usta
bu kusurunda zevksiz ve naif
küçük meselelerde dürüst ve adil, genellikle inatçılık göstermiyor

Mesele daha büyük olunca, yaşama karşı tavrı, tam anlamıyla
sahtekârca
alıp verme konularında duyarsız
sevgi konusunda ruhsuz ve kifayetsiz
şefkat konusunda hastalıklı ve deliliğin sınırında
kendisine iyiliği dokunanlara karşı nankör ve hayasız
bilhassa
güvenilmez
ahlaksız
şeref konusunda olgunlaşmamış
ruhun ilkel işaretlerini taşıyan bir beyne sahip
kedi karakterli, ev kedisi kılığında yırtıcı bir hayvan
kendisinden daha soylu kişilerle girdiği ilişkilerden başka
soylulukla ilgisi olmayan
güçlü bir irade, ama yeterince büyük bir hedef sahibi olamayan
çalışkanlık ve iffetten nasibini almamış
zalim bir duyarlılığa sahip
cinsel körelme ve erteleme sonucu çocuksu bir egoizm
insana karşı sevgi duymayan, ama Tanrı'yı seven
gelişmeye muhtaç
erkeklerin cinselliği ile ilgili kısıtlamaları olan hilekâr
Sevgiler, F.Nietzsche"

* * *

Nietzsche'in yalnızlıktan yıkıldığı dönemde, Ree – Lou ikilisi Berlin'de "kardeşçe" yaşamaktadır. Lou sanat, felsefe çevrelerinde Ree'nin koruması altında "özgürce" dolaşmaktadır. 1883 Şubat ayında Nietzsche *Zerdüşt* isimli kitabın ilk bölümünü bitirerek yaşadığı özel yaşamın acılarından felsefe çıkarmaya çalışır. *Zerdüşt* çalışmasının kadını aşağılayan "*Kadına mı gidiyorsun? Kırbacını unutma!*"gibi satırlarının yazılmasında Lou'nun verdiği aşk acısının etkisi büyük olur.

Lou, Ree ile aynı evi paylaşırken onun "aşk umutlarını" iradi baskıyla idare eder, sevgili olmalarına izin vermez. Ree'yi arkadaş olarak ne kadar yakınında dolaştırırsa âşığı olarak o kadar kendinden uzak tutar. Ree'nin tek taraflı aşkını kişisel güvence olarak kullanır. Ree, Berlin gecelerinin yalnızlığında tek başına dolaşırken, Lou kendi hayatını yaşar; erkeklerle flört eder, onları kendine âşık eder, birbirlerine düşürür.

1884'te Lou *Tanrıyı Arayış* adlı kitabını çıkarır, yazar çevrelerine girmeye çalışır. 1889'da Nietzsche ölüm döşeğindeyken onun kendisine yazdığı mektuplardan alıntılar yaparak makaleler yazar; Nietzsche'nin tanınmışlığından yararlanır. Aynı yıl (1889 Ocak ayında) Nietzsche bilincini yitirir, sokakta dövülen bir ata sevgili gibi sarılır, hıçkırarak ağlar. 1900'de delirir. Bakımevine yatırılır, 25 Ağustos 1900'de ölür.

Lou tarafından çok önceden terk edilmiş olan Ree 1901 yılında uçurumdan atlayarak intihar eder, cesedi Inn Nehri'nde bulunur. Lou'nun aşkı yüzünden birbirine düşman olan Nietzsche ve Ree'nin aşklarından geriye kalan sadece ölümdür. Bir de aşk ile dostluk arasındaki savaştan geriye altın bir kural kalır: *Aynı aşk için çarpışan iki dost, dost kalamaz.*

112

* * *

Lou eski doğu dilleri uzmanı Andreas ile yirmi altı yaşındayken karşılaşır; ondan hoşlanır, ama ona karşı cinsel istek duymaz. Amacı gönül eğlendirmek, sonra da Andreas'ı "geçici ilişkiler müzesine" kaldırmaktır. Bu kez Andreas'ın aşkı zorla da olsa Lou'yu yener. Doğunun sertliğini kişiliğinde taşıyan Andreas, Lou ile nişanlanmak ister. Lou daha önceki ilişkilerinde olduğu gibi bunu reddeder. Andreas sakin biçimde eline bir bıçak alır, göğsüne saplar. Aşkını ölümle kanıtlamak isteyen Andreas'ın eylemi Lou'yu hem korkutur, hem onun evlenme isteğine boyun eğdirir. Ortaya garip bir evlilik çıkar; evlenmelerine rağmen Lou onunla cinsel ilişki kurmaz, Andreas'a babası gibi davranır.

Bir süre sonra bu " sahte evliliğin" işlemeyeceği açığa çıkar, Lou boşanmak ister. Fakat Andreas buna yanaşmaz. Lou bir çözüm olarak Andreas'ın başka bir kadınla ilişki kurmasını, cinsel isteklerini onunla tatmin etmesini önerir. Böylece kendisi kısmen "özgür" olacaktır. Nihayet Andreas, Berlin'deki evlerine bakan kadın Maria ile cinsel ilişki yaşamaya başlar, Lou buna göz yumar. İleride Andreas'ın bu kadından evlilik dışı iki çocuğu olacaktır.

Lou evli olmasına rağmen edebiyat çevrelerinde birçok erkekle tanışır, flört eder. Evliliğini koruyarak bohem bir hayat yaşar. Otuz dört yaşındayken, yirmi yedi yaşındaki Viyanalı Doktor Pineles (Zemek) ile tanışır ve onunla gizli aşk ilişkisine girer. Böylece Berlin'de "resmi" bir kocası, Viyana'da "gayri-resmi" bir evliliği olur.

* * *

Lou hiçbir erkeğe sadık kalamayan bir kadındır. Zemek ile birlikteyken yirmi iki yaşında olan Avusturyalı şair Rainer Rilke'yle karşılaşır. Rilke, Lou'ya âşık olur ve onu elde etmek için tüm duygusal yeteneklerini kullanır; ona şiirler, mektuplar yazar, güller gönderir. Lou, Rilke'nin gençlik aşkına birkaç hafta sonra yanıt verir. Tabii ki Zemek'i terk etmeden, onu yedekte tutarak… Otuz altı yaşındaki Lou, Rilke ile aşkı yaşamaya başlar. Rilke yalnızca aşkın duygularıyla Lou'yu etkilemez; aynı zamanda cinsel olarak onu egemenliği altına alır. Lou anılarında Rilke için şöyle yazarken aralarındaki bedensel ilişkinin gücünü onaylar:

"Yıllarca karın oldum, çünkü sen gerçektin; beden ve insan ayrılmaz bir bütün, hayatın sorgulanmaz olgusu!"

Rilke'nin aşkı şehvet ile duyguların birliğini temsil eder. Bu nedenle Lou, ondan kolayca kopamaz. *Aşktaki güçlü cinsellik onun kopmasını güçleştirir.* Rilke sevgilisine duygularını şairce sunar. Cinselliği duygularıyla destekler. Rilke şöyle yazar:

"Sen olmak istiyorum. Seni bilmeyen hiçbir rüyayı görmek istemiyorum; senin karşılayamayacağın hiçbir dileğimin olmasını istemiyorum; seni yüceltmeyen hiçbir şey yapmak istemiyorum… Sen olmak istiyorum."
(…)
"Seni seviyorum.
Bir iskemlede oturuyorsun.
Serin beyaz ellerin uzanmış yatakta misali.
Hayatım avuçlarında yatıyor bir gümüş makara gibi.
Sal ipliğimi."

113

Her aşkın balayları dönemini uzaklaşma dönemi izler. Aşk başlangıçtaki füze hızını sürekli koruyamaz. Aşkın sorunu bu hızın azalışını iki tarafın aynı zamanda hissetmemesidir. Lou için, "aşk serüveni" fren yapmıştır; ama Rilke aşkını aynı hızla sürdürmek ister. Lou'ya kendisini bırakmaması için yalvaran mektuplar yazar. Lou'dan nefret ettiği anları, affedici aşkın duygu yüklü şiirleri izler. Rilke'nin aşkını şu satırlarda üzülerek görürüz:

"Mil çek gözlerime, seni görürüm hâlâ;
Tıka kulaklarımı, seni duyarım yine;
Ayaklarım olmasa da varırım yanına;
Ve dilsiz çağırırım seni istediğimde.
Kır kollarımı, yine kucaklarım seni,
Ve kavrarım yüreğimle tıpkı bir el gibi;
Durdur yüreğimi, beynim çarpar yerine;
Ve eğer tutuşturacak olursan beynimi,
Üstünde kalacak kanımda yine taşırım seni."

Bu arada aşkla oynayan kadın oyuna devam eder; Zemek ile olan ilişkisinden ne Andreas'a ne Rilke'ye bahseder. Zemek onu beklemektedir. Lou artık Rilke'nin "hocası", "anası" gibi davranmaktadır. Lou'nun aşkını bütünüyle yitirmek istemeyen Rilke bunu kabul etmek zorunda kalır. Andreas'la, Lou'nun arkadaşı olarak tanışır; ona hiçbir şey hissettirmemeye çalışarak Lou'yu sevmeye devam eder. Lou – Andreas çifti Rusya'ya yola çıktıklarında onlara katılır, gölge gibi sevgisini takip eder; onu tekrar kazanmak için çaba harcar. Lou'nun, "anılarına sadık kalan, fakat erkeklerine asla sadık kalmayan" bir kadın olduğunu beynine yerleştiremez.

Lou'yu hiçbir güç Rilke'nin aşkına yeniden döndüremez. *Bitmiş aşk zaman gibidir; geriye gitmez, tersinmez.* Rilke acılarını dindirmek, belki de kendine kendini ispat etmek hedefiyle, yüreğinde Lou'nun aşkını taşımasına karşın Clara isimli bir kızla evlenir. Ama yine Lou'yu unutamaz, boşanır. Lou hayattan zevk almak üzere gününü gün ederken Rilke 1926 yılında İsviçre'de bir sanatoryumda can verir. Rilke'nin son sözleri, "*Lou'yu çağırın,"* olur. Aşkla oynayan kadın, âşık Rilke'yi duyamaz.

* * *

Lou 1901'de Rilke'den kesin olarak ayrıldıktan sonra Zemek'e dönmüştür. Zaten Lou, Zemek'le ilişkisini hiç kesmemiştir. Bu arada Lou, Zemek'ten hamile kalır; ama resmi kocası Andreas'ın korkusundan çocuğu aldırır. Sonuçta Zemek de Lou'nun tümüyle kendisine ait olamayacağını anlar ve Lou ile ilişkisini bitirir.

Lou, İsveçli psikoterapist Paul Bjerre ile tanışır; aşk doğmakta gecikmez. Bjerre, Lou'dan on beş yaş küçüktür. Birlikte iki yıl yaşarlar. Bu aşkın bitiminden sonra Bjerre, Lou'yu şöyle değerlendirirken onun kimliğini özetler:

"Lou asla, en ateşli sevişme anında bile – ki, o zaman soğuk değildi – kendini tümüyle veremezdi. Hep sözünü ederdi bunun ama yapamazdı. Entelektüel olarak eşinin içine karışıp birleşebilirdi, ama insan olarak değil. Onun yaşamının asıl trajedisi belki buydu. Lou, kelimenin en derin anlamıyla, 'kurtuluş'a erişememiş' kadındı."

Lou aşksız yaşayamaz. Ayrıca özellikle kendinden genç erkekleri tercih eder. Dr Victor Taush'un aşkına hemen yanıt verir. Taush da Lou'dan on altı yaş küçüktür. Taush – Lou aşkı da kısa zaman sonra biter. Taush başka bir kadınla ilişki kurar, nişanlanmaya karar verir; ancak nişandan bir hafta önce kendini hadım ederek canına kıyar.

Lou arkasında ölen âşıklar bırakan bir kadın gibidir. Lou yetmiş yaşındayken seksen beş yaşındaki Andreas ölür; böylece aşkla oynayan kadın son oyuncağını yitirir, kendisiyle baş başa kalır. Aşkın peşinden koşan, erkeklerin aşkına mesafeli karşılık veren, kendi hayatını merkeze koymaktan hiçbir an vazgeçmeyen, aşka bütünüyle teslim olmayan Lou Ocak 1937'de ölüm tarafından teslim alınır.

115

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Aşk birlikte saçmalamaktır."
Paul Valary

" Aşk sizi istenme isteğiyle dolduran bir hastalıktır."
Henri Toulouse

" Aşk, insanın nesneleri aslında olmadıkları bir kesinlikte gördüğü haldir. Yanılsama, nesnelere yumuşak görüntüler ve değişik biçimler kazandırmak gibi, gücünün doruklarındadır. Âşıkken insan daha çok şeye katlanır, âşıkken insan her şeye katlanır."
Nietzsche

"Âşık olmak, açılmak, kendini vermek, başkasıyla birleşmekten ayrı bir şey değildir."

Rilke.

116

VIRGINIA WOOLF (1882 – 1941): İngiliz kadın yazar. Romanlarında içsel konuşmalarla zihinde geçen olaylara yer verir. Akıl hastalığına rağmen birçok roman, hikâye yazar.

Romanlarında cinselliğe yer vermez. Ama en ünlü romanlarından biri sayılan *Orlando* isimli romanında cinsellikle örülmüş aşk tutkusunu anlatır. Bu romanın özelliği, kendi özel yaşamında yeri olan Vita Sackville West'i konu etmesi, onu kadınlıkla erkekliği birleştiren androjen bir yaratık olarak sunmasıdır.

Diğer önemli eserleri: *Dışa yolculuk, Gece ve Gündüz, Jacob'un Odası, Deniz Feneri, Kendine Ait Bir Oda, Dalgalar, Perde Arkası, Yıllar, Bayan Dalloway.*

* * *

Virginia Woolf cinselliğin olmadığı bir dünyayı ister. Düşünsel bir dünyadır bu. 1918'de yazdığı bir mektupta der ki:

"Benim hoşlandığım ve ilginç bulduğum dünya, içinde aşk, ya da tutku, ya da cinsellik bulunmayan, düşlere benzeyen, belli belirsiz bir dünyadır."

Yaşamı acılı gözlerle görür Virginia Woolf. Kendi özel yaşamının kederlerinden yola çıkarak trajik bir dünya yaratır. 25 Ekim 1920'de Günce'sine şöyle yazar:

"Yaşam neden bu denli trajik? Neden bir uçurumun üstündeki küçük bir kaldırım şeridine benziyor? Aşağıya bakıyorum, başım dönüyor. Sonuna dek nasıl yürüyebileceğim diye merak ediyorum. (…) Mutsuzluk her yerde; tam kapının arkasında"

İnsanları severek yaşamayı pek kabul etmez Virginia Woolf. 27 Haziran 1923'te şöyle yazar:

"İnsanları sevmiyorum, nefret ediyorum onlardan, yürüyüp geçiyorum yanlarından. Pis yağmur damlaları gibi, üstüme düşüp dağılmaya bırakıyorum onları."

Yüksek orta sınıftan gelen Virginia Woolf, aşağı sınıftan olanları da sevmez. 1920'de Günce'sine şu satırları not düşer:

"Gerçek şu ki, aşağı sınıflar sahiden nefret edilecek sınıflardır."

Daha ilginç olanı, kocası Leonard Woolf'un Yahudi olmasını içine sindiremez, anti-semitizmi savunur. Der ki;

"Yahudi sesini sevmiyorum; Yahudi gülüşünü sevmiyorum."

Yahudileri sevmeyen Virginia Woolf, Hitler iktidara gelip Yahudileri fırınlarda yaktığında aklı başına gelir, bu katliamı onaylamaz.

117

* * *

Virginia Woolf erkeklerden hoşlanmayan cinsten bir feministtir. Kadınları erkeklere değil, kadınlara layık görür. Ona göre gerçek dostluk kadınlar arasında olabilir. Eşcinsellere sıcak bakar, onları kendine yakın bulur.

Savaşa karşıdır; ama savaşı çıkaran erkeklerdir ona göre. Virginia Woolf erkeklere kızgınlığını bu açıdan bir kez daha dile getirir. Ne var ki, kadınları tümüyle masum görmez. Erkeklerin egemenlik kurmasına yardım eden kadın cinsini eleştirir. Der ki:

"Bütün yüzyıllar boyunca, kadınlar, erkeği doğal boyundan iki kat daha büyük göstermek gibi sihirli ve nefis bir güce sahip aynalar görevini gördüler."

Virginia Woolf bir kadın olarak kadınlara seslenir:

"Bir kadın olarak benim ülkem yok. Bir kadın olarak kendime bir ülke istemiyorum. Bir kadın olarak benim ülkem bu dünya."

* * *

Virginia'nın kocası Leonard Woolf onun hem ölümünden önce, hem de ölümünden sonra Virginia'nın eserlerine sahip çıkar. Eşinin el yazısıyla yazılmış yirmi altı ciltlik Günce'sinden sanatla ilgili bölümlerinden bir kitap yapar. 1953 yılında *Bir Yazarın Güncesi* ismiyle yayınlar. Bir bakıma Virginia'nın isteğini dile getirir:

"Dün kendime sordum, ölürsem ne olacak bütün bu günceler? Leo ne yapacak bunları? Yakmak istemeyecek; yayınlayamaz da. Eh bunlardan bir kitap çıkarıp, geri kalanını yakmalı bence."

Leonard Woolf 1960 yılından itibaren *Büyümek, Yeniden Başlamak, Bir Yere Varmak Değil Yolculuktur Önemli Olan* adlı yapıtları yayınlayarak Virginia'nın anısını özyaşam öyküsünde yaşatır ve 1969 yılında ölür.

* * *

VITA SACKVILLE WEST (1892 – 1962): İngiliz kadın edebiyatçı. 1926 yılında *The Land* isimli şiir kitabını, 1930'da *The Edwardiens* adlı romanı yayınlar. Ayrıca 1931'de *All Passion Spent'*i yayınlar. Harold Nicolson'un eşidir, kocası diplomattır.

1922 yılında Virginia ile tanışır. Aralarında lezbiyen bir aşk başlar.

RESİM (10)

119

CİNSELLİĞİ SEVMEYEN BİR ÂŞIK

"Bazen sana adeta âşık oluyor ve her zaman yanımda olmanı ve benim ile ilgili her şeyi bilmeni istiyor, *bazen de bu durumdan aşırı bir yabanilik ve soğukluğa geçiyorum. Bazen seninle evlenirsem her şeye sahip olabileceğimi düşünüyorum –o halde aramıza giren şey evliliğin cinsellik tarafı mı? Sana evvelsi gün zalimce söylediğim gibi, sana karşı hiçbir fiziksel çekim hissetmiyorum. Bazı anlar- evvelsi gün beni öptüğün zaman bu anlardan biriydi- kendimi bir kaya gibi hissediyorum."*

Virginia Woolf (Leonard Woolf'a)

Virginia Woolf 25 Ocak 1882'de Londra'da dünyaya gelir. Babası yazardır. Ailenin ekonomik koşulları iyi olduğundan rahat bir çocukluk geçirir. Babasıyla yaşadığı psikolojik sorunları saymazsak…

Virginia daha küçük yaşlardan itibaren üvey kardeşi George Duckworth tarafından cinsel tacize uğrar: Virginia'yı genç kızlık dönemine kadar rahat bırakmaz, onu öpme ve okşamalarıyla rahatsız eder. Böylece Virginia'da erkeklere karşı bir hoşnutsuzluk, cinsel ilişkilere karşı tiksinti oluşur. İleri bir tarihte yazacaktır Virginia:

"Üvey ağabeyimin altı yaşımdayken beni bir pencere pervazına koyarak mahrem yerlerime dokunduğunu hatırladıkça hâlâ utançtan titriyorum."

Virginia'nın aşk yaşamında bu olay olumsuzluk yaratacaktır. *Çocukluk döneminde yaşanan travmalar aşk hayatını olumsuz etkiler.* Virgina erkeklerden çok kadın cinsine ilgi duyar. Ama hangi cinse yönelirse yönelsin cinsel ilişkisi sorunludur, soğukluk içerir.

Madge Symonds onun yaşamına giren ilk kadındır, on altı yaşındaki Virginia büyük gençlik tutkusuyla ona âşık olur. Yirmi yaşına geldiğinde Violet Dickinson'a tutulur. Violet o sıralar otuz yedi yaşındadır. Ona yazdığı bir mektupta der ki:

"Eğer sevginin bir değeri varsa sende var ve benimki de her zaman senin olacak."

Virginia akıl hastasıdır, kriz dönemlerinde uzaktan gelen sesler duyar, yemeklerden tiksinir, intiharı düşünür. 1904'te intihar düşüncesini gerçeğe çevirir, ama ölmez.

Virginia ilk erkek flörtünü kendisinden on altı yaş büyük Walter Headlam ile yaşar. Fakat ortaya bir aşk çıkmaz, 1908 yılında Headlam'in ani ölümü onda derin yaralar açmaz.

* * *

Virginia modayı takip etmeyen, iyi giyinmeyen bir kadın olmasına rağmen güzelliğiyle erkeklerin ilgisini çeker. 1909 yılında Lytton Strachey ona evlilik teklif eder. Lytton eşcinseldir, Virginia da bunu bilir. Bir eşcinselle evlenmek onun açısından uygundur; bir erkekle cinsel ilişki yaşamak zorunda kalmayacaktır. Öneriyi hemen kabul eder. Fakat kısa bir zaman sonra Lytton evlilik teklifini geri çeker, Virginia da ona âşık olmadığını açıklar, olay kapanır.

Erkeklerden hoşlanmayan yirmi yedi yaşındaki Virginia evlilik fikrini kafasından atmaz, evlenebileceği adamı etrafında arar. Bu arada kendisinden üç yaş büyük ablası Vanessa'nın 1907 yılında evlendiği Clive Bell ile flört etmeye başlar. Clive'a âşık değildir. Kıskandığı ablasına kendi değerini kabul ettirmek ister. Ayrıca Clive'ın kendisine sıraladığı övgülerden hoşnutluk duymaktadır. Eniştesi onu öpmek istediğinde kabul etmez. Eniştesinin ne kendinden uzaklaşmasına, ne de cinsel yönden çok yaklaşmasına izin verir. Onunla işveli biçimde oynar. *Bir eliyle gösterirken diğer eliyle kapatmak flört taktiğidir.* Virginia eniştesine karşı bu taktiği uygular.

* * *

Eşcinsel Lytton Virginia'dan vazgeçmiştir; ancak eşcinsel olmayan dostu Leonard Woolf'a onu layık görmektedir. Lytton 21 Ağustos 1909'da o sıralar Seylan'da olan Leonard'a yazar:

"Virginia ile … bu dünyadaki tek akıllı kadınla sen evlenmelisin."

Leonard, Virginia'yı daha önceden tanımaktadır. Lytton'a cevap verir:

"Sence Virgina beni ister mi? Eğer kabul ederse bana telgraf çek. Sonraki gemiyle oraya gelirim."

Leonard Haziran 1911'de Seylan'dan geri döner. Kafasında Virginia vardır. Döner dönmez Virginia ile sık görüşmeye başlar ve ona âşık olur. 11 Ocak 1912'de Virginia'ya bir mektup gönderir:

"Beni sevip sevmediğin ya da bir gün sevip sevemeyeceğin, hatta benden hoşlanıp hoşlanmadığın konusunda umutsuzca bir belirsizliğe düştüm.
(…)
Seni sevmem sadece, sadece senin bu kadar güzel olmandan değil –tabii bu önemli bir sebep ve öyle de olmalı: Seni sevmemin sebebi aklın ve kişiliğin. Bu açıdan senin gibi birini hiç tanımadım –bilmem inanır mısın?

Ve şimdi sen ne istersen onu yapacağım. Uzaklaşmamı istediğini zannetmiyorum ama eğer bunu istersen hemen yaparım."

Âşıklar sabırsızdır. Virginia'dan yanıt almadan tekrar yazar. Kendi kişiliğiyle onun kişiliğini ortaya koymaya çalışır:

"Tanrım, biriyle ve özellikle benimle evlenmenin tehlikesini görüyorum. Bencilim, kıskancım, zalimim, şehvet düşkünü ve yalancıyım; muhtemelen daha da kötüsü. Bundan dolayı kimseyle evlenmeyeceğimi kendime defalarca söylemiştim; en çok da sanırım, benden aşağı olan, aşağılığı ve itaatkârlığıyla beni her geçen gün daha fazla öfkelendirecek olan bir kadın karşısında bunları hiç kontrol edemeyeceğimi düşünüyorum… Sen öyle olmadığından bu tehlike bu kadar az. Söylediğin gibi kibirli, egoist, güvenilmez olabilirsin ama diğer özelliklerinle, ihtişamın, zekân, nüktedanlığın, güzelliğin, dobralığınla kıyaslandığımda bunların hiçbir önemi yok."

121

Virginia onu yanıtlar; ama mektup olumsuz bir havayla biter, arkadaş olarak kalmalarını ister. Leonard yılmaz. Virginia'nın peşinde koşar, ona yeniden mektuplar yazar. *Âşıklar ne kadar fazla sabırsızsa, bir o kadar da inatçıdır.* Leonard direngen, ısrarcı tutumunu sürdürür.

Virginia dürüst davranarak yaşadığı kararsızlığı Leonard'a açıklar: Bir yandan ona karşı duyguları gelişmektedir, fakat ona erkek olarak cinsel ilgi duymamaktadır. Leonard onu bir kez öptüğünde kendini taş gibi hissetmiştir. Virginia bunları yazdığı mektupta umut da verir, der ki:

"Tek söyleyebileceğim, seninleyken bütün gün birbirini peşi sıra kovalayan bu düşüncelere rağmen, daimi ve giderek büyüyen bir his var. Bu hissin seninle evlenmemi sağlayıp sağlamayacağını merak ediyorsun tabii. Nasıl söyleyebilirim ki? Sanırım sağlayacak."

Sonuçta evlenmeye karar verirler, kendi aralarında nişan yaparlar. Virginia 4 Haziran 1912'de eski kadın aşkı Violet'a mektup gönderir:

"Violet'ım

Sana bir itirafta bulunacağım. Leonard Woolf ile evleneceğim. Kendisi beş parasız bir Yahudi. O kadar mutluyum ki kimse bu kadar mutlu olacağımı söylese inanmazdım – ama senin onu sevmen konusunda da ısrar ediyorum."

10 Ağustos 1912'de evlenirler. Balayınlarını geçirmek için İspanya'ya giderler. Aralarında duygusal sorunlar yoktur; fakat cinsel sorun aşkın karşısına dikilir. Virginia cinsel soğukluğunu göstermiştir. Virginia arkadaşı Ka Cox'a yazar:

"Sence insanlar evlilik ve cinsellik konusunda neden bu kadar yaygara yapıyorlar? Sence bazı arkadaşlarımız bekâretini kaybedince neden bu kadar değişiyor? Muhtemelen benim yaşımın büyük olması bunun bir felaket olmasını engelliyor, ama bence bu durum kesinlikle çok abartılıyor."

Leonard ona duyduğu aşk uğruna Virginia'nın cinsel ilgisizliğini içine sindirir, sorun yaratmaz. Leonard evlenmeden önce Virginia'ya zaten şöyle yazmıştır:

" Sana karşı ne hissettiğimi gayet iyi biliyorum. Bu sadece fiziksel aşk değil, ama tabii o da var ve ben bunun en küçük parçası olduğunu düşünüyorum."

Leonard'ın kabul ettiği aşk şüphesiz ki eksik bir aşktır. *Cinsel sorun taşıyan her aşk eksiktir. Cinsel yanı boş olan aşk ya hemen biter, ya da sevgiye dayanan dostluğa dönüşür.* Virginia – Leonard ilişkisi entelektüel beyin zenginliğini paylaşmaya dayanan bir ilişkidir. Birlikte bir yayınevi kurarlar, kitaplar okurlar, yazarlar.

Leonard, Virginia'nın akıl hastalığını evlilikten önce bilmektedir. Ancak akıl hastalığının çok ciddi olduğunu, günlük yaşamı ağırlaştıracağını yeteri kadar düşünmemiştir. Virginia'nın krizleri başladığında Leonard büyük bir yükün altına girdiğini anlar. Buna da fedakârca katlanır. *Sevginin hizmetçileri hizmete alışır, bunu severek yaparlar.*

* * *

14 Aralık 1922'de Clive Bell'in Londra'da verdiği yemekli bir partide Virginia ile yazar-şair Vita Sackville West tanışır. Vita otuz yaşında, Virginia kırk yaşındadır. Vita alımlı, güzel, aristokrat kökenli bir kadındır. Virginia onunla tanıştıktan bir gün sonra Günce'sine şu satırları not eder:

"Benim aşırı ciddi zevkime göre değil… aristokratlara özgü o esnek rahatlığa sahip, ama bir sanatçının zekâsına sahip değil."

İnsan tanıma sanatı yanılgılarla doludur. İlk izlenimler, insanların kendini sunuş biçimidir, yüzeyseldir, karşıdaki insanın iç dünyasının içine girmemize olanak vermez. Tahminlerimiz bazen yerli yerine oturur, bazen oturmaz. Aşkta durum daha karanlıktır, aşkın gözünün kör olması yanılgıları fazlalaştırır. Viriginia'nın duyguları aşka yaklaştıkça fikirleri de değişecektir.

Vita tuttuğunu koparan, insan ilişkilerinde egemen olmak isteyen, hırslı, zeki bir kadındır. Virginia bunu hemen anlayacak, Günce'sine yazacaktır:

"Her şey onun kontrolünde – kendimi bakire, utangaç ve öğrenci gibi hissediyorum… O bir savaşçı; katı, yakışıklı, erkeksi…"

Virginia, Vita'nın roman ve şiirlerini okur, onun sıradan bir kadın olmadığını anlar, ona karşı beğeni duygusu gelişir. Romantik hayallere bile kapılır. Ayrıca Vita'nın gösterdiği kadınca ilgiden memnunluk duyar, Günce'sine şu satırları ekler:

"Lezbiyen olduğu kesin, yaşlıyım ama bende gözü olabilir."

Vita çok zaman önce ona göz koymuş, âşık olmuştur. Vita, Harold Nicolson isimli eşcinsel biriyle evlidir, çocukları vardır. Ama eşcinsel kocasıyla lezbiyen ilişkilerini rahatça konuşabilmektedir. Kocasına 19 Aralık 1922'de Virginia'yla ilgili olarak yazar:

"Oldukça yaşlı. Ender olarak birine böyle ilgi duyarım, sanırım benden hoşlanıyor. (…) Sevgilim, kalbimi kaptırdım."

Lezbiyen aşkın koşulları hazırdır, ancak başlaması için zamana ihtiyaç vardır. Mart 1924'te Virginia atağa kalkar, onunla sık sık görüşmeye başlar. Vita da onun kişiliğini öğrenme sürecine girmiştir. Onu daha yakından tanımak isteğiyle birlikte tatil yapmayı önerir. Vita'ya göre insan ancak bulunduğu çevrenin dışına çıkarak diğer insanı tanıyabilir. 16 Temmuz 1924'te Virginia'ya bir mektup gönderir:

"Sonra, insanları kendi çevrelerinde tanımanın mümkün olmadığına inanıyorum; onları ancak alışkanlıklarının küçük iplerinden ve örümcek ağlarından uzakta tanıyabilirsin.(…)

Ya ben evimdeyim, sen yabancısın; ya da sen evindesin, ben yabancıyım; böylece kimse gerçekte olduğu insan olamıyor, sonuç da düpedüz bir karmaşadan ibaret. (…) Bence tatil yapmaya karar verip gelmelisin."

Virginia'nın duyguları hızla boy atar, ona yakın olma, tanıma isteğiyle hislerini mektuba döker. 7 Eylül 1925'te *Sevgili Vita'm* diye yazar ve devam eder:

“Seni kendim için yeniden yaratmaya çalışıyorum, ama bu iş için elimde iki parça dal ile üç sap saman olduğunu fark ediyorum. Seni gözümde canlandırabiliyorum –saçlarını, dudaklarını, rengini, boyunu hatta zaman zaman gözlerini ve ellerini de, ama uzaklaşıp gittiğini de görüyorum. (…) Birini ne kadar az tanıyabiliyoruz, sadece hareketler ve mimikler, birbiriyle bütünleşen, devamlılık gösteren, derin anlamlı hiçbir şey yok. Ama yalvarırım, bana ipucu ver.”

17 Aralık 1925’te Virginia onu bedensel olarak tanıma olanağına erişir, iki kadın üç gün Vita’nın evinde birlikte olur. Duygularla başlayan Lezbiyen aşk, cinsel Lezbiyen aşka dönüşür. Ne var ki, Virginia cinsel açıdan soğuk bir âşıktır. Vita ise cinselliği bütün boyutlarıyla yaşamaya alışkın bir kadın. Aralarındaki mektuplaşmalardan, Vita’nın kocasına yazdığı mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla cinsel doyumu, uyumu kuramazlar. *Gerek hemcinslerin, gerekse karşı cinslerin aşklarında cinsellik aynı önemde rol oynar.*

Hem Virginia, hem Vita bunu görürler. Aralarındaki lezbiyen aşkın cinsel yanını geriye iterek, duygusal yanını öne çıkarırlar. Karşılıklı olarak ortak entelektüel tatmin sağlayabilmeleri duygulara yardım eder.

Virginia’nın kocası Leonard, Virginia’nın eski âşığı Clive Bell iki kadın arasında başlamış olan aşkı fark ederler. Leonard ses çıkarmaz, meraklı Clive, Vita’ya açıkça yatıp yatmadıklarını sorar. Vita yalan söyleyerek inkâr eder.

Vita, Virginia ile yaşadığı üç günlük cinsel ilişkiden tam memnun olmasa da pişman değildir. 3 Ocak 1926’da Virginia’yı sakinleştirmek için ona yazar:

“Hayır, bu doğru değil; üzgün değilim. Son üç günü tekrar yaşayacak olsaydım aynı şeyi yapardım.”

Vita’nın kocası Harold’a gönderdiği mektup iki kadın arasındaki aşkın aslında duygularla yüklü olduğunu, cinselliğe çok az yer bıraktığını gösterir. Vita bu mektubunda der ki:

“Virginia’yı seviyorum – kim sevmez ki? Ama şekerim, Virginia için beslediğim sevgi çok farklı bir şey; zihinsel bir şey; ruhsal bir şey, belki de entelektüel bir şey, o bende şefkat duygusu uyandırıyor, bu da, onun tuhaf katılık ve yumuşaklık karışımından – aklının katılığından ve tekrar delirme korkusundan kaynaklanıyor olmalı. Bende koruma içgüdüsü uyandırıyor. Hem beni de seviyor, bu da hoşuma gidiyor ve gururumu okşuyor… Delilik yüzünden onda fiziksel duygular uyandırmaktan çok korkuyorum. Çünkü bunun onu nasıl etkileyeceğini bilmiyorum: Bu ateşle oynamak olur ki, bunu istemiyorum. Onu gerçekten seviyorum ve saygı duyuyorum… Üstelik Virginia öyle biri değil. Bunu düşünmek bile uygunsuz, neredeyse yakışıksız kaçıyor. Onunla yattım (iki kez) ama hepsi bu. Şimdi her şeyi biliyorsun, umarım seni şoka uğratmadım.”

* * *

Vita’nın kocası Harold diplomattır, İran’dadır. Vita onun yanına Tahran’a gitmek için 20 Ocak 1926’da Virginia’dan gözyaşlarıyla ayrılır. Böylece lezbiyen aşklarına özlemi de eklerler. Vita sevgilisi Virginia’dan ayrılmanın kederini İran yolunda, trenlerde yazdığı mektuplarla dile getirir. 21 Ocak 1926’da şöyle yazar Virginia’ya:

“Seni tahmin edebileceğimden bile daha çok özlüyorum; oysa seni epeyce özlemeye hazırlıklıydım. Bu yüzden, bu mektup aslında bir ıstırap çığlığı. Benim için ne kadar gerekli olduğuna inanmak güç. Sanırım insanların sana böyle şeyler söylemesine alışıksın. Gıcık, şımarık yaratık; kendimi böyle ele vererek beni daha fazla sevmene yol açmayacağım – ah ama şekerim, sana karşı zeki ve mesafeli davranamam; seni bunu yapmayacak kadar çok seviyorum.”

İki âşığın özlemleri karşılıklıdır. Virginia 31 Ocak 1926’da yanıt verir:

“Evet, seni özlüyorum, seni özlüyorum. Etraflıca yazmaya cesaret edemiyorum, çünkü duyarlı olmadığımı ve sessiz insanların hissettiklerini hissedemediğimi söyleyeceksin. Sevgili Vita, sen de biliyorsun ki, bu berbat bir suçlama. Hem zaten, güzel bir söz nedir ki? Taşıyabileceği kadar Gerçeği yüklenmiş söz değil mi?”

28 Şubat 1926’da Vita, Virginia’ya duyduğu özlemi Bağdat’tan gönderdiği mektupta bir kez daha dile getirir:

“Beni özlediğini söylemen yüreğimde küçük sıcak bir kömür gibi yanıyor. Seni o kadar çok özlüyorum ki. Ne kadar özlediğime asla inanmayacaksın veya bilemeyeceksin. Günün her anında. Acı veriyor ama aynı zamanda da hoş bir duygu, bilmem ne demek istediğimi anlıyor musun? Demek istediğim, birisi için böyle şiddetli ve ısrarlı bir duygu beslemek güzel bir şey. Bir canlılık işareti.”

* * *

Vita dört ay sonra 16 Mayıs 1926’da Londra’ya geri döner. İki âşık özlem giderir. Ama birkaç ay sonra yine özlem araya girer. 28 Ocak 1927’de Vita ikinci kez İran’a gitmek üzere Londra’dan ayrılır. Şimdi yeniden özlem Vita’nın gönderdiği mektuplarda konuşacaktır.

28 Ocak 1927’de:

“Virginia sevgilim, gitmeden önce son bir veda. Kendimi bin parçaya bölünmüş gibi hissediyorum. –berbat bir şey- senden ayrılmaktan ne kadar nefret ettiğimi sana anlatamam. Sensiz ne yapacağım bilemiyorum.”

“Sevgilim, lütfen beni sevmeye devam et – o kadar perişanım ki- beni unutma…”

“Seni mavi önlüğünle durmuş, el sallarken hatırlayacağım. Ah lanet olsun, Virginia, keşke seni bu kadar çok sevmeseydim. Hayır, bu doğru değil. Buna memnunum. Sana ne diyeceğimi bilemiyorum ama seninle vedalaşmak kalbimi bedenimden koparıp aldı.”

31 Ocak 1927’de:

“Umarım beni özlüyorsundur, ama senin beni, benim seni özlediğim kadar özlemeni pek isteyemem (kendini beğenmişlik uğruna bile), çünkü bu çok acı veriyor ama arkamda küçük bir çeşit boşluk bıraktığımı ve ben dönünceye kadar onun dolmayacağını umuyorum.”

Virginia sevgilisi Vita'nın özlem dolu mektuplarını yanıtsız bırakmaz, ona 5 Şubat 1927'de şöyle yazar:

" Bütün uyku ve sinir ilaçları etkisini yitirdi ve ben kendimi inatla, kederle ve sadakatle seni özlemeye bırakıyorum –umarım bu senin hoşuna gider. Kahretsin, benim hiç hoşuma gitmiyor, seni temin ederim. Şeytanı aldatmak, başımı kanadımın altına sokup hiçbir şey düşünmemek aklıma geldi. Ama işe yaramıyor."

Vita kocası Harold ile birlikte 5 Mayıs 1927'de Londra'ya geri döner ve hemen aynı gün yazar:

"Virginia, sevgilim, sevgilim, seni yarın görecek olmam inanılır gibi değil…"

Aşk devam ederken karşılıklı kıskandırmalar da başlar. Virginia, kendisine ilgi gösteren evli Philip Morell'i kastederek Vita'ya 7 Ağustos 1927'de şöyle yazar:

"Sevildiğimi, bir erkek tarafından; gaga burunlu, mal mülk sahibi, unvan sahibi bir eşi ve bunlara uygun möblesi olan bir erkek. Öneri ayrılmamdan bir gün önce yapıldı ve bunu onaylayan bir mektup da aldım. Ne yapmamı istersin? O kadar etkilendim ki, on beş yaşında bir kız gibi kızardım…"

Vita boş durmaz. Kendi bahçe evini kiraya verdiği şair Roy Campbell'in genç, güzel karısı Mary'ye ilgi duyar. Virginia onun lezbiyen aşkının duygusal tarafına cevap verir; ama cinsel yanı boştur. Vita aşkta şehvete önem veren bir kadındır. *Lezbiyen aşk dahil hiçbir aşk cinsel boşlukla uzun süre yaşayamaz.*

Vita, Virginia'nın kıskandırma mektubuna 8 Ağustos 1927'de tepki veren sert bir mektup yazar. Bu mektup ayrıca tehdit içerir:

"Seni bu kadar kıskandığımı bilmiyordum. Kim bu gaga burunlu kahrolası erkek? Bana bak gerçekten kaygılanıyorum. Ama iş ona varırsa, benim masamın üstünde de böyle bir mektup var – henüz cevaplamadım. Nasıl bir cevap vereceğim sana bağlı. Gerçekten şaka etmiyorum. Dikkat etmezsen, canımı dehşetli sıkacak bir ilişkiye girmeme sebep olacaksın. Ama eğer iyi davranırsan, mektup yazanı yoluna gönderirim. Ama benimle oynamana izin vermem. Çok ciddiyim."

Vita'nın mektubundan anlaşılıyor ki, kıskançlık duyguları her iki taraf için şiddetlenmeye hazırdır. *Diğer aşklar gibi Lezbiyen aşk da kıskançtır.*

Vita, Virginia'yı kıskandırmanın sınırlarını aşar, Virginia'ya söylemeden gizli biçimde Mary Campbell ile ilişki başlatır. Bu arada Virginia'ya mektuplar yazmaya devam eder. *Aldatma Lezbiyen aşkın da bir parçasıdır.*

Virginia kısa bir zaman sonra aldatıldığından şüphelenmeye başlar. *Lezbiyen aşk da şüphecidir.* Hem şüphelerini, hem kıskançlığını dile getiren satırları mektuplarına sıkıştırır Virginia. 9 Ekim 1927'de der ki:

"Sokaklarda Campbell'la gezip tozan senin kalbin yok."

13 Ekim 1927'de açık, net tutum alır:

126

“ Eğer kendini Campbell’a verdiysen seninle artık bir ilgim olamaz.”

2 Kasım 1927’de Mary’nin eşi Roy Campbell, karısıyla Vita arasındaki ilişkiyi fark eder. Kıskanç bir koca olarak Mary’yi ölümle tehdit eder. Vita çaresizlik içinde 10 Kasım 1927’de Virginia’ya yaşadığı gizli aşkı itiraf eder, ayrıca ondan yardım ister. Virginia aldatılma acısıyla tepki gösterir, ama yine de onu tamamen bırakmaz. 11 Kasım 1927’de Vita pişmanlık kokan mektubu Virginia’ya gönderir:

“ Dün akşamdan beri gerçekten perişan bir haldeyim. Birden hayatımın tümüyle başarısız olduğunu hissettim, çünkü tek bir mükemmel ilişki bile kurmayı beceremediğimiştim - bu konuda ne yapacağım, Virginia? Herhalde daha iradeli olmalıyım. Neyse en azından daha fazla hata yapmayacağım! Sevgilim sana minnettarım; söylediklerinde haklıydın; kendimi toparlamama neden oldu; kolaylıkla kapılıp gidiyorum.”

Vita böyle yazar ama Mary ile ilişkisini sürdürür. Aralık 1927’ye kadar ona on dört sone yazar. Aldatmanın bulaştığı her aşka ölüm bulaşır. *Lezbiyen aşk da aldatmayla ölüme yaklaşır.* Virginia – Vita aşkı ölüm yolundadır.

Vita Şubat 1928’de kocası Harold’la birlikte olmak amacıyla Berlin’e gider. Orada Amerikalı yazar Margaret Voigt’le tanışır. Onunla ilişkiye girer. Bu arada Mary ile de ilişkisini korur. Virginia yine durumu fark eder. 17 Nisan 1928’de ona eleştirel bir mektup yazar:

“Artık bana ilgi duymaman ne feci: Senin her önüne gelenle yatıp kalkan bir zalim olduğunu hep söyledim – yine bir Mary mi; yoksa bu kez bir Jenny’mi veya Polly’mi? Ha?

Gerçek, ne pahasına olursa olsun, senden söke söke alınacak. Handaki herhangi bir kızın peşine düşen bir kadın için mi yüreğimi tüketeceğim!”

* * *

Vita’nın Mary Campbell ve Margaret Voigt’le kurduğu ilişkiler biter; ama bu kez de yeni bir kadın devreye girer; BBC’nin konuşma direktörü Hilda Matheson.

Vita, Virginia’ya mektup yazmayı sürdürür. Gerçekte Vita’nın Virginia’ya duyduğu aşk bitmiştir; fakat Virginia için aynı şey söylenemez. Tek taraflı aşkın tutsağı olur, zaman zaman yükselen kıskançlık krizleri yaşar Virginia. 4 Şubat 1929’da Vita’ya ironik bir biçimde yazar:

“Amerika’da lezbiyenlerin oranı senin yüzünden artıyor.”

18 Ekim 1932’de kıskançlığını dile getirerek Vita’ya sorar:

“Birlikte Alplere gittiğimiz o yaz, Hilda’ya âşık olduğunu düşündüğüm için geçen gece kıskançlık ve öfke içindeydim! Çünkü sen olmadığını söyledin. Söyle âşık oldun mu?”

19 Ocak 1941’de sormaya hâlâ devam eder:

“Ya Hilda’yı sevdin mi? Bütün bunları konuşmalıyız.”

127

Aslında konuşacak hiçbir şey kalmamıştır. Vita lezbiyen aşkların peşinden koşmaktadır. Virginia onun için eski dönemde bıraktığı bir âşıktır. Virginia'ya gerçek anlamda dostluğa karışmış sevgiyle bağlı olan insan Leonard'dır.

28 Mart 1941'de Virginia ceplerini taşlarla doldurup, kendini Ouse ırmağına atarak intihar eder. Geriye Leonard'a bıraktığı mektup onun değerini anlamış satırları içerir:

" Canım
Yine delirdiğimden eminim. O korkunç zamanları bir daha yaşayamayacağımı düşünüyorum. Ve bu sefer iyileşemeyeceğim. Sesler duymaya başlıyorum ve dikkatimi toplayamıyorum. Bu yüzden en doğru görünen şeyi yapıyorum. Sen bana mümkün olan en büyük mutluluğu verdin. Her bakımdan, elinden gelen her şeyi yaptın. (…) Daha fazla mücadele etmeyeceğim. Hayatını mahvettiğimi, ben olmasam çalışabileceğini biliyorum. Ve biliyorum ki çalışacaksın. Görüyorsun ki bunu bile doğru düzgün yazamıyorum. Okuyamıyorum. Söylemek istediğim, hayatımdaki bütün mutlulukları sana borçluyum. Sen bana karşı çok sabırlı ve inanılmaz derecede iyi davrandın. Bunu söylemek istiyorum – herkes de biliyor. Eğer beni kurtarabilecek biri olsaydı bu sen olurdun. Senin kati iyiliğin hariç hiçbir şey kalmadı artık bende. Hayatını daha fazla mahvetmeye devam edemem.

İki insanın bizden daha mutlu olabileceğini zannetmiyorum."

Virginia'nın bu son mektubu eksik aşk yaşayan bir kadının dostluğa yazdığı bir minnet mektubu olarak okunabilir.

128

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Kalbin kendine göre nedenleri vardır; akıl ise bunu hiçbir zaman anlamaz."
Pascal

"Aşk nedir? Bir bedende iki ruh. Dostluk? İki bedende bir ruh."
Joseph Roux

"Aşk, evliliğin şafağı, evlenme aşkın akşamıdır."
De Finod

"Ey aşk! Güzel ve kısasın."
Schiller

129

AŞKIN OYUNCULARI – XI

FRANZ KAFKA (1883 – 1924): Çekoslovakyalı Kafka romanlarını Almanca yazar. Roman kahramanları anlayamadıkları bir dünyada yaşarlar ve bu dünya içinde çaresizce ezilirler. Kendisi gibi…

Kafka, hayatı, daha önceden yitirilmiş bir savaş olarak görür. Yalnızlık, suçluluk duygusu, dünyanın sorunlarının nedenini çözememe sıkıntısıyla yaşar. Der ki:

"Hayat, bizi nelerden vazgeçirdiğini anlamamıza bile fırsat vermeyen bir kaçış, bir ayrılıştır."

Kafka, çağının her şeye yabancılaşmış insanını kendi üzerinden anlatır. Korkulu bir dünyadır bu! Niçin? Kafka "niçin sorusuna" yanıt bulamayan insanı betimlemeye çalışır. Walter Benjamin, Kafka'yı şöyle tanıtır:

"Onun en köklü yaşantısı, insan dünyasının, özellikle de günümüz burjuva insanının umutsuzluğu ve mutlak anlamsızlığıdır."

Kafka'nın en ünlü yapıtları olarak şunlar sayılabilir: *Değişim, Dava, Şato, Ceza Sömürgesi, Açlık Şampiyonu.*

* * *

Kafka'nın içsel dünyasını anlamak için onun *Açlık Şampiyonu* eserindeki şu sözlerine bakmak gerekir:

"Aç kalıyorum diye bana hayranlık duymamalısınız. Başka türlü yapamam ki… Hoşuma gidecek bir yiyecek bulamadım ki…"

Kafka, Günce'sine 13 Eylül 1914'te şöyle yazar:

"Yazmadığım sürece kederlenmeye yeterince zamanım vardır benim."

4 Temmuz 1916'da Günce'sine kendini yargılayarak şu satırları ekler:

"Nesin sen? Sefilin biriyim. Şakaklarıma vidalanmış iki küçük tahtam var benim."

Ölümünden bir yıl önce (12 Haziran 1923'te) hayatını bir cümleyle özetler:

"Acı çekmekten öte bir şey gelmiyor elimden."

Kafka özel yaşamını her gün didikler. İçsel dünyasındaki bunalımlı fırtınalar bitmez. Kafka'nın psikolojisini simgeleyen cümle şudur: Kendisinden başka hiçbir eksiği olmayan insan!

* * *

130

Kafka evlenmek ister. Ama hiçbir evliliği bir türlü kendine yakıştıramaz. Özenti duyduğu, arzuladığı evlilik ona göre değildir. O dünyaya özlediği şeyleri yaşamaya değil, seyretmeye gelmiş gibidir. Günce'sine kendi evlilik düşleri üzerine 17 Ekim 1921'de şöyle yazar:

"Yalnız özel olanlarına değil, evli çiftlerin tümüne imreniyorum; öyle ki, belli bir çifte imrendiğimde bile evlilik yaşantısının getirmiş olduğu mutluluk ve sınırsız değişkenlik neden olmuştur buna. Her evlilikte rastlanılan bu mutluluk, en güzel bir ortam içinde de olsa, beni umutsuzluğa sürükleyebilecektir."

Kafka'yı yakından tanıyabilmek için onun sevgilisi olmuş Milena Jesenska'nın sözlerini dinlemek gerekir:

"Hayır hayır anlamaz dünyayı, yabancısıdır yaşamın.(...) Kocamın beni yılda yüz kez aldattığını, beni ve başka kadınları avucunun içinde tuttuğunu anlattığımda, kendinden geçmiş, hayranlıkla yüzü aydınlanıvermişti. Müdürünün çabuk makine yazmasına hayran olduğu gibi, onu bu yüzden kusursuz bulduğu gibi, kocama da bu bakımdan hayran olmuştu! (…)

Giyinik insanların arasında çırılçıplak dolaşan biridir o. (…)

Kahramanlıktan uzak bir yalnızlık içindedir Frank."

* * *

MILENA JESENKA (1896 – 1944) : Çek milliyetçisi bir profesörün kızıdır. Babası kendisinden para çalan Milena'yı sekiz ay akıl hapishanesine kapattırır. Oradan çıktıktan sonra Yahudi Ernst Polak isimli kişiyle evlenir, Viyana'ya taşınır. Mutsuz bir evlilik yaşar. Kendi geçimini sağlamak amacıyla gazeteciliğe başlar. Kafka'yla tanışır. Faşizme karşı örgütlenen bir yeraltı örgütünün üyesi olur. Hitler rejiminden kaçmak zorunda olan Yahudilere yardım eder. Başkaldırıyı örgütlemek için yazılar yazar. 1939'da tutuklanır, *Yahudi Dostları* isimli toplama kampına götürülür, orada ölür.

131

RESİM (11)

132

MEKTUPLARDAKİ BİR AŞK

"*Seni sevdiğime göre evet, seviyorum seni, anlayışı kıt kız, için rahat etti mi? Koca deniz, dibindeki küçücük taşı nasıl severse, benim de sevgim öylesine yığılıyor üstüne."*

Franz Kafka (Milena Jesenka'ya)

Franz Kafka, Çekoslavakya'nın Prag kentinde 1883'te doğar. Alman Lisesini bitirir. Prag Ferdinand Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi görür. 1908'de Prag'da bir işçi-kaza sigorta şirketinde çalışmaya başlar. Bu arada yazılar kaleme alır, dergilere, gazetelere gönderir.

Kafka'nın çocukluğu sert, baskıcı bir babanın kontrolünde geçer. Kendi üzerine kapanık, hassas, depresyona açık kişiliği onun günlük yaşamını, kadınlarla ilişkilerini uzun yıllar olumsuz biçimde etkiler. İçinde sürekli her şeye karşı korku duyan Kafka için uykusuz geceler onun olağan geceleridir. 2 Ekim 1911'de Kafka, Günce'sine yazdığı şu satırlarla böyle bir geceyi anlatır:

"Uykusuz gece. Sıraya girenlerin üçüncüsü bu. Derin bir uykuya gömülüyor, bir saat sonra da, kafamı yanlış bir çukura koymuşçasına uyanıyorum. Tümüyle uyanığım, sanki incecik bir zar altında uyumuşum ya da hiç mi hiç uyumamışım gibi bir duygu var içimde, yeniden uykuya dalmanın güçlükleri uzanıyor önümde, kendimi uykudan ötelere fırlatılmış duyuyorum. Gecenin arta kalan bölümünde, saat beş'lere dek bu böyle sürer gider artık, sonunda uyusam bile, uyarıcı düşler yarı uyanık tutar beni, düşlerle boğuşmam gerektiği sürece, kendi başımı beklercesine uyurum sanki. Saat beş sularında uykunun son izleri silinip gitmiştir."

Kafka uykusuz gecelerini, umutsuzluklarını, mide ağrılarını o sıra çok yazmasının sonucu olarak algılar. Bu dertlerden kurtulmanın bir yolu olarak bir kıza vurulup, onsuz edemez duruma düşmeyi çare olarak görür. Ama hemen bu çözümün onu yazı yazamaz duruma getireceğini düşünür. Evlilik hem çözüm, hem çözümsüzlüktür onun için. Karar veremeden arada bocalar durur, günlük hayatını düzene sokamaz.

* * *

1912 yılında Felice Bauer'le tanışır. Önce ondan hoşlanır, sonra onun olumsuzluklarını bulmaya çalışarak kendini uzak tutmak ister. Çözüm ile çözümsüzlük çarpışır. Kafka, Günce'sine 20 Ağustos 1912'de şu satırları yazar Felice Bauer'le ilgili olarak:

"Daha ilk bakışta, kimin nesi olabileceğini hiç düşünmeksizin, onu kabul ettim gibi geliyor bana. Kemikli, boşluğunu açıklıkla takınan boş bir yüz. Çıplak bir boyun. Öylesine sırta geçirilmiş bir gömlek. Giysileri içinde ne denli evcil bir görüntü veriyorsa da, sonradan anlaşıldığı üzere hiç de öyle değil. Ancak didiklercesine bir eleştiri yardımıyla, bir parça soğutabildim kendimi ondan. Ne biçim bir durum bu benimki."

Kafka ikircim taşıyan duygularına karşın Felice Bauer'le ilişkisini kesmez, ya da kesemez. Yaklaşık bir yıl daha kafasında evliliğin olumlu – olumsuz yanlarını tartışarak ilişkisini

133

sürdürür. 21 Temmuz 1913'te kendi evliliğinin (Felice'le ilişkisinin) gereğini kanıtlayan ve ona karşıt olan savları Günce'sine özet olarak yazar:

"Yaşamın saldırısını, kişiliğimin gereksinimlerini, zamanın ve yaşlılığın yıkımını, yazma isteğinin belli belirsiz baskısını, uykusuzluk ve çılgınlığın yakınlığını tek başıma taşıyamam. Pek doğaldır ki, bunlara bir de "belki" yi ekliyorum. Felice ile ilişkim varlığımın direnme gücünü artıracaktır. (…)

Olabildiğince yalnız kalmalıyım. Başardığım ne varsa ancak yalnızlığımın karşılığıdır. (…)

İlişki korkusu, içtenliğin kurulması korkusu. Böylelikle artık hiç yalnız kalamam. (…)

Tek başımayken, bir gün gerçekten işimi bırakabilirim belki. Evlenmişsem tümüyle olanaksızlaşır bu."

Görüldüğü üzere Kafka yaşama karşı yürüyen savaşımda yalnız kalmamak amacıyla Felice Bauer'i istemektedir. Fakat onunla içten ilişki kurarsa yalnız kalamayacaktır. Yalnız kalamazsa yazamayacaktır. *Evlilik, yalnızlıkların paylaşımıdır; iki kişinin yalnızlığının bir tek yalnızlığa indirgenmesidir.* Kafka bunun bilincindedir.

* * *

Kafka gerçekte iki insanın yaşamını birleştirmenin olumlu sonuçlarından daha fazla olumsuz sonuçlarını düşünür. Aynı eve evlilikle kapatılmış iki insan dünya yalnızlığından kurtulacak, fakat içsel güçsüzlüğe mahkûm edilecektir. *Evlilik, insanın içsel güçlerini yavaş yavaş kötürüm eden bir kurumdur.* Kafka, entelektüel gücünün evlilik kurumu tarafından öldürüleceğini düşünerek korkar.

Kararsızlık içinde çırpınan Kafka sonuçta kararını verir, Felice Bauer'le nişanlanır 1914'te.Ne var ki, 15 Ekim 1914'te Günce'sine şöyle not düşer:

"Kuşkusuz bildiğim tek şey yalnız yaşayacağımdır (eğer yaşarsam – işte bu kuşku götürür), Felice'yi sevip sevmediğimi de bilemiyorum."

Felice Baure'i sevip sevmediğini bilmeyen Kafka gerçeğe uygun davranamaz. İkili yaşamın olanaksız olduğunu ne kendine, ne ona söylemeye cesaret eder. 24 Ocak 1915'te Günce'sine yazar:

"Sanırım birleşmemizin olanağı yok, fakat bunu ne ona, ne de o kesin anda kendime söylemeye kalkışabilirim."

Kendi kendini çözememenin buhranları içinde kıvranan Kafka bir an yüreklilik gösterip nişanlısı Felice Bauer'den ayrılır; ancak bir süre sonra yalnızlık korkusunun eline esir düşerek tekrar onunla nişanlanır. Kararsızlık ve korku Kafka'nın hiç yanından ayırmadığı kardeşleridir. Bu arada Kafka'nın verem hastalığına yakalandığı ortaya çıkar. Düşünsel dertlerine fiziksel dertler eklenir. Ayrıca Felice ile ilişkisinde suçlu olarak kendini görür, suçluluk duygusu ayrı bir yük verir ona. 21 Eylül 1917'de Günce'sine not eder:

“Felice buradaydı, otuz saatlik yolculuğa katlandı beni görmek uğruna; engel olmalıydım. Görebildiğim kadarıyla, gerçek suçlusu ben olduğum bir mutsuzluğun son aşamaları içinde kıvranmakta. Kendimi dizginlemekte başarısız biriyim, duygusuzluğum ölçüsünde beceriksizim, rahatlığa ilişkin alışkanlıklarımda küçücük bir değişiklik bile tasalandırır beni.”

Felice Bauer’le nişanlılığa yeniden son verir: Ancak korkuları, yalnızlığı dimdik ayakta durur. 1919 yılında J.W. isimli kızla tanışır, bu kez onunla nişanlanır. Sorunlar aynıdır: *Aşkın sorunlarındaki nedenleri ortadan kaldırmadan sorunlar ortadan kalkmaz.*

* * *

Kafka, fiziksel – cinsel yakınlıktan korkar. Etin her türlüsü onu tiksindirmektedir. Yemeklerinde etli besinlerden uzak duran Kafka, iki insanın bedensel ilişkisine de biraz böyle bakar. Daha 14 Ağustos 1913’te Günce’sine şöyle yazmıştır:

“Cinsel birleşme, ikili yaşam mutluluğunun cezalandırılışı tıpkı.”

Kafka’nın ihtiyacı olan aşk, onun korkularını giderecek, ona yazarlığında destek olacak, onun sevgi boşluğunu dolduracak bir aşktır. Dünyanın kahırlı ortamına tek başına bırakıldığını düşünen Kafka’nın güvensizlik çukurunu yok edecek bir aşktır. Kafka için aşk, yalnızlığa karşı sözcüklerle güvence yaratabilecek, mektuplarda yaşanan bir aşktır. Aşk zevkini mektuplarda arar Kafka. Günce’sine şu satırları yazar 24 Ocak 1915’te:

“Ben mektuplar dışında kişinin sevdiği kadınla ilişkisinden aldığı zevki hiçbir zaman tatmamışımdır.”

* * *

Kafka yaşadığı kişisel mutsuzluğu genelleştirerek kitaplar yazar bu süreç boyunca. Çek olmasına karşın Almancayı kullanır. 1919 yılında, Viyana’da oturan Çekoslovakya kökenli gazeteci Milena Jesenska, Kafka’ya bir mektup yazarak onun Almanca yazdığı kitapları Çekçe’ye çevirmeyi önerir. 1920 yılından itibaren mektuplaşmaya başlarlar. Milena yirmi dört, Kafka otuz yedi yaşındadır. Milena, Ernst Polak isimli Yahudi ile evlidir. Kafka ise nişanlıdır.

Kafka yalnızlığını paylaşacağı bir mektup arkadaşı bulmuştur sonunda. Amaçlanan edebiyatla ilgili çeviri işinin arasına iki insanın sorunları, duyguları karışacaktır.

Milena da veremle boğuşmaktadır. Kafka’nın bu hastalıkla uğraşabilecek ekonomik gücü vardır, fakat Milena’nın yoktur. Kafka, Bayan Milena’ya üzülerek yazar:

“Sizin de ciğeriniz demek! Bütün gün kafamda evirdim çevirdim bunu, başka şey düşünemez oldum. Hastalık beni ürküttü sanmayın, anlattıklarınızdan çıkardığıma göre –öyle olmasını da dilerim- çok hafif başlamış sizde. (…)

Beni üzen, beni düşündüren bu hastalığın nedeni. ‘Param yok, çay ekmekle yaşıyorum. İkiden sekize çalışıyorum; diye yazmıştınız. Neyse geçelim bunları, bunlar benim anlayamadığım

135

şeyler. Belki mektupla da anlatılamaz, karşılıklı oturup konuşmak gerekir bunları. Geçelim diyorum ya, mektupta geçebiliyorum, yoksa bir an bile usumdan çıkmıyor."

Milena da Kafka'nın sorunlarına sahip çıkar, onun uykusuzluğuna üzüldüğünü yazar. Kafka onu yanıtlar:

"Ne anlaşılmaz insansınız Milena! Viyana'da yaşıyorsunuz, derdiniz başınızdan aşmış, gene de şaşmaya, üzülmeye vakit bulabiliyorsunuz… Başkalarını, örneğin beni düşünüyor, uyuyamadığım için üzülüyorsunuz!"

Kafka, Milena'nın parasızlığına destek olmak ister. Artık hayatın bütün günlük sorunları mektupların içine girecektir. İçsel, özel dertler birbirine yazılacaktır. Kafka başarısız nişanlılık dönemlerinden bahsedecek, Milena kocasıyla arasının iyi olmadığını yazacaktır. Hatta kocasının onu sürekli aldattığını…

Mektuplardaki aşkın kapıları açılmıştır artık. *Özel sorunların paylaşımı aşkı tetikleyen güçlü bir silahtır.*

Aşkın doğan umutlarına rüyalar eşlik eder. Beyin uykuda da aşkı yaratmak için çalışır. Yüzünü doğru dürüst görmediği Milena'yı Kafka rüyasında görür: Viyana'ya gitmiştir, Milena'nın adresini bulamamıştır. Rüyasında Kafka'nın bulduğu çözüm şudur:

"Bir zarf üstüne 'Milena' adını yazıyorum; altına da, bu mektubun sahibine iletilmesini dilerim, iletilmezse Maliye'nin çok büyük kaybı olur… diye ekliyorum. Bu gözdağı devlet işletmelerini korkutacak da sizi bulacaklar sözde! Kurnazlığıma ne buyrulur? Kuşkulanmayın sakın, yalnız düşlerde tekin değilim."

* * *

Olağan âşıklar aşkın hayaliyle yaşamakla yetinmez; onu etiyle, kanıyla, canlılığıyla hayatta var etmek ister. *Sevgilisini görme arzusu âşığın en büyük arzusudur.* Milena âşık olduğu Kafka'yla yüz yüze karşılaşmayı arzular, onu Viyana'ya çağırır. Ama Kafka olağan âşık değildir, mektupta yaşanan aşkla yaşamaya razıdır. Buluşmamak için değişik nedenler, ya da bahaneler sıralar Kafka: Hastalığını, Milena'dan yaşlı oluşunu, kadınlarla eskiden yaşadığı başarısızlıkları… Fakat asıl neden Kafka'nın korkularıdır. Fiziksel yakınlığın, mektuplarda kurulan hayali aşk dünyasını parçalayacağından, beğenilmeyeceğinden korkar. Milena'ya yazar:

"Seni hiç görmesem bile sen benimsin."

Kafka'ya gerçekten bu yeter, ama Milena'ya yetmez. Zorlayıcı olmak kaygısıyla Milena, mektuplarını kesmekle tehdit eder onu. Sonuçta Kafka, Viyana'ya gitmek istememesinin nedenini açıklar:

" Milena! Şimdi de sen çağırıyorsun beni… Yüreğime, usuma eşit etkiler yapan bir sesle sesleniyorsun bana. Ama tanımıyorsun beni, birkaç mektup, benim için duyduğun birkaç söz, gözünü kamaştırmış olabilir. Milena, diyorum, bir deniz gibidir, deniz kadar da güçlüdür. Gelgelelim bir yanlış yorumlama sonunda, boğulacak olanın isteğine uyup, alınyazısı da öyle

dilerse… bütün gücü ile deniz üstüme yığılmaz mı? Evet, görmedin, bilmiyorsun beni. Gelmemi, gerçeği ortaya çıkarmak için bir önsezgiyle istiyorsun belki de. Biliyorum, beni gördükten sonra geçecek başının dönmesi! Kim bilir, belki de bundan korktuğum için gelmek istemiyorum."

Beğenilmeme korkusu aşkın gelişimi önünde siperdir. Bir insan diğer insandan herhangi bir biçimde korkuyorsa ona saygı duyabilir, fakat içten sevemez. *Aşk ile korku yan yana duramaz.* Milena onun korkularını dindirecek şeyler yazar. Kafka sakinleşir, Viyana'da buluşmayı kabul etmek zorunda kalır. Tabii ki defalarca karar değiştirip, seyahati engelleyerek… Kafka'nın içsel korkusunu Milena'ya yazdığı şu sözlerde bulmak olanaklıdır:

"Viyana'ya giden vagona binebilmişsem, inerim de Viyana'da… Üzülme; gel gör ki, o vagona binebilmek zor işte."

* * *

Kafka Viyana vagonuna biner, Viyana'da iner 29 Haziran 1920'de. Milena'ya kartpostal göndererek buluşma yerini bildirir ve bir dileğini ekler:

"Bir dileğim var senden: Sakın gizlice, yandan ya da arkadan gelip birden çıkma karşıma."

Buluşma küçük bir parkta gerçekleşir. Dört gün birlikte olurlar. Kafka kendine güven toplayarak tekrar Prag'a döner. Oradan yazar Milena'ya:

"Milena, Milena, Milena… Adından başka şey yazamıyorum. (…) Yoksul bir yataktayız, sağdan sola dönüyorsun ağır ağır, dudaklarımdan yana."

"Ben bütün vaktimi, bütün vaktimden daha çoğunu, yeryüzünün bütün vakitlerini sana ayırmak istiyorum, seni düşünmek, seni yaşamak için."

"Haksız mıyım altüst olmakla? Hoş gör beni! Akşamın şu geç saatinde sana iyi geceler dilerken, kendimi, her şeyimi bir solukta veriyorum sana, mutluluk, sende erimek."

* * *

Kafka, Prag'a döndükten sonra ilişkisi olan kızla açıkça konuşmaya karar verir, konuşur. Kızın tepkisini Kafka, Milena'ya şu satırlarla anlatır:

"Hiçbir şey değişmese bile, senin var olduğunu ve senin olduğun yerde, bütün öteki şeylerin yok olduğunu anlatmaya çalıştım. Gene beni en güçsüz yerimden yakaladı, elimi kolumu bağlayan sorusunu sordu gene: 'Ben hiçbir zaman ayrılamam senden, kovarsan giderim ancak… Kovuyor musun? Gideyim mi? (…)

'Evet, git' dedim. Hiç istifini bozmadı: 'Hayır' dedi, 'ayrılamam senden'. "

Kafka'nın ilişkide olduğu kız arkadaşı Milena ile yazışmak ister. Kafka bu isteği kabul eder. Yazışma gerçekleşir. Bir sonuç çıkmaz. Kafka kız arkadaşını terk eder. Aynı şeyi Milena, kocasına karşı yapabilecek midir? Milena ikircim geçirir, hem kocasını, hem Kafka'yı sevdiğini söyler. Kendisini her gün aldatan kocasını bırakmaya niyeti yoktur Milena'nın. Kocasından ayrılamayacağına dair değişik gerekçeler sıralar. Kocasının yaşamın güçlüklerine onsuz dayanamayacağını yazar Kafka'ya. Kafka'nın yanıtı şudur:

"Kocamı bırakamayacak kadar çok seviyorum, dersen, inanırım, hak da veririm sana (Gerçeği söylüyorsun çünkü. Beni göz önünde tutarak da böyle davranman gerekir… Kocanı benim yüzümden bırakacak olursan, korkunç bir şey olurdu benim için). Kocamdan ayrılmak önemli değil benim için, ama bir takım içlek nedenlerden ötürü, o bensiz yaşayamaz, dersen, gene inanır, gene hak veririm sana. Gelgelelim, o bensiz yaşamın güçlüklerine göğüs geremez, onun için onu bırakamam, dersen, bu nedeni de en önemli neden diye gösterirsen, inanmak zor olur."

Aslında Milena'nın, kocasını bırakmamak istemesinin altında başka bir neden yatar. Ama Kafka'ya bunu açıkça yazmaz. Bu gerçeği ilerde Kafka'nın arkadaşı Max Brod'a açıklayacaktır. *Aşk içinde saklanan gizlilik aşkın cellâdıdır.* Milena aşka gizliliği bulaştırmıştır. Orta bir yol arar, aranan üçüncü yoldur. Kafka'ya yazar:

"En iyisi bir üçüncü yol bulup kaçmak, bu yol ne sana götürsün beni, ne ona; yalnızlığa götürsün beni."

Aşkta üçüncü yol yalnızlıktır.

Gerçekte Milena ne kocasını, ne Kafka'yı bırakmak ister. İkisinde bulduğu şeyler farklıdır. Kafka'da entelektüel doyumu, kocasında kadınlığını, cinselliğini yakalar. Ama tercih zorunludur, rekabet halindeki iki erkeğin kıskançlık duygularını bugünkü aşkın dünyasında yok etmek olanaklı değildir. Kafka kıskançlık duygularını saklamaya çalışır önce, fakat Milena'ya yazdığı mektupların satır aralarında kıskançlık yavaş yavaş ortaya çıkar ve en sonunda tam olarak gözükür:

"Kıskanıyorum sanma, hayır kıskanmıyorum, ama ya yeryüzü çok küçük, ya da biz dev gibiyiz, sığamıyoruz. Kimi kıskanabilirim hem?"

"Ah zavallı, Milena, görüyor musun? Kıskanç olmayan adamın kıskançlığı başlıyor bile."

"Şu son satırlara delice bir şey katmak istedim (çılgınca bir kıskançlık) ama sevin, korkma, yendim bu isteğimi."

"Kıskançlık, evet kıskanıyorum, ama söz veriyorum Milena, hiç üzmeyeceğim seni kıskançlığımla… Kendimi, yalnız kendimi."

* * *

Kafka korkunun kucağına yeniden oturur. Uykusuz geceler birbirini izler. Prag ile Viyana arasındaki Gmünd'de çok kısa bir zaman aralığında görüşmeleri onun korkusunu dindiremez. Milena'nın Kafka'yla ilişkisini bir biçimde kocasına açıklaması, kocasının kıskançlık duyguları, Kafka'ya yazmasını engellemek istemesi durumu daha kötü hale getirir. Kafka'nın

endişeleri Viyana'dan dönüşten hemen sonra başlamıştır, sürekli artar. Korkularını mektuplarında anlatır Kafka:

"Durmamacasına bir şey çınlıyor kulağımda: 'Milena yanında değil artık!' diyor; daha güçlü bir ses karşılık veriyor bu çınlamaya: 'Korkma' diyor, 'seni hiç bırakamayacak'. Evet ama o küçük çınlama da kesilmiyor bir türlü."

"Gel artık! Sen olmayınca yanımda, korku başkaldırıyor, bütün gece, sabaha kadar boğuşuyorum onunla. Ciddi bir yanı var bu korkunun, boşayamıyorum"

"Bildiğim şu: Senden ayrı oldukça korkunun elindeyim, ona boyun eğiyorum, istediğinden daha çoğunu veriyorum, hem de hiç zorlanmadan, sevinçle kaptırmışım kendimi korkuya, onda tüketiyorum kendimi."

"Aslında belki hep o sözünü ettiğim korkudan başka bir şey değil demek istediğim, ama ne türlü korku? Her şeye sinmiş, her yerde var, sağıma baksam korkuyorum, soluma baksam korkuyorum, bir söz söyleyeceğim diye korkudan titriyorum. Ama kim bilir, belki bu korku yalnız korku değil de bir şeylere ulaşmak isteği, bu istek korkudan da güçlü!"

* * *

Kafka, Milena'nın kararsız davranışlarından anlamıştır ki, mektuplarda yaşanan aşk bitiş sürecine girmiştir. Milena'dan gelen mektuplar onun korkularını beslemekte, uykusuz geceleri artırmaktadır. Milena mektup yazmasa korkularını ayakta tutan bir kaynak ortadan kalkacaktır. Ama Kafka Milena'nın mektupları olmadan nasıl yaşayacaktır? *Aşkın bitiş seslerini duymak, sesleri "karar" sözcüklerine dönüştürmeye yetmez.* Aşkın bitiş kararı niceliksel, sancılı birikim dönemine gereksinim duyar. Çelişkilerle, ileri geri dönüşlerle, kararsızlıklarla doludur bu dönem. Kafka şimdi bunu yaşar. Onun hem mektup yazmasını istemez, hem ister:

"Bana her gün yazma demiştim dünkü mektubumda, bugün de aynı şeyi istiyorum senden, bu ikimiz için da daha iyi olur, hem bu gün daha da direniyorum bu isteğimde, ama n'olursun Milena, sen kulak asma bana, gene her gün yaz bana, kısacık da olsa yaz, bugünkü mektubundan daha da kısa olsa, iki satır ya da bir satır, bir sözcük olsun yaz Milena… Korkunç acılara boyun eğmek zorunda kalırım tek sözcüğünden yoksun olursam."

"Her gün yazma diye yakarmıştım geçenlerde, yalanım yoktu, içten bir dilekti bu; korkuyordum mektuplarından, rahatlıyordum mektup gelmeyince; bir mektubunu görünce masamın üstünde, bütün gücümü toparlamam gerekiyordu, gücüm hiç, ama hiç yetmiyordu gene de: bu gün şu iki kartın gelmeseydi mutsuz olacaktım, hem de ne türlü. Sağ ol Milena."

* * *

Nicelik birikimi gün gelir nitelik değiştireceği sıçrama noktasına varır. Kafka mektuplarda yaşadığı aşkın bitiş noktasını bilincine çıkarır. Milena ile artık koptuklarını, birlikte olmalarının imkânsız olduğunu mantığı ile kavrar. *Aşkın bitiş noktasında duygular değil, mantık konuşur.* Kafka yazar:

139

“Koptuk birbirimizden, Milena, bana öyle geliyor… Tek yerde birleşiyoruz daha: burada olsan ve yüzün alabildiğine benimkine yakın olsa. Birleştiğimiz bir yer daha var: ‘rahat ölme’ isteği!”

“Yüzdeyüz bildiğimiz az bir şey vardır şu yeryüzünde, ama şunu iyi biliyoruz Milena: Biz hiçbir zaman bir arada olamayacağız; aynı kentte bile olamayacağız.”

“Artık birbirimize yazmamamız gerektiğini sen de benim kadar biliyorsun; bunu önce benim söylemiş olmam bir rastlantı, daha önce davranıp sen de söyleyebilirdin.”

Böylece Kafka mektuplarda yaşadığı aşkı bitirir. Bundan sonra Milena’ya zaman zaman yine yazacaktır; ama bir sevgili olarak değil, ona “Bayan Milena” diye hitap ederek…

Kafka mektuplarda yaşanan aşkın hayatın içinde fiziksel olarak yaşanan aşktan farklı olduğunu anlamıştır. Ama artık fiziksel aşktan da umudu yoktur. Bayan Milena’ya yazar Kafka:

“Uykuyu kaçırmaya birebir bu çeşit mektuplar. Kurumuş, boşalmış, insanı kamçılayan bir halde geçiyor elimize… Bir anlık sevinç yerini sonsuz acılara bırakıyor. Kendinden geçerek okurken bir de ne görürsün? Bir damlacık uykun ayaklanıp kaçıvermiştir açık duran pencereden.”

“Mektup yazmak, hortlakların önünde soyunmak, kendini ele vermek demektir… Aç kurtlar gibi bunu bekler onlar. Kâğıdın üstündeki öpücükler ulaşamaz sahibine, yarı yolda hortlakların eline düşer, onlar içip bitirir bu öpücükleri. Bu coşkun beslenmeden ötürü çoğalıyorlar anlaşılan. İnsanlık sezmiş ki bunu, karşı koymaya çabalıyor, kişilerin rahatı için daha doğal bir buluşmayı sağlıyor: Treni bulmuş, otomobil demiş, uçağa başvurmuş, ama iş işten geçmiş artık, yok olmaya yüz tutarken bulunmuş şeyler bunlar; karşı yön daha güçlü, daha temkinli. Postadan sonra telgrafı bulmuş, telefonu, telsizi! Açlıktan ölmeyecek hortlaklar, ama bizler ezileceğiz.”

* * *

Milena kaybetmek istemediği iki sevgiliden birini yitirmiş, mektuplarda yaşadığı aşkı kaybetmiştir. *Aşkta kaybedilen her şey kaybedildikten sonra değerlidir.* Şimdi kendini sorgulama sırası Milena’dadır. Suçluyu aramaktadır. Kafka’nın dostu Max Brod’a yazar Milena:

“Olanları anımsayabilsem, öldürmem gerekecek kendimi, tek bildiğim bu. Niçin, neden, neden, nasıl oldu bütün bunlar? Kendimden, yaşamımdan söz etmek istiyorum, ama neye yarar? Mektubu duruyor önümde, öldürücü bir şey istiyor benden: ‘Yazma bana’ diyor, ‘buluşmamıza da ne yap yap engel ol… Bu dileğimi olsun getir yerine, belki o zaman yaşama gücü bulurum kendimde, yoksa her şey, her şey biter.’ Ne yapabilirim? Tek sözcük yazmayı, bir şey sormayı göze alamıyorum; hoş, ne soracağımı da bilmiyorum ya! (…)

Bakın şunu bilmek istiyorum: Öteki kadınların üzdüğü gibi mi üzdüm onu? Bu üzüntü yüzünden mi ağırlaştı, onun için mi kaçıyor benden şimdi? Onun için mi sığınıyor korkusuna, onun için mi yok olmalıyım, çıkmalıyım yaşamından? Suç yalnız bende mi?”

Suçluyu arayan Milena gerçekte kendi suçunun ne kadar olduğunu arar, suçluluk duygusunun acısını dindirmek ister. *Aşkın bitişinde tek suçlu yok, iki suçlu vardır.* Her iki taraf da vicdan

azabını azaltmaya çalışır. Her âşık suçunu az çok bilir, Milena da bilir. Kafka'nın içindeki korkudan korkmuştur Milena. Kafka'nın her türlü ete karşı duyduğu tiksintiden ürkmüştür. Kadınlığını Kafka'nın yanında yaşayamayacağından irkilmiştir. Kocasından niçin ayrılamadığının gerçeğe en yakın nedenini Max Brod'a yazdığı başka bir mektupta açıklar:

"O Prag'a dönerken, ben de onunla gitseydim çok şey değişirdi Max, ama gidemedim, gidemezdim, buraya bağlıydım, ayrılamazdım kocamdan; kadınlığım engel oluyordu belki de, ölünceye değin bir rahibe gibi yaşamayı göze alamıyordum. Dindiremediğim bir özlemim vardır, her kadın gibi, ben de ana olmak isterim. Sürdüğüm yaşamla hiçbir ilintisi olmayan bir özlemdir bu: Bana kadınlığımı duyuracak, bana yaşadığımı anlatacak bir özlem. Bu istek, bu itki ağır basmış olabilir. Ona olan sevgimden, hayranlığımdan, buralardan kaçmak isteğimden daha güçlüydü bu özlemim. Bu konuda ne söylersem söyleyeyim, yalan olabilir, ama şu saydığım nedenler gerçeğe en yakın olanları."

Milena aynı mektubunda suçun faturasının büyük kısmını kendine çıkarır. Pişmanlık gösterir. Ne var ki, suçun çoğunu yükleniş Kafka'nın mutluluğu içindir, kendi mutluluğu için değil! Şöyle der Max Brod'a:

"Onunla gitmeyi göze alabilseydim mutlu olurdu benimle, bunu bugün anladım, çok geç olduktan sonra. O günlerde ben de bütün öteki kadınlar gibi, kadınlığımı öne sürdüm, kadınca yaşamak istedim, hayvandan farksızdım."

* * *

Kafka, Milena'dan ayrıldıktan sonra 1923 yılında Dora Dymant'la tanışır, onunla Berlin'e gider. Ama aşkı uzun süre yaşamasına hayat izin vermez. Milena'nın Max Brod'a yazdığı tahmin 1924 yılında gerçekleşir:

"Frank yaşayamaz, yaşama gücü olmadığından yaşayamaz. Esenliğe kavuşamayacaktır. Frank, çok sürmez ölür, bak görürsünüz."

Dora Dymant 1952'de Londra'da ölür. Peki, Milena'ya ne olur? Milena Kafka'nın ölümünden bir zaman sonra kocasından ayrılır. Hitler döneminde "Yahudi dostu" diye tutuklanır. 1944'te faşizmin kurbanı olarak Ravensbruh toplama kampında can verir. Aşk tarihine mektupçu bir âşığın sevgilisi olarak, insanlık tarihine dirençli bir kahraman olarak adını yazdırır.

141

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Aşkın en iyisi özgür ve korkusuz olanıdır."
Russel

"Aşktan kurtulmak, ona tutulmak kadar kolay değildir."
Thomas Hardy

"En devamlı aşk, karşılık beklemeden duyulan aşktır."
Somerset Maugham

"Aşk ölçülebiliyorsa, değeri yoktur bence."
Shakespeare

142

AŞKIN OYUNCULARI – XII

MAYAKOVSKI (1893 – 1930): Kendine has bir yöntemle şiir yazan devrimci Rus şairidir. Küçük yaşlarda devrimci politikaya merak salar. Mayakovski'nin annesi onu bize anılarında şöyle tanıtır:

"Okula gitti, ancak zamanının çoğunu derslere vermek yerine propagandaya ayırdı. Daha 14 yaşında idi, ancak 19 yaşında biri gibi davranıyordu ve çok ateşli idi. Parti üyeleri onunla görüşmeye geliyor, onunla buluşuyor ve devrim için ondan faydalanıyorlardı."

En önemli eserleri: *Pantolonlu Bulut, İnsan, Yüz Elli Milyon, Tahta Kurusu, Banyo, Lenin Destanı.*

* * *

Mayakovski kendini şöyle tanıtır:

"Soyluluk unvanım yok, taşınmaz malım yok, ticaretle hiç mi hiç uğraşmadım, hiç kimseyi sömürmedim, oysa beni sömürebildikleri kadar sömürdüler."

"Kavgacı karakterim yüzünden, bana öylesine karalar çalınıyor, doğru yanlış öylesine günahlar yükleniyor ki (…) başımı alıp nereye olursa olsun çekip gideyim diyorum! Ama hemen ertesi gün kendimi toparlıyor, karamsarlığı bir yana atıyor, kolları sıvıyorum ve bir devrim yazarı olarak varolma, devrim için varolma, kavgadan uzak kalmama hakkımı savunarak savaşa koyuluyorum."

Mayakovski dünyanın, insanın sorunlarına karşı kayıtsız kalmaz. Kalan şairleri de eleştirir:

"Nasıl diliniz varıyor kendinize ozan demeye
öyle bir bıldırcının boz sesiyle şakıyarak?
Bu gündür,
bir demir muştayla yarmamız gereken gündür
şakkadak
dünyanın kafasını!"

* * *

Mayakovski aşkı şöyle değerlendirir:

"Aşk benim için her şey midir? Her şey ama başka biçimde. Aşk bir yaşamdır. İşte bu en önemlisi. Şiir, iş, kısaca her şey buna bağlı. Aşk her şeyin kalbi. Bu kalp ölünce her şey ölüp gider, anlamsızlaşır. Ama yürek çalışırsa, her şey üzerine konuşabilir. Yüreğimin çalışmasından yoksun kalırsam ölürüm."

143

Mayakovski otuz yedi yaşında hayata elveda derken, kendi yaşamını anlattığı şiirden iki güzel satır bırakır hayata:

"Kapatın gökyüzünü…
Sokaklarla kıvırın yeryüzünü"

ELSA TRIOLET (1896 – 1970): Rus asıllı Fransız kadın romancı. Moskova'da doğar. Romanlarında toplumcu konuları işler. İkinci dünya savaşında anti-faşist Fransız Direnme Hareketi'ne katılır. 1944 yılında Fransız edebiyatının önemli ödülü Goncourt'u alır.

Başlıca eserleri: *Avignon Âşıkları, Mayakovski, Bin Pişmanlık, Naylon Çağı, Beyaz At, İyi Akşamlar, Yabancıların Randevusu, Ruh, Gizli Entrikalar, Veresiye Güller.*

* * *

Elsa Triolet sanata taraflı gözle bakar. Şöyle der:

"Bir sanatçı her türlü sömürmenin, baskının ve geriliğin düşmanı değilse gericidir."

Yazarın açık dille, yalın yazmasını savunur. Yazılanları sıradan insan anlamalıdır. Kendi üslup anlayışını şöyle özetler:

"Açık seçik yazıyorum. Hemen ayrımına varılacak olanın içinde kalıyorum."

"Üslup yazılan şeyin giysisi değil, derisidir; onu çıkarmak yazıyı soymak değil, derisini yüzmektir."

"Halk yazarı, eskinin büyücüsü gibi hastaları, cinlerin ellerinden kurtaran ya da bugünün psikanalisti gibi kütleyi sebebini bilmediği acılardan kurtarmaya çalışan kimsedir."

* * *

Elsa Triolet önce Rus şair Mayakovski ile, sonra Fransız süvari subayı Andre Triolet ile ilişki yaşar. Andre Triolet'le evlenir, fakat sonra boşanır.

1928 yılında Fransız yazar Louis Aragon (1897 – 1982) ile tanışır. O dönemde Aragon hayattan, aşktan bıkmış, yorulmuş bir erkektir. Elsa ile karşılaştığında kendi durumunu şu dizlerle ifade eder:

"Beni bulduğun o gece çam deviren bir söz gibiydim
Geceleri ahırlarda geçiren bir serseri
Bir köpektim tasmasında sahibinin adı yazılı
Öfke ve gürültülerle dolu başka çağların adamı."

Elsa, Aragon için yeni bir hayata başlamanın anlamı olur. Aragon bunu itiraf eder:

“Hayatım ancak seninle başlıyor.”

Kırk iki yıl birlikte üreterek yaşarlar. Elsa kendi adına yazılmış şiirleri duyarak ölür:

“Bir büyük sır söyleyeceğim sana
Beceremem ben sana benzer zamandan söz etmeyi
Senden söz etmeyi beceremem ben
İnsanlar vardır hani istasyonlarda
El sallayan tren kalktıktan sonra
Yeni ağırlığıyla gözyaşlarının
Kolları yana düşer onlara benzerim ben
(…)
Bir büyük sır söyleyeceğim sana kapıları ört
Ölmek sevmekten daha kolaydır
Bundandır yaşamanın sancılarına yönelmem
Sevgilim.”

145

RESİM (12)

146

İKİ KIZ KARDEŞE ÂŞIK OLAN BİR ŞAİR

“ Sevgili Lili
Canım benim, yeryüzünde senden başka kimsem yok. Bütün ruhum ve kalbimle seviyorum seni.”
Mayakovski (Lili Brik’e)

Rus şairi Vladimir Mayakovski Gürcistan’da 1893’te doğar. 1909 yılında üç kez tutuklanır, 1910’da serbest kalır. Moskova Mimarlık Akademisi’nde okur. İlk şiirleri 1912 – 1913 yıllarında yayınlanır.

On yedi yaşındaki Elsa Triolet’le 1913 yılında tanışır, gençlik aşkını yaşamaya başlar. Elsa’nın büyük kardeşi olan Lili Brik’le 1915 yılında karşılaşır. Lili o sırada 1912 yılında evlenmiş olduğu Ossip Brik’le yaşamaktadır. Elsa, Mayakovski ile birlikte Lili - Ossip’in evine gelir. Dört kişinin bulunduğu odada Mayakovski gözlerini Lili’ye dalgın dalgın dikerek “Pantolonlu Bulut” şiirini okumaya başlar:

“ Umurumda mı benim
Ha yüreğim demirden olmuş,
Ha tunçtan olmuş bedenim.
Boğulmak isteniyor gümbürdeyişi
dişi
ve yumuşak olanla gece.

İşte böylece
Çok iriyarı
dayanıyorum pencereye
alnım eritiyor camları

Gelecek mi aşk bana, gelemeyecek mi?
Nasıl bir aşk –
büyük mü, ufacık mı? Gerçek mi?

Böyle bir gövdeye nereden gelir büyük bir aşk?
Bir sevgiceğiz olacak besbelli,
akıllı uslu, miniminnacık.
İrkilip sıçrayan otomobil kornalarından.
kızak çıngıraklarına daha alışık.
Bekliyorum
yüzümü bastırarak yağmurun
çiçek bozuğu yüzüne,
bekliyorum uzun uzun
düşüp kentin o dalga dalga saçılan gümbürtüsüne.”

Mayakovski sayıklar gibi okuduğu coşkulu şiir bittiğinde üç kişinin hayranlıkla bakan gözleri önünde Lili’nin yanına gider, “bu şiiri size adayabilir miyim?” diye sorar ve yanıtı beklemeden şiir defterini açıp “Pantolonlu Bulut” şiirinin başına yazar: Lili Brik’e…

147

Mayakovski'nin gözlerindeki aşkı üç kişi de görür. Mayakovski gelenekleri çiğneyerek gösterdiği aşktan utanmaz. Elsa'nın kendisini; Ossip'in, Lili'yi kıskanabileceğini düşünmez. Aşkın mantıksızlığı Mayakovski'nin hayatına adımını atmıştır. *Aşk ani bir sıçramadır; mantıktan, mantıksızlığa…*

* * *

Elsa, sevgilisi Mayakovski'yi kaybedebileceğini hemen anlar. Kız kardeşi Lili'den onu kıskanır. Lili – Ossip ailesiyle Mayakovski dost olur, sıkça görüşmeye başlarlar. Elsa Moskova'dan Petrograd'a taşınmış olan Mayakovski'ye aşk mektupları yazmaya devam eder. Mayakovski Lili'ye duyduğu aşk ile, Elsa'nın kendisine duyduğu aşk arasında kalır. Elsa'yı kaybetmek istemez; ama Lili'yi de kazanmak ister. Bir aşktan diğer aşka geçiş dönemidir bu; dengesizlikler içerir. Elsa'ya karşı umursamaz, Lili'ye karşı önem verici durumdadır. *Elde edilen aşk şımarıklık, elde edilemeyen aşk değerlilik aşılar.* Elsa'nın aşkını elde etmiştir, Lili'nin aşkını elde etmek için peşinden koşmaktadır. Elsa da Mayakovski'nin ardından! Elsa'nın Mayakovski'ye 1915 – 1916 yılında yazdığı mektuplarda hem aşkını, hem kıskançlığını görmek mümkündür. Elsa'nın mektuplarında şu satırlar dikkat çekicidir:

" Ne yazık, bana öyle geliyor, siz hâlâ bir yabancısınız ve ben sizin için hiç de önemli değilim… İnanmak güç ama şimdi öyle işte. Lili'yle ortak bir dostluğumuz yok."
(…)
" Sevgili, nasıl savunacağım şimdi kendimi? Petograd'a gelmeyi yeniden çok istiyorum, ama param yok, hiç param yok. Annemin verdikleriyle geçiniyorum senin anlayacağın. Ancak yetiyor bu da bana! Ama şu anda, gelmeye ve sizi görmeye sonsuz bir isteğim var…"
(…)
" Beni çok paylama, ne olursun, sana çok sevecen davrandığıma inanıyorum. Ama gene de beni paylıyorsun. Çok seviyorum seni.

Seni öper, öper, öperim.
Elsa "

* * *

Aşk savaşının geçiş dönemi Mayakovski'nin Lili'ye ulaşmasıyla son bulur. Elsa yenilgiyi kabul eder. Mayakovski – Lili aşkı başlangıçta gizlidir; Lili'nin kocası Ossip olaydan habersizdir. Lili, Ossip'e durumu açıklar; Mayakovski'yi sevdiğini söyler. Üç kişi oturup dostça konuşur. Lili, Ossip'in tutumunu şöyle anlatır:

"Mayakovski'yle seviştiğimizi söylediğim zaman, üçümüz oturup birbirimizden ayrılmamaya karar verdik. Mayakovski'yle Brik daha o zaman ortaklaşa bir edebiyat çalışmasıyla, ortaklaşa fikirlerin yarattığı bağla çok yakın dosttular."

Bir tarafı tercih eden aşkın aşağılamasına dayanabilen dostluklar sahte değildir. Mayakovski ile Ossip Brik gerçek dost olduklarını gösterirler, Lili'nin tercihine saygı duyarlar.1918 yılında Lili ile Mayakovski'nin ortak yaşamı başlar. Ossip ikisinin dostu olmaya devam eder; kıskançlık duygularına yenilmez. Elsa da onlarla ilişkisini kesmez, kıskançlık duygularını yenmeye çalışır. Elsa aşkta aldığı yenilgiyi yeni tanıştığı Fransız Subayı Andre Triolet ile tamir eder; onunla evlenmeye karar verir, Fransa'ya gider.

148

İleriki yıllarda Elsa, Andre'den ayrılır; 1928 yılında tanıştığı Fransa'nın büyük şairi Louis Aragon'la evlenir. *Dünyadaki aşk herkese yeter*. Mayakovski'nin veremediği aşkı, Aragon'un vereceği aşk tamamlar. Mayakovski'nin Elsa'ya yazmadığı aşk şiirlerini Aragon yazar:

"Böyle tam ortasındaydı ağlatımızın
Sabahtan akşama karşısında aynanın
Durup tarardı altın saçlarını o kadın
Görürdü söndürdüğünü yangını ellerinin
Böyle tam ortasındaydı ağlatımızın
(….)
Sanırım bilirsiniz adını her birinin
Benzer mi benzer yalımdan akşamlara
Altın saçlı ELSA gelip oturur yanıma
Tarar yalım saçlarını bir şey demeksizin"

* * *

Lili – Mayakovski aşkı 1922 yılına kadar ateşini koruyarak devam eder. Mayakovski, Lili'yi hiçbir zaman mektupsuz bırakmaz. 1921 yılında geçici olarak Litvanya'nın başkenti Riga'da bulunan Lili'ye yazılan mektuplar aşkın ateşini gösterir. Mayakovski, Lili'den ayrı kalmasının özlemiyle yazar:

"Hiçbir yere gidemiyor, dolap beygiri gibi olduğum yerde dönüyor, boş kalan giysi dolabına bakıyorum, sensiz yaşamdan daha sıkıcı bir şey olamaz. Tanrı aşkına unutma beni, bütün ötekileri sevdiğimden bir milyon kere fazla seviyorum seni. Senden başka kimseyi görmek, kimseyle konuşmak istemiyorum. Ömrümün en sevinçli günü, senin geldiğin gün olacak. Sev beni. Kendine göz kulak ol, dinlen, bir şeye ihtiyacın varsa yaz. Öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öper, öperim seni."

Mayakovski aşkını mektupla anlatmakla yetinmez. Riga'daki sevgilisine " Seviyorum" şiirini yazar, onu hep seveceğine yemin eder:

"Hiçbir şey silemez aşkı,
ne tartışmalar,
ne ayrılık.
Bir de bakarsın yeniden gözden geçirilmiş,
ölçülüp biçilmiş,
üstünde düşünülmüştür.
Ve şimdi düzyazı parmaklı sancağımı kaldırıyor,
doğdum doğalı ve yürekten
ölene dek de seveceğime yemin ediyorum."

* * *

Mayakovski Lili'yi çevresindeki her erkekten kıskanır; kıskançlık yılanının ısırmalarına dayanamaz. Kıskançlık duygusuna yenilmesi onu sinirli, kızgın bir adam haline getirir. Hem kendisiyle, hem Lili'yle kavga eder. *Kıskançlık, aşkı yavaş yavaş öldüren bir işkence aletidir*. Kıskançlığa dayanamayan aşk ölüm sürecine girer. Sonuçta aşklarını denemek, kıskançlık

kavgalarına son verebilmek amacıyla 1922 Aralık – 1923 Şubat arasında iki ay görüşmemeye karar verirler. Daha doğrusu Lili onu bu karara zorlar. Mayakovski başka eve taşınır; dış dünyayla zorunlu kalmadıkça ilişki kurmaz. Sevgilisi Lili'ye acıklı mektuplar yazar. Bu iki ay süresince yazılan mektuplarda aşk acısını, çaresizliği, yalnızlığı buluruz:

" Şimdiye dek böyle acı çekmemiştim, gerçekten iyice büyümüşüm besbelli. Bundan önceleri, beni kovduğun zaman rastlantılara güvenirdim. Şimdiyse kendimi yaşamdan bütünüyle kopmuş hissediyor, bundan böyle hiçbir şey olmayacakmış gibi bir duyguya kapılıyorum. Sensiz yaşamanın anlamı yok."
(…)
" Karşılık vermesen de biricik düşüncem sensin. Seni tıpkı yedi yıl önceki gibi seviyorum. Dileğin, buyruğun neyse, hemen, seve seve yerine getireceğim. Sevdiğini bilen, ayrılığa da kendisinin yol açtığının farkında olan için ne korkunç şey ayrılmak. Kahvede bir masaya çökmüş, ağlayıp sızlıyorum."
(…)
" Üzme kendini, rahatına bak. Günün birinde beni yine bütün sözleşmelerin dışında, bütün o garipliklerimden arınmış olarak beğenirsin belki. Başın üstüne yemin ederim ki, bütün kıskançlıklarıma rağmen, onlarla birlikte, şen ve esen olduğunu öğrendiğim zaman büyük mutluluk duyuyorum."

İki aylık ayrılık biter, Petrograd'a gidip birkaç gün dinlenmeye karar verirler. Mayakovski ayrılık döneminde yazdığı "Şu Beylik Sorun Üstüne" adlı şiiri Petrograd treninde okur. Şiir "sevgilime ve kendime" diye başlar:

" Seslendim:
hadi durma atla, pencereden
kaldırıma!
Kurtuluyordum açık pencerelerin çağrısından,
aşkın yardımıyla kaçarak,
hiç değilse bu yoldan,
hiç değilse dizelerle,
gece yürüyüşleriyle,
insan oturup yazıyor,
ve yürek bir yazı takımı olup çıkıyor,
ve insan yine dizelerde seviyor,
düz yazı sustuğunda.

(…)

Gel,
karşılık ver dizelerimin çağrısına.
Dört bir yana başvurdum – şimdi buradayım işte.
Artık yalnız senden gelebilir kurtuluş.
Kalk ayağa!"

Yaralanan aşk sönme sürecine girmiştir; kalkamaz ayağa! Mayakovski yabancı ülkelere yolculuklara çıkar; Meksika, ABD, Fransa… Gittiği her yerden Lili'ye aşk mektupları yazar. Lili onu yanıtsız bırakmaz; ancak aşkın tutkusu kendini tüketmiştir. 14 Nisan 1930'da Mayakovski siyasi nedenlerle intihar eder. Geriye bıraktığı ayrılış mektubunda, "*Lili, sev beni…"* diye yazar. Mayakovski aşkının son çığlığıdır bu!

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Aşk, bilinmeyen bir şeye arzu duymaktır."

Fichte

" Aşk birdenbire, hiç akla gelmeden, bir mizaç, ya da zaaf eseri olarak doğar; bir güzellik öğesi bizi çeker, kendine bağlar."

La Bruyere

"Sevgi ne denli büyükse kederi de o denli büyük olacaktır."

Spinoza

"Hem âşık, hem akıllı olmak olanaksızdır."

Bacon

151

AŞKIN OYUNCULARI – XIII

FRIDA KAHLO (1907 – 1954): İspanyol – Kızılderili melezi bir ailenin çocuğu olarak Meksika'da dünyaya gelir. 1922 yılında Ulusal Hazırlık Okulu'nun sınavına girer ve kazanır. 1925 yılında bir otobüs kazası geçirir, sakat kalır. 1926 yılında resim yapmaya başlar. 1928'de Meksika Komünist Partisi'ne üye olur. 1929 yılında Meksika'nın tanınmış ressamı Diego Rivera ile evlenir. Ailesi bundan memnun olmaz. Frida bunun nedenini şöyle açıklar:

"Diego'ya âşık oldum, ailem bundan hiç hoşlanmadı, çünkü Diego Komünistti."

Frida 1940 yıllarına gelindiğinde dünyaca tanınmış bir ressam olur.

Ünlü eserleri: *Saçları Kesik Otoportre, Örgülü Otoportre, Umutsuz, Kökler, İkili portre, Aklımdaki Diego ile Otoportre, Açık Yaşamı Görüp de Ürken Nişanlı Kız, Kırık Sütun.*

* * *

Diego Rivera, Frida'nın sanatı konusunda şöyle der:

"Frida'yı size kocası olmam sıfatıyla değil, hem mayhoş, hem de tatlı, çelik gibi sert ve bir kelebeğin kanadı kadar ince ve nazik, güzel bir tebessüm kadar harika ve yaşamın acılığı kadar derin ve zalim sanatın heyecanlı bir hayranı olarak tavsiye ediyorum."

"Frida'nın gözleri tıpkı bir mikroskop lamı gibi işler. Bizlerden çok daha uzağı, çok daha küçük şeyleri görür.(…) Frida Kahlo, Meksikalı ressamların en büyüğüdür."

* * *

Frida hastalığından dolayı günlük yaşamda bedensel, zihinsel acılarla yaşar. Acılarını resim yaparak dindirir. Bunu şöyle açıklar Frida:

"Resim tüm yaşamımı doldurdu. Korkunç yaşamımı doldurabilecek üç çocuğumu ve bir dolu başka şeyi yitirdim. Tüm bunların yerini resim doldurdu."

Yaşamı sevdiğini söyleyen Frida, acıya dayanamadığını söyler:

"Şeyleri, yaşamı, insanları çok seviyorum. İnsanların ölmesini istemiyorum. Ölümden korkmuyorum; ama yaşamak istiyorum. Ama acıya gelince, hayır, acıya dayanamıyorum."

* * *

Güzel bir dünya özlemini insanlık adına içinde duyar. İnsani dünya için savaşımı tek yol olarak görür, der ki:

"Devrim, biçimle rengin uyumu. (…) Endişe ve acı, haz ve ölüm, bunların tümü varolmak için bir süreçten başka bir şey değil. Devrimci mücadele bu süreç içinde akla açılan bir kapı."

Frida bireysel özlemini de şu sözlerle dile getirir:

"İstediğim gibi olmak istiyorum – çılgınlık perdesinin ardında. Bütün gün çiçeklerle ilgileneceğim; acıyı, aşkı ve şefkati resmedeceğim. (…) Öyle bir dünya kuracağım ki, ben yaşadığım sürece, bütün dünyalarla uyum içinde olacak. Yaşadığım gün, saat ya da dakika, hem bana hem de herkese ait olacak."

DIEGO RIVERA (1886 -1957): Meksikalı ressam olan Diego, Guanajuato şehrinde doğar. On yaşındayken Meksika'nın Ulusal Sanat Okulu'na girer. On altı yaşında orta öğrenimini bitirir, dört yıl Meksika'nın her yerini dolaşarak resimler yapar. Yirmi yaşında Avrupa'da okumak için burs kazanır, İspanya'da Madrid Güzel Sanatlar Akademisi'ne girer. 1910 yılında İspanya'dan ayrılır, Hollanda'ya, Belçika'ya, İngiltere'ye ve sonra Fransa'ya gider. Orada on yıl kalır. Ülkesine dönmeye karar verir, Meksika'ya geri döner. 1922'de Meksika Komünist Partisine üye olur, 1923'te yürütme komitesine seçilir. Bu arada yaptığı duvar resimleriyle dünyanın tanınmış ressamları arasına girer.

Temel yapıtları: *Ulusal Hazırlık Okulu, Eğitim Bakanlığı Binası, Ulusal Saray, Olimpik Stad.*

* * *

Diego Rivera, usta ressamlığının dışında ateşli, cesur kişiliğiyle dikkat çeker. Silahlarını yanından ayırmadığı ve gerektiğinde kullanmada tereddüt etmediği için "Meksika Kovboyu" lakabıyla anılır. Louise Nevelson, Diego Rivera'yı şöyle tanıtır:

"O, kişisel yaşamında işlerin altından kalkamayan, ama toplumsal yaşamında mücadeleci olan harika bir adamdır."

Diego'nun görünüşe önem vermeyen bir kişiliği olduğunu Elena Poniatowska'nın şu sözlerinden çıkarabiliriz:

"Seni o dev boyunla, hep bir karış önünden giden göbeğin, kirli pabuçların, eski ve yamru yumru şapkan ve buruşuk pantolonunla gözümün önünde canlandırıyor ve kimsenin böylesine çirkin şeyleri onca asaletle taşıyamayacağını düşünüyorum."

Frida Kahlo onu bilgili bir sanatçı olarak görür ve onun görüşlerine hayranlık duyar. Der ki:

"O, resimlerinin, düşünüş şeklinin ve işlevsel, sağlam ve uyumlu bir toplum inşa etmeye yönelik ateşli tutkusunun bir mimarıydı. Her zaman insanlığın korkusunu ve aptallığını yenmek için kavga verdi."

LEON TROÇKİ (1879 – 1940): Ukrayna'nın Yanovka yöresinde doğan ve asıl adı Lev Davidoviç Bronstein olan Troçki, 1917 Ekim Devrimi'nin ikinci önemli yöneticisidir.
Öğrenimini matematik ve hukuk üzerine yapar. Devrimci düşüncelerinden dolayı 1898'de tutuklanır, iki yıl hapis yatar. Sibirya'da dört yıl sürgüne mahkûm edilir, ama 1902'de sürgünden kaçar. Sürgün kaçışı İngiltere'ye gider, Lenin'le birlikte çalışır. 1905'te Rusya'ya geri döner, Petersburg Sovyeti'ne başkanlık eder. Yeniden yakalanır, Sibirya'ya sürgüne gönderilir, ancak henüz sürgün yerine varmadan yine kaçar, Avusturya'ya gider. 1914 yılına kadar burada kalır, sonra İsviçre'ye sığınır. Oradan Fransa'ya geçer. 1916 yılında Fransa'dan atılan Troçki 1917'de Newyork'a gelir. Rus Devrimi'ne katılmak için Mayıs 1917'de Petrograd'a geri döner ve Bolşevik Devrimi'ni Lenin ile birlikte yönetir.

Sosyalist Ekim Devrimi başarıldıktan sonra Kızıl Ordu'yu örgütler, Lenin'in ölümüne (1924) kadar onunla birlikte yürür. Stalin'in iktidarı döneminde onun baskıcı politikasına ve görüşlerine karşı çıkar. Stalin taraftarları onu 1927'de partiden atarlar, Kazakistan'da Alma-Ata'ya sürerler. 1929'da da yurt dışına…

1933'e kadar İstanbul'da Büyükada'da oturur, sonra Fransa'ya, Norveç'e gider. 1936 yılında Norveç'i terk etmek zorunda bırakılır. Meksika'ya geçer. 20 Ağustos 1940'ta Stalin'in ajanı Ramon Mercader tarafından öldürülür.

Troçki'nin tanınmış eserleri: *Hayatım, Rus Devrim Tarihi, İhanete Uğrayan Devrim, Terörizm ve Komünizm, Sürgünlük Güncesi, Faşizme Karşı Mücadele, Sürekli Devrim, Edebiyat ve Devrim.*

* * *

Troçki yalnız devrim üzerine yazmaz; sanat ve edebiyatla da ilgilenir, bu alanı ciddiye alır. Sanatın insan yaşamındaki anlamı hakkında şöyle yazar:

"Dünyada yalnız siyasetin değil, sanatın da olması iyi. Sanatın, yaşamın kendisi gibi bitmez tükenmez olasılıklar sunması iyi. Sanat bir anlamda yaşamdan daha zengin, çünkü o, tek ve aynı nesneyi genişletebilir ya da daraltabilir."

"Biz sanatın işlevini, onun toplumun yazgısı üzerinde etki yapmasına karşı çıkmayacak kadar değerli görüyoruz."

* * *

Troçki yazar olarak devrimci kimliği ile sanatçı kimliğini ayırmaz, her ikisinin bütünlüğünü mücadeleci ruhuyla yakalar. Der ki:

"Yalnızca bir proletarya devrimcisi gözüyle değil, mesleğim olan sanatçı gözüyle de bir görüşte bulunmama izin verin: Çalışmamın bu iki alanını asla birbirinden ayırmadım. Kalemimi asla kişisel eğlencem ya da hakim sınıfların eğlencesi için kullanmadım. Her zaman acıları, ümitleri ve emekçi sınıfların mücadelesini resmetmeye çabaladım."

* * *

Troçki, kadın – erkek arasında eşit, özgür ilişkiler kurulmasından yanadır. Bunu şöyle anlatır:

“Kadın ve erkeğin aile içinde fiili eşitliğini sağlamak çok daha fazla çaba gerektiriyor. Bunu gerçekleştirmeden önce tüm evcil alışkanlıklarımızda devrim yapmak gereği vardır.”

* * *

Troçki, yaşamın olduğu gibi görülmesini, değiştirilerek sevilmesini ister. Şöyle yazar:

“Yaşamı gözleri açık, eleştirisini susturmadan, ham hayale kaçmadan, süslemeden, olduğu gibi, onda varolan için ve daha çok da olabileceği şey için sevmek bir tür kahramanlıktır.”

Yine Troçki, 1940 yılında yazdığı “Vasiyet”inde hem kendini bize tanıtır, hem de gelecek nesillere yaşam konusunda bir dilekte bulunur:

“Eğer, her şeye yeniden başlayacak olsaydım, şu veya bu hatadan uzak durmaya gayret ederdim, ama yaşamımın genel akışı değişmemiş kalırdı. Ben, proleter devrimci, Marksist, dialektik materyalist ve dolayısıyla da uzlaşmaz bir ateist olarak öleceğim. İnsanlığın komünist geleceğine olan inancım canlılığından hiçbir şey kaybetmedi, tam tersine, gençlik dönemindekine oranla bugün daha da sağlam hatta. (…)

Yaşam güzel, gelecek nesiller onu bütün kötülüklerden, bütün baskılardan ve her tür şiddetten arındırsınlar ve doyasıya tadını çıkarsınlar.”

155

RESİM (13)

156

BEYAZ GÜVERCİN ile FİL

“ Yaşamım boyunca senin mevcudiyetini unutmayacağım. Sen beni paramparçayken aldın, bir bütün haline getirdin. Bu küçük dünyada bakışlarımı nereye çevireyim? Öyle engin, öyle derin ki bu dünya! (...) Diego adı, aşkın adı!”

Frida Kahlo (Diego Rivera’ya)

Diego çirkindir; uzun boylu, göbekli, kurbağa gibi patlak gözlü, kalın dudaklı, bozuk dişli, fil gibi korkunç görünüşlü bir erkektir. Onun çirkin bedeni tanınmış ressamlığı altında kaybolur, kadınlar ona koşarlar. Belki entelektüel gücüne, yeteneğine, belki hayatla dalga geçen haline, belki de parasına…

Diego, kadınlarına sadık kalmayan adamdır. Paris’te kaldığı on yıl boyunca yatağını Rus ressam Angelina Bellof’la paylaşır; ama Angelina ile birlikteyken Marieuna isimli kadınla da birlikte olur ve ondan bir çocuk edinir. Sonra bu kadınları bırakarak Meksika’ya geri döner, Lupe Marin’le yaşamaya başlar. Yedi yıl boyunca iki kız çocuğu daha olur; ama Lupe Marin’le resmi evlilik yapmaz.

1922 yılında, henüz Lupe Marin’le ayrılmadığı dönemde Meksika Kültür Bakanı tarafından Ulusal Hazırlık Okulu’nun anfisine bir duvar resmi yapmakla görevlendirilir. Diego okulda duvar resmini çizerken Lupe Marin onu hayranlıkla izler. On beş yaşındaki bir okul öğrencisi sessizce Lupe Marin’in yanına gelir, oturur, çizilen duvar resmine bakmaya başlar. Diego’nun harikalar yaratan fırçasını izleyen genç kız Frida Kahlo’dan başkası değildir.

Diego on beş yaşındaki Frida’yı kadın olarak görmez; ancak Lupe Marin görür. Üç saat boyunca Diego’yu seyreden Frida’ya kıskançlık dolu gözlerle bakar, hatta onu artık gitmesi için uyarır. Frida onu umursamaz. *Hemcinsler birbirlerinin rekabetçi duygularını tanır.* On beş yaşındaki Frida, otuz altı yaşındaki Diego’ya âşık olduğu için orada değildir; bir genç kızın yetenekli bir adama hayranlığıdır bu!

Genç kız Frida Kahlo’nun âşık olduğu erkek Alejandro (Alex) adlı gençtir. Ağırlıklı tarafı Frida’ya bağlı olan, daha çok gücünü dostluktan alan bir aşktır bu. Hatta Frida’nın aşkının tek taraflı körlük düzeyinde olduğu bile söylenebilir. *Aşk saplantılı duyguları içeren bir ruh halidir.* Frida, Alex’e yazar:

“ Beni sevmiyorsan söyle Alex, ben seni, sen beni zerre kadar sevmesen bile seviyorum.”

* * *

Beklenmeyen rastlantı, beklenilen zorunluluğun tamamlayanıdır.1925 yılında Frida, Alejandro ile birlikte şehir otobüslerinden birine binerler. Kaza bir kavşakta olur; otobüs kavşaktaki rayları geçerken trenle çarpışır ve demir bir çubuk Frida’nın arkasına kılıç gibi saplanır. Kanlar içinde çırpınan Frida’yı Alejandro kucağında bir kahvenin bilardo masasına kadar taşır. Frida’ya yardım etmek isteyen bir adam da saplanmış koca demiri hızla çıkarır. Frida’nın çıkardığı feryadı, tüm şehir duyar. Demir çubuk sol kalçadan girmiş Frida’nın cinsel organından çıkmıştır; omurga kemikleri, kalça kemikleri kırılmıştır. Yapıştırılmaya muhtaç kemik yığını gibidir Frida.

157

Kazadan sonra Alex, Frida'yı hastanede ziyaret etmez. Frida acılarıyla boğuşurken yalnızlıkla karşılaşır, hüzün boğazına yapışır. O yine de aşkın bilinen çığlığını söyler:

" Biricik Alex'im, bu korkunç hastanede kendimi ne denli hüzünlü hissetmiş olduğumu sen herkesten iyi bilirsin. (…) Sana tapıyorum."
(…)
" Gelmemenin nedeni beni artık hiç sevmemen değil mi?"
(…)
" Başıma gelen en iyi şey, acı çekmeye alışmaya başlamam."
(…)
" Ne denli acı çektiğimi düşünemezsin. Her sancıyla birlikte gözlerimden yaşlar boşanıyor."

Frida'nın bekleyiş haykırışlarını Alejandro duymaz, ona yanıt vermez. Frida azıcık yürüyebilecek duruma geldiğinde ilk önemli iş olarak Alex'in Mexico'daki evine koşar; fakat onu bulamaz. Ona karşılığı gelmeyen mektuplar yazmaya devam eder, her gün ona randevular verir, aşkının yalnızlığının bekçiliğini yapar. Fiziksel hastalığına, aşk acısını ekler. Alex'e der ki:

"Beni terk ettiğin şu anda, seni her zamankinden çok seviyorum."

Alejandro kaçtıkça, Frida'nın aşkı onu kovalar. *Aşk, sevdiğine ulaşamadığı sürece daha çok romantikleşip arzu kaynağı haline gelir.* Frida aşk acısının emrini yerine getirir, aşkının çaresizliğini düşünerek ağlar

Fiziksel hastalığı onu yatalak yapar. Frida yalnızlıktan sıkılmasın, hiç olmazsa kendisiyle arkadaşlık etsin diye, yatağın üzerine bir ayna koyarlar. Eline kâğıtlar, kalemler tutuştururlar. Zamanlarını aynaya bakarak, kendi kendine modellik yaparak doldurur. Otoportresinden hayat sevinci doğurmaya çalışır Frida.

Babasından boya tüpleri ister, renk denemeleri yapar ve ilk tablosunu yaratır. Yürekten yaptığı tabloyu Alejandro'ya hediye edeceğini hayal eder. Sevgilisi tablonun görünmez seyircisidir.

Umutla beklenen sevgiliden bir gün haber gelir; gelmek için değil, gitmek için! Avrupa'ya giden bir gemi Frida'nın Alex'ini alır götürür. Frida umutsuzluktan umut yaratmayı bilen bir kızdır. Kalemi eline alır, yine sevgilisine mektup yazar:

"Hayalini kafamdan atamıyorum. (…) Peki, ne yapalım, bekleyelim…"

Aylarca bekler, beklerken yatalaklıktan kurtulur, Alejandro Avrupa'dan döner, şöyle böyle iyileşmiş Frida'yla karşılaşır. Ama beklenen karşılaşma aslında bir ayrılmadır. Alejandro, başka bir kıza, Esperanzo'ya âşık olduğunu açıklar. Frida kendisinin sevilmediğine inanamaz. Gerçekte Alejandro'ya tek taraflı âşık olduğunu, onun Frida'yı sadece dost olarak sevdiğini bilincine çıkaramaz. *Aşkın gözleri aşkı hayalleriyle görür.*

* * *

158

Frida'nın aşk acısı ömrünü doldurur, bir zamanlar deli gibi sevdiği Alex'i dostu olarak kabul eder ve ölünceye kadar sözüne bağlı kalır.

Geçmeyecek aşk acısı yoktur. Genç kız Frida kendisine kalan aşk acısının sağıtımını sanat çevrelerinde, siyasette bulur. Güzelliği ve zekâsıyla kendini sanat dünyasına kabul ettirir.

"Meksikalı Mikelanj" olarak tanınan Diego Rivera ile sanat dünyasında karşılaşır. Frida artık yirmi bir yaşında dikkat çekici bir kadındır. Yaptığı resimleri Diego'ya gösterirken kadınlığını da gösterir; hemen Diego'nun ilgisini çeker. Diego çapkınlığıyla ün salmış bir ressamdır; ona modellik yapanların çoğu potansiyel sevgilidir. Diego kadınlarla gönül eğlendirir, sonra yeni bir kadına koşar. İşte, Frida "çirkin kral" olarak tanınan, kadınların arkasından koşan ve koşturan bu adama âşık olur. Bir çiçekte durmasını bilmeyen Diego aşkın cazibesine kapılır, bir an duraklar, Frida'nın aşkının kollarına düşer.

Diego onunla evlenmek ister; ancak Frida'nın ailesi evliliğe karşı çıkar. Ailesinin gözünde Diego çapkın bir fildir, Frida ise masum, beyaz bir güvercin. Aşk engel tanımaz. 1929'da evlenirler. Diego kırk üç yaşında, Frida yirmi iki yaşındadır. Böylece aşkın "yaş" tanımadığı bir kez daha ortaya çıkar.

Frida aşkını elde tutabilmek için renkli elbiseler giyen, saçlarına kurdeleler takan bir Aztek Prensesi gibidir artık. Diego'nun Meksikalı kadınlara özel ilgisi vardır; bu ilgiyi bütünüyle kendi üzerinde toplamak ister Frida. *Aşk üçüncü kişileri kabul edemez.* Ama sürekli olarak üçüncü kişiyi arayan Diego'yu engellemek olanaklı mıdır?

* * *

1930 yılında Diego duvar resimleri yapmak üzere Amerika'ya davet edilir; birlikte ABD'ye hareket ederler. Yeni bir yaşam başlar. Frida yaptığı resimlerle, Meksika şarkılarıyla sanat çevresinin ilgi odağı olur. Ne var ki Diego'nun Frida'ya duyduğu aşk fırtınası çoktan dinmiştir. Frida Amerika'nın insan dolu sokaklarında tek başına yürür, yalnızlık acısı çekerken, Diego Amerikalı modelleriyle gönül eğlendirir. Frida'nın Amerika'da tanıştığı ve arkadaş olduğu heykeltıraş Louise Nevelson'la ilişkiye girer. Frida hâlâ âşık olduğunu düşündüğü sevgilisinin "özgürlüğü" adına buna göz yumar. Diego'yu başka bir kadınla paylaşmanın verdiği kıskançlık duygularını beyninin en ıssız köşelerine saklar.

Meksika'ya geri dönerler, 1934 yılını Frida sık sık hastalanarak tamamlar. Bedensel acılarına çok özel bir acı daha eklenir. Diego, Frida'nın küçük kız kardeşi Cristina ile cinsel ilişki kurar. Frida gözünün önünde kardeşiyle yaşanan gizli cinsel birlikteliğe hüzünle katlanır. Üzülmemek, Diego'yu tamamen yitirmemek için elinden geleni yapar. Kendini yenemez, Diego'dan hafifçe uzaklaşır, geçici olarak New York'a gider. Acıları yine dinmez. Diego başka kadınlara tutuldukça, Frida ona daha fazla tutulur. 23 Temmuz 1935'te New York şehrinde kaldığı otel odasından Diego'ya mektubuyla seslenir:

"Şimdi biliyorum ki, bütün bu mektuplar, kızlarla ilişkiler, bayan İngilizce öğretmenleri, çingene modeller, iyi niyetli asistanlar, uzaklardan gelen tam yetkili elçiler, yalnızca birer flört ve aslında sen ve ben birbirimizi çok seviyoruz ve bu yüzden sayısız serüven yaşıyoruz, kapıları çarpıyoruz, lanetler okuyoruz, hakaretler ediyoruz; bütün bunlara karşın birbirimizi daima seveceğiz…

159

Bütün bunlar, birlikte yaşadığımız yedi yıl boyunca sürekli tekrarlandı, yaşadığım bütün öfke nöbetleri sadece, sonunda seni canımdan çok sevdiğimi anlamama hizmet etti; yine anladım ki, aynı ölçüde sevmesen bile bir şekilde seviyorsun. Öyle değil mi?.. Daima bunun sürmesi umudunu taşıyacağım, bu bana yeter."

Frida, Diego'nun kaçamaklarını, kız kardeşiyle kurduğu ilişkiyi affederek Meksika'ya geri döner, yeniden Diego'yla ilişki kurar. Frida onsuz yaşayamayacağını anlamıştır.

* * *

Frida'nın Diego'yla olan aşkı onu olumsuz yönde değiştirir; eski masum âşık Frida gider, onun yerine Diego'yla birlikteyken başka erkeklere de âşık olabilen Frida gelir. Diego'nun hayat biçimi, Frida'nın hayatının kopyası olur. *Aşk kendisini aldatanı aldatmayla ödüllendirir.*

Heykeltıraş Isamu Noguchi ile gizli aşk yaşamaya başlar Frida. Bir yıl boyunca aşkın verdiği yaşama sevincinden yararlanır. Ne var ki kendi "özgürlüğüne" düşkün Diego bu ilişkiyi fark eder, şiddetle bu aşkı sonlandırır. Diego kıskançlık zehriyle yaşayamaz; ama Frida'nın yaşamasını ister. O Frida'yı kıskanabilir, Frida kıskanamaz! *Aşkta erkeğin kıskançlık duyguları, kadının kıskançlık duygularını önemsemeyecek derecede baskındır.*

* * *

1936 yılında sağ ayağından ameliyat olur Frida. Omurgasındaki ağrı gittikçe artar. Diego ile ilişkileri düzelir; ancak yine yalnızlık acısı çeker. 1937'de yalnızlığını şu sözlerle anlatır:

"Kötüyüm, gitgide daha da kötü olacağım, ama yavaş yavaş yalnız kalmaya alışıyorum."

Frida'nın yalnızlığını 1937 yılının Ocak ayında önemli bir konuk bozar. Diego'nun Meksika hükümetinden aldığı özel izinle Troçki, karısı Natalya ile birlikte Meksika'ya ayak basarlar. Ve Diego – Frida ikilisinin evlerine yerleşirler. Frida otuz yaşında, Troçki elli sekiz yaşındadır. Çok zaman geçmeden Frida ile Troçki arasında bir aşk doğar. Natalya'nın İngilizce bilmemesi bu gizli aşkın kolayca yürümesini sağlar. En büyük tehlike kıskanç Diego'dur. Başlangıçta Natalya kadınsı duygularla Troçki'den şüphelenirken, Diego durumu fark etmez. *Aşka yaklaşan tehlikeyi genellikle kadın erkekten önce görür.* Troçki'nin sekreteri olan Jean van Heijenoort, Frida – Troçki aşkını yıllar sonra şöyle anlatır:

" Frida 'aşk' sözcüğünü kullanmakta hiç tereddüt etmiyordu. Ayrılırken Troçki'ye 'biricik aşkım' demişti. Frida'ya kapıldığı açıkça görülen Troçki ona mektup yazmaya başladı. Herkesin ortasında, hatta Natalya ve Diego da yanlarındayken bile, Frida'ya okumasını önerdiği bir kitabın arasında mektup veriyordu."

Troçki aşkın mutluluğunu yaşarken karısı Natalya acı çeker. Natalya acısını içinde saklayamaz, Troçki'ye acılarını gösterir, onunla tartışır. Troçki ile Frida ilişkiyi kesmek zorunda kalırlar.

Troçki Frida'ya yazdığı aşk mektuplarını geri ister. Frida hem mektupları geri verir, hem de otoportresini hediye eder. Dostça ayrılırlar. Aşkın bitiminde dostça ayrılış, ayrılık acısını azaltır. *Dostluğa dönüşmüş aşk, sevdiğini "tümüyle yitirmiş olmama" duygusu verir.*

* * *

1938'de Frida Kahlo yirmi beş tablosunu sergilemek üzere New York'a gider. Diego Meksika'da kalır; onun yarattığı kıskançlık ve korku krizlerinin uzağında Frida " özgürlük sanrısına" yakalanır; hiç rahatsızlık duymadan bir erkekten diğerine koşar. Yaşadıklarının aşk olmadığını bilir; Diego'nun yaptığı çapkınlıkları, onun haberi olmadan ona gizlice hediye eder. Ne var ki, bu kaçamaklar arasında ünlü fotoğrafçı Nickolas Muray'a çarpar ve ona âşık olur. *Aşkla oyun olmaz.*

Frida – Nickolas aşkından Diego'nun haberi yoktur; ama Frida yine suçluluk duygusu altında ezilir. Hem Nickolas'a, hem Diego'ya âşık olduğunu düşünerek suçluluk duygusunun üzerini örtmeye çalışır. Oysa insan aynı anda iki insana âşık olamaz. *Aşk iki kişiliktir.* Diego'ya duyduğu aşk değil, sevgidir. Alışkanlığa dayanan bir sevgi…

Frida'ya Paris'ten sergi açması için davet gelir. Sevinçle kabul eder, tek üzüldüğü nokta sevgilisi Nickolas'tan (Nick'ten) bir ay ayrı kalacağıdır. Nick onun Paris'e gitmesini teşvik eder; Frida gönül rahatlığıyla Paris'e hareket eder. Orada Paul Eluard'la, Picasso'yla tanışır, onların övgülerini kazanır. Paris'te kaldığı süre boyunca sevgilisi Nickolas aklından çıkmaz, ona mektuplar yazar;

" Nick'im seni seviyorum. Seni sevdiğimi – senin beni beklediğini – senin de beni sevdiğini düşündükçe mutlu oluyorum."

" Sevgilim, dünya güzelim, Nick'im, hayatım, çocuğum, sana tapıyorum."

Nihayet New York'a özlemle döner; sevgilisi Nickolas'a kavuşacağının heyecanını duyarak! Frida'yı aşk acısı limanda karşılar; Nickolas yakında evleneceği haberini verir. Frida Kahlo aşkın bitiş yumruğunu bir kez daha yer, sevgilisine mutluluklar dilemek zorunda kalır. Hıçkırıklarını otel odasına saklar. Ağlar, ağlar… *Aşkta terk edilen taraf, acının gerçek hamalıdır.*

* * *

Frida Kahlo kalbindeki Nick'in acısıyla Meksika'ya döner. O sıralar Diego'nun Macar ressam Irene Bohus ile ilişkisi vardır. Frida evli, ama yalnızdır. Diego'nun ona ayıracak zamanı yoktur. Diego'nun verdiği sürekli sadakatsizlik acısı ve kendisinin bu sadakatsizliği aynı biçimde yanıtlaması Frida'yı psikolojik olarak yormuştur artık. Aşksızlığın çaresizliğine yakalanır; elleri bomboştur, aşkları yitip gitmiştir. Diego'dan kopmak istemektedir, kopamamaktadır. Ona hastalık düzeyinde olan bağlılığı, Diego'nun onu yalnız bırakmasına rağmen bitmemektedir. 12 Eylül 1939'da uzakta yaşayan Diego'ya gecenin gündüze yaklaştığı bir saatte mektup yazar; mutsuzluğunu, özlemlerini, duygularını anlatır:

161

“Gecelerim aysız. Gecelerim, pencerelerden süzülen gri ışığa gözünü kırpmadan bakmakta. Gecelerim ağlıyor, yastığım nemli ve soğuk. Gecelerim uzun, upuzun ve sürekli; belirsiz bir sona doğru uzuyor. Gecelerim beni yokluğuna itiyor. Seni arıyorum, yanımdaki dev bedenini, soluğunu, kokunu arıyorum. Gecelerim ‘boşluk’ yanıtını veriyor; gecelerim beni üşütüyor ve yalnızlıkla dolu. Bir temas noktası arıyorum: Tenini arıyorum. Neredesin? Neredesin (…) Senin burada olmamandan dolayı ölüyor ve beni öldürüyor gecelerim. Gecelerim sürekli seni arıyor. Bedenim birkaç sokağın ya da adi bir coğrafyanın bizi ayırdığını anlamıyor. Bedenim, gecenin ortasında senin gölgeni görememekten dolayı acıdan çıldırıyor. Bedenim uykunda sana sarılmak istiyor. Bedenim gece uyumak ve karanlıkta senin öpüşünle uyanmak istiyor. Gecelerim, bugün bundan daha güzel ve daha zalim bir düş tanımıyor. Gecelerim haykırıyor ve yelkenleri yırtıyor, gecelerim kendi öz sessizliğine çarpıyor ama senin bedenine ulaşamıyor. Eksikliğini öylesine hissediyorum ki! Hele sözcüklerinin, hele renginin eksikliğini.”

Çaresizliğin hüznüyle yazılmış bu mektubu Diego’ya göndermekten vazgeçer. Kendini daha fazla alçaltmak istemez. Zorla aşk olmaz; diğer kadınlarla erkekliğini yaşayan adamı aşka çağırmak anlamsızdır. Kararını verir: Diego ile anlaşarak boşanma davası açarlar. Frida – Diego aşkı gerçek yaşamda zaten çok önceden bitmiştir; boşanma, aşkın ölümünün diğer insanlara duyurulmasıdır sadece. Aşk ölmüştür; ama ne Diego’da, ne de Frida’da alışkanlığın yarattığı bağlılık, dostluk duygusu yok olmuştur. Diego kendisine soru soran gazetecilere, “Frida’yı, hayatta her şeyden fazla severim,” demektedir hâlâ.

Frida yasalar önünde Diego’ya olan bağlılığına son vermiştir; ancak yüreğinde ona duyduğu özleme son verememiştir. Diego’nun geriye bıraktığı boşluğu resimlerle, ağıtlarla doldurmaya çalışır, ona mektuplar yazar, sonra yırtıp atar. Bu arada eski sevgililerinden biri olan Troçki öldürülür. Frida üzüntüsünden ne yapacağını şaşırır.

Amerika’da bulunan Diego, Frida’nın yaşadığı bunalıma, fiziksel hastalığına, çaresizliğine sessiz kalamaz. Frida’yı Amerika’ya davet eder. *Aşk, dostça ayrılmış eski sevgililerine karşı merhametlidir.* Diego’dan gelen haber onun gözyaşlarını siler, yaşama sevincini uyarır. Amerika’ya hareket eder. Diego onu sevgiyle karşılar. Frida bir türlü kopamadığı, kendisinin kopmaz zincirlerle bağlı olduğu adamı sevinçle yeniden kucaklar. *Birbirini merak etmek sevginin göstergesidir.* Monoton bir alışkanlığına dönüşmüş olsa bile…

* * *

Frida Diego’yla ilişkisini sürdürürken karşısına genç, zengin, sanat koleksiyoncusu Heinz Berggruen çıkar. Heinz, Frida’ya büyük aşkla tutulur. Fakat Frida değil! Tek taraflı bir aşktır bu! Heinz onu kovaladıkça, kaçar gibi yapar. Heinz’ın kendisine karşı duyduğu aşkın gücünü kullanır, kadınlığına beğenilmenin güvenini toplar. Heinz’ın çıldırırcasına duyduğu aşk Frida için sergilenen tiyatrodur.

Diego olayı öğrenir; Frida’yı tamamen yitirme korkusuna kapılır, ona yeniden evlenme teklif eder. Diego aşkı değil, Frida’nın dostluğunu, sıcaklığını, sevgisini aramaktadır aslında. *Sahip olmacı sevgi sahip olduğunu yitirmek istemez.*

Frida ikilem içinde kalır: Bir yanda kendisine âşık, ama kendisinin âşık olmadığı bir adam vardır; diğer yanda güven duyduğu, yıllarca tanıdığı, acıya, sevince birlikte ortak olduğu; ama aşkta her zaman sadakatsizlik yapabilecek bir adam…

162

Frida sonunda kararını verir; Heinz'a dost olmayı teklif eder. Heinz aşk yerine kendine sunulan dostluğu kabul etmez. Belki de ilk kez bir sevgiliden dost kalmayarak ayrılmak zorunda kalır Frida. Garip bir sevgiyle bağlı olduğu Diego'yla tekrar evlenir; ancak bir şartı dayatarak: Aralarında hiçbir cinsel ilişki olmayacaktır! Diego kabul eder. Frida'nın böyle bir şartla evlilik yapmasının nedeni, Diego'nun sevgililerine başka türlü katlanamayacağını düşünmesinden dolayıdır. Diego ile kurduğu cinsel ilişki onu daha çok yaralamaktadır. Dostluğa, sevgiye dayalı bu ilginç evliliğin, Diego'nun sadakatsizliğinin verdiği acılara kendisini duyarsız kılacağını sanır Frida. Kısa bir zaman sonra Diego bir yeni sevgili bulur; Frida yine kıskançlık acısı çeker. Frida düşünemez ki: *Aşk söküğü dikilmez; dikilse de dikiş tutmaz.*

Frida'nın sağlığı yeniden kötüleşir, hastaneye yatar. Diego onu dost olarak yalnız bırakmaz; ancak sevgililerine yeni sevgililer ekleyerek özel yaşamına devam eder. Frida hem hastalığının yarattığı acılara, hem mutsuzluğa karşı kavga eder. Zaman zaman umutsuzluğa kapılır; fakat yaşama isteğinden, Diego'dan vazgeçemez. Şöyle yazar:

" Ve doğal olarak zaman zaman umutsuzluk duyuyorum. Hiçbir sözcüğün betimleyemeyeceği bir umutsuzluk bu!"

" Hep yeni bir şeyler vardır. Ve bunlar, hâlâ yaşayan eski şeylerle bağıntılıdır. Yanımda ise Diego, benim binlerce yıllık aşkım."

Frida'nın bacağı kesilmek zorundadır ve kesilir. Yaş kırk altıyı göstermektedir. Bundan sonra tekerlekli iskemlesine bağlı olarak yaşayacaktır. Diego'nun varlığında yokluğunu çekerek! Ölüm bir yıl sonra kapıyı çalar, aşkın sorunları Frida için tümüyle ortadan kalkar. Krematoryumda Frida'nın yalnızlıkla yüklü bedeni yakılırken yalnız değildir; Diego onun alevler içinde kayboluşuna ağlayarak bakmaktadır…

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ Âşık olmak, sadece algısal bir anestezi durumudur.”

H.L. Mencken

“ Aşk, iradeden bağımsız olarak gelen ve giden ateşe benzer.”

Stendhal

“ Bir adamı hüzünlü gördüğüm zaman sevmeye başladığına inanırım.”

Stendhal

“ Aşk yavaş yavaş gerileyerek sönebilir. Fakat iki kalbin bir anda koparılıp ayrılabileceğine inanamazsın.”

Byron

164

PAUL ELUARD (1895 – 1952) : Aşkın ve özgürlüğün şairidir. Onlarca kitap yazmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır: *İlk Şiirler* (1913)*, Barış İçin Şiirler (*1918), *Yaşamın Gerçekleri ve Düşlerin Sonuçları* (1921), *Ölmemekten Ölmek* (1924), *Acının Başkenti* (1926), *Eksiksiz Şarkı* (1939), *Her Şeyi Söyleyebilmek* (1951), *Sanat Üzerine Yazılar Antolojisi* (1952)

Eluard sevgiye önem verir: Hem cinsel sevgiye, hem de insan sevgisine. Daha yirmi yaşındayken şöyle yazar:

"Gök açık da olsa, kapalı da olsa, insan sevmedikçe onu göremez."

Sanat hayatının başlangıç dönemlerinde Dadaizm akımına katılır, sonra Sürrealizm (gerçeküstücü) akımının kurucularından biri olur. Daha sonra buradan koparak realist akıma katılır, ezilen insanların mutluluğunu savunur. 1936'da *Şiirsel Açıklık* isimli yazısında şairlerin görevini şu sözlerle açıklar:

"Vakit geldi, artık bütün şairlerin hak ve görevi öbür insanların yaşamına, ortak yaşama katılmaktır."

Eluard, şiiri insanların mutluluğu için silah olarak kullanır. Ama insanların karnını doyurmasını şiirden daha fazla önemli görerek der ki:

"Evet, ekmek şiirden daha yararlıdır."

* * *

Eluard dostluğa inanır, dostluk vazgeçilmezdir onun için. Gerçeküstücü akım içinde birlikte olduğu ressam Salvador Dali, karısı Gala ile birlikte olmaya başladığı zaman bile onunla dostluğunu bozmaz. Paul Eluard, Gala'ya gönderdiği mektuplarda Dali'ye dostça selamlarını iletir, ona duyduğu sevgiyi belirtir. Hatta Salvador Dali, Gala ile ilişkisinin başlama biçimini kamuoyuna açıkladığı zaman Paul Eluard ona kızmaz, kendisini erkek olarak aşağılanmış hissetmez. Gala'ya şöyle yazar:

"Dali, seninle ilk kez ilişkiye girdiği günleri ifşa ettiği için ona sitem etmeyi bir an olsun aklımdan geçirmiyorum. (…) Bu nedenle, küçük kız, gülümse ve mutlu ol."

Ne var ki dostlukla, siyasi görüşleri karşı karşıya geldiğinde ise kararlı biçimde görüşlerinden taviz vermez. Salvador Dali Hitler faşizmini yüceltmeye kalktığında onun karşısında yerini alır. 1934'te Gala'ya yazdığı mektupta tutumunu açıklar:

"Dali gibi bir savunucuları olması faşistler için çok hoş bir şey olacak. Bu inat gerçek bir ihanettir."

165

İkinci Dünya savaşı patlayıp Fransa, Almanların işgaline uğrayınca Hitler'e karşı direniş hareketine katılır. Parasız pulsuz gizli yaşamı kabul eder. O günlerde Hitler faşizmine karşı *Özgürlük* şiirini yazar:

"Okul defterlerime
Sırama ağaçlara
Kumlar, karlar üstüne
Yazarım adını
(…)
Yıkılmış evlerime
Sönmüş fenerlerime
Derdimin duvarlarına
Yazarım adını
(…)
Bir tek sözün gücüyle
Başlarım yeniden yaşamaya
Seni tanımak için doğmuşum
Seni çığırmaya
- Özgürlük "

Paul Eluard'ın siyasal tutumunu anlamak için Yugoslav gerçeküstücü Marco Ristitch'in sorularına 1932'de verdiği şu yanıta bakmak yeter:

"Bireysel mülkiyeti yıkmaya çalışan toplumsal sınıfla birlikteyim ve yalnızca bu sınıfın sonuçta benim paylaştığım bu arzulara gerçek değerini verebileceğini düşünüyorum.

Arzuların en soylusu, insanın bedensel olduğu kadar düşsel arzularının da gerçekleşmesini engelleyen burjuva toplumun ortaya koyduğu engellerle savaşmaktır."

GALA (Helena Dmitrievna Diakonova) (1895 – 1982): Rusya'da doğar. 1912 yılında tüberküloz tedavisi gördüğü Clavadel senatoryumunda Paul Eluard ile tanışır. Şubat 1917'de evlenirler. 1918'de kızları Cecile doğar. 1929 yılında Gala ile Salvador Dali tanışır ve Eluard'dan ayrılarak onunla birlikte olur. Ölünceye kadar da ondan ayrılmaz.

SALVADOR DALI (1904 – 1989): 1904'te İspanya'da Figueras isimli ufak bir kasabada doğar. 1922'de Madrid Güzel Sanatlar Okulu'na yazılır, ama bu okulu bitiremeden kovulur.

Kübizm, Dadaizm, Sürrealizm gibi akımlara katılır. Sürekli skandal yaratan, eksantrik giyinen, süslü şeylere düşkün olan, serüvenci bir kişiliğe sahiptir. Salvador Dali kendini şöyle tanıtır:

"Bir deliyle aramdaki tek fark, benim deli olmamamdır."

Resim, fotoğraf, heykel dallarında kendini dünyaya tanıtan Dali'nin yaptığı *Endülüs Köpeği* ve *Altın Çağ* filmleri ayrıca onun ününü yaygınlaştırır. Salvador Dali özgün resim yaparak dikkat çekmiştir.

En önemli eserleri: *Belleğin Direnci, Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılışı, Haşlanmış Fasulyeli Yumuşak Yapı, Son Yemek, Dali'ye Bakan Gala*

Dali'nin tanınmış yazıları: *Görünür Kadın, Akıldışının Fethi, Salvador Dali'nin Gizli Yaşamı, Bir Dâhinin Günlüğü.*

* * *

Paraya ve lükse düşkün olan Dali çelişik düşünceleri aynı anda savunan bir kafa yapısına sahiptir. Kendine bakışını onun şu sözlerinde bulabiliyoruz:

"Her zaman anarşist ve aynı zamanda monarşistim."

1939'da, İspanya İç Savaşı'ndan sonra başa gelen faşist General Francisco Franco'yu destekleyen Dali, bir süre Hitler'e de sempatiyle bakar. Hatta ona erotik ilgi duyar ve Hitler için der ki:

"Tombul sırtı, özellikle bedenini sıkan palaskası ve omzu kayışlı üniforması içinde onu gördüğümde, içimde Wagner müziğini dinlerken duyduğum coşku gibi heyecan verici bir tür iştah uyanıyordu. Hitler'i sıklıkla kadın olarak düşlüyordum."

* * *

Salvador Dali'nin hayatına giren tek önemli kadın Gala olur. Gala için Dali şunları yazar:

"Bana zevkin ilkelerini keşfettirirken Gala'nın öğrencisiydim. Bana her işin gerçeğini öğretti o. Giyinmeyi, basamaklardan otuz altı kez düşmeden inmeyi, para kaybetmemeyi, yediğim piliç budunu tavana fırlatmamayı, düşmanlarımızı tanımayı öğretti."

1940'da İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçan Dali ve Gala Amerika'ya yerleşirler. Dali orada Walt Disney ile birlikte *Destino,* Alfred Hitchcock'la beraber *Spellbound* isimli filmlerin yapımına katılır.

1949'da Dali ve Gala İspanya'ya geri dönerler. 1982'de Gala ölür ve Dali kendisini yöneten bir kadının yokluğuna dayanamamanın münzevi acısına gömülür. 1983'te *Serçenin Kuyruğu* adlı son tablosunu yapar. 1989'da hayata gözlerini yumar.

RESİM (14)

168

EROTİK BİR AŞK

"Bana söylediğin her şey benim de aklımda, sabah uyandığımda, akşam uyurken ve her an, her dakika adın yinelenir içimde: Gala, anlamı: Gala'yı seviyorum. Seni yirmi yıldır seviyorum, biz ayrılamayız birbirimizden. Eğer bir gün kendini yalnız ve üzüntülü hissedersen, gelip beni bulacaksın yeniden. Çünkü yaşamımdaki bu umutsuz gidişata karşın, terk edilmemi istemem. Ben hep sana aidim. Eğer yaşlanacaksak bir gün ayrı ayrı yaşlanacağız. Lanetlenmiş karamsar bir budalayım ben, ama senin için yaşıyorum.
Eğer bir gün yaşamaktan vazgeçersem, bunun nedeni sen olursun ya da beni öldürecek olan, sana karşı duyduğum bu umutsuz aşk olur."

Paul Eluard (Gala'ya)

Paul Eluard 1895'de Paris yakınlarında Saint- Denis'de doğar. Genç yaşta ciğerlerinden hastalanır, tedavi olmak amacıyla İsviçre'ye gider.1912 yılında İsviçre'deki sanatoryumda tüberküloz tedavisi görürken Helena (Gala) adlı Beyaz Rus kızıyla tanışır. 1885 doğumlu Gala da tüberküloz hastalığı nedeniyle sanatoryumda kalmaktadır. Ortak hastalıkları onları birbirine yaklaştırır. Bir süre sonra aralarında aşk doğar.

1914 yılında Paul Eluard sağlığına kavuşmuş olarak Paris'e döner, Gala da Rusya'ya gider. Birinci Dünya Savaşı başlar, Paul askere alınır. 1916 yılında Gala Rusya'dan geri döner. Bu sırada Paul askerdedir, Gala'yla mektuplaşırlar.

Sevgilisinden uzakta olan Paul Eluard, Gala'ya kuşku ve kıskançlık içeren mektuplar yazar. Oysa o dönemde Gala temiz aşk hayalinin peşinden koşan, Paul'u seven bir kadındır. Kasım 1916'da Gala sevgilisinin kuşkularını gidermek için şu satırları yazar:

"Benden hep kuşku duyuyorsun.
Korkunç şeyler düşünüyorsun; aşkı sevdiğin için bana 'tutunuyorsun' beni sevdiğin için değil. Arada bir 'fahişemsi' niteliklerimden söz ediyorsam, inanın bana, bu gerçekte doğru değil, ben öyle biri değilim, benim öyle derin niteliklerim yok. Benim Tek ve Kutsal aşkım sensin-senin düşüncelerin, senin bedenin, senin ruhunnnn. Seni tanımadan önce bir başkasıyla asla seninle olduğum gibi olmadım. Tek bir erkeği öpmedim, hepsini aşağılıyordum, bana ilgi gösterdiklerinde onlarla alay ediyordum. Eğer onlara bir biçimde elimi veriyorsam, bu elimi bir mumyaya veriyormuşum gibiydi ya da beni rahat bıraksınlar diye, onlar da bunu çok iyi biliyorlardı."

Sevdiğini yitirme korkusu, başkasının ortaya çıkma ihtimali korku ve kıskançlığı besler. Birbirlerini yüz yüze göremeyen âşıkların fantezi dünyası kurgularla doludur. *Âşıklar için fiziksel uzaklık kuşku ve kıskançlık tohumları eker.* Böyle dönemlerde âşıklar alıngan olur; kendi kurgularının kurbanı gibi davranırlar. Paul Eluard da bir âşık olarak öyledir. Gala'nın kuşku giderici sözleri onun kuşkuculuğunu ortadan kaldıramaz. Gala aynı tarihte yine yazar:

"Şimdi tümüyle saf ve temizim. Senin hoşuna gitmeyecek hiçbir şey yapmıyorum, ne bir jest, ne bir düşünce, ne bir hareket, ne bir sözcük.

Senden hiçbir şey gizlemiyorum. Tüm yaşamım açık seçik ortada, tümüyle sana ait. Kuşku duyuyorsan bunu annene sor. Kimseyi tanımıyorum, derslerimin dışında dışarı da çıkmıyorum. Annem babam dışında KİMSEDEN mektup da almıyorum."

169

* * *

Askerdeki Paul Eluard başlangıçta sağlık eri olarak görev yapar. Daha sonra topçu alayına geçer. Cephe gerisinden cephe ilerisine gitmek ölüme yaklaşmaktır. Gala sevgilisinin hayatından endişe duyar. Canını koruması için yalvarıcı mektuplar gönderir. *Âşıklar kendi hayatlarından tek bir hayat yaparlar.* Onlar için "tek hayatın kaybolması", iki hayatın kaybolmasına özdeştir. Gala bu duygularını dile getirir:

"Yalnız, bir kez şunu anlaman gerekir, kendime ait hiçbir şeyim yok, her şeyime tümüyle sen sahipsin. Ve eğer beni seviyorsan yaşamına sıkı sıkı sarılacaksın çünkü sen olmadan ben boş bir zarf gibiyim. Yaşamım senin üstüne kurulu. Beni seviyorsan onu kendin için korursun."

"Savaşa girme, yalvarıyorum sana, sakin, rahat ol. Seni seviyorum sevgili küçük çocuğum, senin için HER ŞEYİ yaparım yeter ki savaşa katılma."

"Sensiz yaşayamam sensiz yaşayamayacağımı da çok iyi biliyorum. Bu nedenle yaşamını korumanı öğütlüyorum sana. Benim yaşamım ayrılmaz biçimde hep seninkiyle."

Gala, Paul'u "her şeyi" olarak sever. Kendi benliğini onun benliğine yapışmış olarak görür. *Aşk benliklerin karışmasıdır; "sen" ve "ben" birbirinin içinde erimiş gözükür.* Gala sevgilisine Kasım 1916'da bu duygularla seslenir:

"Gerçekten de kendimi senin annen, karın, kız kardeşin, çılgın nişanlın, her şey gibi hissediyorum. Kendimi senin 'içine girmiş' hissediyorum, sana bağlı değilim, içine girdim ve düşünceni, kanını, etini, biçimini, iradeni hissediyorum."

* * *

Âşıklar hep beğenilmek isterler. Beğenilmek değer verilmektir. Ayrıca sevgiliyi kaybetmek korkusunu kendinden uzaklaştırmayı istemektir. *Beğenilme duygusunu yitirmiş aşk, aşk olarak kalamaz.* Gala kendini "kusurlu kadın" olarak görmez; fakat Paul'un hoşuna gitmek ister. Askerden dönecek Paul, Gala'yı güzel bulmalıdır. O nedenle Paul'a şöyle yazar:

"Cephe denen pislikten döndüğünde insanın evinde karısını güzelce giyinmiş, hoş kokular sürmüş olarak görmekten mutluluk duyacağını düşünüyorum (Çünkü, kızma bana, parfüm de satın aldım ama söz veriyorum sana onu sen buraya gelmeden sürmeyeceğim). Üzülme ve kızma. İnan bana tüm bunlar senin hoşuna gitmek için. Hiç dışarı çıkmıyorum evde kalışım sadece senin için."

* * *

1917 Şubat'ında evlenirler. 1918'de kızları Cecile doğar. 1921'de Paul Eluard ressam Max Ernst ile tanışır.1922 yılından itibaren Max Ernst, Paul Eluard – Gala ve kızları aynı evi paylaşmaya başlarlar. 1923 yılında Paul'un babasının hediye ettiği villaya birlikte taşınırlar. Bu arada Gala ile Max Ernst arasında bir ilişki doğar. Paul – Gala aşkının masumluğu bitmiştir.

Paul Eluard değişik nedenlerle bunalıma düşer. Tek başına yolculuğa çıkar 24 Mart 1924'te. Aynı tarihte ani yolculuğunu babasına bir kartla bildirir:

"Sevgili babacığım, dayanamıyorum artık. Yolculuğa çıkıyorum. Benim sürdürmem için giriştiğin tüm işleri sana bırakıyorum. (…) Ama üzerimdeki parayı, 17000 frangı yanıma alıyorum. Ne polisi, ne de dedektifleri, kimseyi takma peşime. Ayağıma dolanacak birisini anında zararsız hale getiririm. Bu da senin adını lekeler."

12 Mayıs 1924'te Gala'ya gönderdiği mektupta şöyle yazar:

"Benim için tek değerli insan sensin. Bir tek seni seviyorum, senden başka kimseyi sevmedim.(…) Yokluğunun her dakikasında seni düşündüm."

Yedi ay süren bu yolculuğu sırasında Çinhindi'ni, Sumatra'yı, Java'yı, Seylan'ı ziyaret eder. 12 Ağustos 1924'te Saygon'a geldiğini Gala'ya bildirir. Gala Saygon'a gelir ve daha sonra birlikte Fransa'ya dönerler.

1927'de Max Ernst, Marie-Berthe ile evlenir. Aynı yılın Mayıs ayında Paul Eluard'la, Max Ernst yumruklarla kavga ederler. Kavganın nedenini Paul, Gala'ya bildirir:

"Max'a yazma sakın. Marie-Berthe senin hakkında kötü şeyler söylemişti. Kavga ettik. Sonsuza kadar da dargın kalacağız. Ama sen sakin ol. Ben şimdi tümüyle sakinleştim. Artık hiçbir şey olmayacak. Söz veriyorum. Onun varlığını unutmak gerekiyor."

"Senden özellikle kendini hırpalamamanı istiyorum. Sana duyduğum aşktan ötürü, için rahat olsun, ona hiçbir şey yapmayacağım. Yeter ki bana ihanet etme. Yoksa yaşayamam.

Her yerinden öpüyorum. Paul."

* * *

Paul Eluard Fransa'nın tanınmış bir şairidir. Gala'ya karşı hissettiklerini şiirleriyle dile getirir. *Gala'ya Şarkı* şiirini yazar:

"Sevmiyorum, sevmiyorum artık kadınları
Nefret ediyorum hepsinden
Bir tek Gala'yı sevdim ben
Başka kadınları görmüyorsa gözlerim, kanıtlamak içindir
Gala'dan başkasını bulamadığımı
Yaşama sevinci verecek bana,
Ve dahası ölme isteği."

Paul Eluard sadece duygularıyla seslenmez Gala'ya. Ona erotik mektuplar yazar. Paul'un Gala'ya duyduğu aşk saplantı düzeyinde cinsellikle yüklüdür. *Her aşk cinselliğin üzerini duygularla örter; ama erotik aşk cinselliğinden utanmayan aşktır.* Paul Eluard'ın cinsel

fantezileri güçlüdür, erotik fantezilerini utanmaksızın Gala'yla paylaşır. Nisan 1928'de Paul Eluard gördüğü erotik rüyayı açıkça Gala'ya anlatır:

"Düşümde, şu anda kim olduğunu bilemediğim bir adamın yanında yatakta uzanmış yatıyorum, hareketsiz, sessiz, derin düşlerle dalmış biri bu. Ona sırtımı dönüyorum. Ve sen çıkıp geliyorsun ve uzanıp yanıma bana sarılıyorsun aşkla, ve sonra usulca, çok usulca dudaklarımdan öpüyorsun, ve sonra ben de giysinin altından kaygan ve diri memelerini okşuyorum. Sonra, yine usulca, elin, benim üzerimden geçip yanımdaki adama uzanıyor ve adamın cinsel organını tutuyor. Bunu giderek ağır ağır bulanan gözlerinde görüyorum. Ve ardından öpücüklerin daha sıcak, daha nemli oluyor ve gözlerin daha da irileşiyor. Ötekinin yaşamı sana geçiyor ve sanki bir ölüyü okşuyorsun. Hafifçe kendimden geçmiş halde uyanıyorum, hâlâ bu zevki yaşayarak."

Olağan aşk, duygularını dile getirirken cömert, cinselliğini açıklarken cimridir. Erotik aşk ise hem duygularında, hem cinselliğinde cömerttir, kendini saklamaya gerek duymaz. Paul Eluard erotik rüyalarına kendi fantezilerini de katarak 26 Mart 1929'da şöyle yazar:

"Yaşayıp yaşamadığımı anlamak için seni üzerime yatmış görmek isterdim.

Çırılçıplak ve bacaklarınla beni kavramış durumda göğsümü öpmeni isterdim. Sonra beni getirmeni.(İşte bak şimdi var olduğumu hissediyorum. Burada ilk kez.) Gerçekten bir tek seni seviyorum. Hem de çok.

Tamamen seninim… Paul"

* * *

Paul Eluard ve Gala erotik aşklarına "özgür aşk" hayallerini de eklerler. Gala hoşuna giden erkeklerle, Paul da hoşuna giden kadınlarla birlikte olurlar. "Özgür aşkın" temelinde cinsellik vardır şüphesiz. Ne var ki, bu yaşam biçimi "gerçek özgür aşk" ismini hak etmez.

Paul Eluard 1929 yılında trende Hintlilere benzeyen Berlinli bir kadınla tanışır, adresini alır. Bu kadının yanına Paris'ten gitmek için Gala'dan izin ister. Gala'nın olumsuz yanıt verecek durumu yoktur; kendisi de "serbest" ilişkiler içindedir.

Paul Eluard'ın Mart 1929'da Gala'ya yazdığı şu satırlardan anlıyoruz ki, Gala itiraz etmek bir yana onu teşvik eder:

"Bana bu özgürlüğü tanıdığın, Berlin'e gitmemi incelikle öğütlediğin için sana minnettarım. Ancak, ben ne yapacağımı tam olarak bilemiyorum."

Paul Eluard'ın Berlin macerasının nasıl bittiğini bilmiyoruz; ama onun niçin Berlin'e kadar gidip o kadınla yatmak istediğini biliyoruz: Gala'ya karşı duyduğu cinsel coşkuyu başka bir kadında da test etmek için! Gala'nın yaşadığı "serbest aşkları" kendi pratiğinde de var edebilmek için! Bunu Paul Eluard'ın, Gala'ya gönderdiği aynı tarihli mektupta bulabiliyoruz:

"Berlin'e gitmeye çalışacağım, daha kendisiyle doğru dürüst konuşamadığım şu kadını görmeye gideceğim. Kim bilir, belki beni canlandıracak, kendisini kukla gibi, bir heykel gibi görmememi sağlayacak gücü verecektir bana. Duyduğum tüm heyecanların, yalnızca senden,

senin aşkından, dahası aşklarından, sevinçlerinden, acılarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek için, artık bir kez daha yanılmamak için de deneyeceğim bunu. Küçük Gala'm, seni sonsuz seviyorum. Yaşama inanmıyorum, sana inanıyorum, ölümle birleşen ve benim olan bu evren ancak seninle var. Ben yalnızca senin kollarındaysam varım. Gözlerinin, göğüslerinin, bacaklarının arasındaysam varım ve hiç sönmeyeceğim."

Paul Eluard'ın Gala'ya tanıdığı "serbest cinsellik" aynı zamanda kendisine tanıdığı "serbest cinsellik"tir. Ama Gala böylesine bir hayatı çok kolay, zevkli halde yaşarken, Paul Eluard sıkıntılıdır, diğer kadınlarda Gala'yı bulamamaktadır. Buna rağmen "özgür aşk" hayalini yüceltmeye, kendisinin ve Gala'nın yaşadığı erotizmle süslü "serbest cinselliği" savunmaya çalışır. Gala'ya Mart 1929'da yazdığı şu satırlar bunu gösterir:

"Başkaları tarafından böylesine kolay uyarılabildiğin için ne şanslısın. Herkesin tarzı kendine. Bana Sen gereksin, kemerine kadar çıplak, aşağından yukarıya, yukarıdan aşağıya.

Başkaları, görüyor musun başkalarını! – ama benim özlediğim bu baştan çıkarmalar değil. Bizim alanımıza giremez onlar. Çünkü onlar yeterince özgür değiller, kendilerine aşktan söz edilsin isterler ve gelgelelim kendileri aşktan söz etmeyi bilmezler, beceremezler.

Sana tapıyorum!"

Gala hoşuna giden erkeklerle birlikte olurken Paul Eluard boş durmaz, Alice (La Pamme) isimli kadınla cinsellik yaşar. Ne var ki, Gala'nın cinsel boşluğunu bu kadın da dolduramaz. Nisan 1929'da Gala'ya yazdığı mektupta gerçeği bulabiliyoruz:

"La Pamme çok nazik, bana tapıyor, çok güzel ve aşk konusunda düşgücü çok geniş, ama senden yoksun olduğum için sonunda ondan nefret edebilirim. Ben gerçekten de tıpkı senin gibiyim ve bu alanda yapabileceğim her şey yalnız senin içindir, yalnızca seni daha çok arzulamama neden olur. Seni sürekli özlüyorum. Yaptığım her şeyde sen varsın."

Aslında Paul Eluard'ın istediği "özgür-erotik aşk" hep koşulludur: Gala istediği erkekle "özgürlüğü" yaşarken, Paul Eluard'ı ihmal etmemelidir. Onların aralarındaki "erotik aşk" önde olmalıdır. Gala hiçbir aşk için Paul'u gözden çıkarmamalıdır. Ama Gala böyle düşünmez. Onun için Paul'la yaşadığı anıların bile fazla önemi yoktur artık. Bu görüşünü Paul'a yazar. Gala'ya erotik aşkla bağlı olan, onu kaybetmekten çok korkan Paul Eluard çılgına döner. "Özgür-Erotik aşk" hayalinin ilk teorik dersidir bu. Paul'un Gala'ya 1929 Mart – Nisan aylarında yazdığı mektuplarda bu ders gizli olarak vardır:

"Ben, tüm yaşamımı sana duyduğum aşka verdim, tüm yaşamımı yaşamımıza verdim. Yoksa kendimi öldürürüm daha iyi. Bizim için başlayan bir şey yok. Her şey bizim için var, her şey bizim için olmalı.

(…)

Tüm varlığım, bir tek seninle ciddi konuşabiliyorum, çünkü seni seviyorum, çünkü bir tek seni seviyorum. Keyifsizliğimizin faturasını bana çıkarma. Gerçekte, biliyorsun seni güneşle, aşkla süslenmiş görmeyi istiyorum, seni çok mutlu görmeyi istiyorum. Hiç kimsenin sana veremeyeceği bu özgürlüğü vermek istedim sana. Verilebilecek her zevki, kendinle ilgili yaşayacağın her zevki sağlıyorum sana, ancak beni, bir an bile olsa, gözden kaybetmenden çok korkuyorum.

(…)

Yalnız sende taşkınlaşıyor arzularım, yalnızca sende aşkım aşk içinde yüzüyor. Aşkımın yolu senin mutlak aşkından geçmeli. Yoksa öldürürüm kendimi. Bunu söylediğim için beni bağışla, ancak bu, benim için ilgisizliğinin geçici de olsa bir sonucu.

(…)

Başkalarının sana sahip oldukları gibi sahip olamayacak mıyım hiç sana!?! Mutsuzum, mutsuzum. Aşkım benim için fazla büyük."

"Üzülüp durmak yerine beni yeniden görmeyi düşlemelisin. Yoksa öldürürüm kendimi.
Başkalarından bıktım artık.
Sana tapıyorum seninim."

Bugünkü dünyanın rekabetçi, sahip olmacı duygularıyla yüklü aşkları özgür değildir. *Özgürlük olmadan özgür aşk olmaz.* Özgür olmayan koşulların aşkları bir başkasına karşı tercih edilmeme duygusunun ağırlığıyla yüklüdür. Tercih edilmeyen, aşkın faturasını öder. Aşkta özgür gibi görünen ilişkiler geçicidir, son durakta aşkın terazisinin bir yanı ağır basar. Bir taraf kaybeder, bir taraf kazanır. Paul Eluard "özgür aşkın" sanrısıyla ne kadar büyülenmişse, Gala da o denli gerçekçidir. Somut hayat, aşkın soyut hayallerini kaldıramaz, bir süre sonra onu tuzla buz eder.

* * *

1904'te Katalonya'da doğmuş olan Salvador Dali 1929 yılı Mart ayında Paul Eluard'la tanışır, kısa bir zaman sonra da dost olurlar. Salvador Dali o dönemde yirmi beş yaşında olmasına karşın ünlü bir ressamdır.

1929 yılı Ağustos'unda Paul – Gala ve kızları Cecile, Cadaques'e yaz tatiline giderler ve Salvador Dali'nin konuğu olurlar. Otuz dört yaşındaki Gala, Dali'ye ilgi gösterir. Daha o döneme kadar hiçbir kadınla yatmamış Dali de ona vurulur. Böylece yeni bir aşk başlamış olur. Eluard, Eylül 1929'da sevgili Gala'sını Dali'ye bırakarak Paris'e döner. Fakat henüz "özgür aşk" hayalinden kurtulmuş değildir. Gala bu hayalin yaşamasına yardım eder, Paul'un göndereceği erotik mektupları kabul eder. Artık Dali'nin sevgilisi olmuş, onun yanında kalan Gala'ya, Paul Eluard Ocak 1930'da cinsel duygularıyla seslenir:

"Seni o kadar arzuluyorum ki. Deli olacağım. Seninle yeniden buluşma, seni görme, seni kucaklama düşüncesi aklımı başımdan alıyor. Elin, ağzın, organın benim organımı hiç bırakmasın istiyorum. Sokakta, sinemalarda, pencere açıkken kendimizi tatmin edeceğiz. Bu sabah seni düşünerek muhteşem bir mastürbasyon yaptım. Düş gücüm hâlâ bıkmış değil senden. Her yerde, her şeyde, her şeyin üzerinde seni görüyorum. Seni ölesiye seviyorum. Organın yüzümü örtüyor, benimkini yiyor, beni güzelliğinle kaplıyor, her şeyi güzelliğinle dehanla örtüyor. Her şey güzel sende: Gözlerin, ağzın, saçların, memelerin, tüylerin, kalçaların, organın, bacakların, zevk verdiği şeyleri bir türlü bırakmayan ellerin, kalçalarının arasında, organının hemen yanındaki yer, omuzların. Bedeninin her yanını düşünerek sarhoş oluyorum adeta."

Nisan 1930'da Gala'nın hayaliyle kurduğu erotik fantezileri anlatır:

"Güzel Gala'm, ten ve ruhtan yaratılmış muhteşem hazinem, sensiz oldukça hüzünlü bir yaşam sürüyorum burada. (…) Dünyanın en güzel gözleri seninkiler, seni seviyorum, eline alıyorsun organımı, bacaklarını açmışsın, bedenin tatlı bir biçimde çukurlaşıyor, kendinden geçerek zevk veriyorsun bana. Memelerini, saçlarını elimle eziyorum ve bir anda elin spermle doluyor ve güçlüsün ve eminsin senin üstündeki gücümden, benim üstündeki gücünden, her şeyin üstündeki gücünden."

* * *

Paul Eluard bir gün Gala'nın tekrar geri döneceğinin umutlarını henüz yitirmemiştir. Ama Gala'nın ondan her geçen gün biraz daha koptuğunu görmektedir. Sorun görmekte değil, gördüğünü kabul edememektedir. *Erotik aşk da kördür, görmediğine inanır.*

Gala'yı tamamen yitirme korkularını onunla paylaşır P. Eluard. Gala'sız yaşamanın ölüm anlamına geldiğini, Gala'nın ilgisizliğinin onu bunalıma sürüklediğini anlatır. 3 Şubat 1930 tarihli mektupta der ki:

"Gala. Gala, eğer aramızda her şeyin bitebileceği düşüncesi aklıma geliyorsa, gerçekten artık ölüme mahkûm biri oldum demektir, hem de nasıl bir ölüm."

27 Nisan 1930 tarihli mektupta çaresizliğini ortaya koyup, her şeye karşın onu sevdiğini yineler:

"Gala'm bana ait olmazsan yaşayamam ben. Durmadan seni düşünüyorum. (…)

Her şey ürkünç, her şey korkunç. Ölüm fikri benim için giderek daha fazla karışıyor aşk düşüncesine. Sanırım seni kaybettim. Neden o kadar uzaktasın? 17 yıldır seni seviyorum ve hâlâ 17 yaşımdayım. Henüz hiçbir şey yapabilmiş değilim ve 17 yaşımdakinden daha fazla bir gelecek göremiyorum. Mutsuzluk fikri, bugün hiçbir çıkış noktası olmayan aşkla, sana duyduğum aşkla çıktı ortaya. Seni yanımda tutmak, sana sahip olmak, beni tümüyle sevebilmen için ne yapmam gerektiğini eskisinden daha çok biliyor değilim. Neden o kadar uzaklardasın? (…)

Seni yanımda tutamayacağımın, ne halt edeceğimizi bilemediğimiz bu ortak yaşamın iğrençliğinin farkındayım, ama bana öyle geliyor ki, sana senelerdir sahip değilim zaten. Artık yaşamın, gezip dolaşmanın, güneşin, kadınların vereceği zevki yitirdim. Geride yalnızca aşkın o acı ve korkunç tadı kaldı.

Ama yine de, mutsuz olma sen. (…)

Seni kollarıma alabilseydim, kimi anlarda olduğum gibi erkeğin olabilirdim yeniden. Sana tapıyorum, bir tek sen varsın sonsuzca."

* * *

175

1930 Mayıs'ında Eluard, Maria (Nusch) isimli kadınla tanışır. Gala'nın yokluğunu onda gidermeye çalışır. Başlangıçta Nusch aşk ıstırabına karşı sadece bir tesellidir. Gala'ya duyduğu saplantılı erotik aşk Nusch'un sunduğu sevgiyi tam kabul etmesini engeller. Ama aşk acısına karşı sunulan en ufak teselli bile insanın ayakta durmasına yardım eder. Ekim 1930'da Gala'ya gönderdiği mektupta, hissettiklerini şöyle ifade eder Paul Eluard:

"Nusch'un yanı başımda olması, içine düşeceğim yalnızlığın boyutlarını hissetmemi engelledi. Başka hiç kimseyle yaşayabileceğimi sanmıyorum çünkü Nusch ya da başkasıyla. Seni seviyorum, Gala çok uzun bir süreden beri, çok uzun bir süre seninle yaşadım ben, sen ne düşünürsen düşün, çok uzun bir süre her şeyi senin isteklerine, düşlerine, doğana uydurdum."

Şubat 1931'de Gala'ya olan tutkusunu yine erotik bir rüyayla anlatır. Ayrıca cinsel bir fantezisini dile getirir:

"Geçen gece odaya vuran geniş bir ay huzmesi vardı ve seni gördüm, evet gerçekten seni gördüm, çırılçıplaktın ve bacakların açık duruyordu. Ve iki adam birisi ağzından, öteki cinsel organından giriyordu sana. Esmer ve çok güzeldin. Ve hâlâ, bu düşü düşünüyorum, sen benim için aşkın somutlaşmış biçimi, isteğin ve erotik zevkin en derin varlığısın. (…)

Nusch'un önünde seninle sevişeceğim, Nusch da bundan zevk alacaktır – ve senin isteyebileceğin her şeyi yapacağım."

* * *

1932 yılının Ocak ayında Eluard ve Gala boşanırlar. Ancak boşanma sadece kâğıt üstündedir. Eluard'ın cinsel tutkuları, erotik sevgisi devam eder. *Aşkın duyguları ve cinselliği resmi kayıtlara inanmaz.* Eluard ayrıldıktan sonra da erotik aşkını konuşturur:

Şubat 1932'de:

"Seni korkunç öpüyorum. İçine tekrar tekrar giriyor ve seni düşünerek kendimi tatmin ediyorum."

"Bir filmde sana benzeyen çıplak bir Arap dansöz gördüm. Onu görünce seni ne kadar çok özlediğimi tahmin edemezsin. Gözlerini, ağzını, memelerini, bacaklarını, organını ve onların renklerini seviyorum, onlara tapıyorum.

Seni seviyorum Gala'm."

Mart 1932'de:

"Nusch'a o nazik insana haksızlık ediyorum. Giderek yalnızlığıma gömülüyorum. Artık hiç sevişmiyorum da. Bir tek seninle sevişmek hoşuma gidiyor."

Nisan 1932'de:

“Nihayet, sevgili bayan, sizi rue Becquerel’deki evde ziyaret etmeye geleceğim gün yaklaşıyor. Utangaç, bakışlarınız yerde ve bacaklarınız iyice açılmış halde, gelip ata biner gibi üstüme oturacaksınız, bir sandalyede sakin sakin oturuyor olacağım ve sizin için hazırlanmış on beş santimlik, kartal gagası sertliğindeki kuyruğu usulca içinize sokacağım.”

Bu mektuplardan anlaşılıyor ki, P.Eluard’ın tutkularını ayakta tutan bir nokta, Gala’yla ara sıra buluşup sevişmeleridir. Gala kendini seyrek olarak hatırlatsa bile, Eluard için erotik aşk devam etmektedir. *Eski aşk yerini tam boşaltmadan yeni aşk tam yerleşmez.* Yaşadığı içsel çelişkiyi P.Eluard kabul eder ve Gala’ya 28 Nisan 1933 tarihinde yazar:

“Sen burada olmayınca, yalnız başıma olmayı istiyorum yalnızca. Nusch, nazik, uysal bir kadın, ama hiçbir geçim olanağı olmadığı için, onu terk etmek düşüncesi beni çok rahatsız ediyor. Yine de, yine de! İlişkimiz giderek daha fazla dostluğa, daha az aşka dönüşüyor. Seninle yaşayamadığım için, bir başkasıyla yaşamak istemem bir çelişki. Ama öyle bir çelişki ki, tüm özgürlüğümü alıyor elimden, beni yaşlandırıyor, bu da yanımda olacak bir kadınla ve genel olarak kadınlarla görüşmemi, kötünün iyisi olarak düşünmeme, en sefil zorunluluk olarak görmeme neden oluyor.”

Aşktaki çelişik yaşam insanı mutsuz, umutsuz eder; çünkü sevgiye bütünüyle erişilemez, sevgi özümsenemez. *Çelişik aşk yarım aşktır.* Her yarım aşk melankoliktir; anılarla, hayallerle, yalnızlıkla yaşar. P.Eluard 15 Ağustos 1934’te psikolojik durumunu Gala’ya yazdığı mektupta dile getirir:

“Melankolik bir dönem geçiriyorum, yokluğunun, bir türlü kurtulamadığım anıların ve özellikle de onları kendi hesabıma yaşamanın doğurduğu büyük sıkıntı, iç daralması… Günün birinde gidip gölgende yaşamak gerekecek, güneşli güzelim. Sinsice senin yaşamında yaşıyorum, seni uyanırken, kalkarken, banyo yaparken görüyorum, seni tartışırken, kuşku duyarken, gülerken ya da öfkelenirken görüyorum. Seni açık seçik ve çıplak ya da yorgun, küçük ve zavallı ve daha fazla heyecan içinde görüyorum.”

Yarım aşkın kahramanı Gala değil, Paul Eluard’dır. Gala için yarım aşk çok zaman önce ömrünü doldurmuş, gömülmüştür. Ölü yarım aşkı beyninde tam olarak yaşatan Eluard’dır. 21 Ağustos 1934 yılında Nusch ile evlenecektir; ama evlenmeden bir gün önce 20 Ağustos’ta Gala’ya şu satırları yazar:

“Gala, sevgili güzel küçük kızım,

Yarın evleniyor olmam beni aptalca bir melankoliye gömüyor. Ama yaşamımda değişen hiçbir şey olmayacak, yalnızca Nusch’u terk etmek istediğimde, evli olmamız daha az sıkıntı yaratacak, onun maddi durumunu ayarlamak daha kolay olacak çünkü.

Ama her gece seni görüyorum düşümde, seni görüyorum çıplak.(…)

Yaşam, şiir, kadınlar, büyük yolculuklar, küçük gezintiler, tüm bunlar, seni göreceğimden, sesini duyacağımdan emin olduğum sürece olası şeyler benim için… Başka kadınların çıplaklığını arzu etmem için senin çıplaklığın gerek bana, vb… Sensin benim tüm evrenimi oluşturan.

Her yerinden öpüyorum.”

* * *

Paul Eluard, Nusch ile evlendikten sonra da Gala'ya olan erotik aşkını sürdürür. Ancak bu yarım aşk, gücünü yavaş yavaş tüketen bir aşktır. Gala'ya duyulan aşkın niceliği azalırken, Nusch'a duyulan sevgi niceliksel olarak büyür. *Aşkın bitişi de olumsuz yönde nicelikten niteliğe ani geçiştir.* Paul Eluard 1935 yılı Mart ayında Gala'ya yazdığı mektupta kendisindeki duygusal niceliksel değişimin sinyallerini vermeye başlar:

"Ve biliyorsun, seni amansızca sevdim ve sana kötü bir yaşam da hazırlamadım. Aşkımız kendimizin, birbirimizin ne olduğunun bilincini verdi bize, çılgınlara özgü o çocuksuluğumuza, saflığımıza egemen olmayı öğretti bize.

Şimdi, seni dinginlikle seviyorum. Artık sana acı çektirmeyeceğim ve mutlu olacağına inancım tam. Gala, güzel Gala'm, küçük kız, sakin öleceğim artık. (…)

Nusch, kendisine gösterdiğin dostluğa hayran. Dali senin için neyse, o da bana karşı son derece sevecen fedakâr, mükemmel bir varlık."

Şüphesiz ki Paul Eluard, Gala'ya hissettiği erotik aşk tutkusundan bütünüyle kurtulmuş değildir. Aşkın niteliksel bitiş olarak ortaya çıkacağı zamana kadar aşkın kırıntıları konuşacaktır. Gala'ya yazar Paul Eluard.

Mayıs 1936'da:

"Başımı omuzlarına yaslamak, seni görmek, seninle olmak isterdim. Geçmişine hiçbir zaman özlem duymadığın için şanslısın. Bu gerçekten berbat bir şey.

Şu an çok huzurluyum, içimden boş boş dolaşma, bağırma isteği gelmiyor pek. Bağışla beni tüm bunları anlattığım için. Başka türlü yaşamamız olası değildi. Kusurluyum, çocuksu bir halde karmakarışığım, sinirliyim, vb… Ama beni unutmamalısın, hiçbir zaman, hiçbir zaman. Yaşama pamuk ipliğiyle bağlıyım.

Eylül 1939'da:

"Sen olmasaydın, tüm yaşantım çöküp giderdi. Umudum da kalır mıydı? Yaşamın üzerinde büyük köprüler kuruyorsun, sen onun çıkış noktasısın. Artık beni bırakma. Mutluluğun, yaşama duyduğun güven benim için gerekli. Bizi gerçekten birbirimizden ayıracak olan savaşlar değil, içimizde gizlenen ve yok edilmesi gereken bu felakettir. Biz yaşamak, yaşayabilmek için seviyoruz birbirimizi."

Mart 1945'de:

"Şimdi yaşlı bir adam gibiyim. Gözlüksüz okuyamıyorum. Her şey değişti, kalbimden başka. Ve bütün o geçmiş çok uzaklarda kaldı, senin dışında, çünkü sen her zaman benim içimde olacaksın küçük Gala…"

* * *

178

28 Kasım 1946'da Paul Eluard tek başına Montana'dadır. Telefon acı bir haber verir: Nusch beyin kanaması geçirerek ölmüştür.

Ölüm kaybedilen sevgilinin değerini anlamamızı sağlayan gecikmiş bir sonuçtur. Paul Eluard sonucu acı biçimde yaşar ve anlar. Nusch'la olan on altı yıllık birliktelik ölümün nokta koymasıyla bitmiştir. Bu bitiş aynı zamanda Gala'ya duyulan erotik aşkın sakinleşmesi, ortadan kalkış sürecine girmesi, Nusch'a olan sevginin sıçrama yapmasıdır. Ama ölüler aşka geri dönmez.

Artık Paul Eluard için Nusch'suz yaşam, yaşam değildir. İntiharı düşünür. Eluard'ın iki dostu Jacqueline ve Alain Trutat ona sahip çıkarlar, onu tekrar yaşama bağlamaya çalışırlar. Eluard arkadaşı Roland Penrose'a 16 Haziran 1947'de, Nusch'un ölümünden sonra yaşadığı kederli süreci şu cümlelerle özetler:

"Şu son zamanlarda çok acı çektim. Bu acı belki şimdi biraz hafifledi, ama yine de boyun eğmedim. Acı hafifledi, ama boşluk duygusu arttı, gerçekten de gitgide dayanılmaz oldu… Her şeye karşın, dairemden dışarı çıkma cesaretini göstermem gerek ve çok sevdiğim iki dost, Nusch'un ölümünden sonra sözcüğün tam anlamıyla hayatımı kurtardılar…"

Yine aynı tarihte Gala'ya yazdığı mektupta duygularını şöyle ifade eder:

"Sana çok daha çabuk cevap verebilirdim, ama şu son zamanlarda çok zor bir dönem geçiriyorum. Acım, belki biraz azaldı ama şimdi boşluk büyüdü, içimde ve çevremde. Biri erkek, biri kadın iki genç dostun yardımı olmasaydı, kuşkusuz şimdi yaşıyor olmayacaktım. Ölüm, ölüm duygusu içimde çok büyük bir yer tutmaya başladı. Bunu önceden düşünmüyordum, hiçbir şey de beni ona hazırlamamıştı, bu benim için beklenmedik bir darbe oldu. (…)

Seni, yaşamımızı, şimdi artık tehdit altındaki yaşamımı düşünüyorum. Yakında, içinde Nusch'un resimleri olan bir kitap alacaksın."

1952 yılında Paul Eluard, 1982'de Gala ölecektir. Gala, Salvador Dali'nin yanında, Paul ise Nusch'un yokluğunda. Fakat 8 Kasım 1947'de Gala'ya yazılmış mektuptaki şu satırlar Paul Eluard'ın Nusch'a duyduğu sevginin sıçrama noktasının altına atılmış imza olacaktır:

"Gelip seni görmeyi isterdim, ama dairemi ve de Nusch'un mezarını, ondan geriye kalan herhangi bir şeyi bırakıp gitme fikrini aklıma getirmek istemiyorum."

179

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Aşkı yıkmanın olanaksızlığını kanıtlayan şey, her zaman en yalın, ihtişamdan yoksun vakitlerin anısıdır."

Paul Eluard

"Aşk olmayınca her şey, her zaman için boş, boş, bomboş, iğrenç, güçlüklerle, yavan ve iğrenç zehirlerle dolu."

Paul Eluard

"Aşk yaşayan insanın duygusudur, aşkın birleştirdiği kişiler artık tek bir varlık oluşturur."

Hegel

"Hayatın ihtiyarlık çağında olduğu gibi aşkın da ihtiyarlığında zevkler için yaşanmaz, acılar için yaşanır."

La Rochefoucaul

180

STEFAN ZWEIG (1881 – 1942): Avusturyalı romancı, öykücü, araştırmacı, oyun yazarı ve şair. Varlıklı bir Yahudi ailesinden gelir. Tarih, psikoloji üzerine eğitim görür. Tolstoy, Nietzche, Balzac, Dostoyevski, Baudelaire üzerine yaptığı psikolojik içerikli incelemeler onun tanınmasını sağlar.

Yabancı dil konusunda yeteneklidir. Fransızca, İtalyanca, Latince, Yunanca öğrenir. Gezgincidir. Dünyanın birçok yerini dolaşır: İngiltere, Amerika, Fransa, Brezilya… En sonunda Brezilya'nın Petropolis şehrine yerleşir.

Ölümünden kısa bir süre önce yayınlanan *Dünün Dünyası* adlı eseri, kendi yaşamından kesitler sunar. Duygulu bir kişiliği olan Stefan Zweig savaş karşıtı, barış yanlısıdır. "*Savaşa karşı savaşmak gerekir,"* der.

Faşizm'den nefret eder. Maksim Gorki'nin yakın dostudur. Hitler döneminde kitapları meydanlarda yakılır. Eserleri arasında *Duygu Karmaşası, Yıldızın Parladığı Anlar, Bir Satranç Öyküsü, Kalbin Sabırsızlığı* önemli yer tutar.

* * *

Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu isimli hikâyesi önemlidir. Orada çocuğunun varlığından haberdar olmayan bir sevgiliye bir kadının duyduğu aşk anlatılır. Kadın çocuğunun geleceği için kendini satar. Ve sevgilisine şu satırları yazar:

"Sevgilim sana karanlıklar içinden sesleniyorum; hiçbir utanç duymadan sana bunu anlatacağım, fakat sakın ürkme! Kendimi sattım. Sokak kızı denilenlerden bir orospu olmadım ama yine de kendimi sattım. Zengin dostlarım, varlıklı sevgililerim oldu. Önce ben onların arkasından gittim, sonra onlar benim arkamdan koştular. Zira ben – bunu hiç fark ettin mi?- çok güzeldim. Kendimi verdiğim herkes benden hoşlandı. Hepsi bana borçluluk duydular, bana bağlandılar, beni sevdiler. Yalnız sen sadece sen bunu yapmadın, sevgilim!"

Masalımsı Bir Gece adlı öyküsünde, 1914 yılında savaşta ölecek bir subayı şöyle konuşturarak kendi tutumunu anlatmaya çalışır:

"Ben şimdi sizlerden değilim, bundan böyle sizin değilim. Şimdi ben sizin dışınızda, yükseklerde, ya da çukurda bir yerdeyim. Fakat sizlerin burjuva rahatlığınızın dümdüz kumsalında da değilim artık, değilim. İnsanda iyiye ve kötüye karşı duyulan arzuları ilk kez hissettim; fakat sizler nerede bulunmuş olduğumu hiçbir zaman duyamayacaksınız, beni hiçbir zaman tanımayacaksınız. Ey insanlar, siz benim sırrımdan ne bilirsiniz."

Bu öykünün bitiş cümleleri insanlığa bırakılmış önemli mirastır:

"Kendi benliğini bulan kimse şu dünyada hiçbir şeyi yitirmez. Kendi içindeki insanı tanımış olan bütün insanları da tanır."

181

* * *

Stefan Zweig 1920 yılında Friderike Maria von Winternitz isimli yazarla evlenir. 1938 yılında boşanırlar. Daha sonra Stefan yanında sekreter olarak çalışan Charlotte Altmann (Lotte) ile evlenir. Friderike Zweig ayrıldığı kocasının ölümünden sonra *Stefan Zweig* biyografisini yazar.

182

RESİM (15)

183

GEZGİN BİR ÂŞIK

"Çok yumuşak, çok hafif, çağırdığın zaman uçuşarak sana doğru gelen, sana sokulan, seni ısıtan, ya da istersen üşüten, fakat senin neredeyse hiç hissetmediğin bir kuştüyü olmak istiyorum. Sadece birkaç saat için de olsa yanına gelmek uğruna hiçbir yolculuktan kaçınmayacağım. Ancak yaşamına da el uzatmaya kalkışmayacağım."

Friderike Zweig (Stefan Zweig'a)

Otuz yaşındaki Stefan Zweig 24 Temmuz akşamı 1912'de Viyana'nın Ridedhof Lokantasında arkadaşlarıyla birlikte yemektedir. Evli, iki çocuğu olan genç Friderike von Winternitz tesadüfen aynı lokantaya gelir ve Stefan Zweig'ın yanındaki masaya oturur. Friderike birkaç yıl önce yine bir yaz akşamı Stefan Zweig'ı Viyana dışındaki Stelzer Lokantası'nda ilk kez görmüştür. Stefan Zweig farkında olmadığı bu kadından bir gün sonra mektup alacağını henüz bilmez.

Friderike yüzünü gördüğü, ama tanışmadığı Stefan Zweig'a "Bey" diye hitap eden 25 Temmuz 1912 tarihli ilk mektubunu bir arkadaşından aldığı adres sayesinde gönderir; onunla yazışmak istediğini belirtir. O dönemdeki toplumsal değer yargıları açısından Friderike'nin yaptığı akıllı uslu bir iş değildir. *Yıldırım aşk, toplumsal yargıları, gelenekleri dinlemez.* Friderike bu gerçeği mektubunda " gizli biçimde" ifade eder:

"Sevgili Stefan Zweig Bey,

Çoğu insanın güzel bulmadığı bir şeyi şu anda niçin kolayca yapabildiğimi sanırım açıklamama gerek yok Bu yaptığımı niçin çirkin bulmadığımdan da burada söz etmek istemiyorum."

* * *

Stefan Zweig, Friderike'nin mektubuna cevap verir, onun sesini duymak için telefon numarasını yazar. *Aşk, gireceği dünyanın her noktasını merak eder. Merak ettiği dünyanın her yerinde, seste, gülüşte kendine yer arar.* 30 Temmuz 1912'de Stefan Zweig ondan bir mektup alır:

"Telefonda seslerimizi duymakla mutlu olup olmayacağımızı bilmiyorum. Ne de olsa onlar uzak, belki de rahatsız bir yolu geride bırakacaklar.(…)

Sizinle tekrar karşılaştığımda acaba minnettarlık belirtisine cesaretim olacak mı, bilemiyorum. Sanırım çevrenizdeki bir sürü insan arasında bunu yapamayacağım. Gözleriniz o kadar güzellik dolu ki… Siz her şeyi duysallık dolu bakışlarla izliyorsunuz. Karşınızda direnç gösterebileceğimi sanmıyorum.

Bol bol ve sıcak selamlar gönderen
Friderike Maria von Winternitz."

184

Stefan onu evine davet eder, ancak Friderike'nin kızı hasta olduğundan dolayı bu davet gerçekleşmez. 23 Eylül 1912'de bu kez Friderike onu evine çağırır. Friderike'nin kocası da evdedir.

Stefan Zweig, Friderike ile tanıştıkları bu ilk günün nasıl geçtiğini şöyle anlatır:

"Öğleden sonra bayan von Wi'yi ziyaret ettim. Gerçekten oldukça duygulu, o güne kadar rastlamadığım kadar ince yapılı, fakat onu güçlü yapan ruhsal gerçekçiliği, enerji dolu bir kadınla güzel bir sohbet yaptım. (…)

Hareketlerindeki mükemmel zariflik bana müzik gibi geliyor. O karşısındakini çok iyi anlayan bir kadın. Ancak kocası odaya girince çok sıkılıyor. Buz gibi bir hava odayı kaplıyor. Kadın sanki, hâlâ güzellik özlemi çeken utangaç bir kız ile ağırbaşlı bir anne arasında bir yerde gidip geliyor. Kocası da bu iki şeyin ortasında sallanan, fakat iki yana da ulaşamayan, ses getirmeyen bir kilise çanının tokmağını andırıyor."

Friderike 12 Kasım 1912'de Stefan Zweig'ı evinde ziyaret eder. Beklenen şey cinsel ilişkidir; fakat Stefan Zweig buna cesaret edemez. Ayrıca cinselliğin bir anlık zevk olduğunu, paylaşılan duygusallığın, görüşlerin daha kalıcı olduğunu düşünmektedir. Stefan Zweig Günce'sine görüşmeyle ilgili şu notu düşer:

"Ne yapacağını bilmeyen, fakat dirençli, durgun ve de iyi niyetli, akıllı ve dişice… Ona kafamda erotik düşüncelerle sokulmaya cesaret edemiyorum. Kimi şeyleri berbat edebilirim. Bir saatlik beraberlik bir armağan sayılmaz, aramızdaki ilişkinin çekiciliği karşısında."

Her aşk başlangıçta utangaçtır. Friderike bu görüşmeden hemen sonra Kasım 1912'de, her şeye açık olduğunu belirten, çekingenliğini yenmek isteyen Stefan'ı da cesaretlendiren bir mektup yazar:

"Sizin karşınızdaki o zavallı çekingenliğim çok şeyler vermemi engelliyor. Fakat soğuk biri olmadığıma da inanmalısınız… Ben öylesine özlem doluyum ki… Sizden hiçbir şeyi esirgeyemem ve uzun süredir de bunu yapmak zorunda kalmamayı arzuluyorum. Beklentilerinizi elimden geldiğince yerine getireceğim. (…)

İstediğiniz her zaman bana telefon edebilirsiniz. Korkmayın, almak istediğinizden daha fazlasını vereceğimden. Arzu ettiğinizden daha fazla biri olmak için nefesimi tutacağım. Ve bunu can-ı gönülden yapacağım, tüm varlığımla.

Sizin Friderike Maria W.'niz"

Sonuçta utangaçlıklarını yenip birlikte olurlar. Duygusallıklarına cinsellilerini eklerler. Stefan, Günce'sine bunu esprili bir biçimde şöyle yazar:

"Sapıklığın oyunu tüm açıklığı ile oynandı…"

Stefan Zweig aralarında başlayan ilişkinin sadece cinsellik üzerine kurulmasını arzulamaz. *Yalnızca cinsellik üzerine kurulan ilişki aşk olamaz*. "Sapıklık oyununu" not eden Stefan on yedi gün sonra Günce'sine uyarıcı şu satırları ekler:

“Akşam F.v.W. ile beraberiz. İlişkimizin tamamen seks üzerine kurulmamasına çok dikkat etmeliyim. Bu tehlike gerçekten var. Birlikte gezintilerimiz çok güzel, aramızdaki sohbetler de. Belki de bütün sanat, kişinin kendini karşısındakine anlatabilmesi. Kadınlarda her şeyi kavrama yeteneği vardır. Her şeyi anlamak da isterler. Ancak sorun, bu yeteneklerinin ne kadar sürekli olduğudur.”

* * *

Friderike, aşkı çoktan doğurmuştur. Ama Stefan, Friderike’nin aşkına henüz gebedir, doğurup doğurmayacağını bilmemektedir. Friderike, Stefan’ın aşkını doğurtmak için uğraşmaktadır.

Stefan Zweig 2 Mart 1913’te Paris’e gider. Orada Marcelle isimli kızla tanışır, kısa bir süre sonra aralarında ilişki başlar. Böylece Stefan’ın hayatında iki kadın olur. Gönlünün terazisinde ağır basan kadın Friderike’dir. Marcelle gelip geçicidir. 22 Nisan 1913’te Günce’sine şöyle yazar Zweig:

“Marcelle çok kez sessiz, acılara kolay katlanan ve acıma duygusu çok bir insan. O ve Fri yaşamımdaki iki kadın. Istırap çekmenin susuzluğunu en çok onlarla hissediyorum. İkisi de sevdikleri insana yardım edebilmek için onu hasta görmek istiyorlar. (…)

Son bir buçuk ay, bir kadınla geçirmiş olduğum en yoğun birliktelikti. Belki de bu beraberliğin geçiciliğinden emin olduğumdan.”

Stefan Eylül 1913’te Berlin’e gider. Friderike, kocası Felix von Winternitz’den ayrılmaya karar verir, ufak kızları Alix ve Suse ile birlikte ayrı eve taşınır. 27 Ekim 1913’te Stefan’a evliliğini değerlendiren ve ondan dürüstlük isteyen şu satırları yazar:

“Sen bunu çok önceden fark ettin. Ben evli değilim. Kocam da değil! Bizi yakından tanıyanlar bilir nasıl yaşadığımızı. Şimdi buraya taşınmam, yaşamımdaki kimi şeyleri doğru dürüst bilmeyenleri artık inandırmam çok iyi oldu. (…)

Bana karşı hep açık sözlü olmanı istiyorum. Ve senin açık sözlü olmanın üzerime yükleyeceği ‘ağırlık’ tan da korkmuyorum. Bu seni rahatlatacaksa, ben o ‘ağırlığı’ taşımaya hazırım. Kendini mutlu hissettiğin zaman bana da söyle. Beni de mutlu edersin. Bilmiyorsun, seni ne kadar… Hayır, söylemek istemiyorum sevgili…

Hoşça kal ve çok mutlu ol… Duy uzaklardan o küçük çıngırağımın sesini.

Sana sadık Fri.”

* * *

Zweig Mart 1914’te yeniden Paris’e gider, hayatının ikinci kadını Marcelle ile buluşur. Nisan ayında Friderike Paris’e gelir. Marcelle’nin varlığından daha önceden haberdar olan Friderike huysuzluk göstermez, anlayışlı sevgili gibi davranır; çünkü Stefan’ın aşkını henüz doğurtamamıştır, onu bütünüyle yitirmeyi arzulamaz. *Aşk tam kazanmadan kaybetmek istemez.*

Stefan ve Marcelle, Temmuz 1914'te Belçika kıyılarına tatile giderler. Friderike Temmuz – Ağustos aylarında olağan; ama ilginç biçimde yazılmış iki mektubu Stefan'a gönderir. Bu mektuplarda der ki:

"Kardeşim benim,

Öyle değil mi? Kız arkadaşın yanı başındayken benden bu mektup geldiğinde sen benim erkek kardeşimsin. Umarım onunla güzel birkaç gün geçirirsin. Orada bulunmak onun için her yönüyle güzel bir şey. Ne de olsa hem Paris'in sıcağından ve kirli havasından kurtuldu, hem de yanına geldi.(…)

Şimdi sevgilim benim, bu mektup eline geçtiğinde çok çok uzaklardasın ve inşallah ruhen ve bedenen güneşten çok yararlanıyorsun."

"İnşallah onunla güzel günler geçirdin, kardeşim. Yakışıklı olman benim de hoşuma gidiyor. Ne kadar isterdim şu anda yakışıklılığını görmeyi… İçimde öyle bir his var ki, sanki çok uzun haftalardır senden yoksunum. Yaşam çoğu kez hüzün dolu. Sen artık benim çok gereksinimini duyduğum bir insan oldun. Ben seni hep görüyorum. Uzakta olsan bile sevgi dolu yakınlığının gizem dolu ışınları yayılıyor. Erotik hasret olmasa da ıstırabını çekiyorum dinleyemediğim konuşmalarının. Senin yüzünün, vücudunun, yürüyüşünün, hırıltının hasretini çekiyorum ben. Öyle anlar geliyor ki, kimi zaman beni sevindirmeyen şeyleri bile çok istiyor canım…

Hoşça kal kardeşim. Öpmüyorum seni bugün, çünkü boğazım ağrıyor. Fakat bunu en yakında telafi edeceğim, inan bana.

Fri"

* * *

Stefan Zweig yaşamındaki hiçbir kadına bağlanmak, evlenmek istemez. Özgürlüğünün elinden alınacağı kuşkusu içindedir. Ayrıca yazar olarak yalnızlığa ihtiyacı vardır. Düşüncelerini Friderike'den saklamaz, hatta değişik kadınlarla yaşadığı geçici ilişkileri açık eder. Friderike onu kuşkularından kurtarmak ister. Onun özel hayatına karışmayacağını, yazarken onu rahatsız etmeyeceğini, onun özgürlüğüne saygılı olduğunu, evlenmek istemediğini yazar 1915 yılındaki mektuplarında:

"Sevgili, kafamda bir şey var beni üzen… Kimi zaman benimle karşılaşmamak için kadınlarla sokak sokak, saklanarak dolaştığını söylemiştin. Bu bana acı verdi. Sen kendinin efendisisin! Bunu sana daha ne kadar söylemem gerekiyor. Bugün de aynı şeyi tekrar ediyorum. Gerçekten sokakları benden saklanarak arşınlıyorsan, benden hoşlanmıyorsun, beni bir köstek, ayağındaki bir zincir olarak kabul ediyorsun. Sevgili, ben senin görüşlerine, senin benimkilere olduğundan daha çok inanıyorum.

Saklanarak dolaşma sokak sokak. Sana yakın olduğum için mutluyum. Yok etme bu duygumu.

Seni öpen F."

187

“Çalışmak için evine kapandığında seni görmemek fedakârlığını yapmayacağımı sanıyorsan yanılıyorsun. Mümkün olacak bir şeye karşı direnme. İnsan olağanüstü şeyler karşısında bile kötümser olmamalıdır.”

“Senin iradenin dışına çıkarak yaşamını bana uyduracağını ise hiçbir zaman aklımdan geçirmedim. Bunu senden hiç istemeyeceğim de. Senin gibi bir erkek için bunun mümkün olamayacağını, ya da böyle bir yaşamın seni mutlu etmeyeceğini bildiğimden değil. Bunun tek nedeni, tüm duygularında (sadece kadınlara olan değil) seni sınırlamak istemeyecek kadar sana âşık olmam… Senin istemediğin şeyler dışında (evlilik bir bağdır) hiçbir şey seni bağlayamaz…

Ben evlenmeyeceğim ve bu konuda senin yapacaklarına, vereceğin kararlara da karışmayacak, seni etkilemek istemeyeceğim. Çocuklarımın yanı sıra yaşamımdaki en önemli insan olarak seni görmemi mutlulukla kabul ettiğini söyle bana, kurtar beni şu kötümserliğimden.”

Stefan Zweig uzun bir süre sonra ikna olur, Friderike’ye aşkla tamamen bağlanır. 28 Ocak 1920’de Viyana Belediyesi’nde nikâh yapılır, aşklarını evlilikle yasal duruma getirirler.

Stefan yazarlıktan kazandığı parayla 1917’de 7816 metrekarelik bir araziyi üzerindeki binalarla birlikte satın alır. Artık bu ev onların ortak yaşamlarını sürdürecekleri evdir. Ama gezgin âşık Stefan yine yolculuklarına devam edecek, değişik şehirlerde, ülkelerde konferanslara katılacak, otellerde yalnız kalacak, kitaplarını yazacaktır.

Friderike kızları ile birlikte çok büyük olan bu evde yaşamının çoğunu yalnız geçirecektir. Stefan’ın yazılarını temize çekecek, ona edebiyat çalışmalarında yardımcı olacaktır. Zaman buldukça birlikte tatil yapacaklar, aşklarını sürdüreceklerdir.

* * *

Aşkın güzel yılları saniye gibi geçer. Kötü saniyeleri ise yıllar gibi. Aynı evde geçen ortak on yıl güzel günlerini doldurmuş, sıkıntılı günlere kapı açmıştır. Ortaya çıkan sorunlardan en önemlisi, Friderike’nin artık büyümüş kızlarıdır. Kızlarına çok düşkün olan Friderike onların yanlışlarına göz yummaktadır. Kızlarının şımarık davranışlarını koruyan Friderike’nin karşısına Stefan çıkmak zorunda kalır. 21 ve 24 yaşlarında olan Suse ve Alix’in tutumlarını eleştiren Stefan Günce’sine şöyle yazar 1931’de:

“Alix ve Suse ile yemek masasında münakaşa. Bu budalalık ve saygısızca bir küstahlık atmosferinde yaşamak dayanılmaz. Evde esen hava her şeyi boğuyor, en çok ruhumdaki canlılığı. Nefes alabilmek için buradan biraz uzaklaşmak iyi olacak.”

1932’de Stefan Paris’ten Friderike’ye gönderdiği mektupta eleştirici üslupla şöyle yazar:

“Ta çocukluklarından bu yana kimi şeylere kafa yormalarını üstlendiğin için sen onlara zararlı oluyorsun. Belki hep kızlarına iyilik yaptığını sanıyorsun, fakat gerçekte onların çıkarlarına karşıt davranıyorsun. Bırak tek başlarına yüzsünler! Batmamaları için cankurtaran simitleri taktık onlara.”

188

1933'te Stefan Zweig dostu Hugo Bergmann'la özel sorunlarını dertleşerek aşkın geldiği durağı gösterir:

"Sık sık yolculuklara çıkacağım. Evim bana mutluluk vereceğine çeşitli sorunlarıyla yük olmaya başladığı için sanırım karar vereceğim gün artık pek uzak değil…"

* * *

1934 yılı başlarında Stefan Zweig'ın evi "silah arama bahanesiyle" polis tarafından basılır. Asıl neden Stefan'ın solcu görüşlere sahip olmasıdır. Stefan özgürlüğünün kısıtlanacağını anlayarak Avusturya'yı terk eder, 26 Şubat 1934'te Londra'ya yerleşir. 24 Mart 1934'te Friderike Londra'ya gelir. Stefan artık Friderike ve kızlarıyla aynı evi paylaşamayacağını, ileride Londra'ya tamamen yerleşeceğini bildirir. Friderike Avusturya'ya yalnız başına geri döner.

Mayıs 1934'te Stefan yanına sekreter olarak Lotte Altmann'ı (Elisabeth Charlotte'u) alır. Kısa bir zaman sonra aralarında aşk başlar. Friderike'nin geriye bıraktığı aşksızlık, yeni bir aşkla böylece tamamlanır. Mayıs 1934'te Stefan Zweig, Joseph Roth'a gönderdiği mektupta der ki:

" Benim gibi elli üç yaşındaki birine genç bir kadın iyi geliyor."

Bu satırların yazıldığı sırada Lotte yirmi yedi yaşındadır, aralarında 26 yıl yaş farkı vardır. *Yaşamının sonbaharını yaşayan yaşlı bir erkeğe hayatın verebileceği en büyük ödül genç bir aşktır.* Stefan bu ödülü alır, ama aldığını Friderike'ye söylemez. *Aşk bitip hemen yeni bir aşk başlarken aşkın kapı bekçisi çoğunlukla yalandır.* Evlilik kurumunun çatırdama seslerine yalan sesler karışır.

Friderike, Lotte Altmann'ı 1934 yılının sonuna yakın tanır; ancak Stefan'ın sekreteri olarak. Ne var ki, çok uzun zaman geçmez; Friderike onları iki sevgili olarak yakalar. Stefan gerçeği açıklar. Ocak 1935'te Lotte Altmann'ın gönderdiği aşk mektubunu zarfı açmadan Friderike'ye verir. Mektup şöyledir:

"Sevgilim, ben kendimi müthiş korkak buluyorum, bu mektubu aldığında yanında bir başkasının olabileceğinden de çekiniyorum. Senden ne kadar hoşlandığımı ve gösterdiğin dostlukla beni nasıl mutlu etmiş olduğunu söylemek istiyorum. Başkalarına karşı –belki elimde olmadan sana karşı da- soğuk görünüyorsam da, sevgiye ve dostluğa o kadar gereksinimim var ki… Onları bana veren sen oldun ve sana tahmin edemeyeceğin kadar çok şey borçluyum. Londra'da yaşayabildiğim için mutluydum, fakat sen gelene kadar kendimi yine de yalnız hissediyordum. Sen bunları bilmiyorsun…

Birlikte olduğumuz anlarda bana çok mutluluk verdin. Nice'de senin yanında bu kadar uzun süre olabildiğim için de sonsuz mutluydum, içimdeki korkuya karşın. Ancak o olay beni çok üzdü, çünkü ben eşini de beğeniyor ve seviyorum.

Ayrılık bana zor geldi. Bunun farkına varmış olduğuna inanıyorum. Ne kadar isterdim senin de burada olmanı. İkimiz yapyalnız… Buradaki tanışlarım çok cana yakın insanlar, fakat hiçbir şekilde senin yerini dolduramazlar…

189

Her şey için çok çok teşekkür. Sık sık seni ve birlikteliğimizi düşünüyorum…

Senin Lotte'n"

* * *

Friderike 1924 yılında Stefan'a gönderdiği bir mektupta şöyle yazar:

"Kendini kimi maceralarda yitirmeni engelleyen sınırım ben sana."

Yazılan bu satırların üzerinden on bir yıl geçer, şimdi 1935'te Stefan sınırı Lotte Altmann'ın aşkıyla aşmıştır. Bu ilişki geçici görünmemektedir Friderike'nin gözüne. Terk edilmiş aşkını koruması, kocasını kaybetmek istemeyen bir kadın olarak davranması gerekmektedir. *Aşk kazanmış olduğunu kaybetmek istemez.*

Friderike her yolu kullanarak Stefan'ı, Altmann'ın aşkından vazgeçirmeye çalışır. Stefan ise şimdiki aşkını savunmaya kararlıdır. *Yeni aşk, eski aşk gemilerini yakarak okyanusa açılır.* Stefan da öyle yapar. Avusturya'daki büyük evi satarak Londra'da yeni sevgilisiyle birlikte olmayı planlar. Friderike evin satılmasını kabul etmez. *Evliliğin bitiş döneminde mal-mülk kavgası başlar.* Friderike olan bütün olaylardan L. Altmann'ı sorumlu tutar. Stefan, Friderike'ye gönderdiği 4.10.1935 tarihli mektupta sevgilisini savunur:

"Lütfen gereksiz sorunlar yaratma kendine. Bu konunun Bayan Altmann ile ilgili olduğunu kafandan çıkar."

Şüphesiz ki, sorunların yaratıcısı Altmann değildir; ama Stefan'a sorunları çözmesi için güç veren Altmann'dır. Stefan yeni sevgilisinden aldığı enerji ile kararlılıkla yol alır. *Yeni sevgili eski aşkın sorunları çözülürken termik kaynaktır.*

* * *

Stefan Avusturya'daki evi satmaya çalışırken Friderike ortada bırakılacağı kaygısına kapılır. Evliliğin verdiği hukuksal hakları kullanmak ister. 8.3.1937 tarihinde Stefan'a gönderdiği mektupta der ki:

"Ancak mektubunda, çıtlattığın gibi sokağın ortasına konulmayı da kabul edemem. Bu nedenle de evi satmadan önce bana başımı sokacak bir yer bulmak zorundasın. Şimdi senden talebim, bir dairenin kirasını veya küçük bir evin alış bedelini karşılayacak belli bir miktarı ayırmandır."

Aslında Stefan'ın, Friderike'yi ekonomik olarak ortada bırakmak gibi bir amacı yoktur. Ortaya çıkan durum çıkar kavgasıdır. Friderike rahat yaşamaya düşkündür, Stefan bu olanakları kısmak istemektedir. *Aşkın başlangıcı çıkar kavgasını ortadan kaldırır, bitimi çıkar kavgasını yeniden doğurur.*

190

Friderike Zweig kendisinin ve iki kızının oturacağı on odalı bir villa kiralar. Kocası Stefan'a bunu hemen söylemez. Stefan olayı öğrendiğinde tepki gösterir. 19 Nisan 1937 tarihinde Friderike'ye yazar:

"Bana hep kaçamak söz edeceğine aylarca önce yazsaydın, şu evi tuttum, şu kadar odası var, diye çok daha iyi olurdu. Şimdi ise kimi gerçekler yeni ortaya çıkıyor. (…)

Hep gizli kapaklı ve belirsiz şeyler yapıyorsun. Çoğu şeyi doğrudan doğruya yapmalı insan."

Friderike, Stefan'dan almak istediği aylık ödemeleri garanti altına almak amacıyla iki avukat tutar. Artık çıkarlar kavgasının savunucuları avukatlar olacaktır. Friderike boşanmayı kabul etmemektedir. Stefan 12.5.1937 tarihinde Friderike'ye dostça bir mektup gönderir. Bu mektup aynı zamanda Stefan-Friderike aşkının değerlendirilmesini kapsayan bilânçodur:

"Hayır, sen gerçekte pek bir şey yitirmedin ve ben senin iç dünyanda mutlaka yaşıyorum. Seni iyi tanıyorum ve bizleri ayıran şeyin, çocuklarına olan sevgiyle onların isteklerine kimi zaman karşı çıkacak gücü kendinde bulamaman olduğunu da biliyorum… Fakat bu çok önemliydi. Çünkü bütün dünyanın bana karşı olmaya başladığı son dört yılda desteğini esirgediğin için ben sadece dışarıda değil, evdeki çok şeye karşı da savaşmak zorunda kaldım. İşte bu durum bizim kötü kaderimiz oldu. (…)

Çocukların nedeniyle kimi zaman bana karşı doğru olmadın, düşmanca davrandın. Şimdi şu gerçeği bilmeni istiyorum, ben hep onların iyiliğini istedim. Onlara daha sert davransaydım belki iyi olurdu. Fakat ben hiç kimseyi eğitemem. Başkalarından beklemediğim şeyleri kendimden de istemiyorum. Ve sana karşı en küçük bir öfke beslemediğimi yinelemek istiyorum. (…)

Bana karşı kuşkulu olmamanı, bütün içtenliğimle dilerim. Pek çok yanlışlarım ve uzlaşmazlıklarım oldu. Fakat hoşlandığım kişileri hiç unutmadığımı da bilirsin. Bana en çok yakın olan seni nasıl unutabilir, sana nasıl yabancılık duyabilirim. Beni herhangi bir nedenle 'yitirmiş' olduğun gibi düşüncelere kafanda yer verme ve başkalarının dediklerine kulak asma. (…)

Çoğu gerçekten güzel, verimli çalışmalarımla dolu mutlu günler bir daha geri gelmemek üzere geçti gitti. Bunalınca hep onları anımsayalım. Sana karşı çoğu kez haksız davranmışsam bile unut lütfen. Beni yitirdiğini hiçbir zaman aklına getirme ve beni hep en iyi dostun olarak anımsa. Bunun böyle olduğunu kanıtlamak için de birçok olanağın olmasını pek isterim.
Ayrılışımızın sana verdiği acılardan ötürü beni bağışlamanı da dilerim…

Sana sonsuz teşekkürlerimle. Birlikte geçirdiğimiz o yılların iyi anlarının hiçbirini unutma. Her zaman için senin olan
Stefan"

Stefan'ın dostça mektubuna rağmen Friderike kendi çıkarları doğrultusunda sorunlar yaratmaya devam eder. Stefan onun geleceğini güvence altına alan koşulları sağlar. Friderike sakinleşir, arkadaşça bir ilişkinin temelleri atılır. *Aşkın küllerinden geriye kalabilen en iyi şey –eğer kalabilirse- dostluktur.*

Friderike boşanmayı kabul eder, 22 Kasım 1938 tarihinde boşanırlar. 6 Eylül 1939'da elli yedi yaşındaki Stefan ile otuz bir yaşındaki Altmann evlenirler. 1940 yılının savaş günlerinde hem

Stefan, hem de Lotte, Friderike'ye maddi ve manevi olarak yardım ederler. Lotte, Stefan'ın gönderdiği mektupların altına dostça notlar yazar.

Stefan ve Lotte önce Amerika'ya, sonra da Brezilya'ya taşınır. Friderike ile yazışmalarını sürdürürler. 1941 yılında Avrupa'daki savaşın olumsuz etkileri Stefan'ı depresyona sokar. 24.11.1941'de Friderike'ye şöyle yazar Stefan:

"Çok kötü günlerdeyiz. Dünyada bugüne kadar böylesine çok insan öldürülmüş veya mutsuz edilmiş değildi… Bunun daha yıllarca süreceğini düşünmek bile dayanılır gibi değil."

Savaşın getirdiği yıkım Stefan'ın iç dünyasını yıkar, dünya barışı konusunda umutsuzluğa kapılır. 1942'de Şubat ayında Friderike'ye ruhsal durumunu şu sözlerle anlatır:

"Şimdiye kadar olmadığım kadar ümitsizim, bezginim… Geçmişteki her şey artık yitip gidiyor ve gelecek, bir zamanlar bizi mutlu etmiş olan şeyleri bir daha geri vermeyecek. Çalışmalarımı ancak gücümün dörtte biriyle sürdürebiliyorum. Fakat o da yaratıcılıktan çok eski alışkanlıkların desteğiyle. Başka insanları, coşturmak için insanın kendinin inançlı ve coşkulu olması gerek! Fakat günümüzde onları nerede bulacak, onlara nasıl ulaşacağım?"

Aynı gün bir başka mektup daha yazar, kapalı bir zarf içinde yayınevinin kasasına iki gün sonra koyar. Bu mektup hayatının "son kararını" içerir. Der ki:

"Ancak altmış yılın ardından yepyeni bir yaşama başlamak için olağanüstü güçlere gerek var. O güçler ise yıllar boyu yapılan vatansız yolculuklar sonucu yok oldu gitti. Bu nedenle yaşamıma tam zamanında ve başı dik bir son vermenin daha doğru olacağına inandım. Düşün dolu çalışmalar bu yaşama, dünyanın en büyük lütfu sayılan coşkulu sevinci ve kişisel özgürlüğü sürekli getirmişti.

Bütün dostlarıma selamlar yolluyorum! Uzun gecenin sonunda doğacak şafağı görmelerini çok arzularım! Sabırsız ben onlardan önce gidiyorum."

22 Şubat 1942'de Stefan Zweig, Friderike'ye yaşamının son mektubunu yazar:

"Sevgili Friderike,

Bu mektup sana vardığında ben kendimi eskisinden çok daha iyi hissedeceğim. Sen beni Ossining'de görmüştün. Sonra, rahat ve sakin günlerin ardından ruhça çöküntüm çok arttı. Öylesine bir ıstırap içindeydim ki, doğru dürüst düşünemez, kendimi çalışmalarıma veremez olmuştum. Bilincinde olduğumuz tek şey, bu savaşın daha yıllarca süreceği, bizler gibilerin tekrar vatanlarına ve evlerine kavuşmak için daha çok yıllar bekleyeceği idi. (…)

Sana bu satırları son saatlerimde yazıyorum. Bu karara vardığım andan sonra, kendimi nasıl da daha rahat hissettiğimi bilemezsin. Çocuklarına çok candan selamlarımı söyle. Suçlama beni."

Stefan Zweig ve karısı Lotte Zweig 23 Şubat 1942'de intihar ederler.

Peki, Friderike ne yapar? Onların ölümünden sonra uzun yıllar yaşar. 1951 yılında Stefan Zweig'ın gönderdiği mektupları yayınlar. Ama "Lotte ve Stefan" diye imzalanmış mektuplardan Lotte ismini silerek. Oysa birbirine karşı vefalı davranmış, ölüme ortak imza atmış bir aşkı hiçbir kimse silemez.

192

AŞKIN DÜNYASINDAN

"Sevilmek, insanın kişisel niteliklerinden dolayı değerlendirilmesi demektir."
Aristoteles

"Değişiklikle karşılaşınca değişen aşk, aşk değildir."
Shakespeare

"Aşk bıkmakla ölür, unutmakla gömülür"
La Brugere

"Aşk, ikiyken bir olmak demektir."
V. Hugo

193

BERTOLT BRECHT (1898 – 1956): Alman şair ve tiyatro yazarı. Tıp eğitimi görür; ama eğitimini yarıda bırakarak şiir ve tiyatroyu meslek edinir. Tiyatroya toplumsal bir görev çizer, epik tiyatro anlayışını geliştirir, seyirciyi düşünmeye çağıran oyunlar yazar. Dünya görüşü olarak Marksizmi savunur.

1920 yılından itibaren opera sanatçısı Marianne Zoff'la ilişkiye girer, 1922 yılında onunla evlenir. Marianne Zoff'tan boşandıktan sonra 1929 yılında Helena Weigel ile evlenir.

Brecht'in en önemli eserleri şunlardır: *Carrar Ananın Silahları, Galile, Sezuan'ın İyi İnsanı, Kafkas Tebeşir Dairesi.*

HELENA WEIGEL (1900 - 1971): Viyana-Avusturya doğumludur, tiyatro oyuncusu olarak 1919 yılında Almanya'ya taşınır. Helena, Brecht'le birlikte olduktan sonra onun yazdığı oyunlarda oynar. 1932'de Brecht'in Gorki'den uyarladığı *Ana* adlı oyunda önemli rol alır.

1933 yılında Hitler'in iktidara gelmesinin ardından Brecht – Helena çifti Almanya'dan kaçarlar. Danimarka'da (1933), Finlandiya'da (1940), ABD'de (1941), İsviçre'de (1947) sürgün hayatı yaşarlar. 1948'de Doğu Almanya'ya dönerler, tiyatro çalışmalarına orada devam ederler.

* * *

Brecht, sanatçıya bakışını şöyle özetler:

"Sanatçı, halkın yozlaştırılmış ve bozulmuş estetiği yerine, çağının ve toplumun gerçeklerini, bu gerçeklere yaraşır biçimde dile getiren eserler vermek ve bu eserler aracılığıyla kitlelere seslenmek zorundadır."

* * *

Brecht'in Danimarkalı sevgilisi Ruth Berlau onun neleri unutmadığını şöyle anlatır:

"Genç bir ağaca su verilmesi gerektiğini.
Kışın kuşların zor yiyecek bulduğunu.
Bir hastanın yardıma ihtiyacı olduğunu.
Açın yemeğe.
Üşüyenin sıcaklığa."

* * *

Bertolt Brecht kendisinden sonra gelecek nesillere seslenirken yaşadığı çağı sorgular ve arzuladığı dünyayı tanıtır. Kendi yaşadığı çağı karanlık bir çağ olarak görür. Arzuladığı dünya ise özgür bir dünyadır.

"Gerçekten karanlık bir çağdır yaşadığım!
Ahmaktır hilesiz söz. Düz bir alın
Vurdumduymazlığa işaret. Gülen
Kötü haberi almamış henüz.
(…)
Diyorlar ki: ye ve iç sen! Sevin, neyin varsa!
Fakat nasıl yiyip içeyim ki, yediğim
Bir açın ellerinden kaptığım lokmaysa, bir
Susuzun sorduğu bardak suysa içtiğim?
Ve yine de yiyip içiyorum ben!
(…)
Battığımız dalgalardan
Yükselecek olan sizler
Zaaflarımızdan söz ederken
Unutmayın
Karanlık çağı da
Sizlerin kurtulmuş olduğu.

Yürüdük ya, pabuçlardan çok ülke değiştirerek
Sınıf savaşlarının ortasında, çaresiz
Haksızlığın olup öfkenin olmadığı yerde.

Biliyoruz halbuki:
Aşağılıklara duyulan nefret de
Bozar şeklini yüzün.
Kısar sesi haksızlık karşısındaki
Öfke de. Ah, güleryüzlülüğe
Ortam hazırlamak istemiş bizler
Güleryüzlü olamadık kendimiz.

Sizler fakat, geldiğinde vakit
İnsan insanın yardımcısı olduğu
Zaman.
Hatırlayın
Hoşgörüyle bizi."

195

RESİM–16

196

ÇOK AŞKI OLAN ADAMDAN BİR AŞK

“ Sevgili, sevgili, bana yeniden elini ve ağzını ver ve beni öp. Geceleri benimle mi yatıyorsun. Bizi ne olursa olsun hiçbir şeyin ayıramayacağını söylesene! Tamamen seninleyim, geçen gece olduğu gibi. Dahası tamamen senin içindeyim. Sevgili, sevgili Marianne. Susman öyle bir eziyet ki!”

Brecht (Marianne Zoff’a)

Alman şairi ve tiyatro yazarı Bertolt Brecht gençlik döneminden başlayarak ölünceye kadar sayısız aşklar yaşar. Rosa Marie Aman, Paula Banholzer, Sophie Renner, Marianne Zoff, Helena Weigel, Elisabeth Hauptmann, Margarete Steffin, Ruth Berlau…

Brecht’in aşkları arasında Marianne Zoff özel bir yer tutar, günümüzde yaşanan aşklardan izler taşır; aşkın başlangıçtaki sevinciyle, sevginin nefrete dönüşüyle, aldatmalarla, çocuk – para kavgalarıyla, hüzünlü bitişiyle…

* * *

Marianne Zoff 1893 doğumludur. Liseden sonra tiyatro ve şan eğitimi alır, Viyana’da tiyatroda çalışmaya başlar. 1917 yılında Alman işadamı Recht ile birlikte olur. Recht sık sık Almanya’dan Viyana’ya gelir, birkaç ay orada kalır.

1918 yılında Brecht, Paula Banholzer’le aşk yaşamaktadır. 1919 yılında aşkın meyvesi olarak oğulları Frank doğmuştur. Tiyatro oyunlarının eleştirmeni olan Brecht, Marianne Zoff’un sahnelenen bir oyununda onunla tanışır. 1920 yılından sonra aralarında duygusal bir ilişki gelişir. Nisan 1921’de kısa bir tatil yaparlar, sonra Münih’te yeniden birlikte olurlar. Aşk her ikisini de kucaklamıştır, gözleri sadece birbirlerini görür. Brecht hissettiği aşkı sevgilisi Marianne Zoff’a 1921 sonbaharında yazdığı mektuplarında dile getirir:

“ Gökyüzü hâlâ kıpırtısız ve suların kabardığı zamanların dışındaki bir gelgit kıyısı gibi kendi kendimle oynaşabilirim; ama derim ki sana: Seninle en küçük bir tartışma için bile bir kilo sinirimi feda ederim ve küçücük bir konuşmacık için tramvaylarda yedi saat koşturmacaya razıyım.”
(…)
“ Birisini sevmek büyük bir şans: Seni tüm giysilerinin içinde ve giysisiz görüyorum ve kolunu boynuma dolayışını ve tüm bunları düşünüyorum.”
(…)
“Gövdeni düşünmeye cesaret edemiyorum. Onu aklımdan uzak tutmak için çok çabalıyorum, yoksa dayanamam. Ve seni çabucak öpüyorum.”
(…)
“ Her akşam seni kendi ellerimle yatağa getiriyorum. Biliyorsun. Altı üstü oldukça küçük bir oda ve hayvanları, günbatımı ve bunun gibi ve bu odada yalnızca ikimiz yaşıyoruz ve çatımızın sağlam olduğunu düşünüyorum, havadan yapılma o. Ellerimi hep senin göğüslerinin arasına koyuyorum, bu beni sakinleştiriyor.”

* * *

197

Âşık kişi sevdiğini başkasına kaptırmaktan korkar. Marianne, Hagemann isimli kişinin kendisine ilgi gösterdiğini yazdığında Brecht'in tepkisi ve verdiği akıl hem âşığın duyduğu sevgiliyi kaybetme korkusunu, hem saf çocukça bir davranışı yansıtır. *Aşkta üçüncü kişinin rakip olarak ortaya çıkması âşığı kaygı kuyusuna iter.* Brecht 1921 Kasım tarihli mektubunda der ki:

"Artık Hagemann'a gitmeni istemiyorum, lütfen davetleri geri çevir. Sallantıda bırakma, tersine, bitir. Ona açıkça istemiyorum ve âşık olmanızı engelleyeceğim, de! Ya da ona benden söz et, gerekirse. Gerçekten en iyisinin bu olduğu duygusu içindeyim ve rica ediyorum böyle yap ve seni öpüyorum sevgili Marianne."

Aşkta kıskançlık karşılıklıdır; erkek nasıl kıskanıyorsa, kadın da kıskanır. Brecht Ocak 1922'de hastalanır, üniversite kliniğine yatar. Bu tarihlerde Marianne onu ziyaret eder. Şubat 1922'de Brecht'in evde olmadığı bir gün Marianne Zoff, Brecht'in eski sevgilisi olan Paula Banholzer'den gelmiş mektupları bulur. *Kıskançlık, âşığa her şeyi merakla aratır, buldurur.* Bulunan şeyin gerçeği yansıtıp yansıtmamasının önemi yoktur. *Kıskanç âşık için şüphe her zaman gerçektir.*

Brecht kendi sadakatini savunurken aynı zamanda memnuniyet taşır; kıskanılmak önemsenmektir. *Aşkta kıskanılan âşık kendisine değer verildiğini düşünerek gizlice kişisel tatmine erişir.* Nasıl ki Brecht'in daha önce duyduğu kıskançlık Marianne Zoff'a önemli olduğunu hissettirmişse, Marianne'ın kıskançlığı da Brecht'in kendine güvenini artırır. Yüksek perdeden konuşma sırası şimdi Brecht'indir: Mektubunda ironik biçimde sevgilisine seslenir:

" Çeşitli yanılgılarında lekelediğin kâğıda gelince, yazık ona. Bu noktada, ben basitçe görevini yapmandan, erkeğini sevmenden ve onu yitirme korkunu ve bu korkuda senin suçun olmalı, unutmandan ve ayrıca senin de çok gereksindiğin güveni biraz ona duymandan yanayım. (…) Genel olarak ve aramızda kalmak üzere dikkatini çekerim ki şimdiye dek ve şimdi bile sahip olduğun ve gelecekte de önünde duran tüm yanılgılarını, korkularını ve kendine çektirdiğin tüm eziyetleri kesinlikle hak ettin, sevgili kadınım benim.

Ama şimdi seni ağzından öpüyorum."

* * *

Marianne şüphelerini ortadan kaldırmış gibi davranır; ya da kıskançlık duygularını şimdilik gömer. Brecht'in, Paula Banholzer'den olma oğlu Frank'ı bir süreliğine yanına bile alır; ona çocuğu gibi bakar. Bu arada Marianne hamile kalır. Kasım 1922'de Brecht ve Marianne evlenir. Bu dönemde Marianne, annesinin – babasının yanında kalmaktadır. Brecht ona doğacak çocuğun sağlık durumuyla ilgili sorular dolu mektuplar yazar. Mart 1922'de kızları Hane doğar. Doğumdan bir süre sonra Brecht'in, Paula Banholzer'e yazdığı yeni bir mektubu bulan Marianne şüphelerini yeniden yeraltından yeryüzüne çıkarır ve Paula Banholzer'e şu mektubu yazar:

" Sevgili Fräulein Banholzer,
Bugün size bir ricayla başvuruyorum ve bana yardım edeceğinizi umuyorum. Bu defa yardım etmeniz, sizin çıkarınıza – tüm hamileliğim boyunca bekledim – yoksa çoktan bir karar

verirdim. Ne yazık ki durumum yüzünden kesinlikle Brecht'e bağımlıydım ve onsuz iyi olamazdım – birkaç gün önce onun size yazdığı bir mektubu okudum ve şimdi ikinizin de çok istediği o saat geldi. (…) Brecht'e özgür olduğunu söylemenizi rica ediyorum, bütünüyle özgür – size yazdığı mektubun bana dokunduğunu söylemeliyim – ondan bu denli sevgi ve şefkat ummazdım."

Brecht yine kendini savunur; ama bu kez Marianne ikna olabilecek gibi değildir. Aldatılma kuşkusu Marianne Zoff'un yüreğine girmiştir; büyüyüp, gelişmiştir.

* * *

Aşkın daha önce başlamış krizi derinleşerek sürer. Marianne, Brecht'le evli değilmiş gibi davranmaya başlar. Eski sevgilisi Reich'e yaklaşır. Doğal olarak Brecht bu durumdan memnun olmaz. Ekim – Kasım 1923'te Brecht aldatıldığı duygusuna kapılır ve karısı Marianne Zoff'a şöyle yazar:

"Şimdi sana karşı zina yüzünden boşanma davası açmam, umarım seni şaşırtmayacaktır.
Elbette ben budalalık ettim. Sana çaldırdığım zamanıma acıyorum.
Annemin dışında, ömrümde güvendiğim biricik insanın böyle gülünç ve sıradan blöf oluşu anlamlı.
Herhalde bunu anlamayacaksın bile.
Yine de baştan sona Recht'in yanında olduğun için gerçekten cehennemin dibine git!
(…)
Senin değerinin tam bilincinde olarak senden ayrılmayı hiç istemedim ve beni terk etmeni hiç istemedim.
Herhangi birisiyle hiçbir bağlantım yok.
Brecht"

* * *

Eylül 1923'te Brecht yeni bir kadınla tanışır: Helena Weigel. Nisan 1924'te Brecht, Helena ile Florenz'de buluşur. Kasım 1924'te ondan Stefan adlı oğlu doğar. Buna karşın Brecht Marianne Zoff'dan boşanmayı düşünmez. Brecht'i engelleyen Marianne'dan doğmuş olan çocuğu Hanne'nin yaşayacağı sorunlardır. Ocak – Şubat 1925'te Marianne'a sert – yumuşak karışımı bir mektup yazar:

" Seninle evliliğime son vermeyi düşünmüyorum, bunu unutma! Ama eğer sen unutursan bizim Hanne'miz etrafında yaşamın en şiddetli kavgasıyla karşılaşacaksın(…)
Şimdi uzun zaman oldu ve şimdi bana ait olduğunu bilmelisin. Her durumda Marianne. Senden başka karım yok ve olmayacak. Etrafımdaki kadınların en niteliklisinin sen olduğunu ve bana en çok senin uyduğunu çok iyi biliyorum. (…)
Başka herhangi birisiyle yatmaktan da hoşlanmıyorum.
Bunu boş laf olarak algılamanı ve inanmamanı istemiyorum."

199

Brecht, Helena Weigel ile birlikte olmasına rağmen Marianne'ın başka bir erkekle ilişki kurmasına kesinlikle karşı çıkar. 1925 ilkbaharında Brecht'in yazmış olduğu mektup bunu gösterir:

" Weigel'e olan tavrım konusunda yanılıyorsun. Onunla aram iyi değil ve sen ne yaparsan yap o asla benim karım olamayacak.
Bende kalmanı rica ediyorum senden sevgili Marianne, kötü bir zaman geçiriyorum. Şimdiye kadar ki en kötü zamanım ve senden her zamanki gibi hoşlanıyorum ve bana tüm insanlardan çok senin yararın dokunabilir.

Başka bir adamla çıkarsan ilişkimizin biteceğini biliyorsun, bunu yapma."

Haziran 1925'te Brecht, Marianne'ın yanına gider, Temmuz ortasına kadar orada yaşar. Marianne yeniden hamile kalır. Brecht bu çocuğun dünyaya getirilip getirilmemesi kararını ona bırakır. Marianne çocuğu doğurmaktan vazgeçer. Bu sefer de aralarında daha önceki çocuğun bakımı yüzünden "para kavgası" başlar. Hanne'nin ihtiyaçları için gönderdiği paranın yetmediğinden sürekli şikâyet eden Marianne'a, Brecht kızgınlıkla yazar:

" Eğer bana karşı yuva duygusu duymuyorsan o zaman bana sürekli bunun güvencesini vermekten vazgeç ve yalnızca paraya gereksinmen olduğunda ya da beni kızdırmak istediğinde yazıyorsan o zaman telgrafla haberleş."

1926 yılı başlarında Marianne Zoff, Theo Lingen'le ilişki kurar, onunla aynı evde çocuğuyla birlikte yaşamaya başlar. Brecht olayı öğrendiğinde çocuğunun Theo ile aynı evde yaşamasına karşı çıkar; Hanne'nin psikolojisinin bozulacağını düşünür. Kızgınlığını mektuplarına yansıtır.

" Büsbütün kendimden geçtim. Çocuğu bu heriften korumak için her şeyi yapacağım. Daha üç ay önce arı, duru gözleri olan çocuk şimdi donuk ve yılgın bakıyor ve nedenini bilmiyorum. Senin suçun çok büyük. Sana söylediğim şeysin! (…)

Tuhaf bir biçimde bana sadık kalmadığın için sana karşı olduğumu düşünüyorsun hâlâ. Ama bu doğru değil, gerçekten değil. Ama şimdi haftalardır Hanne'yi benim nefret ettiğim ve kuşkuyla baktığım ve senin kendisiyle yattığın yani küçük bir kıza göre olmayan bir ortam yaratan ilişki içinde olduğun bir adamla bir arada tutmayı başardın. (…)

Hanne'yi bu herifin eline bıraktığın her günü bir yıl sayıyorum ve hesabını senden soracağım. Şimdiden yıllar oldu."

Güvenin bittiği yerde aşk biter. Çok önceden bitmiş aşkın yolu artık tamamen çıkmaza girmiştir. Brecht ve Marianne Zoff Kasım 1926'da boşanırlar: Hanne annesinin yanında kalır. Bu dönemde Brecht ile Helena Weigel birliktedir. Marianne de Theo ile birlikte…

Boşandıktan sonra Marianne'ın Brecht'le yaşadığı aşktan geriye kin kalır. *Nefrete bulanarak biten aşkın kötü çocuğu kindir.* Marianne artık Brecht'in sanat yaşamında düşüşe geçtiğine inanır; onu "deli" olarak görür. Kendine, biraz da Brecht'e acır. Hüsranla bitmiş aşkını 1927 yılında kendi kendine değerlendirerek şöyle yazar:

" Ve şimdi bir hiçim ve artık tutunacak dalım yok ve tüm gururum çöküyor. Ama, ansızın bana herhangi birisinden daha yabancı olan bir erkekten, yıldızı inmeye başladığı için kendisine hâlâ

biraz acıdığım bir deliden, artık para almak zorunda kalmamak için gece gündüz çalışmam gerektiğini biliyorum.

Ve şimdi, daha sakinleştiğimde, onunla çıktığımdan bu yana ilk kez ona ve onun başarısına ya da daha doğrusu bundan sonraki başarısına inanmıyor oluşum ne tuhaf. Islak bir yüzle elimi ondan çekmeye başlıyorum. Eğer artık hiç yazmazsa fark etmez. Bana korkunç gelen başka bir şey var, her şey yanlıştı, yanlış bir düştü."

Aşk her zaman en güzel hayallere "gerçeklik elbisesi" giydirerek hayat sahnesine getirir. Giderken hayalleri soyar, onu çırılçıplak meydanda bırakır. *Aşk özlenen rüyayı gerçek gibi yaşamaktır.*

* * *

Brecht ve Helena Weigel Nisan 1929'da evlenir. Ekim 1930'da ikinci çocukları Barbara doğar. Marianne'ın kinini yıllar eskitir, Brecht'le arkadaşça ilişki kurarlar. *Nefretle bitmiş aşk, kaybedecek hiçbir şeyi kalmayınca sakinleşir.*

Brecht, Hellena Weigel'in aşkının üzerine yeni aşklar ekleyerek 1954'te ölür. Helena Weigel, Brecht'in anısını yaşatarak yaşar ve 1971'de ölür. Marianne Zoff da kadın olmanın getirdiği tüm sorunları yaşayarak Kasım 1984'te.

201

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ İnsan severse, tükenip gitmez.”

Bertolt Brecht

“Dıştan bir bakışla bile sevenler üretici gibi görünürler; hem de üst düzeydeki üreticiler gibi. Bir tutku, bir engellenemezlik taşırlar üzerlerinde.”

Bertolt Brecht

“Ama sevgilim, bir zamanlar tertemizdim ben de.”

Bertolt Brecht

“Senin hiç yoktu. Benim bir zaafım vardı: Ben seviyordum.”

Bertolt Brecht

202

AŞKIN OYUNCULARI –XVII

EDITH PIAF (1915 – 1963): Fransız kadın şarkıcı. Müzik dünyasına, *Pişman Değilim, Sevme Hakkı, Paşam, Kalabalık, Kaçır Beni, Mavi Şarkı, Aşk Neye Yarar, Beyaz Gömlekliler, İçimdesin, Küçük Adam, Vızgelir Bana, Aşk Marşı* gibi yüzlerce şarkıyı hediye eden Piaf sokakta, zift üzerinde dünyaya gelir. Yoksulluk içinde geçen yaşamdan bolluk zirvesine tırmanır, ancak sokakların çocuğu olduğunu unutmaz.

Edith Piaf'ın yaşamının tanığı on beş yaşından itibaren üvey kız kardeşi Simone Berteaut olur. Zaman zaman araya ayrılıklar girse de genellikle birlikte yaşarlar. Simon onun hem dert ortağı, hem hayat yardımcısıdır.

* * *

Edith Piaf birçok aşk yaşar. Aşkın hüsranını hem yaşar, hem de sevgililerine yaşatır.

Louis Dupont (P'tit Louis): Edith'in en önemli gençlik aşkıdır. Mesleği duvarcılık olan Louis, Edith'le tanıştıklarında geçici işlerde çalışmaktadır, çoğu zaman işsizdir. Edith ondan gebe kalır, Marcelle isimli çocuğu doğurur; ama iki yıl sonra çocuk ölür. Ayrılırlar.

Raymond Asso: Şarkı sözleri yazan bir sanatçıdır. Edith'in sanatçı olarak ortaya çıkmasında önemli rolü olur. *Paris-Akdeniz* isimli ünlü şarkıyı Edith için yazar. Raymond evlidir, karısından Edith'le birlikte oturmak için ayrılır.

Paul Meurisse: Bir gece kulübünde çalışan şarkıcıdır. Yirmi altı yaşındadır Edith'le tanıştığı zaman. Babası banka müdürüdür, kibar, hayatı seven bir tiptir. Eski mesleği sigorta müfettişliğidir.

Takis Menelas: Yunanlı tiyatro oyuncusudur. Edith Piaf'la Yunanistan'da tanışırlar. On beş günlük aşk yaşarlar. Takis evlidir.

Marcel Cerdan (1916 – 1949): Fransız boksör. 1948'de Amerikalı Tony Zale'i yenerek dünya şampiyonu olur. Yaptığı 113 karşılaşmadan 110 tanesinde galip gelir. Edith Piaf'ın en büyük aşklarından sayılır. 1946 yılında tanışırlar ve Marcel ölünceye kadar aşkları sürer. Edith'le birlikteyken evlidir, çocukları vardır. Karısından boşanmaz, Edith de durumu kabul eder. Marcel'in evi Casablanca'dadır. Marcel karısının yanındayken Edith ona mektuplarını üvey kardeşi Simone'nin eliyle gönderir. Bu nedenle Simone haftada üç kez uçak yolculuğu yapmak zorunda kalır.

Jacques Pills: Edith onunla 1939 yılında tanışır, ama aralarında aşk ilişkisi gelişmez. Jacques kendisi gibi tanınmış şarkıcı Lucienne Boyer'in kocasıdır. Bir süre sonra boşanırlar.

Marcel Cerdan'ın ölümünden yıllar sonra Jacques Edith için *İçimdesin* isimli şarkıyı yazar ve söyler. Bir şarkı bir aşk başlatır:

"İçimdesin sen

203

Ne yapsam boşuna
İnatla içimdesin
Kurtulmak istesem de
Hep yakınımdasın
İçimdesin sen
Ne yapsam boşuna
Her zerremdesin"

Edith 1952 yılında onunla evlenir. 1956'ya kadar birlikte yaşarlar ve sonra boşanırlar.

Theophanis Lamboukas (Theo Sarapo): 1962 yılında Edith'in sevgililerinden biri olmuş genç Claude Pigus sayesinde tanışırlar. Sarapo (seni seviyorum) soyadını Edith ona verir. Theo kadın berberidir. Aynı zamanda şarkı söyler. Edith'le birlikte söyledikleri *Aşk Neye Yarar* şarkısıyla müzik dünyasına girer. Edith'in kanser olduğunu ve yakında öleceğini bilerek onunla evlenir. Edith'in ölümünden sonra da ondan kalan borçları ödemek zorunda kalır.

Edith'in aşk defterine yazılmış başka aşklar da vardır: Henri Contet, Yuon Jean Claudes, Yves Montand, Jean Louis Jaubert, Eddi Constantin, Andre Pousse, Felix Marten, Georges Moustaki, Douglas Davies, Claude Figus, Charles Dumont.

Edith Piaf'ın bütün aşkları arasından ayırdığı iki aşkı Marcel Cerdan ile Theo'ya olan aşkıdır. Bunu üvey kardeşi Simone'a söylediği şu sözlerden anlıyoruz:

"Aşkla çok düşüp kalktım, ama bir tek adamı sevdim. O da Marcel Cerdan'dı. Hayatım boyunca da tek bir erkeği bekledim. O da Theo Sarapo'ydu."

* * *

Simone Berteaut, Edith Piaf'ın aşka, hayata bakışını, kişiliğini *Kaldırım Serçesi* isimli kitabında anlatır:

"Edith her âşık oluşunda on sekiz yaşındaydı. İlk ve son aşkıydı, insanın bir kez yaşadığı ömür boyu süren aşk.

Deliye dönerdi Edith. İçi içini yerdi, kıskanırdı, sevgililerini kitlerdi. (…) Onu eşek sudan gelinceye kadar döverlerdi, o da sevgililerini aldatırdı."

Simone, Edith Piaf'in aşkla ilgili şu sözlerini aktarır:

"Aşk buzdolabında saklanmaz."

"Aşk bir zaman meselesi değildir, bolluk ya da kıtlık meselesidir. On yılda, bir gün boyu sevdiğim kadar sevemeyebilirim. Duygularını yıllar boyu gizlemek burjuvaların işidir. Tutumlu kişilerdir onlar. (…) Para kazanmak için iyi bir yoldur belki bu, ama aşkta beş para etmez."

* * *

Edith Piaf, Hitler faşizmine karşı ulusal direniş hareketinin yanında tutum alır. Alman işgalcilerin konser tekliflerini hep geri çevirir; ama tutsak kamplarında gönüllüce şarkı söyler. Hatta Fransız direniş hareketine gizlice yardım eder.

* * *

Dostluğa değer veren, ama paraya değer vermeyen Edith Piaf'ın kişiliğini anlamamızı şu sözleri sağlar:

"Asla para biriktiremem. Ben burjuva karılarından değilim."

205

RESİM (17)

206

AŞKIN HÜSRANINA KARŞI SAVAŞAN BİR KADIN

"Aşk benden daima kaçtı. Onu, yani sevdiğim kişiyi, hiçbir zaman uzun süre kollarımın arasında tutamadım. Her defasında, tam hayatımın adamını buldum sandığımda, her şey mahvoldu ve ben bir kez daha yalnız kaldım."

Edith Piaf

Edith Piaf 1915 yılında Paris'te doğar. Çocukluğu annesiz büyüyerek sokaklarda geçer. Serseri bir babası vardır, alkoliktir. Daha çocuk yaşta babasıyla birlikte kaldırımlarda şarkılar söyleyerek hayatı tanır.

Edith on beş buçuk yaşında kenar mahallelerde şarkı söylerken karşısına iri yapılı, sarışın bir genç çıkar; adı Louis Dupont'tur. Edith'in sokaklarda arkasına takılır, günlerce onu izler. Edith bu gence âşık olur. Evden kaçar, onunla sefil biçimde yaşamaya başlar. Ekmek parası için hizmetçilik, ayakkabı fabrikasında işçilik yapar. Louis'in doğru dürüst bir işi yoktur; Edith onun geçimini sağlar.

Kısa zaman sonra Edith hamile kalır, işten atılır. Çok kötü koşullarda çocuğu doğurur. Parasızlıktan rezil otel odalarında kalırlar, çocuğu besleyecek olanakları yoktur. Yemeklerini konserve kutularının içinde pişirirler. Ücretini ödeyemediklerinden dolayı sık sık kaldıkları otel odalarından kaçarlar.

Edith yeniden kaldırım şarkıcılığına döner; ama kazanılan para karınlarını doyurmaya yetmez. Bu geçim sıkıntısına bir de çocuğun menenjit hastalığı eklenir. İki yaşındaki çocuğu kurtaramazlar, ölür. Edith gencecik yaşta evlat acısını da yaşar.

Acı bitmez, çocuğun cenaze masraflarını karşılayacak paraları yoktur. Sokak arkadaşları aralarında para toplarlar, fakat on frank eksiktir. Çaresiz kalan Edith bedenini satmaya karar verir. Saat sabahın dördünde yamalı mantosunu giyip sokakta müşteri aramaya çıkar. İri yarı bir adamla küçük otelin odasına girer; ama Edith soyunacağı yerde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Olayı öğrenen adam Edith'e acır, gerekli on frankı verir, onu bırakır.

* * *

On sekiz yaşında çocuğunu yitiren Edith birlikte yaşadığı Louis'ten ayrılır. Barların, fahişelerin, pezevenklerin hakim olduğu dünyanın içine düşer. Karşısına pezevenklik yapan Albert çıkar; ona âşık olur. Albert kadın parası yiyen bir adamdır; Edith'i orospuluğa zorlar. Edith ondan yediği dayaklara rağmen fahişeliği kabul etmez. Sonunda Edith sokakta şarkıcılık yaparak her gün ona otuz üç frank ödemeyi kabul eder. Edith sokaklarda şarkı söylerken barları dolaşır, iyi giyimli, mücevherleri olan zengin kadınları bulup Albert'e rapor eder. Albert o kadınları bir biçimde kandırıp, kolyelerine, yüzüklerine, paralarına el koyar. Albert'in yaptığı eziyete dayanamayan Edith bir gün isyan eder. Albert'in göz korkutmalarına direnerek onu bırakır, kaçar.

* * *

207

Edith hayatın darbeleri altında erkekleri tanır; onlara karşı sinsiliği, aldatmayı öğrenir. *Erkeklerin baskısı, kadını aşkta sinsileştirir.* Ezilen kadının kendini korumak, daha az yaralanmak amacıyla bulduğu bir çözümdür sinsilik.

Edith üç erkekle aynı zaman dilimi içinde birlikte olmaya başlar. Birbirlerinden habersiz olan erkekleri idare etmek için hepsine yalan söyler. Ama bir gün erkekler durumu fark ederler. Edith canını zor kurtarır.

Edith'in kadın olarak en büyük sorunu kendini çirkin bulmasıdır; kendini sevilmeye layık görmemesidir. İçindeki aşağılık duygusunu tatmin etmek için çok erkekle birlikte olmak ister. Çünkü hayatında ne kadar çok erkek olursa, kendini o kadar emniyette hissedecektir; kendine sevilmeye değer olduğunu gösterecektir. *Nevrotik sevgi ihtiyacı, hastalıklı nevrotik aşklar doğurur.* Edith o dönemdeki psikolojisini *Yaşamım* adlı kitabında şu sözlerle anlatır:

" Sorun, ruhumun şeytana esir düşmesi değildi; sadece, bendeki hastalık derecesinde sevilme arzusu, kendimi ne kadar çirkin ve değersiz bulursam o kadar sevilmek isteğiydi."

* * *

Edith sokak şarkıcılığına devam ederken bir gün rastlantı yüzüne güler; Gerny's adlı kabarenin müdürü Louis Leplee, yirmi iki yaşındaki Edith'in güzel sesini fark eder.1937 yılında onu işe alır. Edith bir anda tanınmaya, meşhur olmaya başlar; kaldırımlardan sahnelere yükselir. Artık pezevenklerden, serserilerden uzakta entelektüel insanlarla tanışır. Karşısına şair Raymond Asso çıkar. Duygusal Raymond'un gösterdiği sevgiye yanıt vermez; hatta onunla dalga geçer. Edith onu sevmemektedir.

Zaman geçer; ünlü şarkıcı Edith Piaf büyük bir dertle yüz yüze gelir. Kabare müdürü Louis Leplee bir saunada öldürülür; polis, kaldırımlardan çıkmış Edith'ten şüphelenir. Bir yandan polislerin, diğer yandan "karanlık dünyanın" adamlarının baskılarından, tehditlerinden yılar. Etrafındaki "dostları" korkularından onu terk etmiştir. Aklına bir zamanlar sevgisini sunan Raymond Asso gelir. Onu arar, yardım ister. Raymond ona sevgiyle elini uzatır, sorunları birlikte çözerler. Bu arada sevgili olurlar. Edith'e daha önceden âşık olmuş olan Raymond onu entelektüel olarak geliştirmeye çalışır, şarkılar yazar, kitaplar okutur. Amacı, Edith'i bilgili bir sanatçı yapmaktır. Bunu başarır da. Edith Piaf onun olumlu katkılarını şöyle anlatır:

" Bana bir insanın nasıl olması gerektiğini öğretti. Beni düzeltmek için üç sene uğraştı; üç sabırlı, sevgi dolu sene, sırf bana orospuların ve köpeklerin dünyasından farklı bir dünyayı göstermek için geçti."

Raymond Asso askere çağrılır; o askerdeyken Edith, Paul Meurisse ile tanışır, ona âşık olur. Raymond'u bırakır. Yıllar sonra ona şöyle seslenir:

"Senden özür diledim Raymond. Sen bunu biliyorsun, arkadaşlarımız da biliyorlar. Ama bir gün bunu bir kez daha yapmak istiyorum. Sen bana karşı o kadar iyi, o kadar sevecendin ki! Ve senin; benim bir kucaktan diğer bir kucağa orospuluk nedeniyle koşmadığımı, aksine, beni bütün hayatım boyunca tatmin edecek ve beni dönüştürecek bir sevginin peşinde olduğumu anladığını biliyorum."

Edith bu duygularında samimidir. Sorun minnet duygularıyla aşkı karıştırmasından ortaya çıkar. Edith hiçbir zaman Raymond'a âşık olmamıştır; yalnızca onun iyiliklerine karşı kendi kadınlığını sunmuştur. Âşık olduktan sonra minnet ve vefa duygusunu aşk kabul eder; fakat aşkı başlangıçta kabul ettiren bu duyguysa inandırıcı aşk ortaya çıkmaz. *Aşkın önceleyeni olarak sadece minnet duygusunu aşk onaylamaz.* Edith Piaf, Raymond'a karşı olan gerçek duygularını şu sözlerle açıklarken yanılgının nerede olduğunu bize göstermiş olur:

" Raymond Asso bana başka bir hayatın varlığını birazcık anımsatmıştı. Ama onu aldatmıştım. Beni elinde tutacak kadar güçlü değildi. Doğruyu söylemek gerekirse onu pek sevmiyordum, ondan yardım aldığım için birlikteydim."

* * *

Paul Meurisse nezaket kurallarına dikkat eden, kadınlara çok kibar davranan, kadınlara centilmence gösterilerde bulunabilen bir adamdır. Kaldırımlarda erkeklerden kabaca tutumlar görerek yetişmiş olan Edith kendisini onun yanında hanımefendi olarak hisseder.

İki yıl süren Paul – Edith aşkı, vahşi, ihtiraslı biçimde geçer. Başlangıçta kibar görüntüler sunan, soğukkanlı Paul'u, Edith eylemleriyle çıldırtır. Edith kavgaları sırasında evdeki eşyaları kırar, onun kafasına bardaklar atar; ama Paul sakin biçimde umursamaz davranır. Edith Piaf aralarında geçen olaylardan bize bir resim aktarır, iki insanı daha iyi tanımamıza olanak verir:

"Bağırır, tepinir, ağlar ve kızardım. Ama Paul sakince yatağında yatar, gözlerini kapalı tutar ve kafasına suratını kapatacak bir şekilde gazete koyduktan sonra, ara sıra:'Bana bir iyilik yap da, radyoyu kırma' derdi.

Sonunda o kıymetli radyoyu da parçaladım; ama sırf onu ayağa kaldırmak için. Radyoyu elime aldığımda bir gözünü açtı. O anda radyoyu yere fırlattım ve bir de üstünde tepindim. Bu sefer centilmen Paul yerinden kalktı ve sessiz şekilde bana doğru geldi: 'Bu hiç de hoş değildi,' dedi, bir tokat attı ve tekrar yatağına döndü."

Edith bu soğukkanlı adamı kendine bağlamak, ilgisini çekmek için kıskandırmaya karar verir; kafelerde erkeklerle buluşmaya başlar. İşte şimdi Paul'un can damarına basmıştır; Paul onu gölge gibi izler, gittiği yerleri kontrol eder, hırçınlaşır. Edith'in "kıskançlık oyununu" itiraf etmesi Paul'un sinirlerini yatıştıramaz. *Bu toplumun erkeği "kadının kıskandırma hilesine" bile dayanamaz; saldırganlaşır.* Paul da öyle yapar. Edith Piaf anılarında Paul'un onu bir erkeğin yanından zorla, öfkeyle alıp eve götürdüğünü anlatır. Olayın devamı Edith'in sözleriyle şöyle:

" Eve varır varmaz, benim henüz kırmaya başlamadığım her şeyi kırmaya başladı. Ondan sonra da öyle bir tokat vurdu ki, hem gözüm morardı hem de acısından tam üç gün boyunca yemek yiyemedim."

Kadın isterse, erkeğin en vahşi, saldırgan duygularını ayağa kaldırabilir. Fakat aşk ortadan çatlar; rekabetçi – egemenlik kavgalarına dayanamaz. Edith – Paul aşkı araya giren başka sorunların yardımıyla bir süre sonra biter. Edith yaşadığı aşk deneyiminden bir sonuç çıkarır:

“ Yirmi beş yaşındaydım ve çok şey yapmıştım, ancak yine de aşkın gerçekte ne olduğunu anlayamamıştım. O, benim için yalanlar, boğuşmalar ve tokatlarda ortaya çıkıyordu.”

* * *

Edith Piaf aşk konusunda iyice umutsuzluğa kapılır. 1946 yılında Atina’da karşısına çıkan evli Takis Menelas’ın kendisine âşık olmasına inanamaz. Aşka karşı güvenini yitirmiştir. Takis karısından ayrılacağını, onunla evleneceğini söyler; ama Edith erkekler tarafından “kandırılma saplantısına” o denli girmiştir ki, iki haftalık ilişkiden sonra onu terk eder. Edith o tarihteki duygularını şöyle ifade eder:

“ Ama ben güvenmiyordum, çünkü aşk yüzünden o kadar çok hayal kırıklığına uğramıştım ki, artık hiçbir şeye inanmıyordum.”

Aradan dört yıl geçer, tekrar karşılaşırlar. O zaman Takis’in aşkının samimi olduğuna inanır. Ne var ki, aşkı yeniden doğurmak imkânsızdır. *Aşk emirle yüreğe sokulamaz.* Edith yine Takis’in aşkından bir sonuç çıkarır, der ki:

“ Mutluluğumu kendi ellerimle geri teptiğimi anladım. Oysa biraz güven her şeyin üstesinden gelecekti.”

Aşkın geçmiş hüsranlarına bakarak aşka gösterilen güvensizliği hayat kaldırmaz; aşkın yanımızdan kırgınca gitmesine müsaade eder. *Aşk kaçırılan olanakları aynı insanlara yeniden bağışlamaz; kendisine gösterilen inançsızlığı cezalandırır.*

* * *

İnsan aşka küsebilir; fakat aşk küsmez. Duygular ortam hazırladığında tüm umutsuzluğa, aşka duyulan güvensizliğe rağmen başka bir insanda yeniden doğarak var olduğunu aşka küsmüş insana kabul ettirir. Şimdi Edith erkeklere küskündür; onların bir hayvan olduğunu düşünmektedir. Bu dünyada aşkın, şefkatin olmadığına karar vermiştir.

1947 yılında ünlü boksör Marcel Cerdan’la tanışması onun duygu ve düşüncelerinde devrim yaratır. Marcel, evli, iyi yürekli, yardımsever bir adamdır; bencil değildir, başkalarının mutluluğu için fedâkarlık yapar. Onun içsel dünyasının temizliği Edith’i etkiler. Aşk, uykusundan uyanır; Edith’in yüreğine girer.

Bir gün Edith kendisinden imza isteyen hayranlarını tersler. Olayı gören Marcel ona şöyle der:

“ Ama senin imzanı almak isteyen kişiler, karşılığında sana sevgilerini vermek istiyor. Onları ünlü olmadığın yıllarda nasıl da büyük sabırsızlıkla beklediğini hatırlamıyor musun? Sadece bir an dur ve bir gün onları eskisi gibi bekleyeceğini ama onların gelmeyeceğini düşün!”

Edith, Marcel’den, başka insanları önemsemeyi, egoizme esir olmamayı, kendi hayatını diğer insanların hayatları karşısında merkeze koymamayı öğrenir. Belki ilk kez tüm benliğiyle Marcel’e âşık olur. Marcel’i şöyle değerlendirir:

“ Daha önce hiçbir insanın bir başkasına yardım etme arzusunun bu kadar kuvvetli olduğunu ve bu kadar özveriyle uğraştığını görmemiştim.”

“ Bana hayatta önemli şeyleri, utanmadan aynaya bakmayı veya kızarmadan geçmişi hatırlamayı öğreten Marcel’di.”

Aşk karşılıklı öğrenmek ve öğretmektir. Marcel kitap okumayan bir insandır. Nasıl ki bir zamanlar Edith’e, şair Raymond kitap okumayı aşılamışsa, Edith de Marcel’e aşılar. Öyle ki Marcel kitapçılardan çıkmayan, sürekli okuyan bir kitap kurdu olur. Edith ve Marcel, aşkı doyasıya, çift taraflı olarak, kendilerini safça ortaya koyarak yaşarlar. Ta ki, Marcel’in 1949 yılında uçak kazası sonucu ölümüne kadar…

Edith ölüm haberini tam sahneye çıkacağı zaman alır. Gözyaşları içinde dinleyicilerinin karşısına çıkar; acısını onlarla paylaşır ve o gece sadece Marcel için şarkılarını söyler.

Marcel’i kaybetme acısını yalnızca Edith Piaf yaşamaz; Marcel’in karısı Marinette de yaşar. Aynı adamı seven iki kadın buluşur; sevdikleri adamın geriye bıraktığı hüznü paylaşırlar. Marcel hayattayken birbirine düşman olan iki hemcins dost olur. *Aşktaki rekabetin kaldırıldığı yerde insanların sevgi yüzü açığa çıkar.*

* * *

Edith bulduğu aşkı kaybetmenin hüznünü teselli etmenin yolunu uyuşturucu kullanmada bulur. Dört yıl uyuşturucu iğnelerle mutsuz, umutsuz bir hayat yaşar. Uyuşturucu almadan sahneye çıkamaz, araba süremez. Sonuçta trafik kazası geçirir; kolu, birkaç kemiği kırılır. Artık hayat çekilmez bir durum almıştır. Dostlarının desteğiyle morfin bağımlılığına karşı tedavi olmayı kabul eder. Nihayet hayata yeniden döner. Marcel’i kaybetmenin verdiği kronik acı olağan acı haline gelir. Zaman, hayatın her türlü ıstırabının üzerini kapatabilecek tek örtüdür. Edith bu örtüyü alır, yaşamının üzerine örter. Aşk örtünün üzerinde kalır; onu oradan alacak sevgiliyi bekler. Edith birçok erkeğe yeniden elini uzatır, aşkı arar; ama her seferinde eli boş kalır. Bunun nedenini *Yaşantım* isimli kitabında şöyle açıklar:

“ Sadece bana bağlanmak isteyen erkekleri ya hiç, ya da yeterince sevmiyordum; buna karşılık benim bağlanmayı istediğim erkekler ya beni sevmiyorlardı, ya da boşta değillerdi. Böylece her maceramdan sonra, bir öncekinden daha yalnız ve daha yaralanmış olarak kalıyordum, bunun ise bir tek şarkılarımı daha içten söylememe katkısı oluyordu.”

* * *

Aşkın hüsranları Edith’i kovarken şarkıcı Jacques Pilss rastlantıyla ortaya çıkar. Umutsuzluk umuda dönüşür. Edith ona bağlanır. Jacques’e hissettiklerini kendine şöyle dile getirir:

“Bir kez daha âşık olmuştum. Bu sefer ‘tamam’ dedim, sonunda hayatımın aşkını buldum, buldum onu, hayatımın sonuna kadar birlikte olabileceğim adamı - nihayet bir koca!”

211

Her aşk son solist gibi sahneye çıkar. Âşık olan onu son şarkı gibi dinler. Edith bu son şarkıyı hem söylemek, hem dinlemek amacıyla Jacques'e evlenmeyi teklif eder. Utangaç, duygusal Jacques'in yapmak istediği, fakat yapamadığı tekliftir bu! Jacques hemen kabul eder, 29 Temmuz 1952'de düğünü yaparlar. Jacques 46, Edith 37 yaşındadır.

Dört yıl aşkın mutlu günlerini yaşarlar. Gün gelir aşkın büyüsü bozulur; büyüyü bozan Edith'in hoşlandığı diğer bir erkek olur. Jacques durumu fark eder, Edith'in "aşk oyunu" oynamak istediğini anlar. Edith olayı ve sonrasını anılarında bize anlatır:

" Jacques, çevremdekilerden birinin kendisine gönlümde yer edinmeye çalıştığını ve benim de ondan hoşlandığımı görünce üzgün bir şekilde: 'Sevgilim, bu işi bir faciayla sonuçlandırmaktansa şimdi bırakmak ikimiz için de daha iyi olacak' dediğinde, utançtan kıpkırmızı kesilmiştim.

Beni uzun süre süzdükten sonra, elimi öptü ve son olarak şunları söyledi. 'Sen aşk ile daima oynamak zorunda kalacaksın, çünkü aşk senden daha güçlü!'

Aslında pek haksız sayılmazdı ama bu oyun bana pahalıya patlamıştı. Boşanmamızdan sonra uzun süre ağladım. Hem fiziksel hem de ruhsal olarak çöküntüdeydim."
(…)
" Jacques'le ayrıldıktan bir müddet sonra yeniden bitmek bilmeyen aşk avına çıktım. Ama gözlerim bir körebe oyunu için adeta bağlanmış gibiydi: Bazen bir an duraksıyor ve tamam, aradığım aşkı yakaladım diyordum ama bir de bakıyordum ki, ben sadece kendimi kandırmışım."

Aşk açgözlü, doymaz gibi gözükür; bu görüntü onun en büyük hilesidir. Hileye kanıp onu başka aşkla doyurmaya kalkan sonunda elindeki aşkı yitirir. Geriye aşka aç olan insan kalır. Edith Piaf gibi…

* * *

Edith'in hayatına 1962 yılına kadar birçok erkek girer çıkar. Geçici mutluluklar yaşar hayal kırıklıklarıyla birlikte. Şu an durduğu yer mutsuzluk durağıdır. Edith'in parası, malı mülkü vardır; ancak aşkın olmadığı hayat eksik hayattır. Elini attığı aşk yaprakları kurumuştur. Aşkta yaptığı yanlışlar ondan intikamını almıştır. Yüreği bomboştur, yalnızdır. Hissettiklerini sözlere döker Edith:

" Kırk yedi yaşına geldim ama hâlâ on altı yaşında, babamı terk edip şarkı söylemek için sokaklara kucak açtığım günlerdeki noktada gibiyim. Bu, şu anlama geliyor: Yalnızım. Tek farkla ki biraz daha hayal gücü, biraz daha az umut ve biraz daha az güçle…"

Aşk ona son bir şans verir; karşısına yirmi yedi yaşındaki Theo Sarapo'yu (Theophanis Lamboukas'ı) çıkarır. Aralarındaki yirmi yıllık yaş farkı aşkın yeşermesini engelleyemez. Edith bir genç kızın yüreğiyle, ilk defa âşık olur gibi Theo'ya tutulur. Theo da ona. *Her yeni aşk ilk aşk gibi ortaya çıkar.*

Edith ve Theo evlenir. Ama Edith mutluluğun tadına doğru dürüst varamadan 1963 yılında kanserden ölür. Aşka, hayata şarkılarında tekrarladığı bir cümleyi bırakır:

212

“Hayır, hiçbir şeyden pişman değilim.”

Edith’e aşk dünyası hak verir:

Yaşam ve onun kopmaz parçası olan aşk pişmancıları sevmez.

213

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ Her şey olamayan âşık hiçbir şey olamamış demektir.”

Balzac

“ Aşk köprü kurmaktır. İnsanlar köprü kuracaklarına duvar örerler.”

Newton

“Değişiklikle karşılaşınca değişen aşk, aşk değildir.”

Shakespeare

“Senin aşkın aşk olarak karşı tarafta aşk uyandırmıyorsa ve sen seven bir insan olarak yaşamsal eylemlerinde kendini sevilen bir insana dönüştüremiyorsan, senin aşkın güçsüzdür ve senin için bu, bir umutsuzluktur.”

Karl Marx

214

FELICE RAHEL SCHRAGENHEIM (1922 – 1944): Almanya'nın Berlin şehrinde Yahudi Hastanesi'nde dünyaya gelir. Babası ve annesi diş hekimidir. Yahudi kökenlidir.

Nisan 1928'de Kleist – Schule okuluna kaydı yapılır. 1930 yılında bir trafik kazası sonucu 38 yaşındaki annesini yitirir. Babası Dr. Albert Schragenheim iki yıl sonra on dokuz yaşındaki Kate Hammerschls ile evlenir. Böylece Felice ve kardeşi Irene üvey bir anneye sahip olur.

Dr. Schragenheim, Sosyalist Hekimler Cemiyeti'nin üyesidir. Hem Yahudi, hem sosyalist olduğundan dolayı politik baskı görür. 1935'te kırk sekiz yaşında vefat eder. Genç yaşta dul kalan üvey anne Felice ve Iren'e sahip çıkar, onları ortada bırakmaz.

1933'te Felice "sınırsız yüzücü" sertifikasını alır. Yahudi Spor Kulübü'ne üye olur. 1938'de Felice'in okul yaşamı biter. Çünkü Yahudilerin kamuya açık okullarda okumaları yasaklanır. 1939'da Felice'in ablası Irene, Londra'ya göç eder. Hitler yandaşlarının Yahudilere olan baskılarından Felice de payını alır. 23 Haziran 1939'da Günce'sine şöyle yazar:

"Yasak kelimesi bizlere koca harflerle belirtilir ve bizlere bugün geri kalan, sarı banklar ve gelecek korkusudur."

Felice ABD'ye amcasının yanına taşınmaya karar verir, fakat vize işlemleri durdurulunca zorunlu olarak Almanya'da kalır.

Mart 1941'de Yahudilere "zorunlu çalışma" yasası dayatılır. Temmuz 1941'de de Yahudilerin "sarı yıldız" taşıması zorunlu olur. Böylece kimin Yahudi olduğu hemen fark edilecektir. 1942'de Yahudilerin toplu taşıma araçlarına binmeleri yasaklanır. Aynı yıl Felice'in 74 yaşındaki büyük annesi ve onun 78 yaşındaki ağabeyi "yaşlılar kampına" faşistler tarafından sürülür.

1942 Ekim'de Felice yeraltı yaşamına geçer, sahte kimlikle dolaşır. Gerd Ehrlich isimli direniş örgütü üyesi olan biriyle tanışır, direniş hareketine katılır, gizli işlerde görev alır. Aynı yıl içinde Elisabet (Lilly) Wust ile karşılaşır. 1943 yılında iki kadın arasında lezbiyen ilişki başlar. Ama Felice 21 Ağustos 1944'de Gestapo tarafından tutuklanır, toplama kampına gönderilir. Büyük ihtimalle Aralık 1944'te ölür veya öldürülür.

ELISABETH (LILLY) WUST (1913 -): Almandır. Kocası Günter Wust bir Nazi subayıdır. Ailenin dört çocuğu vardır; ama dördüncü çocuk Günter'den değildir.

1942 yılında Felice Schragenheim ile tanışır. Ekim 1943 tarihinde kocasından boşanır. 1944'te Felice'in yakalanmasından sonra onu kurtarmaya uğraşır, fakat başaramaz.

3 Nisan 1950'de Willi Beimling ile evlenir. Evlilikleri iyi gitmez. 1951'de boşanırlar. 1981'de Yahudilere yaptığı yardımdan dolayı Federal Almanya Liyakat Nişanı madalyasını alır. *Der Tagesspiegel* gazetesi 22 Eylül 1981'de onun hakkında şöyle yazar:

"Eyalet senatörü Lummer, Lichtefeld'te oturan 68 yaşındaki Elisabeth Wust'a cumhurbaşkanı adına dün Federal Almanya Liyakat Nişanı taktı. Elisabeth Wust, 1942 – 1945 yılları arasında

Schmargendorf'taki dairesinde dört Musevi kadını saklamış ve onlara bakmıştı. Kadınlardan biri 1944 yılında Gestapo tarafından ele geçirilmiş ve Auscwitz Toplama Kampında ölmüştür. Diğer üç kadın Nazi rejiminden kurtuldu."

216

RESİM (18)

217

İKİ KADIN ARASINDA ÖLESİYE AŞK

“ Birlikte olduğum erkeklerden hiçbir şey anlamadım. Erkekler eğleniyor, bense kendimi kullanılmış hissediyordum. Felice’de bu tümüyle farklıydı. O benim adeta aksimdi, eşimdi. Kendimi hem Ben hem Felice olarak hissettim. Aynadaki akslarımız gibiydik. Bir dokunuşu yeterdi ve ben… Beni öptüğünde ona teslim oluyordum adeta. Bunu estetik olarak da güzel buluyordum, hayatımda ilk defa. Bir erkeği asla güzel bulmazdım. Yaradılışım biraz ters gibiydi, ama nereden bilebilirdim ki. Erkeklerle olduğumda boyunduruk altında tutulan daima ben olurdum. Erkekler beni becerirdi. Bir kadın daima beklemek zorundaydı. Ben böyle yetiştirildim. Felice’deyse ben de sevmeye katılabiliyordum. Hele o koşulsuz birliktelik hissi. Sevgi ve cinsellik birleşik şeylerdi, fark gözetilmezdi.”

Lilly Wust

Yıl 1939, Almanya. Lily (Elisabeth) Wust yirmi altı yaşındadır, üç çocuk sahibidir. Kocası bir Nazi subayıdır. Evlilikten önce birbirlerini sevmişler, 1934’te aşk evliliği yapmışlardır. Ama şimdi evlilik kurumunun yarattığı sorunlarla birbirlerine yabancılaşmışlar, cinsellik dahil her yönden birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Lilly’nin kocası sevgiyi ve cinselliği evlilik dışında aramaya başlamış, bulmuştur.

Lilly aldatıldığını öğrenmekte gecikmez; kendisi de aldatma yoluna girer. Bir çocukları daha olur; fakat bu çocuk kocasından değildir. Lilly aile içindeki bir kavga anında gerçeği kocasına kızgınlıkla açıklar. Bu olay zaten sorunlu olan evliliği daha da çekilmez bir duruma getirir; ne var ki ayrılmayı ikisi de göze alamaz. Ayrılmanın önündeki en büyük engel çocuklardır, onların bakımıdır. *Evlilik kurumunun çözülüşünü ekonomik nedenler geciktirir; aşkı daha fazla kirli hale getirir.*

O tarihlerde (1942 yılında) Almanya’da Hitler iktidardadır; hem ülke içinde, hem de ülke dışında politik ortam gergindir. Yahudilere karşı Hitler’in yok etme kampanyası çoktan başlamış, iki milyon Yahudi öldürülmüş, geriye kalan Yahudilerin üzerinde terör esmektedir. Yahudilerin bir kısmı zorunlu olarak “yeraltı yaşamını” sürdürmektedir; kaçaktır, sahte kimlikler kullanmaktadır. Lilly Wust bir Alman olarak Yahudi katliamından rahatsız değildir; hatta kişisel olarak Yahudi düşmanıdır; Yahudilerden nefret etmektedir.

* * *

Lilly Wust 1942 yılında Cafe Berlin’de kendini Felice Schrader olarak tanıtan yirmi bir yaşındaki güzel, çekici bir kızla tanışır. Felice’in özelliği, erkekler gibi pantolon, bluz giymesi, kravat takmasıdır. Felice için ilk karşılaşma aşkın başlangıcıdır, gözleriyle bunu hissettirir. *Aşk ilk işaretini, gözlerle, bakışla verir.*

Felice, dört çocuk annesi ve evli Lilly’nin evine gelip gitmeye başlar. Sık sık telefon eder; onun gönlünü kazanmaya çalışır. Lilly’nin kocasının da evde olduğu bir gün Felice mutfakta bulaşık yıkayan Lilly’i aniden öpmeye başlar. Lilly sert tepki gösterir, onu iter, hatta yumruklar. Buna rağmen arkadaşlıklarını kesmezler. Felice kur yapmaya devam eder…

218

1943 yılının Mart ayında Lilly çene kemiği iltihabı nedeniyle hastaneye yatar. Bu arada Lilly, Felice'nin gönderdiği mektuplardan, beğenilme duygusundan hoşnut olmaya başlamıştır. *İlgi, beğenilme duygusu aşkın silahını doldurur.* Felice her gün kırmızı güllerle onu ziyaret eder, ona şiirler yazar. Lilly, Felice'nin aşk duygularına karşılık vermekte gecikmez.
Bir gün Felice hastaneye geldiğinde Lilly'e şu satırların yazılı olduğu kâğıdı uzatır:

" Sen-
sana çok şey armağan etmek
ve daima tek bir şeyi düşünmek istiyorum:
Seni!
Senin ve benim için
yıldızlar bulmak istiyorum!
Gerekçe mi istiyorsun?
Seni seviyorum."

Lilly hemen aynı kâğıda yanıtını yazar, Felice'e verir. Bu satırlar iki kadın arasında aşkın tutuştuğunun belgesidir:

" Felice, adını andığımda seni önümde görüyorum. Bana bakıyorsun – Felice, bana öyle bakmamalısın, yoksa bağırabilirim – ama lütfen korkma, olsa olsa çok kısık sesle ve ancak yapabileceğim yerde bağırırım! Felice, ne zaman baş başa kalacağız, sadece sen ve ben?"

Lilly aşk dünyasına ayak basmış, aşkın yarattığı hayallerle, umutlarla boğuşmaya başlamıştır. Artık doludizgin sevilmek ve Felice'le yaşamak istemektedir. *Aşkın fırtınası insanı bir yaprak gibi önüne katıp sürükler.* Mart 1943'te hastane odasından Felice'e yazar:

" Gerçekten tarifsiz bir mutluluk hayal ediyorum. Ama sadece hayal etmek değil, bunları yaşamak da istiyorum. Yaşamak – Felice – seninle yaşamak! Söyle bana, benimle yaşamak istediğini söyle lütfen. Kalbim sana doğru atıyor, bunu anladın, değil mi?"
(…)
" Felice, seni seviyorum! Bunu söyleyebilmek ne harika bir duygu! Ah Felice, yazgımdan istediğim en güzel şey, sürekli mutluluktur. Çok uzun bir süre için seninle yaşamak istiyorum, duyuyor musun? Hayat öyle güzel, öyle muhteşem ki. (…) Tut beni Felice! Çıldırmış olmam birazcık olsun, senin de suçun değil mi? Tamamen çıldırmış olmam."

Nisan 1943'te Lilly hastaneden çıkar ve Felice'i yanına alarak eve gider. O gece Lilly için "gerdek" gecesidir. Felice onun erkeği gibi davranarak sabaha kadar sevişirler. İki kadın hissettikleri sevgiye cinselliği eklerler böylece.

Felice, Lilly'nin evine taşınır; ortak bir aşk hayatı yaşamaya başlarlar. Lilly artık karar vermiştir; kocasından boşanacaktır. Kocası bunu kabul etmez; ama tahmin ettiği Lilly – Felice ilişkisine ses çıkarmaz, göz yumar. Zaten kendisi başka bir kadının kollarında uyumaktadır.

* * *

Aşkın mutlu yaşantısı sürerken Lilly'nin içine bir kuşku girer. Felice zaman zaman eve gelmez, birkaç günlüğüne ortadan kaybolur. Lilly'nin endişesi Felice'in başka bir kadın bulduğu üzerinedir; merakını yenemez ve bir gün Felice'i sıkıştırır. *Aşk sır kaldırmaz.* Felice onu

219

sevdiğini anlatır; ama Lilly'i ikna edemez. Sonuçta Felice gerçeği açıklamak zorunda kalır: Felice Yahudidir, aranmaktadır, ayrıca Yahudileri ölümden kurtarmaya çalışan gizli bir örgütün üyesidir.

Yahudi düşmanı olan Lilly bir Yahudiyi sevmiştir. *Aşk her türlü nefreti ortadan kaldırır.* Lilly ona daha fazla sevgiyle sarılır; o anki duygularını şöyle dile getirir:

" Bütün gece ağladık. Elbette, bunu bana söylemekten çok çekindiğini öğrenmek benim için korkunçtu. Buna rağmen kendini bana teslim etti. Beni kaybetmek istemiyordu. Saniyeler boyunca felce uğramış gibiydim, ama hemen ardından onu kollarıma aldım ve olay böylece kapanmış, bitmişti. Elbette söylediği şeyin ne anlama geldiğini biliyordum. Gözlerimin önünden bir film şeridi gibi hızla, Felice'in o ana dek nasıl ve neler yaşadığı geçti… Bu durumun benim için de tehlikeli olabileceğini bir saniye için bile olsun düşünmedim. Tam aksine, onu kurtarmak istiyordum. Zor durumda olan bir insandı o!"

İster hemcinslerin, ister karşı cinslerin aşkı olsun, gerçekten seven hiçbir âşık sevgilisine zarar gelsin istemez. Eğer hakiki biçimde seviyorsa kendi hayatını onun hayatının önünde siper eder. Lilly'nin duyguları ve davranışı da böyledir. *Sevgilisinin hayatına yönelen sıkıntıyı aynı duygularla yaşamayan insan âşık değildir.*

Felice'in hayatı her an ölüm sırtındadır; ama ona rağmen Felice gizli Yahudi örgütün işlerini yapmaya devam eder. Kimi geceler eve gelemeyeceğini Lilly'e söyler ve gelmez. Lilly'nin yalnızlık geceleri sevgilisinin başına kötü şeyler geleceğini düşünerek kâbusa dönüşür. Duygularını mektuplara döker; özlemini, sevgisini, korkularını anlatır:

" Bir kez daha yalnız geçen bir gece!
Nasıl bir gece atlattım, bir bilsen! Özlem acı veriyor, duyuyor musun beni, çok acı veriyor. Seni seviyorum! Sonunda uyku geldi, ama ardından öylesine güzel rüyalar gördüm ki, uyandığımda yine delicesine bir hayal kırıklığı vardı, çünkü sen yanımda yoktun. Yastıkları ısırdım, işitilemez olduğum için. Düşündüğüm tek şey şu: Felice! Çok korkuyorum, başka birisini seveceğin günlerin çok çabuk geleceğinden. Lütfen bunu söylediğim için kızma, ama sen beni bambaşka biri yaptın. Ben artık ben değilim.

Lilly"

* * *

1943 yazında bir sabah Lilly'nin annesi iki kadını çırılçıplak yatakta yakalar. Lilly anne ve babasına durumu açıklamak zorunda kalır. Yaşadığı aşkı savunarak, kocasından kesinlikle boşanmak istediğini söyler. Ayrıca Felice'in Yahudi olduğunu da ekler. Lilly'nin ailesi sorun yaratmaz, durumu kabul ederler.

Lilly kendisini Felice'in karısı gibi hissetmektedir, aralarında bir evlilik sözleşmesi yapmayı önerir. 26 Haziran 1943'te Lilly " evlilik sözleşmesinin" kendine ait bölümünü kaleme alır. Felice 29 Haziran 1943'te "evlilik sözleşmesine" kendi sözleriyle katılır. İki kadın yazdıklarıyla ölünceye kadar birbirlerini seveceklerini belgelerler. Gerçekliği olmayan evliliğin bile amacı, sevgiliyi bir anlaşmayla kendine güvenlik arayarak bağlama arzusudur. Oysa aşkın kopmazlığını sağlayabilecek hiçbir kurum yoktur. *Aşk belgelere bakarak değil, duygulara bakarak yaşar.*

Lilly kocasıyla boşanmak için sürekli kavga eder. Nihayet Lilly'nin kocası boşanmayı kabul etmek zorunda kalır. Ancak Lilly'nin zararına olan koşulları dayatarak! Lilly, Felice'i korumak duygusuyla sorun yaratmadan boşanma koşullarını onaylar. Duygularını Felice'e şu biçimde ifade eder:

" Yıllarca boşuna yaşamışım, hayatımı harcamışım. Ama yaşam harcanmak için değil, yaşamak içindir. Yaşamak istiyorum, kalbimdeki ateşle, korla, yaşamı ve aşkı son damlasına kadar yaşamak. Önünde asla boş ellerle oturmayacağım. Sana bakacağım, sana, nerede olursa olsun, yurt, yuva ve aile olacağım: Sahip olmadığın her şeyi sana vermek istiyorum; seni mutlu etmek bana vahiy edildi – benim Felice'm."

Hayata anlam veren en harikulâde duygulardan biridir aşk. Âşıklar birbirlerine hayat aşılarlar. *Aşk, hayattan zevk alma isteğini yükselten, hiçbir eczacının satmadığı ilaçtır.*

* * *

Yahudilere karşı yönelmiş terör ülkenin her yanında artarak sürmektedir. Felice'in etrafındaki çember gittikçe daralmaktadır. Lilly ve Felice yurtdışına kaçmayı düşünmeye başlarlar. Lilly çocuklarını bir çocuk yurduna bırakmayı, politik durum düzelince onları gelip geri almayı planlamaktadır. Ancak her ikisinin birden kaçışı için gerekli para ortada yoktur. Sonunda Lilly, Felice'e yalnız gitmesini teklif eder. Felice'nin yokluğuna nasıl dayanacaktır? Sevgilisinin yokluğunu hayal ederek yazar Lilly:

" Sevgili insanım benim,
Sensiz bir yaşamı düşünemiyorum. Ama bu olacak galiba. İnsan, ayrı geçirilen her dakikada değişmez, birbirine yabancılaşmaz mı ve tekrar buluşulduğunda karşısında yeni bir insan görmez mi? Ve ben belki sensiz günler, haftalar, aylar geçireceğim; sesin, ellerin ve dudakların olmadan. Benim sürekli seni düşündüğüm gibi senin de beni düşünüyor olduğundan emin olmadan? İnsan sevdiği her şeyi günün birinde bırakmak zorunda mıdır? Sonsuz bir mutluluk yasak mı? Uzaklık, zaman, alışkanlık – aşkın bu en tehlikeli düşmanları bizi de mi tehdit edecek?

Lilly'nin bu mektubunda aşkın tarihine yazılmış anlamlı sözcükler şudur: *Aşkın en korkunç düşmanları; uzaklık, zaman ve alışkanlıktır. Dördüncü düşman da olumsuz kuşkudur.*

* * *

Bir süre sonra Alman gizli servisi tarafından Lilly'nin evi basılır; Felice ve Lilly birlikte yakalanır. Alman olan Lilly bırakılır, Felice götürülür. Tarih 21 Ağustos 1944'ü gösterir. Artık Felice toplama kamplarında sürünecektir. Lilly onu aramayı bırakmaz, izini sürekli takip eder. Çektiği acıları Günce'sinde anlatır:

" Yüce Tanrım, ya birlikte yaşayalım, ya da ölelim. İkimizden biri kalmasın. Felice'imi ömrüm boyunca bir daha görmemeye dayanamam."
(…)
" Ah Felice, kalbim bu acıya dayanamıyor. Sen ne kadar da sakin ve neşeliydin. Sevgilim. Herhalde üzülmeyeyim diye. Tanrım, bedenimden ruhumu sökmek isterdim, ama ben de gülümsemek zorundaydım, gülümsemek ve ellerini gizlice okşamak."
(…)

221

“ Seni alıp götürdüklerinden beri tam sekiz hafta geçti. Sevgilim, sonsuz uzun bir süre. Çok mutsuzum. Yaşıyorum ama nasıl!”
(…)
“ Sevgili insanım. Sensiz geçen on hafta. Ağlıyorum, ağlıyorum. Saatlerce sabit bir noktaya bakıyorum, acıdan oyulmuş bir şekilde, severek, hatırlayarak. Geleceğe dair umutlarım gölgeli. Baygın gibiyim. Eskiden, Sen beni seviyorsun diye severdim Seni. Bugün artık karşılık beklemeden de seviyorum. Hatta kendimden beklediğimden bile fazla. Güncem, sana yöneltilmiş koca bir aşk mektubu.”

Aşkın bitişinde duyulan ayrılık kederi zamanla geçer. Ama âşıkların istekleri dışında ortaya çıkmış, üstelik içine ölüm ihtimali karışmış zorunlu ayrılık kederi, kanaması durdurulamayan yara gibidir. Lilly artık sürekli kan damlatan yaraya sahiptir.

* * *

Toplama kampında esir hayatı süren, sevgilisinden uzakta olmanın acısını yüreğinde taşıyan Felice geriye dönebileceğinden, kavuşabileceklerinden umutsuzdur. Kasım 1944’te Lilly’e bir mektup gönderir:

“ Kediciğim benim, bak lütfen, eğer seninle evlenecek gücü olan şirin biriyle tanışırsan lütfen al onu. Bunun bizim aşkımızla bir ilgisi yok. O her durumda baki kalacaktır. Ama sonuçta sana muhtaç olan dört çocuk var ve kocan herhalde ara sıra benimle seyahate çıkmana izin verir.”

Mayıs 1945’te Sovyetler Birliği’nin Kızılordusu Berlin’i ele geçirir. Lilly bu duruma en çok sevinen Almanlardan biri olur. Felice’i bulmayı, yeniden aşklarını yaşamayı umut eder. Lilly her yerde Felice’i aramaya başlar. Haziran 1945’te Günce’sine şöyle yazar:

“ Ve şimdi Sevgilim, şimdi acıyla, korkuyla seni bekliyorum. Sevgili çocuklarım da benimle beraber bekliyor. Sahanlıkta duyduğum her adımda heyecanlanıyor, her seste titriyorum. Kulaklarım beni yanıltıp duruyor. Sabırlı olamıyorum artık. Evde veya sokakta olsun, her yerde, beklentilerimin aşırı duyarlılığından olsa gerek, hep senin bana seslendiğini duyar gibi oluyorum.”

Lilly’nin bekleyişi bitmez. Felice geri gelmez. İki sevgiliyi ölüm ayırmıştır. Bahar 1949’da Lilly intihar eder; ama arkadaşı tarafından kurtarılır. Çocuklarıyla yoksulluk içinde yaşayan Lilly ekonomik gerekçelerle, sevmediği Willy denilen bir adamla 1950 yılında evlenir. Hapishane dönemi başlar; kocası hayatı ona zehir eder. Bahar 1953’te bileklerini keserek yeniden intihara girişir. Yine kendini öldüremez. Gerçekte Lilly, Felice’nin öldüğü gün ölmüştür. Ölesiye aşk onu o gün öldürmüştür. Ölesiye aşktan geriye kalan parola şudur: *Aşk cinsiyetsizdir; aşkın kimliğinde cinsiyet yazmaz.*

222

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ Beraber ağlamaktaki tatlılık kadar hiçbir şey kalpleri birbirine bağlayamaz.”

J. J. Rousseau

“ Sevdiğimiz zaman aşk o kadar büyüktür ki, bir bütün olarak içimize sığmaz; sevdiğimiz insana doğru yayılır.”

M. Proust

“ Güzel olan sevgili değildir; sevgili olan güzeldir.”

Tolstoy

“*Birisinin varlığından hoşlanmamız yanında, gittiğinde onu anımsamamız ve artık burada olmadığı için zevk kadar acı da duymamız, aşkın daima ilk belirtisidir*.”

Aristoteles

223

AŞKIN OYUNCULARI – XIX

LOUIS ALTHUSSER (1918 – 1990): Fransız filozof ve yazar. Fransız Yüksek Öğretmen Okulu'nda okur. Sonra felsefe profesörü olur. Marx ile Freud'un görüşlerini birleştirerek felsefi bir sentez yapmaya çalışır. Fransa Kurtuluş Savaşı'nda komünist partisine girer. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlara tutsak düşer.

En önemli eserleri: *Marx İçin, Kapitali Nasıl okumalı, Lenin ve Felsefe, John Lewis'e Mektup*

* * *

Althusser felsefeye bakışını şu sözlerle özetler:

"Felsefe halkın teorisindeki sınıf kavgasıdır. Teoride ve bütün fikir konularında doğru ve düzmece görüşleri ayırt etmede halkın yardımcısıdır. İlke olarak doğru fikirler halkın dostu, düzmeceleri de düşmanıdır."

* * *

Althusser aile kurumunu devletin ideolojik bir aygıtı olarak görür ve eleştirir:

"Ailenin öz karakteri olan 'devletin ideolojik aygıtlığı' nın apaçıklığına karşın, bu konuda ne zamana dek yanılacaklar?"

(…)

"Evet, devletin en korkunç, en dehşetli ve en ezici ideolojik aygıtı olan ailenin boyunduruğu altında değildim."

* * *

Alhusser 20 yaşından sonra zaman zaman depresyonlar geçirir, psikolojik tedavi görür. 1946'da Helene Rytmann'la tanışır. 1976'da evlenir.

Helene Rytmann Yahudi kökenlidir. Althusser onun anne sevgisinden yoksun olarak büyüdüğünü belirtir. Helene, 1930'larda komünist partisine girer. Althusser onu bize tanıtırken şöyle der;

"Helene için politikada belirleyici etken yalnız ve yalnız işçi sınıfı, onun erdemleri, onun gücü, onun devrimci yürekliliği idi."

224

“Ben kendisini tanıdığımda Helene koyu bir sefalet içinde yüzüyordu. Malraux, Aragon ve Eluard’ın eserlerinin özgün baskılarını satarak geçinmeye çalışıyordu. (…) Bir otelin en üst katında küçük bir hizmetçi odasında kalıyordu.”

225

RESİM (19)

226

ÖLDÜREREK SEVMEYİ ÖĞRENEN BİR FİLOZOF

“ Helene’in birdenbire öpmesiyle dram hız kazandı. O âna kadar (otuz yaşında!) hiçbir kadını öpmemiştim, daha önemlisi, hiçbir kadın tarafından da öpülmemiştim. İçimde istek uyandı, yatağın üstünde seviştik; etkileyici, coşturucu, şiddetli ve yeni bir şeydi. Helene gittikten sonra içimde bir daha kapanmayacak derin bir korku uçurumu açıldı.”

Louis Althusser

1918’de Cezayir kentine yakın bir ormancı kasabasında hayata gözünü açar Althusser. Sorunlu bir çocukluk dönemi yaşar; annesine eziyet eden babasından nefret ederek, annesinin gözüne girmeye çalışarak büyür. Annesini “elde etmeye” çalışırken yapmacık, sahtekâr yollara başvurduğunu, kendi kişiliğini gizlediğini yaşamöyküsünde özellikle belirtir.

Althusser cinsellik konusunda çocukluğundan beri tutukluklar, saplantılar taşıdığını, cinselliğini çok geç yaşadığını itiraf etmekten kaçınmaz. Sözgelimi kendi kendini tatmin etmeyi yirmi yedi yaşında rastlantıyla öğrendiğini, ilk kez otuz yaşında bir kadını öptüğünü yazar.

Althusser’in aşk hayatı “ kendini sevdirme” üzerine kuruludur. Duygularına karşı güvensizdir. Kendini başkalarına sevdirebilirse güvenlikli bir ortama sahip olabileceğini düşünür. İçten, kendini vererek sevemez. Althusser’i tanıyabilmemiz için onun kendi hakkında yaptığı şu değerlendirmeyi dikkate almamız gerekir:

“ Kendime özgü bir varlığım, sahici bir varoluşum olmadığından; duyusuz sanacak derecede kendimden şüphe ettiğimden, ve bu yüzden kendimi kiminle olursa olsun duygusal ilişki sürdürmeye yeteneksiz hissettiğimden, var olabilmek için kendimi sevdirmekten başka çare göremiyorum.”

Althuser’in kendine karşı duyduğu güvensizlik, kaygı, onu “sevememe yeteneği” ile donatır. Bu nedenle güvenlik duyabileceği “sevecen görünme” duygusuna sığınır. Onu ne kadar çok kadın severse, o kadar güven içinde olacaktır. Çok kadını bulmak için ise kendini sevdirebilecek kılıklara girer, maskeler takar. *Güvenlik bulmak için araç olarak kullanılan sevgi nevrotik sevgidir; samimi sevemez.* Althusser’in sorunu tam da budur. Sevme yeteneksizliği ile sevgiye korkunç ihtiyaç duyma ikilemi nevrotik sevginin kaynağıdır.

* * *

Yıllar geçer, Althusser ünlü bir filozof olur. Dışarıdan bakıldığında özgüveni olan, hayatı gerçekçi laflarla yorumlayan, kadınların ilgisini çeken bir erkektir. Fakat kendi iç dünyasında durum farklıdır; gelecekten duyduğu korku, bunalımlar onu yalnız bırakmaz.

Yaşamda kendini garantiye alma duygusu, Althusser’i hayattaki her şeyden yedekler oluşturmaya iter. Para biriktirmek saplantısı onun için “ yedeklemedir”. Aynı biçimde kadınlardan yedekler oluşturur, onları biriktirir. Nedenini şöyle açıklar Althusser:

227

“ Kadınlardan yedekler oluşturdum kendime. Neden mi? İlişkide bulunduğum kadınlardan biri ayrılacak ya da ölecek olursa – ki bu defalarca oldu – günün birinde hiç kadınsız kalma tehlikesini göze alamadığımdan.”

Althusser kadınlardan “yedekler ordusu” kurmaya uğraşırken karşısına Helene Çıkar. Sokaklarda serseri çocuklarla büyümüş Helene’in korkusu, Althusser’in korkusunun ters açıdan benzeridir; sevilemeyeceğinden korkar Helene. Kendini “sevilemez olarak görme” duygusu Helene’i dizginsiz sevmeye iter. O, her şeyini vererek sever. Althusser, Helene’in sevme tutkusunu şu sözlerle tanımlar:

“ Sevmeye gelince, onu biliyordu, hem de nasıl! Sanırım hiçbir kadında ondaki kadar sevme yeteneği, hem de hayalde değil eylemde sevme yeteneği görmedim; bana bunu öylesine kanıtladı ki…”

Gerçekte sevgi almadan, ne pahasına olursa olsun sevilme ihtiyacına sığınmak da nevrotik sevgidir. Nevrotik sevginin amacı, sevilmeme korkusunu güvence bularak gidermektir. Helene’in Althusser’e sevgisi böyledir.

Althusser – Helene ilişkisinde, Althusser’in “sevememe duygusuyla” , Helene’in “kölece sevme duygusu” birbirini tamamlar. Bir bakıma Helene’in “ büyük sevme duygusunu” iki kişi bölüşmüş olurlar. O tarihte Althusser yaklaşık olarak otuz, Helene otuz sekiz yaşındadır.

* * *

Helene çok zaman geçmeden hamile kalır; ama Althusser üzülmesin, depresyona girmesin diye çocuğu aldırır. Helene özverilidir; sevmek duygusunu her eylemiyle Althusser’e gösterir. Althusser’in yaşadığı psikolojik krizlerde onu yalnız bırakmaz. Aşk ve sevgisi için Althusser’in kaprislerine, hatta başka kadınları “baştan çıkarma” davranışlarına katlanır. Althusser anılarında bunu belirtir:

“ Benim oynaşmalarım doğal olarak Helene’in gözünden kaçmadı ve onu üzdü; ama o bundan dolayı ne bana ya da başka birine sitem etti.”

Helene, Althusser’in annesi gibi davranarak, ona şefkat – sevgi göstererek, onun sevgi boşluğunu doldurmaya uğraşır. Sevmeye yeteneksiz, başkalarının sevgisine karşı duyarsız gibi davranan Althusser’in kalbi sevgi sesleri çıkarmaya başlar. Ne var ki, Althusser “yedek kadın ordusu” kurma saplantısından vazgeçemez. Üstelik Helene’den bu iş için onay bile ister. Helene acılar içinde, onun kadınlarla kurduğu ilişkilerden söz etmemesi koşuluyla bu duruma göz yumar. Althusser yaşamöyküsünde şöyle yazar:

“ ‘Gönül ilişkilerim’ de aynı şekilde yürüyordu. Helene’in yanı sıra kendime bir ‘yedek kadın parkı’ oluşturma, ve bu işe girişmek için de onun açık onayını isteme ihtiyacını hep duydum.”
(…)
“ Olan olduktan sonra korkunç bir pişmanlık duyuyor, her istediğimi yapmakta serbest olduğumu tekrarlayıp duruyordu; ama bir koşulla: Kadınlarla ilişkilerimden ona söz etmeyecektim. Tamamen aklını başına toplamış durumdayken verdiği, akla uygunluğunu apaçık olan bu güzel öğüdü ben hiçbir zaman tutamadım ya da tutmadım.”

* * *

Helene'in yaşadığı acıları anlayabilmek için bir örnek verilebilir. Althusser şöyle bir olay anlatır:

" Bir başka sefer, Saint-Tropez'de evlerini bize bırakıp gitmiş olan dostlarımızın villasındayız. Politikacı bir dostumu oraya davet etmiştim. Son derece güzel bir genç kadınla birlikte geliyor ve ben hemen kadının üstüne atlıyorum. Adama okusun diye kendi kalemimden çıkma bir el yazması veriyorum. Aynı sahne, bu kez sofrada yalnız Helene'le o adam olduğu halde, tekrarlanıyor. Tabii masanın üstünde bir şey olmuyor, ama ben kızı kenara çekip ne oluyor demeye kalmadan göğüslerini, karnını ve cinsel organını okşamaya koyuluyorum. Biraz afallamış, ama önceki laflarımla kıvama gelmiş durumda, hiç karşı koymuyor. Sonra plaja gitmeyi öneriyorum. Normal olarak kimsenin gitmediği küçük bir plaj bu; o sıcakta ise büsbütün ıssız, çünkü şiddetli bir mistral esiyor ve deniz iyice kabarmış. Biz giderken dostum, yüzünü benim el yazmasına gömmüş, evde kalıyor. Plajda gene yüzme bilmeyen Helene'in önünde, genç kadına soyunmasını söylüyorum ve ikimiz çırılçıplak azgın dalgalara dalıyoruz. Helene korkudan bağırmaya başlamış bile. Açığa doğru biraz yüzüyoruz ve orada denizin içinde, hemen hemen sevişiyoruz. Uzaktan çılgına dönmüş Helene'in korku içinde bağıra bağıra plajda sağa sola koştuğunu görüyorum."

Bu türlü olaylar yaşayan Helene'nin ne kadar severse sevsin isyan etmemesi olanaklı mı? *İki nevrotik sevginin toplam sonucu sıfırdır.* Althusser'in "kadın kovalama" merakından bıkan Helene sonunda başkaldırır, artık onunla birlikte yaşayamayacağını bildirir, ev aramaya başlar. Bu süreçte aynı evin içinde iki kişi arasında psikolojik savaş başlar. Helene, Althusser evde yokmuş gibi davranır, onunla yalnız kalmaktan kaçınır, konuşmaz, birlikte yemek yemez. Böylece "iki kişilik cehennem hayatı" ortaya çıkar. Helene intihar etmeyi düşünür; Althusser'in onu öldürmesini ister. Gerisini Althusser şöyle anlatır:

" Kendimi karyolanın ayakucunda, sabahlıklı olarak, önümde uzanmış olan Helene'in boynuna masaj yapar buldum; yeğin biçimde kollarımın ağrıdığını hissediyordum; ah şu masaj, hep böyle olur! Sonra, nasıl oldu bilmem, belki gözlerin donukluğundan ve devinimsizliğinden, ya da dudaklarla dişlerin arasından sarkan küçük dil parçasından, onun ölmüş olduğunu anladım."

Althusser tımarhaneye kapatılır, yıllarca suçluluk duygusuyla boğuşur. Sevgilisi Helene'i öldürerek sevmeyi artık öğrenmiştir. Her şey için geçtir; kaybolan sevgi geri gelemez. *Değeri bilinmeyen sevgide son pişmanlığın değeri olmaz.* Althusser ruhsal dengesini yeniden kurduğunda, öldürmekle kazanılan sevginin değeri konusunda der ki:

" O günden beri sanırım sevmenin ne olduğunu da öğrendim; atılganca kendi duyguları üstüne 'abartmalı' iddialara girmek değil, karşıdakine özenle davranmak, onun arzularına ve ritmine saygı göstermek; hiçbir şey istememek, verileni kabul etmeyi öğrenmek; her armağanı yaşamın bir sürprizi olarak kabul etmek; aynı armağanı ve aynı sürprizi iddiasızca, hiçbir zorlamaya başvurmadan, karşıdakine de yapabilmek. Özetle, yalın özgürlük!"

229

AŞKIN DÜNYASINDAN

“ Sevilmeyi çağıran sevmektir.”

L. Althusser

“İnsan severse neye inanamaz ki?”

Goethe

“ Yüksek bir aşk tatmin edilmezse, dünyanın bütün zevkleri, hatta hayat bile değerini kaybeder.”

Shakespeare

“ Sevilmek istiyorsan sev.”

Seneca

230

PRATİĞİN SON SÖZÜ

Aşk zorunluluk bakımından ölüme benzer; rastlantıyla gelir ama onun altında derin bir duygusal kaçınılmazlık yatar. Ondan kurtuluş yoktur, yasa tanımaz. Bizet'in dediği gibidir o:

"Aşk bir çingene çocuğudur, yasa tanımaz."

Aşk, akla dayanmadığından dolayı özgürce seçilemez. İnsan karar vererek âşık olmaz. Birçok duygusal neden insanı etkiler, aşk hiç bize sormadan kapıdan girer. Cenap Şahabettin'in sözleriyle söylersek:

"*Aşk, kalbimizin saygısız misafiridir. Bize sormadan gelir, bize sormadan gider*."

İnsanoğlu aşkını kendinden saklayamaz. Bir kez kalbe girdi mi aşk, insanın manevi dünyasını her an yakarak kendini duyurur. Varolduğunu, sevilen insanı tutkuyla istediğini kederli bir şarkı gibi söyler durur. George Herbert'in simgelediği gibi bir atmosfer çıkar ortaya:

"*Aşk ve öksürük saklanamaz*."

* * *

Yanan aşk ateşi ya pozitif yönden, ya da negatif yönden söner. Pozitif yön aşkın, aşka karşılık bulmasıdır. Karşılık gören aşk ateşi harlayan hızdan, yavaş hıza geçer, usul usul içten yanmaya devam eder. Pozitif, olumlu sönüş Mevlana'nın dediği gibidir:

"Aşkı aşktan başka bir şey söndüremez."

Aşkın negatif sönüşü ise ıstıraplı günleri, anları içeren bir süreçtir. Zaman acılarla, özlemlerle kendini doldurarak aşkın ateşini söndürür. Negatif, olumsuz aşkın en güçlü ilacı zamandır. La Bruyere bunu üç kelimede özetler:

"*Aşk, unutmakla gömülür."*

Karşılık bulmuş pozitif aşkın "hayat kâğıdında" da "ölüm" yazılıdır. Ama zamanı henüz bilinmeyen bir ölüm. Tam Balzac'ın söylediği gibi:

"Aşk büyüktür, ama sonsuz değildir."

* * *

Aşkın ölümünü hazırlayan birçok toplumsal, kişisel faktör vardır. Bunlardan en önemlisi erkekegemen ilişkiler ve evliliktir. Evlilik, farklı iki insanın psikolojisini tek bir psikoloji olmaya zorlayarak, alışkanlık yaratarak, sevgililerin birbirine gösterdiği özeni yok ederek, ufak tefek şeyler yüzünden kavgalar yaratarak, aşkı ölümüne yaklaştırır. Stendal doğru söyler:

231

"Evlilik aşkın mezarıdır."

* * *

Gün gelir aşk biter, aşkın acısı başlar. Geriye kalan şey aşkın hüsranıdır. Bu dönem aynı zamanda "aşka duyulan güvensizliğin" başladığı çağdır. İnsan aşka artık kuşkuyla yaklaşır, onun gücüne inanmaz olur. Yeniden âşık olunamayacağı sanrısı bir gerçek gibi dikilir insanın karşısına. Şüphe, hüsran yine iki biçimde ortadan kalkar: Ya pozitif yönden veya negatif yönden…

Pozitif yön, aşk hüsranını yeni bir aşkla dindirmek, yeniden âşık olunamayacağı sabit fikrini ortadan kaldırmak anlamına gelir. Bu çözüm üzüntülerin, mutsuzluğun en kestirme yoldan sona erdirilmesidir. O nedenle Cenap Şahabettin'in dediği gibi:

"Bir aşkın açtığı yaraya ancak yeni bir aşk merhem olur."

Negatif çözüm: Beklemektir; olumsuz aşkın geriye bıraktığı kederleri zamanın öldürmesini beklemek… Beklerken acı çekmek! Zamanın öldüremeyeceği hiçbir aşk hüsranı yoktur; fakat sorun hüznün ölüm gününe kadar anılarla, üzüntülerle boğuşmayı göze almaktır. Acıyı beyinsel ve zihinsel olarak duyarak her an yaşamaktır. Zamanın gücü önünde boyun eğmek ve ona güvenmektir. Ovidius'un sözleriyle:

"Zaman her şeyi alıp götürür."

Cervantes'in sözleriyle:

"Zamanın unutturamayacağı anı yoktur."

* * *

Hayat hareket halinde olduğundan dolayı, onun bir parçası olan aşk da hareket halindedir. Hayat zaman içinde akarken aşk da akar ve altta yatan zorunluluğun rastlantı olarak ortaya çıkmasıyla yeniden başka bir kişilikte kendini gösterir. Aşk aynı biçimde tekrar etmez; benzer biçimde tekrar ederek, yeniden zaman içinde acılarını eskiterek, bekleyen gönüle habersizce girer. Aşkın teorisi yeniden pratiğe dönüşür. Yaşam bir süre sonra o aşkın pratiğinden daha öncekilere benzer bir teoriyi yaratır.

Yeni bir aşk teorisinin ortaya çıkması için yeni aşklar gerekir. Ortam değişmeden ne aşkı yaşayan kişiler, ne aşk değişir. Aşkı yaşayan insan ortamın ürünüdür, ortamın ürünü olan insan çıktığı yerin damgasını taşır. İnsanlığın ortaya çıkışından bu yana ancak ortam değiştikçe insanın doğası değişmiş, aşk da ona uygun değişim geçirmiştir. İnsanın ortam tarafından şekillendirilen doğası nasılsa aşk da öyledir. Çıkarcı, sahtekâr, aldatmacı çevre kendisine uygun kişilikler, karakterler yaratır. Aşk sonuçta insanlar arasındaki duygusal – toplumsal ilişkiyi

232

simgeler. Toplumsal ilişki bütün kusurlarıyla aşkta kendini gösterir. Bu kirlilikten ortam değişmedikçe kaçınılamaz.

Evet, bugünkü aşkın pratiği kırık döküktür, yaralıdır, ikiyüzlüdür. Şüphesiz ki, aşkın dünyası köklü biçimde yenilenmeden tertemiz, özgür aşk ortaya çıkmaz. Eğer insanlık aşkın dünyasını yenileyemezse, aşk barbarlık çağının sadece süsü olacaktır.

233

KAYNAKÇA

Althusser, Louise, *Gelecek Uzun Sürer,* Can Yayınları, 1996

Aragaon, Louis, *Elsa'nın Mecnunu,* Deyiş Yayınları, 1986

Aubry, Octave, *Napoleon'dan Ölmez Sayfalar,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1963

Badia, Gilbert, *Bir Mektup Ustası,* Pencere Yayınları, 1999

Bell, Quentin, *Virginia Wolf,* Everest Yayınları, 2007

Berthaut, Simone, *Kaldırım Serçesi,* Agora Kitaplığı, 2007

Brecht, Bertolt, *Brecht'in Güncesi,* Düşün Yayınları, 1998

Brecht, Bertolt, *Brecht'in Mektupları*, Düşün Yayınları, 1996

Brecht, Bertolt, *Sanat Üzerine Yazılar*, Cem Kültür Yayınevi, 1997

Bunge, Hans, *Brecht'in Lai – tu'su*, İnter Yayınları, 1989

Carr, Edward Hallet, *Romantik Sürgünler,* Ataol Yayıncılık, 1991

Cogito, *Aşk*, Sayı 4, 1995

Cowan, Thomas, *Eşcinsel Dahiler*, Tüm Zamanlar Yayıncılık, Birinci Basım

Delbee, Anne, *Bir Kadın*, Afa Yayınları, 1990

Eluard, Paul, *Gala'ya Mektuplar*, Yapı Kredi Yayınları, 2004

Erten Azize, Özkılıç Osman Fuat, Unan Canset, *Büyük Kompozitörler,* Varlık Yayınevi, 1989

Felsefelogos, *Sevginin ve Aşkın Felsefesi,* Bulut Yayınevi, Sayı 7, 1999

Fischer, Erica, *Bir Aşk Hikâyesi*, Gendaş, 1998

Fisher, Helen, *Cinsel Aşkın Anatomisi*, Varlık Yayınevi, 2004

Goethe, Johann Wolfang, *Seçme Mektuplar*, Can Yayınları, 1992

Gültekin, V, *Chopin*, Kostas Yayınları, 2001

Heine, Heinrich, *Heine'nin Mektupları*, Düşün Yayıncılık, 1983

Herrera, Hayden, *En Konstnärs Liv Frida Kahlo*, Bokförlaget Forum, 1989

Jamis, Rauda, *Frida Kahlo*, Afa Yayınları, 1985

Jones, Ernest, *Freud*, Kabalcı Yayınevi, 2003

Kadir. A - Bezirci.A, *Paul Eluard*, Yön Yayınları, 1992

Kafka, Franz, *Aforizmalar*, Bordo-Siyah Yayınları, 2004

Kafka, Franz, *Dagböcker*, Bokförlaget Anthropos,1986

Kafka, Franz, *Sevgili Milena*, Say Yayınları, 1995

Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Dünya Edebiyatçılar Sözlüğü*, İnkilap ve Aka Kitabevleri, 1979

Kolcu, Ali İhsan, *Alfred de Musset Tercümeleri*, Gündoğan Yayınları, 1999

234

Kudret, Cevdet, *Batı Edebiyatından Seçme Parçalar*, İnkilap ve Aka Kitabevleri, 1977
Leaska, Mitchell – De Salvo Louise, *Virginia Wolf – Vita Sackville Mektuplaşmaları*, Agora Kitaplığı, 2007
Lentz, Thierry, *Napoleon*, Dost Yayınları, 2005
Livingstone,Angela, *Salome Yaşamı ve Yapıtları*, Ayrıntı, 2001
Luxemburg, Rosa, *Brev Från Fängelset*, Tidens Förlag, 1977
Luxemburg, Rosa, *Sevgiliye Mektuplar*, Kaynak Yayınları, 1985
Mayakovskij-Brik Lili, *Kärleken Är Alltings Hjärta (Brevväxling*), Almqvist Wiksell Förlag AB, 1982
Mayakovski, Vladimir, *Lili Brik'e Mektuplar*, Kavram Yayınları, 1999
Mayakovski, Vladimir, *Mektuplar*, Berfin, 1997
Nietzsche, Friedrich, *İnsanca Pek İnsanca*, Say Yayınları, 2003
Peters, H.F, *Kızkardeşim Karım*, Afa Yayınları, 1993
Rilke, Rainer Maria, *Genç Şaire Mektuplar*, Eva Kütüphanesi, 1995
Sand, George, *Hayatım*, Milliyet Yayınları,1971
Tamplin, Roland, *Ünlü Aşk Mektupları*, Doğan Kitap,2000
Timuçin, Afşar, *Düşünce Tarihi (3)*, Bulut Yayınevi, 2001
Triolet, Elsa, *Kära Farbror Volodja (Brevväxling*), Norstedts Förlag, 1988
Troçki, Lev, *Sanat ve Edebiyat*, Yazın Yayıncılık, 2001
Troçki, Lev, *Sürgün Günlüğü*, Yazın Yayıncılık, 1997
Urgan, Mina, *Virginia Wolf*, Yapı Kredi yayınları, 1997
Yalom, Irvin, *Nietzsche Ağladığında*, Ayrıntı Yayınları, 1997
Zweig, Stefan, *Hikâyeler*, Milli Eğitim Basımevi, 1965
Zweig Stefan –Zweig Friderike, *Mektuplaşmalar*, Yordam Kitap, 2006

235